

อัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรม

The Identities of Chinese-Thai People among Cultural Diversity

วงศ์เดือน ภาณุวัฒนากุล

Wongduan Panuwatthanakul

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of

Master of Arts in Human and Social Development

Prince of Songkla University

2552

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ชื่อวิทยานิพนธ์ อัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรม
ผู้เขียน นางสาววงศ์เดือน ภาณุวัฒนากุล
สาขาวิชา พัฒนามนุษย์และสังคม

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

คณะกรรมการสอบ

.....
(ดร.สุรพงษ์ ยิ้มละมัย)

.....ประธานกรรมการ
(ดร.ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

.....กรรมการ
(ดร.สุรพงษ์ ยิ้มละมัย)

.....
(ดร.อุมารินทร์ ตูลารักษ์)

.....กรรมการ
(ดร.อุมารินทร์ ตูลารักษ์)

.....
(ดร.บุญยศฤกษ์ อเนกสุข)

.....กรรมการ
(ดร.บุญยศฤกษ์ อเนกสุข)

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.รพีพรรณ สุวรรณณัฐ โชติ)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนามนุษย์
และสังคม

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.เกริกชัย ทองหนู)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ชื่อวิทยานิพนธ์ อัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรม
ผู้เขียน นางสาววงศ์เดือน ภาณุวัฒนากุล
สาขาวิชา พัฒนามนุษย์และสังคม
ปีการศึกษา 2552

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรม และศึกษาความสัมพันธ์ของคนไทยเชื้อสายจีนที่มีต่อกลุ่มคนอื่นๆ และบริบททางสังคม ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ แนวคิดอัตลักษณ์ แนวคิดความสัมพันธ์เชิงอำนาจ และแนวคิดความหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยมีพื้นที่ที่ศึกษาคือ พื้นที่เมืองหาดใหญ่ จ.สงขลา

ผลการวิจัยพบว่า อัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนมีหลายลักษณะ มีความยืดหยุ่นและเป็นไปตามความสัมพันธ์ที่คนไทยเชื้อสายจีนมีกับกลุ่มคนต่างๆ ในพื้นที่ ซึ่งอัตลักษณ์ดังกล่าวเป็นอัตลักษณ์ที่สร้างผ่านโครงสร้างทางสังคม ความเชื่อ และพิธีกรรมที่อิงกับบริบทในสังคมทั้งบริบททางวัฒนธรรม บริบททางการค้า บริบททางการเมือง หรือบริบทของการใช้ชีวิต ทั้งนี้การสร้างอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนมีลักษณะเป็น “พหุอัตลักษณ์” กล่าวคือ มีทั้งอัตลักษณ์ที่เกิดจากการนิยามจากตนเอง อัตลักษณ์ที่เกิดขึ้นจากการนิยามโดยคนกลุ่มต่างๆ และอัตลักษณ์ที่ถูกคาดหวังจากสังคม โดยบางช่วงบางตอนคนไทยเชื้อสายจีนเลือกบอกว่าตนคือ “คนจีน” ด้วยการใช้ภาษาจีน การเข้าร่วมเทศกาลวันตรุษจีน การไหว้เจ้า การถือศีลกินเจ หรือ การเป็น “คนไทย” ด้วยการใช้ภาษาไทยพื้นถิ่น เช่น ภาษาไทยกลาง ไทย-อีสาน ไทย-เหนือ หรือ การเป็น “คนไทยเชื้อสายจีน” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการเข้าร่วมพิธีกรรมวัฒนธรรมบรรพบุรุษจีน ทั้งหมดนี้มักจะได้รับ การพิจารณาถึงผลและประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น คนไทยเชื้อสายจีนจึงมีการเลือกสรร ต่อการแสดงท่าที คำพูด และการเจรจาต่อเรื่องราวที่ตนกำลังเผชิญ

ขณะเดียวกันความสัมพันธ์ที่คนไทยเชื้อสายจีนมีกับกลุ่มคนต่างๆ และบริบททางสังคมพบว่า ภายใต้อัตลักษณ์ในชีวิตประจำวันของคนไทยเชื้อสายจีนที่มีต่อกลุ่มคนอื่นๆ และบริบทสังคม มีลักษณะเฉพาะและแตกต่างกันออกไปตามความสัมพันธ์ทางสังคม และสถานภาพทางสังคมในแต่ละช่วงเวลา มิได้เป็นไปตามแบบแผนของการกำหนดโดยวิถีปฏิบัติตามข้อกำหนดของรัฐหรือตามวิถีคิดวิถีเชื่อของประเพณี ค่านิยมเพียงอย่างเดียวเท่านั้น เช่น การสร้างเครือข่ายการทำงานระหว่างสมาคม ร้านค้า หรือความสัมพันธ์ระหว่างรัฐด้วยการจัดระเบียบทางการค้า การใช้ภาษามลายูกับคนมลายู การลำดับอาวุโสผ่านคำเรียก ซึ่งคนไทยเชื้อสายจีนก็มีความพยายามในการ

ต่อรอง เจริญ ต่อความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะคนกลุ่มดังกล่าวจะเป็นกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนด้วยกัน
หรือเป็นกลุ่มคนต่างๆ ในสังคม

Thesis Title The Identities of Chinese-Thai People among Cultural Diversity
Author Miss Wongduan Panuwatthanakul
Major Program Human and Social Development
Academic Year 2009

ABSTRACT

This research aims to study The Identities of Chinese Thai People among Cultural Diversity and studying the relationship of people with other groups of Chinese Thai People and social context by using the Qualitative Research Method, Identity Concept, Power relationship-oriented Concept and Ideas of cultural diversity. These study area is in Hat Yai, Songkhla.

The research found that Identity of the Chinese Thai People have many characteristics, flexible and follow the relationship from Chinese Thai People and others in various areas. This identity was born through the social, beliefs and ceremonies that based on the social context, the cultural context, context of trade, political context or the context of living. As well as the initial of Chinese Thai People Identity have the “multi characteristics” type, there are the Identity that initial from the self definition, from the definition of the various groups and the identity that is expected from society. Some time Chinese Thai People think that they are "Chinese"; using Chinese Language, Participating in Chinese New Year Festival, paying respect to god and observing religious precepts or rite or they are "Thai"; using Thai vernacular(Thai-South language, Thai-Northeast Language and Thai-North Language) or “Chinese Thai People" that to be the part of Chinese ritual culture fathers there are discrete about the impact and benefits will occur altogether, then Chinese Thai People have been selected to conduct negotiations on the words and dialogue that they are facing.

At the same time, the relationship of Chinese Thai People and other groups and social context, under the relationship in daily life of Chinese Thai People to other people and social context are unique and vary in relation to social relationships and social status in each period that are not only follow the conventional way of determining compliance with the requirements of state or way of thinking, way of traditional beliefs and popularity, such as creating a network of associations between work shops or the relationship between states with organizing the trade by

service the Malay people with using Malay Language and using Malay Senior called. The Chinese Thai People is trying to negotiate, the bargaining with the relationship to all groups that included Chinese Thai People and others.

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อ	(3)
Abstract	(5)
กิตติกรรมประกาศ	(7)
สารบัญ	(8)
รายการตาราง	(11)
รายการภาพประกอบ	(12)
บทที่ 1 บทนำ	
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	9
คำถามการวิจัย	9
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	10
นิยามคำศัพท์เฉพาะ	10
กรอบแนวคิดทฤษฎีในการศึกษา	10
บทที่ 2	
แนวคิดที่ใช้และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	16
แนวคิดเกี่ยวกับ “อัตลักษณ์”	16
แนวคิดเกี่ยวกับ “ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ”	23
แนวคิดเกี่ยวกับ “ความหลากหลายทางวัฒนธรรม”	30
บททวนเอกสารงานวิจัยเกี่ยวกับ “คนไทยเชื้อสายจีน”	34
บทที่ 3	
วิธีดำเนินการวิจัย	40
วิธีการศึกษา	40
การเลือกพื้นที่ศึกษา	41
	(8)

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
การเลือกกลุ่มคนที่ศึกษา	44
การเข้าสู่พื้นที่ศึกษา	46
หน่วยการวิเคราะห์	47
แนวทางการวิเคราะห์ข้อมูล	48
บทที่ 4	
พื้นที่ ผู้คนกับคนไทยเชื้อสายจีน และความหลากหลายทางวัฒนธรรม	49
พื้นที่เมืองหาดใหญ่	49
พื้นที่ของการวิจัยที่ผูกโยงกับความเป็นหาดใหญ่	49
พื้นที่หาดใหญ่ที่ผูกโยงกับรัฐ	53
พื้นที่หาดใหญ่ที่ผูกโยงกับกระแสโลก	56
พื้นที่หาดใหญ่ที่ผูกโยงกับการใช้ชีวิต	69
กลุ่มคนในพื้นที่วิจัย	68
กลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนที่หลากหลาย	68
ความหลากหลายของกลุ่มคนต่างๆ	71
ผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัย	77
วัฒนธรรมที่อยู่ในพื้นที่ของการวิจัย	91
วัฒนธรรมบรรพบุรุษจีน	91
วัฒนธรรมสมัยนิยม	97
วัฒนธรรมพื้นถิ่น	101
บทที่ 5	
อำนาจและการสร้างอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีน	108
อำนาจในความสัมพันธ์ของคนไทยเชื้อสายจีน	108
อำนาจในความสัมพันธ์กับกฎเกณฑ์ของรัฐ	109
ชีวิต: ความสัมพันธ์ที่เปลี่ยนแปลงด้วยอำนาจ	119
	(9)

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
อัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีน	131
อัตลักษณ์ปัจเจกของ “คนไทยเชื้อสายจีน”	132
เรื่องเล่า: หลากหลายชีวิตหลากหลายอัตลักษณ์	132
พื้นที่: เวทีแห่งการแสดงอัตลักษณ์	139
อัตลักษณ์ร่วมของ “คนไทยเชื้อสายจีน”	144
พิธีกรรม: วิถีคิด วิถีเชื่อแห่งอัตลักษณ์ร่วม	144
สัญลักษณ์: สื่อสะท้อนอัตลักษณ์	149
อัตลักษณ์คนไทยเชื้อสายจีนกับความเป็นพหุลักษณะทางวัฒนธรรม	155
บทที่ 6	
บทสรุป	168
บรรณานุกรม	177
ภาคผนวก	187
ประวัติผู้เขียน	190

รายการตาราง

ตาราง	หน้า
ตารางที่ 1 ตารางการแบ่งกลุ่มข้อมูลและวิธีการศึกษา	45
ตารางที่ 2 ภูมิหลังของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล	79
ตารางที่ 3 เรื่องเล่าของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล	90
ตารางที่ 4 คนไทยเชื้อสายจีนกับความสัมพันธ์ในอำนาจเชิงโครงสร้าง	118
ตารางที่ 5 ความสัมพันธ์ระหว่างคนไทยเชื้อสายจีนด้วยกัน และกลุ่มต่างๆ	130
ตารางที่ 6 การแสดงอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนผ่านเรื่องเล่าพื้นที่	143
ตารางที่ 7 การแสดงอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนผ่านพิธีกรรม	155
ตารางที่ 9 ความสัมพันธ์และอำนาจในความสัมพันธ์ของคนไทยเชื้อสายจีน	161
ตารางที่ 10 อัตลักษณ์ปัจเจกและอัตลักษณ์ร่วมของคนไทยเชื้อสายจีน	164

รายการภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการศึกษา	14
ภาพที่ 2 แผนที่ย่านเศรษฐกิจขนาดใหญ่	42
ภาพที่ 3 – 8 สถานที่ต่างๆ ในพื้นที่ย่านเศรษฐกิจขนาดใหญ่	42
ภาพที่ 9 คลองอู่ตะเภา	51
ภาพที่ 10 แผ่นประกาศการตัดบัตรพระ 2,500 รูป	55
ภาพที่ 11-12 ย่านเศรษฐกิจขนาดใหญ่ในอดีตและปัจจุบัน	57
ภาพที่ 13-14 ภาพชีวิตอีกมุมหนึ่งของความเป็นเมือง	58
ภาพที่ 15 สัญลักษณ์ต่างๆ ที่แสดงถึงวัฒนธรรมสมัยนิยม ที่ปรากฏบนย่านเศรษฐกิจขนาดใหญ่	59
ภาพที่ 16 แผนที่ถนนนิพัทธ์อุทิส 1, 2, 3	61
ภาพที่ 17 แผนที่พื้นที่สายเสน่หานุสรณ์	63
ภาพที่ 18-21 กิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นบนสายเสน่หานุสรณ์	65
ภาพที่ 22-25 กลุ่มคนที่หลากหลายในพื้นที่ตลาดกิมหยง	67
ภาพที่ 26-29 กลุ่มคนที่หลากหลายในพื้นที่	72
ภาพที่ 30-31 กลุ่มคนหลากหลายชาติที่เข้าสู่พื้นที่	74
ภาพที่ 32-34 การประกอบอาชีพหลายลักษณะของกลุ่มคนต่างๆ ในพื้นที่	75
ภาพที่ 35 สมาคมไหล่และศาลเจ้าแม่ทับทิม	92
ภาพที่ 36-37 การแสดงเชิดสิงโต และรำพัด ณ ย่านเศรษฐกิจขนาดใหญ่	94
ภาพที่ 38 หิ้งพระสำหรับการกราบไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์	95
ภาพที่ 39-40 กระแสธารแห่งความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่เข้าสู่พื้นที่ขนาดใหญ่	98
ภาพที่ 41-42 แผ่นพับ โฆษณาประชาสัมพันธ์ท่องเที่ยวที่จัดขึ้นในพื้นที่ย่านเศรษฐกิจ	102
ภาพที่ 43-46 กิจกรรมเทศกาล งานประเพณีที่จัดขึ้น ณ พื้นที่ย่านเศรษฐกิจ	103
ภาพที่ 47 การเชื่อมโยงของคนและพื้นที่ที่ศึกษา	106
ภาพที่ 48 กิจกรรมตัดบัตรพระนานาชาติ 2,500 รูป	112
ภาพที่ 49 เทศกาลถือศีลกินเจที่ถนนเสน่หานุสรณ์	112
ภาพที่ 50 ไปสเตอร์แจ้งข่าวการปรับปรุงพื้นที่ของหน่วยงานภาครัฐ	115
ภาพที่ 51-52 การขายสินค้าบนถนนคนเดินสายเสน่หานุสรณ์ในยามค่ำคืน	115

รายการภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพประกอบ	หน้า
ภาพที่ 53 แผนผังการลำดับอาวุโสของครอบครัวคุณกาญจนา ตั้งตระกูล	124
ภาพที่ 54 แผนผังลักษณะครอบครัวของคุณกาญจนา ตั้งตระกูล	125
ภาพที่ 55 แผนผังลักษณะครอบครัวของคุณชิติกานต์ ธรรมกานต์	127
ภาพที่ 56 ภาพความสัมพันธ์ของคนไทยเชื้อสายจีนที่มีต่อรัฐและคนกลุ่มต่างๆ	131
ภาพที่ 57-58 การไหว้เจ้าพื้นที่บ้าน และพื้นที่ถนนเสน่หานุสรณ์	145
ภาพที่ 59 ตู้อูเอี้ยที่คนไทยเชื้อสายจีนให้การเคารพบูชา	148
ภาพที่ 60-61 แผ่นพับ ป้าย โบปลิว แผ่นประชาสัมพันธ์ในพื้นที่หาดใหญ่	154
ภาพที่ 62 สื่อที่ใช้สำหรับการฟังและชมการแสดงงิ้วแทนการแสดงโชว์จริง	158
ภาพที่ 63 แผนผังความสัมพันธ์และอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีน	166

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

อัตลักษณ์ที่เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ระหว่างคนกลุ่มต่างๆ ที่หลากหลายในสังคมมักถูกคาดหวังและถูกกำหนดให้ผู้คนทำตามบทบาทที่สังคมกำหนดไว้ ทำให้การปฏิสัมพันธ์ของกลุ่มคนต่างๆ มีทิศทางไปในลักษณะที่ฝ่ายหนึ่งครอบงำหรือพยายามมีอำนาจเหนืออีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งในประเด็นดังกล่าว ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี (2546: 2-3) มองว่า ในระบบความสัมพันธ์ของผู้คนที่เกิดขึ้นในสังคมได้ก่อให้เกิดการตีความและการให้ความหมายการกระทำซึ่งกันและกัน และภายใต้ความสัมพันธ์นั้นยังก่อให้เกิดการสร้างขอบเขตของความเป็นอัตลักษณ์ ซึ่งไม่เพียงแต่เป็นการรวมเอาพวกที่เหมือนกันเข้าด้วยกันเท่านั้น หากแต่ยังพยายามเปลี่ยนอัตลักษณ์ของกลุ่มคนที่แตกต่างกันให้เหมือนกับสังคมส่วนใหญ่ เช่น การสร้างเส้นแบ่งระหว่างความเป็นคนส่วนใหญ่กับชนกลุ่มน้อย การกำหนดความเป็นศูนย์กลางทางสังคม วัฒนธรรม หรือการกำหนดบรรทัดฐานระหว่างความปกติกับความผิดปกติในสังคม เป็นต้น

การศึกษาเกี่ยวกับอัตลักษณ์และการอยู่ร่วมกันของผู้คนในสังคม ในมิติการศึกษาที่ผ่านมา เป็นไปในทิศทางที่ว่า ความสัมพันธ์ของผู้คนถูกผูกติดกับขอบเขตหรือพรมแดนที่แน่นอนและไม่อาจก้าวข้ามไปมาระหว่างเขตแดนทางกายภาพได้ และ ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี (2546: 6) ยังชี้ให้เห็นเพิ่มเติมว่า ในมุมมองที่มีต่อความสัมพันธ์ของผู้คนที่ผ่านมามีถูกทำความเข้าใจในแง่การมีกฎเกณฑ์ทางสังคมที่เป็นระเบียบถาวรในการกำหนดบทบาทและพฤติกรรม จนขาดความเข้าใจต่อการดำรงอยู่ของสังคมที่มีความซับซ้อนและมีความเคลื่อนไหว ทั้งที่ในภาวะสังคมสมัยใหม่โลกมีลักษณะไร้พรมแดนภายในชุมชน ท้องถิ่น และผู้คน ไม่ได้ถูกตัดขาดจากกระแสความคิด ความเชื่อ ประเพณีและวัฒนธรรมอื่นๆ ที่มีอยู่ในสังคม

ภายใต้พลวัตทางสังคมที่เกิดขึ้นชี้ให้เห็นว่า อัตลักษณ์และความสัมพันธ์ของผู้คนไม่ใช่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ แต่เป็นกระบวนการที่ถูกสร้างขึ้นบนความสัมพันธ์ของอำนาจในการกำหนด สร้าง ตีความ และใช้สิ่งที่เรียกว่า อัตลักษณ์ เพื่อดำเนินความสัมพันธ์กับคนอื่นทั้งความพยายามที่จะบอกถึงการเป็นพวกเดียวกัน หรือมีความแตกต่างกับคนอื่นในช่วงเวลาและสถานการณ์นั้นๆ โดยที่ ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี (2543: 3) มองว่า อำนาจในการสร้างและกำหนดอัตลักษณ์นั้น อาจได้รับการยอมรับ ถูกตอบโต้ และถูกตีความทั้งจากภายในกลุ่มคนเดียวกัน

หรือกลุ่มอื่นอยู่ตลอดเวลา เช่นเดียวกับงานศึกษาชิ้นนี้ที่มองเรื่องของ “อัตลักษณ์” และ “ความสัมพันธ์ของผู้คน” ไม่ใช่สิ่งที่สามารถขีดเส้นได้อย่างชัดเจนและตายตัว หากทว่า สิ่งเหล่านี้ล้วนถูกสร้างขึ้นจากอำนาจของความสัมพันธ์ที่ตัวเรามีกับคนอื่นพร้อมๆ กับที่ผู้คน วัฒนธรรม ความเชื่อ ต่างสามารถข้ามพรมแดนไปมาได้ตลอดเวลา ผู้คนแต่ละท้องถิ่นมีการหยิบยืมวัฒนธรรม และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมเพื่อการปฏิสัมพันธ์กับคนอื่นและกฎเกณฑ์ทางสังคม

การวิจัยครั้งนี้ให้ความสนใจศึกษาอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีน ในฐานะอัตลักษณ์ เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นและผันแปรไปตามสถานการณ์ มากกว่าการค้นหาหน่วยหรือขอบเขตที่ชัดเจนตายตัวซึ่ง ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี (2546:6) จึงชี้ให้เห็นว่า “อัตลักษณ์” นั้นสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา ขอบเขตอันยืดหยุ่นเกิดจากการที่สมาชิกสามารถที่จะเลือกใช้คุณสมบัติทางวัฒนธรรม (Cultural Attribute) อย่างใดอย่างหนึ่งที่มีอยู่ ในการนิยามความเป็นตัวตนของตน และการมองว่า อัตลักษณ์และวัฒนธรรมถูกสร้างขึ้นจากขอบเขตที่ชัดเจน แน่นอน และไม่อาจก้าวข้ามไปมาได้ นั่นก่อให้เกิดการยึดติด เหมารวมว่าผู้คนในสังคมเป็นเหมือนกันหมด และทำให้ขาดความเข้าใจต่อการดำรงอยู่ของพลวัตทางสังคมที่มีความซับซ้อน

สำหรับการย้ายถิ่นฐานของคนจีนมาสู่ประเทศไทยมีหลากหลายสาเหตุด้วยกัน โดยในช่วงต้นเกิดขึ้นจากการเดินเรือเพื่อมาทำการค้าในประเทศไทยเสียเป็นส่วนใหญ่ แต่ต่อมาประเทศจีนได้เกิดปัญหาในเรื่องของเศรษฐกิจ การเมือง ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ใกล้เคียงกับที่รัฐไทยต้องการแรงงานเพื่อฟื้นฟูระบบการค้า การสร้างสาธารณูปโภคต่างๆ และการคมนาคม ทำให้มีการสนับสนุนต่อการย้ายถิ่นฐานของคนจีนในไทยเป็นจำนวนมาก ซึ่ง เกษวดี พุทธภูมิพิทักษ์ (2545: 2) ได้กล่าวว่า ในสมัยรัชกาลที่ 6 การหลั่งไหลของคนจีนที่มากขึ้นนี้เอง ทำให้บทบาทและอำนาจของคนจีนทางเศรษฐกิจมีมากขึ้นและมีอยู่ไปทั่วราชอาณาจักร ความระแวงต่อบทบาทคนจีนจึงมีขึ้น ซึ่งเกรงว่าคนจีนจะบั่นทอนต่อความมั่นคงของชาตินั้นเอง กระนั้นการย้ายถิ่นฐานเข้าสู่แผ่นดินสยามนี้เองทำให้เกิดความสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างคนจีนและคนไทยในรูปแบบต่างๆ ขึ้น

ความสัมพันธ์ระหว่าง “คนไทยเชื้อสายจีน” กับ “คนไทย” นั้นมีมาอย่างยาวนานทั้งในมุมมองของประวัติศาสตร์และสถานการณ์ปัจจุบัน เช่น ความใกล้ชิดของผู้คน การค้าการลงทุน จนถึงประเพณีวัฒนธรรมที่ก่อรูปขึ้นผ่านเรื่องราวที่หลากหลายและยาวนานบนแผ่นดินสยาม ไม่ว่าจะบางช่วงบางตอนคนจีนจะมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจ หรือบางช่วงตอนที่คนจีนถูกมองว่าแตกต่างไปจากคนในพื้นที่ถิ่นของประเทศก็ตาม ทั้งนี้และทั้งนั้นการรับรู้ในวงกว้างที่มีต่อคนไทยเชื้อสายจีนก็ถูกสืบทอดหรือถูกตีความใหม่อยู่ตลอดเวลาด้วยเช่นกัน

ในยุคสมัยหนึ่ง อัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนถูกถ่ายทอดให้คนอื่นในสังคมได้รับรู้ในวงกว้างผ่านสื่อวรรณกรรมเรื่อง “ลอลลายมังกร” ของ ประภัสสร เสวิกุล (2535) ตามด้วยการ

สร้างเป็นละครโทรทัศน์และบทเพลงในชื่อเดียวกัน ดังเช่น บางช่วงของบทเพลงที่บอกเล่าที่มาที่ไป และเรื่องราวชีวิตคนไทยเชื้อสายจีนที่เข้ามาแผ่นดินสยาม ดังบทเพลงจากงานประพันธ์ “ลอลลาย มังกร” ที่ว่า

“จากแผ่นดินจีน โป้นทะเล ด้วยเรือน้อย ล่องลอยสุด ไกลแสนไกล
 หอบติศาเสื้อผืนหมอนใบ สู่อ่าวไทย แผ่นดินสยาม
 คั่งมังกร ชอนชุกกยา หลบหลีกมา สุดไกลจากไฟสงคราม
 ได้ไบบุญ แผ่คุ้มยังจำ ตั้งใจทำ สัมมาหากินกันตาย
 สร้างตำนาน การค้าให้คนประจักษ์ สร้างตำนาน ความรักระบือไกล
 ให้กำเนิด หนุ่มสาวรุ่นเยาว์วัย ซึ่งล้วนเป็น คลื่นลูกใหม่ที่ไฟแรง”

(เพลง “ลอลลายมังกร” ประพันธ์โดย สุวินัย สอนคำแก้ว)

บทประพันธ์ข้างต้นจัดเป็นภาพตัวแทนของคนไทยเชื้อสายจีนในลักษณะหนึ่ง ซึ่งเป็นเรื่องราวที่ถูกถ่ายทอดลงบนแผ่นฟิล์ม หน้ากระดาษ และเสียงเพลง ไม่เพียงถูกผลิตซ้ำความเข้าใจที่มีต่อคนไทยเชื้อสายจีน แต่ยังชี้ให้เห็นถึงชีวิตของคนไทยเชื้อสายจีนที่มีทั้งอารมณ์ ความรู้สึก ความรักที่เหมือนมนุษย์ธรรมดาทั่วไป มากกว่าการสะท้อนภาพความเชี่ยวชาญทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว ขณะเดียวกันบทเพลงดังกล่าวยังชี้ให้เห็นถึง อัตลักษณ์ของความเป็นคนไทยเชื้อสายจีนในมิติหนึ่งว่า แต่เดิมคนไทยเชื้อสายจีนเข้ามาในประเทศไทยแบบไร้ซึ่งเงินทุน หากแต่ด้วยความขยัน ประหยัด อดทน ซื่อสัตย์ ทำให้คนไทยเชื้อสายจีนเหล่านี้สามารถเปลี่ยนแปลงสถานภาพจากชนชั้นแรงงานมาเป็นพ่อค้าและนักลงทุน และคนไทยเชื้อสายจีนเหล่านี้ได้กลายเป็นบุคคลที่มีบทบาททางเศรษฐกิจและเป็นกลุ่มนายทุนใหญ่ด้านการค้าและการลงทุน

แม้กระนั้นเรื่องราวของคนไทยเชื้อสายจีนบนแผ่นดินสยาม ไม่ได้มีเพียงด้านบวกเท่านั้น หลายครั้งที่ถูกประทับตราจากคนในสังคมไทยให้กลายเป็นคนอื่นหรือถูกรังเกียจจากสังคม ไม่ว่าจะเป็นกรณีของคนไทยเชื้อสายจีนในฐานะที่เป็นกุฎีลากรถ หรือมีสำนวนที่ว่า “เจ๊กตื่นไฟ” ก็ให้ภาพไปในทางลบว่าขาดสติและขาดการควบคุมอารมณ์ ส่วนในสถานการณ์ทางสังคมและการดำรงอยู่ของคนไทยเชื้อสายจีนในสังคมไทย บางยุคสมัย คนจีนยังถูกนโยบายรัฐควบคุม ตัดสิทธิ และกวาดล้าง ซึ่ง สุเทพ สุนทรเกตุ (2548: 133) กล่าวถึงนโยบายรัฐที่มีต่อคนจีนว่า การควบคุมภัยคุกคามจากคนจีนถือเป็นสิ่งจำเป็น เพราะปัญหาที่มาจากคนจีนนั้นอาจเกิดขึ้นทางเศรษฐกิจและการเมือง ซึ่งเป็นนโยบายที่แฝงอยู่เบื้องหลังนโยบายรัฐแต่ละสมัยเพื่อป้องกันการรวบรวมกำลังและอาวุธอย่างลับๆ และทำผิดกฎหมาย เช่น การค้าฝิ่น ทำให้ทางการต้องออกกฎหมายกวาดล้างและ

ปราบปรามกลุ่มดังกล่าว แม้แต่ในช่วงการปกครองของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ที่ใช้นโยบายสร้างความเป็นชาติเพื่อเปลี่ยนแปลงคนสัญชาติจีนให้เป็นสัญชาติไทย ให้คนจีนเปลี่ยนนามสกุลเป็นไทย ตั้งปิดโรงเรียนจีน หรือแม้กระทั่งการจำกัดอาชีพและหนทางทำกินของคนจีน ขณะที่ ภูวดล ทรงประเสริฐ (2547: 215-221) กล่าวถึงการปรับเปลี่ยนคนจีนให้เป็นไทยว่า การเปิดโรงเรียนสอนภาษาจีนนั้น รัฐเกรงว่าจะเป็นแหล่งซ่องสุมของคอมมิวนิสต์ ทำให้ จอมพล ป. พิบูลสงครามได้มีนโยบายตั้งปิดโรงเรียนจีนมากกว่า 300 โรงเรียนหรือการปิดกั้นชื่อ-สกุลจีน ซึ่งเป็นวิธีหนึ่งที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ใช้ในการควบคุมหรือดำเนินการกับกลุ่มคนจีน

อย่างไรก็ตามคนไทยเชื้อสายจีนก็ไม่ได้เป็นเพียงผู้ถูกระทำจากสังคมเท่านั้น เพราะคนไทยเชื้อสายจีนเองก็มีการเลือกรับและปฏิเสธต่อข้อกำหนดต่างๆ ของรัฐไทย รวมถึงมีพลวัตในการปรับตัวเพื่อให้กลุ่มชาติพันธุ์ของตนดำรงอยู่ได้ ดังเช่นการพลิกบทบาทจากการที่สังคมไทยได้นิยามอัตลักษณ์ของคนจีนว่าเป็น “กาลี” “จับกัง” หรือคำเรียกในทางลบว่า “เจ๊ก” ปรับเปลี่ยนสู่การเป็น “เจ้าสัว” “นายห้าง” “เถ้าแก่” ที่มีบทบาทสำคัญในทางเศรษฐกิจดังที่ แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย (2550: 2) พบว่าความสัมพันธ์ระหว่างคนไทยเชื้อสายจีนกับบริบทสังคมไทยในมิติเศรษฐกิจนั้นมีการติดต่อสัมพันธ์กันในลักษณะเจ้าภานายอกร พ่อค้าคนกลาง ตลอดจนเป็นนายทุนและผู้ประกอบการในระยะต่อมา กระทั่งในปัจจุบันคนไทยเชื้อสายจีนยังคงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญที่มีอิทธิพลต่อเศรษฐกิจในประเทศไทยเป็นอย่างมาก เช่น ตระกูลโสภณพานิชแห่งเครือธนาคารกรุงเทพ ตระกูลลำชาแห่งธนาคารกสิกรไทย เป็นต้น

นอกจากนี้ คนไทยเชื้อสายจีนบางส่วนได้เข้าสู่ระบบราชการ การเมือง การปกครอง และอื่นๆ ที่นอกเหนือจากการค้าขาย อีกทั้งวัฒนธรรมจีนที่ซึมซับอยู่ในสังคมไทยได้ก่อรูปและมีอิทธิพลอยู่ในสังคมทั้งทางตรงและทางอ้อม จนเป็นส่วนหนึ่งหรือมีความเป็นหนึ่งเดียวกับสังคมไทย ไม่ว่าจะเป็นประเพณี ความเชื่อ กิจกรรมทางวัฒนธรรม กระทั่งปัจจุบันกลุ่มคนจีนได้กลายเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่มีขนาดใหญ่และมีความสำคัญในประเทศไทย จะเห็นได้ว่าภายใต้พลวัตทางสังคมของคนจีนบนแผ่นดินสยามและภายใต้บทบาทความสัมพันธ์ที่ชาวไทยมีต่อคนไทยเชื้อสายจีนนั้น มีทั้งลักษณะเป็นไปอย่างราบรื่นในวิถีการดำเนินชีวิต หรือบางครั้งก็เป็นไปในรูปแบบที่ขัดแย้งซึ่งเกิดขึ้นระหว่างรัฐกับกลุ่มคนในสังคม และระหว่างผู้คนในสังคมด้วยกันเอง

ในส่วนของพื้นที่ “อำเภอหาดใหญ่” จังหวัดสงขลา ในระยะเริ่มแรกของการสร้างเมืองหาดใหญ่ กลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนเป็นส่วนหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญและส่งผลกระทบต่อการก่อตัวขึ้นเป็นเมืองหาดใหญ่ พร้อมกับการสร้าง “ชุมชนแบบจีน” ขึ้น โดยที่ ศุภการ สิริไพศาล และคณะ (2549: 30) ชี้ให้เห็นว่า ในยุคของการสร้างเมืองหาดใหญ่สภาพสังคมและวัฒนธรรมของหาดใหญ่เป็นสังคมวัฒนธรรมแบบชุมชนจีนที่ยังคงเอกลักษณ์ความเป็นจีนไว้อย่างเหนียวแน่น ไม่ว่าจะเป็น

ภาษา การพบปะติดต่อเฉพาะกลุ่มพวกพ้อง การแต่งกาย การกิน รวมถึงที่พักอาศัยเสมือนเป็นการยกเมืองจินมาไว้ที่หาดใหญ่ ชาวจีนในหาดใหญ่มีการปรับ การสร้าง การดำรงทางสังคมและวัฒนธรรมตามแนวนโยบายของรัฐแต่ละยุคสมัยผสมผสานกับวิถีแบบคนจีน

สำหรับการเคลื่อนย้ายของกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนสู่พื้นที่อำเภอหาดใหญ่ที่สำคัญ คือ การเข้าสู่การเป็นแรงงานในการก่อสร้างทางรถไฟสายใต้ในสมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งคนงานส่วนใหญ่เป็นคนจีนหลายภาษา มีทั้งจีนแคะที่ทำหน้าที่บุกเบิกถางป่า จีนแต้จิ๋วทำหน้าที่ไถดินถมดิน จีนกวางตุ้งทำหน้าที่โรยหินบนดินที่ถมไว้ โดยมีนายเจียกชีเป็นผู้ควบคุมงาน (สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, 2544: 236) และศุภการ สิริไพศาล และคณะ (2549: 19) กล่าวว่า คนงานเหล่านี้เมื่อเสร็จจากงานส่วนหนึ่งก็ได้ติดตามนายเจียกชีเข้ามาตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากในหาดใหญ่ ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการที่รัฐบาลไทยได้เปิดโอกาสให้กลุ่มคนจีนมีสิทธิในการถือครองพื้นที่ทำกินได้เท่าเทียมกับคนไทย ทั้งนี้เพื่อสกัดกั้นการขยายอิทธิพลของอังกฤษ ซึ่งในขณะนั้นได้แสดงท่าทีสนใจพื้นที่ตั้งแต่บริเวณชุมชนหาดใหญ่จรดพรมแดนมลายูเป็นผลให้หาดใหญ่มีชาวจีนเข้ามาอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก และแรงงานชาวจีนกลุ่มต่างๆ เหล่านี้ได้เข้ามาดำรงอยู่และกระจายที่อยู่ไปตามพื้นที่ต่างๆ ของหาดใหญ่

นอกจากนายเจียกชีที่เดินทางเข้ามาในพื้นที่หาดใหญ่แล้ว ยังมีผู้ที่มิบทบาทสำคัญอีกท่านหนึ่งที่เข้ามาดำรงอยู่ในหาดใหญ่ คือ นายชีกิมหยงซึ่งเป็นคนจีนสายตระกูลหนึ่งจากสงขลาที่อพยพมาจากมณฑลทวนกวางตุ้ง ได้สังเกตเห็นถึงลักษณะภูมิประเทศของเมืองหาดใหญ่ที่มีทำเลสมบูรณ์ด้วยน้ำไหลผ่านและมีภูเขา ตรงตามลักษณะฮวงจุ้ยของจีนและเป็นเส้นทางคมนาคมระหว่างไทยกับมาเลเซีย ซึ่งในอนาคตน่าจะเป็นเมืองชุมชนที่ใหญ่โต จึงได้ย้ายถิ่นฐานมาอยู่ในหาดใหญ่ ชื่อที่ดินและให้ผู้คนซื้อหรือเช่าต่อเพื่อตั้งเป็นที่อยู่อาศัย สถานที่ประกอบการค้า ก่อให้เกิดการขยายตัวของชุมชนหาดใหญ่มากยิ่งขึ้น (สุลิมาน นฤมล วงศ์สุภาพ, 2547)

ทั้งนี้ถือได้ว่าการสร้างทางรถไฟสู่พื้นที่หาดใหญ่และตั้งเป็น “ชุมทางรถไฟ” ถือเป็นจุดเร่งสำคัญที่ทำให้พื้นที่หาดใหญ่เปลี่ยนแปลงไปสู่การเป็น “ชุมชนเมือง” ด้วยเหตุที่ว่า การสร้างเส้นทางคมนาคมทางรถไฟซึ่งเป็นเทคโนโลยีที่ทันสมัยที่สุดในยุคดังกล่าว เป็นผลให้หาดใหญ่เปลี่ยนแปลงเป็นชุมทาง เป็นชุมชน และเป็นเมืองชายแดนที่เชื่อมต่อกับหัวเมืองมลายู ทำให้ความนิยมต่างๆ หลังไหลมาสู่พื้นที่หาดใหญ่ เช่น การเคลื่อนย้ายของทรัพยากร การติดต่อกันระหว่างผู้คน ทั้งในแง่ของความเป็นญาติ การเป็นพี่น้อง เป็นคนรู้จัก การแวะเวียนเป็นครั้งคราวหรือการติดต่อกันทางด้านการค้านำไปสู่การขยายตัวของชุมชนหาดใหญ่

“หาดใหญ่” นั้นแต่เดิมเป็นพื้นที่ที่มีแหล่งทรัพยากรที่สำคัญตามความต้องการในตลาดเศรษฐกิจโลก คือ แร่ดีบุกและยางพารา ทำให้มีนายทุนจีนและกลุ่มคนจีนจำนวนมากต่าง

หลังไหลเข้ามาสู่พื้นที่หาดใหญ่ โดยส่วนใหญ่ได้เคลื่อนย้ายมาจากประเทศข้างเคียงเพื่อมาลงทุนทำสวนยาง ทำเหมืองแร่ ทำการค้า และตั้งถิ่นฐานในพื้นที่หาดใหญ่ โดยที่ มลิวรรณ รัชชวงศ์ (2543: 5) ได้ชี้ให้เห็นว่า คนไทยเชื้อสายจีนในหาดใหญ่มีที่มาจากหลายถิ่นฐาน ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นนายทุนจีนที่เคลื่อนย้ายมาจากประเทศข้างเคียง เช่น จากหัวเมืองมลายูและอินโดนีเซีย โดยเข้ามาลงทุนทำสวนยางพารา เหมืองแร่และทำการค้าขาย นอกจากนี้ ยังมีชาวจีนจากปีนัง ประเทศมาเลเซียที่มีการติดต่อทางการค้าและเข้ามาทำธุรกิจเหมืองแร่ในอำเภอหาดใหญ่ และได้้นำสถาปัตยกรรมชิโนโปรตุกีสซึ่งรับอิทธิพลจากชาวจีนปีนังมาก่อสร้างบ้านเรือนในหาดใหญ่

จากการเข้ามาของผู้คนในพื้นที่หาดใหญ่เกิดขึ้นในหลายลักษณะ เช่น การเข้ามาตั้งหลักแหล่ง เข้ามาท่องเที่ยว หรือแม้กระทั่งการเข้ามาหาช่องทางในการประกอบอาชีพ ไม่ว่าจะเป็นลักษณะแรงงาน ลูกจ้างหรือเจ้าของกิจการก็ตามแต่ การเพิ่มขึ้นของจำนวนผู้คนทั้งเป็นผู้ที่อาศัยในพื้นที่ คนที่สัญจรไปมา เพื่อการท่องเที่ยว เพื่อพบปะเพื่อนหรือญาติ เหล่านี้ล้วนทำให้หาดใหญ่มีการขยายตัวไปสู่ความเป็นเมืองมากยิ่งขึ้นทั้งในแง่ของความหนาแน่นของผู้คน อาคารบ้านเรือนไปจนถึงเครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ ที่จัดให้มีหรือสร้างขึ้นรองรับ ขณะเดียวกันในช่วงเวลานับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547-ปัจจุบัน เหตุการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ก็ทำให้กลุ่มคนในพื้นที่ทั้งคนไทยพุทธ คนไทยเชื้อสายจีน และกลุ่มคนอื่นๆ ส่วนหนึ่งได้ย้ายถิ่นฐานเข้าสู่พื้นที่เมืองหาดใหญ่เพิ่มขึ้นในอีกลักษณะหนึ่ง

การเก็บข้อมูลภาคสนามเบื้องต้น ผู้วิจัยพบว่า ภายในพื้นที่หาดใหญ่ประกอบด้วย ความหลากหลายของผู้คน ภาษา ศาสนา ความคิด ความเชื่อ และวิถีปฏิบัติ ดังจะเห็นได้จากกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนที่มาตั้งถิ่นฐานในหาดใหญ่มีตั้งแต่ชาวจีนแคะ จีนแต้จิ๋ว จีนกวางตุ้ง และจีนไหหลำ ซึ่งแต่ละกลุ่มมีความเชื่อและภาษาที่ต่างกัน ดังที่ ศุภการ สิริไพศาล (2549: 32) พบว่า ชาวจีนในหาดใหญ่มีวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อที่แตกต่างกันในแต่ละกลุ่ม เช่น ชาวจีนไหหลำเลื่อมใสศรัทธาต่อเจ้าแม่ทับทิม ชาวจีนแคะนับถือเทพเจ้ากวนอู และกลุ่มคนจีนแต่ละกลุ่มก็มีการใช้ภาษาที่ต่างกัน เช่น ชาวจีนแต้จิ๋วใช้ภาษาแต้จิ๋ว ชาวจีนกวางตุ้งใช้ภาษาจีนกวางตุ้ง รวมถึงการสื่อสารกับคนจีนด้วยกันผ่านภาษาจีนแมนเดอรินเป็นภาษากลางในการสื่อสาร ซึ่งในแง่นี้จะเห็นได้ว่ากลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนด้วยกันเอง ไม่ได้มีลักษณะเป็นแบบเดียวกันหมด หรือกล่าวได้ว่าในกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนด้วยกันเองมีความหลากหลายเช่นกัน

ขณะเดียวกันในพื้นที่บริเวณย่านเศรษฐกิจของ “หาดใหญ่” ก็เป็นพื้นที่ที่เต็มไปด้วยความหลากหลายของผู้คน ทั้งคนไทยเชื้อสายจีน คนไทย คนมลายู คนต่างถิ่นที่มาจากถิ่นอื่น เช่น ชาวสิงคโปร์ มาเลเซีย อินโดนีเซีย และอื่นๆ ซึ่งแต่ละกลุ่มมีภาษา วิถีปฏิบัติและศาสนาที่ต่างกัน เช่น การนับถือศาสนาพุทธ คริสต์ อิสลาม มีการใช้ภาษาในการซื้อขายสินค้าทั้งภาษาไทย ภาษาจีน

ภาษามลายูและภาษาไทยถิ่นใต้ มีการปฏิสัมพันธ์เพื่อการค้า การดำเนินชีวิตในอาชีพของแต่ละคน ผู้คนมีการดำเนินชีวิตในสถานะที่ต่างกัน ทั้งเป็นผู้อยู่อาศัย ผู้ทำการค้า นักท่องเที่ยว ผู้มีอาชีพรับจ้าง หรือผู้แหวะเวียนเป็นครั้งคราว

พื้นที่ย่านเศรษฐกิจดังกล่าวยังเป็นพื้นที่ที่เต็มไปด้วยความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่มีทั้งวัฒนธรรมบรรพบุรุษจีน วัฒนธรรมสมัยนิยม และวัฒนธรรมพื้นถิ่น ท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรม คนในสังคมมีการปฏิสัมพันธ์เพื่อการดำเนินชีวิต เพื่อการรวมกลุ่ม เกิดการเลือกรับหรือปฏิเสธวัฒนธรรมบางประการ ภายใต้ความหลากหลายวัฒนธรรมและผู้คนในพื้นที่ศึกษาผู้วิจัยพบว่าคนไทยเชื้อสายจีนมีการประสาน ต่อรอง หรือเลือกหยิบใช้วัฒนธรรมบรรพบุรุษจีน วัฒนธรรมสมัยนิยม วัฒนธรรมพื้นถิ่น ดังเช่น การไหว้เทพเจ้าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในวันตรุษจีน การถือศีลกินเจ หรือการมีชีวิตที่ผูกโยงกับวัฒนธรรมสมัยนิยมที่เกี่ยวข้องกับกระแสนิยมต่างๆ ทั้งการใช้ชีวิตประจำวันและการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ เช่น แฟชั่นเสื้อผ้า การนิยมโทรศัพท์มือถือ เพลง ภาพยนตร์ โทรทัศน์หรือวิทยุออกนียม การบริโภคอาหารฟาสต์ฟู้ด (Fast food) หรือการเข้าร่วมกิจกรรมการนับถอยหลัง (Countdown) ในปีใหม่สากล

อีกทั้ง คนไทยเชื้อสายจีนยังเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมพื้นถิ่น เช่น การทำบุญ ตักบาตร การลากพระในวันออกพรรษา เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมถูกจัดขึ้นที่ย่านเศรษฐกิจขนาดใหญ่ ภายใต้กิจกรรมดังกล่าวส่วนหนึ่งได้ซ่อนไว้ซึ่งนโยบายการท่องเที่ยวของรัฐเพื่อใช้ในการดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งภายในประเทศ ประเทศเพื่อนบ้านและอื่นๆ และยังเป็นพื้นที่ที่เต็มไปด้วยการปฏิสัมพันธ์ของผู้คนท่ามกลางความหลากหลาย ก่อให้เกิดการข้ามไปข้ามมาระหว่างวัฒนธรรม ไม่ว่าคนไทยเชื้อสายจีนมีช่วงวัยใดก็ตาม คนไทยเชื้อสายจีนแต่ละคนไม่ได้หยุดนิ่งอยู่ในความคิด ความเชื่อ และอุดมการณ์แบบเดียว หากแต่แต่ละคนมีการปรับเปลี่ยนตัวตนในสังคมเมืองที่แฝงไว้ด้วยความศิวิไลซ์ และวัฒนธรรมที่ถูกผลิตขึ้น

จะเห็นได้ว่ากระแสความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในเมืองขนาดใหญ่ในการวิจัยครั้งนี้ไม่ได้เป็นวัฒนธรรมในแง่ของความดั่งงาม ภูมิปัญญา หรือเป็นสิ่งที่ต้องอนุรักษ์เอาไว้เท่านั้น หากแต่เป็นวิถีชีวิตหรือสิ่งต่างๆ ในชีวิตประจำวันหรือแบบแผนวิถีคิดที่แนบแน่นอยู่กับชีวิตประจำวันของคนในสังคม ที่เกิดจากการต่อรอง เลือกรับ กัดกัน ให้มีความเป็นอื่นหรือเป็นพวกเดียวกันจากคนกลุ่มนั้นๆ อันเป็นกระบวนการในการต่อสู้ ต่อรอง สร้างตัวตน รวมถึงการสร้างตำแหน่งแห่งที่ทางสังคม ดังที่ อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2548: 51) ได้กล่าวว่า ในการศึกษาวัฒนธรรมนั้นควรมีมุมมองวัฒนธรรมที่เป็นเสมือนภาพตัวแทนที่มีความหมายซับซ้อน เป็นการปฏิบัติการมากกว่าเป็นอำนาจ ระเบียบแบบแผน หรือเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมมนุษย์ และวัฒนธรรมยังเป็นมิติของความสัมพันธ์เชิงอำนาจ การสร้างความหมายที่ขึ้นกับเงื่อนไขและบริบทเฉพาะ ประกอบกับ

เป็นเรื่องราวของการช่วงชิงความหมายระหว่างกลุ่มคนต่างๆ ซึ่งทำให้ความหมายของวัฒนธรรมไม่ตายตัว หากแต่เป็นสิ่งที่เลื่อนไหลไปตามสถานการณ์

อัตลักษณ์ร่วมของคนไทยเชื้อสายจีนที่ผ่านมามีทั้งเลือกแสดง ปกปิด ปิดกั้นและต่อรอง ทั้งในลักษณะที่เปลี่ยนอัตลักษณ์จากการเป็นแรงงาน กรรมกร หรือ “เจ๊ก” ไปสู่นักการค้าและการลงทุน ถ้าแก่ นายห้าง การเป็นผู้ที่มีบทบาทในการลงทุนเศรษฐกิจ การสื่อสาร ธุรกิจ โรงแรม ทั้งในด้านการเงินการธนาคารอุตสาหกรรม อสังหาริมทรัพย์ หรือ ภาษาพูด ภาษาเขียน และ “แซ่” ที่มีอยู่ในสังคมไทย หรือเป็นอัตลักษณ์ที่แสดงผ่านประเพณีวัฒนธรรมของคนไทยเชื้อสายจีน ขณะเดียวกันยังมีการรวมกลุ่มสมาคมทั้งกลุ่มตระกูลแซ่ หรือสมาคมกลุ่มภาษาในหลายพื้นที่ของประเทศไทย ดังที่ ศิริลักษณ์ มาศวิริยะกุล (2549: 516) ได้กล่าวไว้ว่า ชาวไทยเชื้อสายจีนในปัจจุบันได้มีการแสดงอัตลักษณ์ร่วมที่ผ่านเทศกาลต่างๆ เช่น เทศกาลกินเจ การกราบไหว้เทพเจ้า ลี้กั๊กลี้ที้ โดยมิสมาคมและศาลเจ้าเป็นพื้นที่ของการรวมกลุ่มของคนไทยเชื้อจีน

ปรากฏการณ์ในพื้นที่ของการศึกษายังชี้ให้เห็นว่า ความสัมพันธ์ของคนไทยเชื้อสายจีนในระดับชีวิตประจำวันก็มีการปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์และช่วงเวลา เช่น การรวมกลุ่มสมาคมตามกลุ่มภาษาและกลุ่มแซ่องค์กรเพื่อพบปะสังสรรค์ในหมู่สมาชิก หรือการรวมกลุ่มตามความเชื่อทางวัฒนธรรมที่วัด โรงเจ และศาลเจ้าจีนเพื่อสาธารณประโยชน์และเพื่อจัดประเพณี พิธีกรรมและเทศกาลงานต่างๆ หรือในปัจจุบันได้มีการรวมกลุ่มเป็นพื้นที่ใหม่ขึ้นมา เช่น กลุ่มสมิหลาและชมรมนักเขียนภาคใต้ ชมรมรวบรวมเรื่องเมืองหาดใหญ่ เป็นต้น ซึ่งเป็นลักษณะการรวมกลุ่มเพื่อความบันเทิงและเพื่อการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในประเด็นต่างๆ เป็นต้น

กล่าวได้ว่า การศึกษาอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรมในครั้งนี้ เป็นการศึกษาแง่มุมของอัตลักษณ์ที่ก่อรูปจากอำนาจของความสัมพันธ์ระหว่างคนไทยเชื้อสายจีน ระบบทางสังคม และคนกลุ่มต่างๆ โดยที่ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นนั้นกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนเองก็มีอำนาจในการเลือกรับ ปฏิเสธ ต่อต้าน หรือจัดขึ้นจากกระแสวัฒนธรรมที่ไหลเวียนอยู่ในพื้นที่เมืองหาดใหญ่ โดยเฉพาะพื้นที่บริเวณย่านเศรษฐกิจของหาดใหญ่ ถือเป็นพื้นที่ที่เป็นเวทีที่สำคัญเพราะเป็นพื้นที่ที่มีผู้คนและวัฒนธรรมที่หลากหลาย ตลอดจนเป็นพื้นที่ที่เรียกว่าเป็นหัวใจของความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนและมีความเข้มข้นในการปฏิสัมพันธ์

หากพิจารณามิติของการศึกษาในแง่มุมดังกล่าวจะพบว่าการศึกษาครั้งนี้ไม่ใช่เป็นเรื่องของกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนกับสถานการณ์ภายนอก แต่เป็นประเด็นปัญหาในเรื่องการก่อรูปของตัวตนที่ตกอยู่ในสถานการณ์ของความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นประเด็นของสถานภาพในความเป็นคน แม้ว่ากลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนจะไม่ใช่กลุ่มคนที่ถูกเบียดขับให้กลายเป็นคนอื่น ในทาง

ตรงกันข้ามที่ผู้วิจัยพบว่า หลายกรณีในกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่ได้รับการยอมรับหรืออยู่ในฐานะที่เป็นเนื้อเดียวกับสังคมไทย แต่นั่นก็ไม่ได้เป็นความหมายที่ตายตัว เพราะคนไทยเชื้อสายจีนเองก็พยายามสร้างหรือช่วงชิงความหมายเพื่อจะบอกว่าเป็นใครภายใต้เงื่อนไขและบริบทต่างๆ ดังที่ อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2548: 200-201) กล่าวว่า ความเป็นมนุษย์ต้องมีพื้นที่ที่คนสามารถแสดงตัวออกมา แต่การจะแสดงตัวคนได้หรือไม่ขึ้นกับความหมายที่ให้ ความหมายอันนี้จะมีลักษณะที่เคลื่อนไหว ปรับเปลี่ยน ความหมายเหล่านี้ พื้นที่เหล่านี้ก็จะกลายมาเป็นตัวตน

ดังนั้น การวิจัยเรื่อง “อัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรม” ในครั้งนี้จึง เป็นการฉายภาพอำนาจของความสัมพันธ์ในการสร้างอัตลักษณ์ระหว่างคนไทยเชื้อสายจีนกับคนอื่นในสังคม คนจีนกับคนจีนด้วยกัน และกลุ่มคนจีนกับบริบทสังคมในพื้นที่อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ซึ่งการวิจัยครั้งนี้เป็นอีกพื้นที่ที่พยายามแสดงให้เห็นว่ากลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนมีความสามารถในการกระทำการ มีความซับซ้อน มีความพยายามในการปรับเปลี่ยน มีพลวัตในการใช้ชีวิต และมีความหลากหลายในการดำรงชีวิตร่วมกับคนอื่นและระบบทางสังคม กระทั่งก่อรูปเป็นอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนที่มีความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกับเราทุกคน ซึ่งเป็นประเด็นที่มีนัยยะต่อการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์และการจัดความสัมพันธ์เชิงอำนาจในสังคม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรม ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของคนไทยจีนที่มีต่อกลุ่มคนอื่นและบริบททางสังคมในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

คำถามการวิจัย

1. คนไทยเชื้อสายจีนในอำเภอหาดใหญ่มีอัตลักษณ์ท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรมอย่างไร
2. คนไทยเชื้อสายจีนมีความสัมพันธ์ต่อกลุ่มคนอื่นและบริบททางสังคมอย่างไร

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เข้าใจความซับซ้อนของการสร้างและปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนที่มีการเลือกใช้วัฒนธรรมที่หลากหลายในการสร้างอัตลักษณ์ การดำเนินความสัมพันธ์กับคนอื่น และการต่อรองกับกฎเกณฑ์ต่างๆ ทางสังคม อันนำไปสู่การถ่ายทอดเรื่องราวในหลายแง่มุม เพื่อประโยชน์ต่อพหุสังคมซึ่งมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม
2. นำผลการศึกษาที่ได้ไปใช้เป็นแนวทางในการสร้างความเข้าใจและความเข้มแข็งของกลุ่มชาติพันธุ์อื่น

นิยามคำศัพท์เฉพาะ

1. **คนไทยเชื้อสายจีน** หมายถึง คนที่มีเชื้อสายจีนทั้งในแง่ของคนจีนที่มาอาศัยอยู่ในเมืองไทยและคนจีนที่เกิดในประเทศไทยซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้อาศัยอยู่ในพื้นที่อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา
2. **อัตลักษณ์** หมายถึง การสร้างหรือการต่อรองเกี่ยวกับความเป็นตัวตนทั้งในแง่ของความพยายามที่จะนิยามตนเอง การนิยามที่เกิดจากคนไทยเชื้อสายจีนด้วยกัน และการนิยามที่เกิดจากกลุ่มคนต่างๆ ซึ่งอาจจะสอดคล้องหรือแตกต่างจากการกำหนดของคนอื่นและสังคมทั้งในบริบททางการเมือง วัฒนธรรมและเศรษฐกิจ
3. **ความหลากหลายทางวัฒนธรรม** หมายถึง ความหลากหลายของวิถีปฏิบัติ ความสัมพันธ์ ความเชื่อ อุดมการณ์หรืออื่นๆ ในชีวิตประจำวันทั้งในแง่ของพฤติกรรม เรื่องเล่า ตำนานที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ บริบททางวัฒนธรรมในพื้นที่ถิ่นและกระแสสมัยนิยมที่ปะทะประสานอยู่ในพื้นที่อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

กรอบแนวคิดทฤษฎีในการศึกษา

การจะตอบคำถามเกี่ยวกับการศึกษาเรื่อง “อัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรม” ในครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำแนวคิดที่สำคัญมาใช้ในการศึกษา คือแนวคิดเรื่อง “อัตลักษณ์” แนวคิดเรื่อง “ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ” และแนวคิดเรื่อง “ความหลากหลายทางวัฒนธรรม” เป็นแนวทางในการวิเคราะห์เพื่อทำให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนและ

ความสัมพันธ์ทางสังคมของคนไทยเชื้อสายจีนท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรมภายใต้บริบทพื้นที่ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

1. แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์

ผู้วิจัยได้นำแนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ตามมุมมองของ Woodward (1997) เพื่อใช้อธิบายอัตลักษณ์ของกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีน ท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรมในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา คือ การมองอัตลักษณ์ตามแนวคิดดังกล่าวนี้ ไม่ได้มองว่าอัตลักษณ์เป็นคุณสมบัติหรือลักษณะเฉพาะของบุคคลหรือสิ่งหนึ่งสิ่งใด แต่มองว่าอัตลักษณ์เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นและก่อรูปขึ้น เมื่อมีการปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในภาวะของสังคม เศรษฐกิจ การเมืองที่เกี่ยวข้องกับโลกสมัยใหม่ทำให้อัตลักษณ์มีความสำคัญในการอธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมโดยที่ “อัตลักษณ์” เป็นสิ่งที่บ่งชี้ว่าเราเป็นใคร สัมพันธ์กับคนอื่นอย่างไร และสัมพันธ์กับโลกที่เราอยู่อย่างไร

“อัตลักษณ์” ในแง่มุมดังกล่าวจึงเป็นสิ่งที่บ่งบอกว่าเรามีความเหมือนคนอื่น หรือเป็นหนทางที่บ่งชี้ว่าเราต่างไปจากคนอื่นอย่างไร การทำความเข้าใจอัตลักษณ์ในแง่มุมดังกล่าวเป็นการสร้างความเข้าใจความสัมพันธ์ทางสังคมและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และเป็นสิ่งที่จะเชื่อมโยงระหว่างความเป็นบุคคล กลุ่มบุคคล และสังคม รวมถึงเป็นการก่อรูปขึ้นของพฤติกรรมและความคิดทางสังคม

การศึกษาอัตลักษณ์ตามมุมมองของ Woodward (1997) ยังมองว่าอัตลักษณ์เป็นเรื่องของความแตกต่าง ที่ชี้ถึงความเป็นเขาและความเป็นเราและเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการจัดวางขอบเขตพื้นที่ โดยที่ขอบเขตเหล่านั้นเป็นเครื่องวัดความแตกต่างและความเหมือนกัน เป็นการชี้ว่าใครที่มีอัตลักษณ์เดียวกันและแสดงให้เห็นประจักษ์ในการใช้คำว่า “เรา” หรือ “พวกเรา” และ “ของเรา” ซึ่งชี้ให้เห็นถึงการมีอัตลักษณ์ร่วมกัน พร้อมกันนี้ก็กีดกันคนที่แตกต่างว่าเป็น “คนอื่น” เช่นกัน และในขณะที่เดียวกันการก่อรูปขึ้นเป็นอัตลักษณ์นั้นก็เกี่ยวข้องกับการจัดวางความสัมพันธ์ของตัวเองกับคนอื่น ๆ อีกทั้งขอบเขตของความเป็นอัตลักษณ์ไม่ได้มีความราบรื่นหรือดำรงอยู่เช่นนั้นอย่างตายตัว

การก่อรูปและการสร้างอัตลักษณ์ตามมุมมองของ Woodward (1997) เกี่ยวข้องกับการจัดวางและการละเมิดหรือฝ่าฝืนขอบเขตที่มีอยู่ ความพยายามในการสร้างขอบเขตขึ้นนั้นบางครั้งไม่ใช่เป็นขอบเขตที่มั่นคงถาวร แต่สามารถเปลี่ยนแปลง และไม่แน่นอนได้ตลอดเวลา ความไม่แน่นอนของอัตลักษณ์นำไปสู่การทำให้คนมีความสามารถในการใช้ชีวิตประจำวัน การศึกษาอัตลักษณ์ในแง่นี้จึงเกี่ยวข้องกับการศึกษาที่ว่า กลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนมีกระบวนการในการสร้างความ เป็นพวกเดียวกันและสร้างความแตกต่างออกจากกลุ่มต่างๆ ในสังคมอย่างไร การทำความเข้าใจกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนในมิติของอัตลักษณ์จึงเกี่ยวข้องกับการ “ได้รับ” และการ “สร้างใหม่” หรือ

เพื่อสร้างความเหมือน ความต่าง การปกปิด ปิดบัง อัตลักษณ์ที่ผูกโยงกับบริบทและช่วงเวลา นอกจากนี้ เพื่อต้องการจะบอกว่าเขาเป็นใครหรืออยู่ตรงสถานภาพใดนั้น ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ที่มีกับคนอื่นหรือสิ่งอื่นด้วย

2. แนวคิดเรื่องความสัมพันธ์เชิงอำนาจ

ผู้วิจัยได้นำแนวคิด “ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ” เพื่อใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ถึงอัตลักษณ์และความสัมพันธ์ของกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนโดยสนใจความสัมพันธ์เชิงอำนาจซึ่งเป็นการสัมพันธ์ระหว่างคนจีนด้วยกัน และคนจีนกับกลุ่มคนอื่นๆ ในสังคม และความสัมพันธ์เชิงอำนาจในระดับที่เกิดจากการนิยามความหมาย โดยแนวคิดดังกล่าวเชื่อว่าอำนาจต่างๆ ในสังคมเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้น ไม่ใช่เป็นสิ่งที่มียู่แล้วตามธรรมชาติ กระบวนการของการสร้างหรือก่อรูปขึ้นนั้นเกิดขึ้นผ่านการผลิต การถ่ายทอดผ่านกลไกทางสังคม และการปฏิบัติต่างๆ ในชีวิตประจำวัน ความหมายที่ถูกนิยามจึงสัมพันธ์กับอำนาจเพราะความหมายกำหนดตำแหน่งของความสัมพันธ์ที่คนไทยเชื้อสายจีนมีกับคนไทยเชื้อสายจีนด้วยกัน กลุ่มคนอื่นและบริบททางสังคม เช่น การกำหนดแบบแผนความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับผู้ตาม ความหมายต่างๆ ก็จะมีการถ่ายทอดและสื่อความหมายเพื่อบ่งชี้ถึงตัวตนและตำแหน่งของความสัมพันธ์

แนวคิดเรื่อง “ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ” ในมุมมองดังกล่าวจึงถูกมองว่าอำนาจไม่ได้กระจุกตัวอยู่ที่ศูนย์กลางอำนาจเท่านั้น แต่อำนาจก็มีอยู่กับผู้ใช้อำนาจและผู้รับผลแห่งการกระทำของอำนาจ ด้วยอำนาจเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ทุกหนทุกแห่ง ทั้งในรูปแบบที่เฉพาะเจาะจงหรือแพร่กระจาย จนกล่าวได้ว่า อำนาจอยู่ในทุกหนทุกแห่งและอยู่กับทุกคน โดยที่อำนาจจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีการปฏิสัมพันธ์ต่อกัน ความสัมพันธ์ของอำนาจแสดงให้เห็นบนพื้นฐานของกลุ่มสัมพันธ์ที่ไม่อาจแยกจากกันได้ นั่นคือ บุคคลมีความสามารถในการคิด วิเคราะห์ และตัดสินใจในการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยที่โครงสร้างสังคมไม่ได้เป็นข้อจำกัดหรือเป็นอุปสรรคที่กำหนดการกระทำของบุคคล แต่เป็นสิ่งที่บุคคลสามารถหิวฉวยมาใช้ให้เป็นประโยชน์ในการปฏิสัมพันธ์กับคนอื่นๆ ในสังคม ขณะเดียวกันการกระทำก็ไม่ได้สะท้อนความเป็นปัจเจกเท่านั้นแต่ก่อให้เกิดการผลิตซ้ำของโครงสร้างทางสังคมที่เป็นบริบทของการกระทำของบุคคล

การนำแนวคิดเรื่อง “ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ” ตามแนวคิดหลังสมัยใหม่มาใช้ในครั้งนี้เป็นการเปิดพื้นที่ที่มีต่อความเข้าใจเกี่ยวกับคนไทยเชื้อสายจีนในอีกมิติหนึ่ง ทั้งนี้เพราะว่า อัตลักษณ์ของกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนที่ดำเนินชีวิตท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรม ณ เวลาปัจจุบันไม่ได้มีเพียงอัตลักษณ์ของความเป็นจีนที่เกิดจากวิวัฒนาการการปรับตัวของคนไทยเชื้อสายจีน ทว่าแนวคิดเรื่องความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ทำให้เห็นถึงการปฏิบัติการของกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนผ่านความสัมพันธ์เชิงอำนาจในการปฏิสัมพันธ์และอำนาจในการนิยามความหมายที่คนไทยเชื้อสายจีน

มีต่อคนอื่นและบริบททางสังคม ความเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นมีความซับซ้อนไม่ได้ราบรื่นหรือมีความเป็นหนึ่งเดียวหรือกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนจะต้องปฏิบัติแบบเดียวกันหมด นั้นเท่ากับว่าการทำความเข้าใจในเรื่องอัตลักษณ์พร้อมๆ กับการบ่งชี้ถึงตำแหน่งของความสัมพันธ์ของกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนครั้งนี้ จะเป็นการทำความเข้าใจมนุษย์ในอีกแง่มุมหนึ่ง โดยเฉพาะในมิติของความสามารถในการเป็นผู้กระทำการของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลมากกว่าการมุ่งสนใจในมิติของการพยายามที่จะควบคุมหรือการทำให้มนุษย์ตกอยู่ในฐานะผู้ถูกระทำ

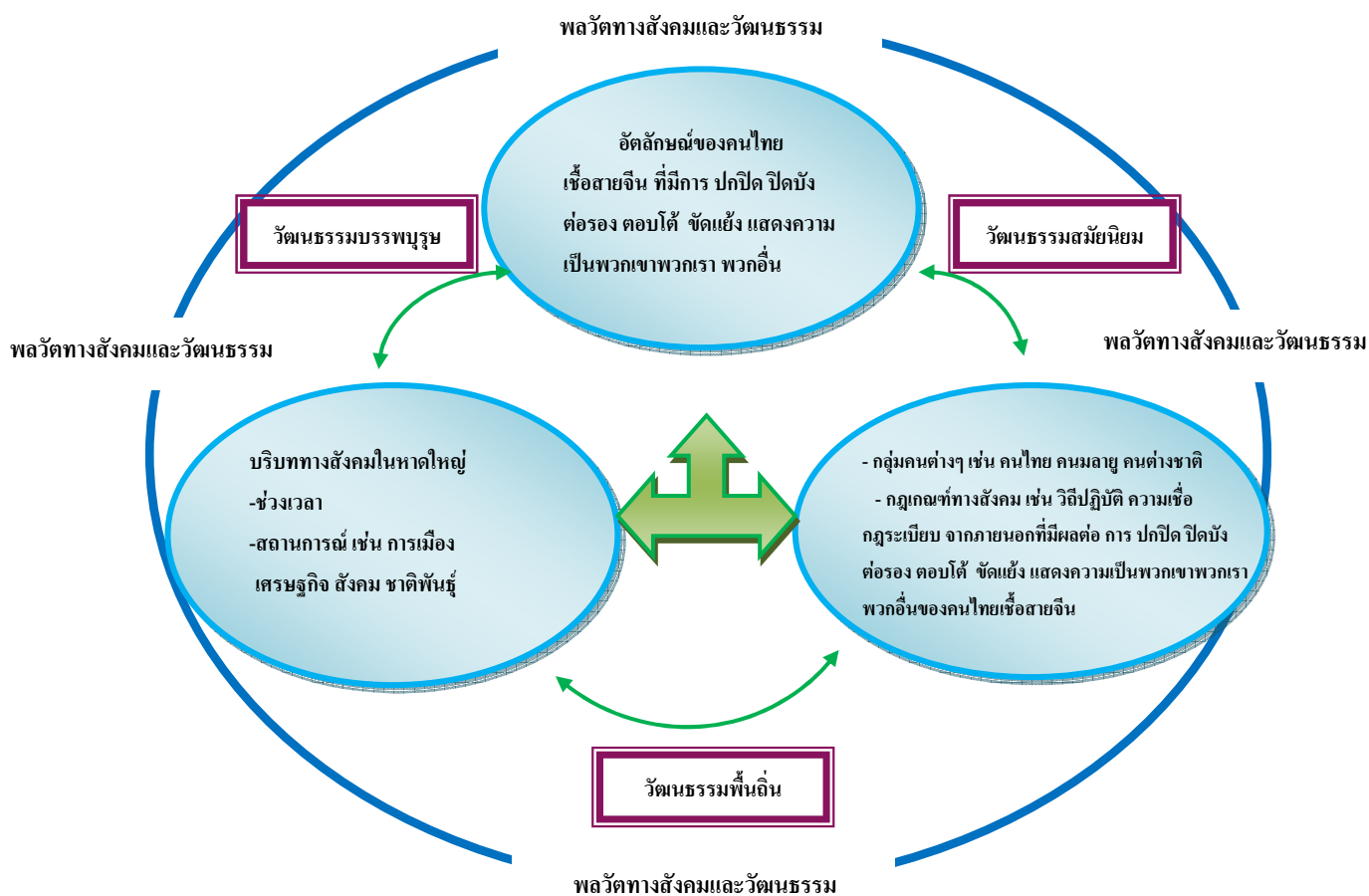
3. แนวคิดเรื่องความหลากหลายทางวัฒนธรรม

ผู้ศึกษานำแนวคิด “ความหลากหลายทางวัฒนธรรม” ตามมุมมองพหุนิยม (Pluralism) หลังสมัยใหม่ของ ธีรยุทธ บุญมี (2546) มาใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ถึงอัตลักษณ์และความสัมพันธ์ของกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรม ให้ความสนใจความหลากหลายทางความเชื่อ ความคิด วัฒนธรรม วิถีชีวิต รสนิยม และไลฟ์สไตล์ (Life Style) ของคนไทยเชื้อสายจีนในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา โดยมีมุมมองที่ว่าความหลากหลายทางวัฒนธรรมเป็นความจริงของชีวิตในสังคมที่เกิดขึ้นท่ามกลางการปฏิสัมพันธ์ของคนในสังคม ซึ่งวัฒนธรรมมีบทบาทในการสร้างอัตลักษณ์ให้กับบุคคล ในขณะที่เดียวกัน วัฒนธรรมก็เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นและมีการหยิบใช้ ต่อรอง เลือกรับ มีการปะทะประสานในความสัมพันธ์ ซึ่งมีตั้งแต่ระดับวัฒนธรรมที่ผูกติดกับบรรพบุรุษจีน วัฒนธรรมสมัยนิยม วัฒนธรรมพื้นถิ่น จนเล็กที่สุดคือผูกติดกับค่านิยม รสนิยมส่วนบุคคลซึ่งหล่อหลอมมาจากวัฒนธรรมที่หลากหลาย นอกจากนี้ ท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรมคนในสังคมมีการปฏิสัมพันธ์เพื่อการดำเนินชีวิต เพื่อการรวมกลุ่มต่อกันสิ่งเหล่านี้ย่อมทำให้เกิดการเลือกรับ ปฏิเสธวัฒนธรรมซึ่งขึ้นอยู่กับประโยชน์บางประการที่เขาเหล่านั้นต้องการ

ในขณะที่เดียวกัน การปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมที่ต่างกัน ย่อมมีการหยิบยืมวัฒนธรรมของคนอีกกลุ่มหนึ่งเพื่อประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต สิ่งเหล่านี้ก็เป็นส่วนหนึ่งที่ส่งผลให้คนหรือสังคมหนึ่งย่อมมีความแตกต่างและหลากหลายเช่นกัน ดังนั้น ความหลากหลายทางวัฒนธรรมจึงเป็นเรื่องราวของความหลากหลายของผู้คนในชีวิตประจำวัน การปฏิสัมพันธ์ การปะทะประสาน การใช้ชีวิตในสังคมที่มีความแตกต่างกันในเรื่อง ค่านิยม ความคิด ความเข้าใจ อุดมการณ์ ภาษา ขนบธรรมเนียม ประเพณี สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดความซับซ้อนในสังคมซึ่งภายใต้ความซับซ้อนดังกล่าวมีการเคลื่อนไหวของกลุ่มคน วัฒนธรรมและความสัมพันธ์

การนำแนวคิด “ความหลากหลายทางวัฒนธรรม” มาใช้ในการวิเคราะห์ถึงอัตลักษณ์และความสัมพันธ์ของคนไทยเชื้อสายจีนท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรม ในหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ทั้งนี้เพราะคนไทยเชื้อสายจีนในอำเภอหาดใหญ่มีการดำเนินชีวิตที่ผูกโยงกับความ

หลากหลายทางความคิด จินตนาการ อุดมการณ์ ความสัมพันธ์ทางสังคมและลักษณะทางกายภาพ ซึ่งภายใต้ความหลากหลายดังกล่าวนี้ มีความซับซ้อนในเรื่องของความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกับ วัฒนธรรมบรรพบุรุษจีน วัฒนธรรมสมัยนิยมและวัฒนธรรมพื้นถิ่นในมุมมองดังกล่าวแนวคิดความ หลากหลายทางวัฒนธรรมจะช่วยให้เห็นถึงการปฏิบัติการของกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีน ที่มีการสร้าง ประสานประสานทางวัฒนธรรมจนนำไปสู่เรื่องราวต่างๆ ที่เป็นวิถีปฏิบัติเพื่อการดำเนินชีวิตและ ภายใต้การเคลื่อนไหวของคนไทยเชื้อสายจีนที่เต็มไปด้วยความซับซ้อนและมีพลวัตทางวัฒนธรรม ดังนั้น แนวคิดของการวิจัยดังกล่าวจะช่วยในการวิเคราะห์ถึงการสร้างอัตลักษณ์และ ความสัมพันธ์ของคนไทยเชื้อสายจีนท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรมในบริบทอำเภอ หาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ตลอดจนทำให้มองเห็นความซับซ้อน ความไม่คงที่ หรือความไม่ราบเรียบ ของความสัมพันธ์ที่ผูกโยงกับการสร้างการรับรู้หรือการหิยฉวยความหมายต่างๆ มาใช้ประโยชน์ เพื่อให้ตนเองมีเหมือนหรือแตกต่างกับกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนด้วยกัน หรือต่างจากกลุ่มคนต่างๆ และดำรงอยู่ในสังคม ดังที่ผู้วิจัยสรุปเป็นกรอบแนวคิดตามภาพ ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการศึกษา

การศึกษาอัตลักษณ์ในแง่มุมดังกล่าว จึงให้ความสำคัญกับการเป็นผู้กระทำการของบุคคลที่จะช่วยแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของคนกลุ่มนั้นๆ ในการสร้างความหมายและการต่อรองกับโครงสร้างทางสังคมหรือความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่มีลักษณะเป็นพลวัตอยู่ตลอดเวลา จุดเน้นของการทำความเข้าใจไม่ใช่การค้นหาว่าอะไรคือความจริงมากกว่ากันแต่พยายามแสดงให้เห็นกลไกการสร้างอัตลักษณ์และระดับที่อัตลักษณ์ปรากฏอยู่ ความเป็นตัวตนถูกสร้างขึ้นและเคลื่อนไหวในหลายทิศทาง ขณะที่ปฏิบัติการทางวัฒนธรรมที่อยู่ในพื้นที่ที่ไม่ได้เกิดขึ้นครั้งเดียวจบและคงที่ตลอดไป คุณสมบัติที่ถูกทำให้เห็นว่ามีลักษณะเฉพาะถูกสร้างขึ้นภายใต้เงื่อนไขต่างๆ ที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามความสัมพันธ์ ช่วงเวลา สถานการณ์และกฎเกณฑ์ทางสังคม

บทที่ 2

แนวคิดที่ใช้และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในบทนี้ ประกอบด้วยเนื้อหาการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องใน 4 ประเด็น ดังนี้ ประเด็นที่หนึ่ง แนวทางการศึกษาเกี่ยวกับคนไทยเชื้อสายจีน ประเด็นที่สอง แนวทางการศึกษาเกี่ยวกับอัตลักษณ์ ประเด็นที่สาม แนวทางการศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจ และประเด็นสุดท้าย แนวทางการศึกษาเกี่ยวกับความหลากหลายทางวัฒนธรรม ทั้งนี้เพื่อพยายามชี้ให้เห็นว่าการศึกษาที่ผ่านมานั้นมีระยะทางวิชาการอย่างไร และการศึกษาค้นคว้านี้ต้องการขยายความเข้าใจเพิ่มเติมจากงานที่มีอยู่แล้วอย่างไร ผู้ศึกษาจึงตั้งเป็นหัวข้อการสำรวจเอกสารและงานวิจัยตามแนวคิดดังกล่าว คือ

1. แนวคิดเกี่ยวกับ “อัตลักษณ์”
2. แนวคิดเกี่ยวกับ “ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ”
3. แนวคิดเกี่ยวกับ “ความหลากหลายทางวัฒนธรรม”
4. ทบทวนเอกสารงานวิจัยเกี่ยวกับ “คนไทยเชื้อสายจีน”

1. แนวคิดเกี่ยวกับ “อัตลักษณ์”

อัตลักษณ์เป็นประเด็นที่มีการถกเถียงทางสังคมศาสตร์ โดยเฉพาะในแวดวงของวัฒนธรรมศึกษาจะพบมโนทัศน์ “อัตลักษณ์” ที่ถูกกล่าวถึงควบคู่ไปกับมโนทัศน์อำนาจและการนิยามความหมาย หรือการสร้างภาพแทนความจริง (Representation) (อภิญา เฟื่องฟูสกุล 2546:1) และ ประสิทธิ์ ลีปรีชา (2547: 33) ได้กล่าวไว้ว่า “อัตลักษณ์เป็นเรื่องของความเข้าใจและการรับรู้ที่เราเป็นใคร คนอื่นเป็นใคร นั่นคือ เป็นการก่อรูปขึ้นและดำรงอยู่ที่เรารับรู้เกี่ยวกับตัวตนอย่างไร และคนอื่นรับรู้เราอย่างไร โดยมีกระบวนการทางสังคมในการสร้างและสืบทอดอัตลักษณ์ ทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับบริบทของความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีต่อคนหรือกลุ่มอื่นๆ ด้วย”

1.1 อัตลักษณ์กับความเป็นหนึ่งเดียวในยุคสมัยใหม่

มุมมองเกี่ยวกับความเป็นปัจเจกชนตามแนวคิดแบบสมัยใหม่ (Modern) มีความเชื่อว่า สิ่งที่มีมนุษย์เป็นนั่นเป็นนี่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติและสามารถค้นหาความจริงที่เป็นสากลได้และมี

ลักษณะเป็นสารัตถะนิยมหรือมีแก่นกลางที่ชัดเจนตายตัว มีความเป็นอิสระจากเงื่อนไขทั้งปวง มีความเป็นเอกภาพและเป็นหนึ่งเดียวในตัว เป็นผู้รู้ ผู้สร้างความรู้ ผู้มีเหตุผล ผู้กำหนดศีลธรรม ผู้มีสำนึกและเป็นผู้กระทำอย่างมีสำนึก ซึ่ง จูริวติ เสนาคำ (2547: 27) ได้กล่าวไว้ว่า เรเน เดการ์ตส์ (Rene Descartes) ผู้ซึ่งได้รับการยกย่องว่าเป็นบิดาของปรัชญาสมัยใหม่ เดการ์ตส์ได้ให้ความสำคัญกับมนุษย์ด้วยการให้มนุษย์เป็นศูนย์กลางจักรวาลแทนพระเจ้า และแบ่งองค์ประกอบของมนุษย์ออกเป็นสองส่วน คือ กายกับจิต จิตคือส่วนที่ก่อให้เกิดตัวตน ที่มีความสามารถในการคิดและการให้เหตุผล การคิดและการให้เหตุผลเป็นตัวกำหนดการดำรงอยู่

นอกจากนี้ แนวคิดอัตลักษณ์ในยุคดังกล่าวยังคงอยู่ในวังวนที่ให้คำในสถานะที่เป็นหนึ่งเดียวมีรหัสร่วมทางวัฒนธรรม อัตลักษณ์ คือ ตัวตนที่แท้จริงเพียงหนึ่งเดียว (One True Self) มีแก่นแกน มีรากเหง้าแท้จริง อัตลักษณ์ดำรงอยู่ก่อนและดำรงอยู่เพื่อรอเวลาการค้นพบ สามารถดำรงอยู่แบบหนึ่งเดียวหรืออย่างเป็นเอกภาพในแต่ละช่วงเวลาทั้งในแง่ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม (จูริวติ เสนาคำ, 2547: 27) ซึ่งได้มีงานศึกษาในลักษณะดังกล่าวที่มักให้มุมมองที่ว่าอัตลักษณ์มีลักษณะความเป็นแก่นแท้มีอัตลักษณ์และความเป็นหนึ่งเดียว เช่นงานศึกษาเรื่อง “อัตลักษณ์ของในภาคตะวันออกเฉียงใต้: กรณีศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ของตำบลคลองพลู กิ่งอำเภอเขาฉกรรจ์ จังหวัดจันทบุรี โดย วันวิสา อุ่นขจร (2549) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่จะช่วยให้ความเป็นของดำรงอยู่ คือ การสำนึกถึงคุณค่าเรื่องชาติพันธุ์ของชาวชอง โดยพวกชองมีการร่วมมือกันในการอนุรักษ์ สร้างความเป็นหนึ่งเดียว และเผยแพร่ความเป็นชองโดยการแสดงออกทาง ภาษา พิธีกรรม ความเชื่อ และประเพณีต่างๆ โดยมองว่าการศึกษาคือปัจจัยสำคัญหนึ่งที่จะทำให้ชาวชองดำรงอัตลักษณ์ของตนไว้ได้ หรือ งานศึกษาเรื่อง “การธำรงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวมอญ: กรณีศึกษามุ่บ้านศาลาแดงเหนือ จังหวัดปทุมธานี” โดย พิชรินทร์ ม่วงงาม (2547) พบว่าชาวมุ่บ้านศาลาแดงเหนือได้มีความพยายามในการธำรงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมโดยการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านตลอดจนมีผู้นำท้องถิ่นเป็นผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรมให้กับเยาวชนรุ่นหลังได้สืบทอดต่อไป

ขณะเดียวกันมุมมองเกี่ยวกับความเป็นชาติพันธุ์ในอดีตนั้นถูกมองว่าเป็นหน่วยทางสังคมที่มีแก่นแกนเฉพาะ เช่น การมีภาษา ความเชื่อ ศาสนา พิธีกรรม และมีการสืบสายตระกูลในระบบเครือญาติทางชาติพันธุ์ที่เข้มแข็งและบริสุทธิ์ การศึกษางานในลักษณะดังกล่าวจึงมีลักษณะเฉพาะเจาะจงเฉพาะด้าน เช่น การค้นหารากเหง้าทางภาษา หรือการประกอบพิธีกรรมความเชื่อ (อภิญา เฟื่องฟูสกุล, 2546: 69)

อัตลักษณ์ในแนวคิดแบบสมัยใหม่จึงเป็นอัตลักษณ์ที่ถูกนิยามหรือให้ความหมายเพื่อแบ่งแยกความเป็นอื่นดังที่ ธงชัย วินิจจะกุล (2532: 68-76) ชี้ให้เห็นว่า อัตลักษณ์ในมุมมองการค้นหาความเป็นแก่นแท้ตัวตนเป็นหนึ่งเดียวนั้นได้ขีดเส้นพรมแดนของความเป็นพวกเดียวกันหรือ

คนละพวกและถูกนำไปเปรียบเทียบแบบคู่ตรงข้าม ซึ่งในด้านมุมมองหนึ่งมุมมองในลักษณะดังกล่าวนี้ ก็ส่งผลให้เกิดการกีดกัน ความแปลกแยก และการทำให้บุคคลนั้นมีคุณลักษณะบางอย่างที่คงที่และหยุดนิ่งตายตัว แม้กระทั่งการระบุถึงความแตกต่างในระดับอื่นๆ ก็มีนัยยะของการแบ่งแยกในการเป็นพวกเขาหรือพวกเรา เช่น การระบุถึงลักษณะทางชาติพันธุ์หนึ่งกับความเป็นชาติพันธุ์อื่น เมืองไทยกับต่างประเทศล้วนถูกใช้เพื่อชี้ถึงความเป็นอื่นจากการเปรียบเทียบ ในขณะที่เราเปรียบเทียบหรือต้องการบอกคุณลักษณะเฉพาะนั้นก็ได้อีกกันให้คนที่แตกต่างมีความเป็นอื่นด้วยเช่นกัน

ในงานศึกษาเรื่อง “การสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของคนไทยเชื้อสายเวียดนาม บ้านนาจอก ตำบลหนองญาติ อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม” โดย จตุรพ คอนโสม (2551) พบว่า การสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์และการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ คนไทยเชื้อสายเวียดนาม ได้สร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ด้วยวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นการแสดงออกทางวัฒนธรรม อาทิ ภาษา เวียดนาม การแต่งกายด้วยชุดแบบเวียดนาม บทเพลงประจำหมู่บ้าน และมีการหยิบยกเอาเรื่องราวของเจ้าเงิน สิ่ง ค่าว เข้ามาเป็นกระบวนการสร้างจิตสำนึกทางประวัติศาสตร์ทางชาติพันธุ์ โดยต่อยอดด้วยการถ่ายทอดผ่านการประกอบพิธีกรรมในศาลเจ้าค่าว เวียง ประจำหมู่บ้าน นอกจากนี้ งานศึกษาที่มีมุมมองถึงอัตลักษณ์ว่าเป็นคุณค่าทางวัฒนธรรมที่ส่งผ่านทางพิธีกรรม ความเชื่อและประเพณีต่างๆ และเป็นสิ่งที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษควรค่าแก่การอนุรักษ์ไว้ เช่น การศึกษาเรื่อง “อัตลักษณ์ของไทยเชื้อและปรับเปลี่ยนเพื่อความอยู่รอดภายใต้ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมกรณีศึกษาบ้านแม่สาว ตำบลสะเมิงใต้ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่” โดย เสกสรร สรรสรพิสุทธิ์ (2546) พบว่า ชาวไทยเชื้อมีอัตลักษณ์ในเรื่องของความเชื่อเรื่องผี นรกและสวรรค์ การสืบทอดบ้าน การเลี้ยงผีฝ่ายและผีน้าบ่อ โดยผ่านการสืบทอดผ่านพิธีกรรม ประเพณีในแต่ละรอบปีของชาวไทยเชื้อ ต่อมา ระบบทุนนิยมที่เข้ามาในพื้นที่มีผลให้ชาวไทยเชื้อมีการปรับเปลี่ยน อัตลักษณ์ให้สอดคล้องกับระบบสังคมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไป และมีความพยายามให้มีการอนุรักษ์อัตลักษณ์และวิถีการดำเนินชีวิตของชาวไทยเชื้อเรื่อยมา เช่น การจัดประเพณีการสืบทอดบ้าน การไหว้ผีหรือเลี้ยงผีและคำหว่าผีเจ้าบ้าน การแหกนา การฮ้องขวัญข้าวและการฮ้องขวัญควาย เป็นต้น หรืองานศึกษาเรื่อง “การปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์และวิถีการดำรงรักษาอัตลักษณ์สำคัญของชาวมอญ อำเภอพระประแดง” โดย เกศสิรินทร์ แพทอง (2546) ศึกษาถึงอัตลักษณ์ วิถีการดำรงรักษาอัตลักษณ์ การปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ และการสนับสนุนการดำรงอัตลักษณ์ของชาวมอญพระประแดง ซึ่งอัตลักษณ์ลักษณะดังกล่าวเป็นอัตลักษณ์ที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรมโดยมีการสืบทอดผ่านประเพณี ภาษา การแต่งกายดนตรี ศิลปะ ความเชื่อ ค่านิยมและภูมิปัญญาในด้านต่างๆ และมีการรณรงค์ให้มีการสืบทอดอัต

ลักษณะทางวัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อ ผ่านแผ่นพับ การจัดนิทรรศการ การบรรจุในหลักสูตร เป็นต้น

จากลักษณะดังกล่าวข้างต้นได้มีความพยายามในการศึกษาอัตลักษณ์ในลักษณะของสิ่งที่เป็นเอกลักษณ์เพื่อหาความเป็นหนึ่งเดียวและเป็นสิ่งที่สืบทอดจากรุ่นหนึ่งไปสู่รุ่นหนึ่ง ซึ่งส่วนหนึ่งได้ก่อให้เกิดความพยายามในการสร้างกฎเกณฑ์ กฎระเบียบเพื่อควบคุมกลุ่มที่ถูกเรียกว่า “พวกอื่น” ให้เป็นไปตามอัตลักษณ์ศูนย์กลาง ซึ่งทำให้เกิดการเบียดขับและกีดกันพวกที่ไม่ใช่ออกไปอยู่อีกสังคมหนึ่งหรือที่เรียกว่า “ชายขอบ” นอกจากนี้ การกำหนดอัตลักษณ์ที่ยึดติดกับพื้นที่ทางกายภาพขาดความเคลื่อนไหวของผู้คนซึ่งเป็นเรื่องราวของความหลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรม

ดังนั้น แนวคิดอัตลักษณ์แบบสมัยใหม่นิยมจึงเป็นสิ่งที่มิมีมุมมองภาพลักษณ์ของปัจเจกในลักษณะที่มีแก่นแกนเฉพาะตายตัว มีความเป็นเอกภาพที่ไม่เปลี่ยนแปลง ตลอดจนมองว่าเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติอย่างไม่มีข้อสงสัย มนุษย์เป็นศูนย์กลางของการกระทำ มีความเชื่อมั่นในศักยภาพตามธรรมชาติของมนุษย์ว่าสามารถเข้าถึงความจริงที่เป็นสากลสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีทางสังคมที่มุ่งหากฎสากลที่จะทำให้เข้าใจและอธิบายพฤติกรรมของมนุษย์ได้

1.2 อัตลักษณ์ยุคหลังสมัยใหม่กับการเปลี่ยนผ่านแนวคิด

อัตลักษณ์ในยุคสังคมสมัยใหม่ได้ก่อให้เกิดข้อถกเถียงในทางวิชาการในวงกว้าง โดยเฉพาะนักคิดหลังโครงสร้างนิยมได้มีการรื้อถอนแนวคิดอัตลักษณ์และแนวทางการศึกษาอัตลักษณ์ซึ่งในงานของประสิทธิ์ ลิปรีชา (2547: 33) ได้กล่าวถึง เจนกินส์ ซึ่งเป็นนักคิดหลังสมัยนิยม ที่กล่าวถึงอัตลักษณ์เป็นสิ่งที่มนุษย์แต่ละกลุ่มแต่ละยุคสร้างขึ้นและสามารถสร้างใหม่ได้ขึ้นอยู่กับว่าผู้สร้างเลือกที่จะนิยามตัวเองอย่างไร นอกจากนี้ ยังมีความซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาขึ้นอยู่กับสถานการณ์ เวลา สภาพแวดล้อมและบริบทต่างๆ ทางสังคม แต่ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่ากลุ่มชาติพันธุ์ไม่ได้มีตัวตนหรือไม่มีโครงสร้าง หากแต่ตัวตนหรืออัตลักษณ์ชาติพันธุ์ (ซึ่งเป็นผลมาจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์) สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์ ซึ่งเบอร์เจอร์และลักแมน (Peter Berger and Thomas Luckmann) ยังชี้ให้เห็นว่า อัตลักษณ์ถูกสร้างขึ้นโดยกระบวนการทางสังคมครั้งเมื่อตกผลึกแล้วอาจจะมี ความคงที่ ปรับเปลี่ยน หรือแม้กระทั่งเปลี่ยนรูปแบบไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นหลัก และ เจนกินส์ (Richard Jenkins) มองว่า อัตลักษณ์มิใช่เป็นสิ่งที่มิได้อยู่แล้วในตัวของมันเองหรือกำเนิดขึ้นมาพร้อมกับคนหรือสิ่งของ แต่ถูกสร้างขึ้นและมีลักษณะของความเป็นพลวัตอยู่ตลอดเวลา

ในงานศึกษาให้เกิดมุมมองที่ว่า อัตลักษณ์เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้น มีความลื่นไหลตามช่วงเวลาและบริบททางสังคม ซึ่งอัตลักษณ์นั้นมิได้ถูกยึดตรึงอยู่กับขอบเขตทางกายภาพ เช่น งาน

ศึกษา เรื่อง “การฟื้นฟูและสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวอาข่าในประเทศไทยและประเทศเพื่อนบ้าน” โดย ปนัดดา บุญสาระนัย (2546) ได้ศึกษาอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวอาข่าเป็นสิ่งที่สร้างขึ้นอย่างต่อเนื่องผ่านสำนักทางประวัติศาสตร์ ซึ่งพรมแดนทางวัฒนธรรมที่มีความยืดหยุ่นไม่แน่นอนตายตัว ได้ทำให้ชาวอาข่าในหลายรัฐชาติมีความต่างกัน มีการปรับตัวได้ตลอดช่วงเวลาแห่งความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้น การร่วมฟื้นฟูและสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ร่วมกันจึงเกิดขึ้นตามบริบทและเงื่อนไขต่างๆ ที่ชาวอาข่าเป็นผู้เลือกด้วยตนเองว่าเขาจะเลือกใช้อัตลักษณ์ใดเพื่อแยกแยะกลุ่มชาติพันธุ์ของตนออกจากกลุ่มอื่น หรืองานศึกษาเรื่อง “ความซับซ้อนและความลื่นไหลของอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ผ่านชีวิตของผู้หญิงลี้ซูกคนหนึ่ง” โดย อะซามะ ฉินหมี (2548) ศึกษาอัตลักษณ์ของชาวลี้ซูกคนหนึ่งที่มีการเปลี่ยนแปลงอันเกิดจากนโยบายของรัฐและวัฒนธรรมที่เข้ามาสู่พื้น นอกจากนี้ อัตลักษณ์ของลี้ซูกยังลื่นไหลและเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์และประสบการณ์ของชีวิตในแต่ละกาละ ในแต่ละบริบท และคนแต่ละคนจะเลือกใช้อัตลักษณ์ต่างๆ ให้เหมาะสม สอดคล้องกับบริบทและสถานการณ์ที่เผชิญอยู่ และมักจะเลือกใช้เฉพาะอัตลักษณ์ที่เป็นที่ยอมรับ และ/หรือเอื้อประโยชน์ให้ตนเองในการต่อรองทางอำนาจในสถานการณ์นั้นๆ

ขณะเดียวกันในมุมมองของอภิญา เฟื่องฟูสกุล (2546: 77) ซึ่งชี้ให้เห็นว่า อัตลักษณ์คือสิ่งที่ไม่ตายตัวและหยุดนิ่งคือ กระบวนการที่ปัจเจกต่อรอง ตั้งคำถามและปฏิเสธ ตำแหน่งแห่งที่ทางสังคม การปฏิเสธอาจไม่จำเป็นต้องเป็นการต่อต้านตรงๆ หรือสร้างอัตลักษณ์ตรงข้ามขึ้นมาบางทีเป็นการ “เล่น” กับขีดจำกัดที่ถูกตีกรอบไว้ให้ โดยพลิกสร้างนัยยะของความหมายใหม่ขึ้นมาแทน การไม่หยุดนิ่งของกระบวนการนี้จึงบ่งชี้ถึงศักยภาพของการต่อต้านที่มีชีวิตชีวา ขณะเดียวกันอัตลักษณ์เป็นเรื่องของอำนาจในการนิยามความเป็นตัวตนและอำนาจในการเลือกรับ ปฏิเสธ ต่อรอง ขัดแย้งต่ออัตลักษณ์ ซึ่งงานศึกษาที่ให้มุมมองอัตลักษณ์นั้นมีความหลากหลาย ซับซ้อนและอัตลักษณ์นั้นมิได้มีเพียงหนึ่งเดียว เกิดขึ้นโดยกำเนิด หรือเกิดขึ้นจากลักษณะความเป็นเชื้อชาติที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ เช่น งานศึกษาเรื่อง “ฝันกับคนม้ง” พลวัตความหลากหลายและความซับซ้อนแห่งอัตลักษณ์ของคนชายขอบ โดย อภิญา ศิริผล (2544) ได้ชี้ให้เห็นเช่นกันว่าแท้จริงแล้วอัตลักษณ์ความเป็นชาติพันธุ์ไม่ได้ถูกผูกขาดโดยกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเสมอไป อัตลักษณ์หรือความเป็นม้งเป็นการสร้างขึ้นและสามารถสร้างขึ้นใหม่ให้มีความหมายที่หลากหลายซับซ้อน มีความลื่นไหลและเปลี่ยนผ่านเพื่อใช้เป็นยุทธวิธีในการต่อรองตามเงื่อนไขของสภาวะการณ์และผลประโยชน์ที่เปลี่ยนแปลงไป และยังพบว่าภายในกลุ่มชาวม้งยังมีความหลากหลายและความซับซ้อนของกลุ่มคนซึ่งขึ้นอยู่กับรุ่นวัย ประสบการณ์และผลประโยชน์ของกลุ่ม ดังนั้น ความเป็นม้งจึงไม่อาจมองเป็นหนึ่งเดียวในลักษณะความเป็นม้งที่ตายตัวกำหนดเป็นอัตลักษณ์แบบ “ชนเผ่า” ดังเดิมที่มีแบบเฉพาะเจาะจงได้อีกต่อไป

ในงานศึกษาของ วดี พรหมพักพิง (2547) เรื่อง “การสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนแออัดในจังหวัดขอนแก่น” โดย นิล เป็นอีกงานหนึ่งที่ทำให้มุมมองอัตลักษณ์เป็นเรื่องของอำนาจในการนิยามความเป็นตัวตน โดยพบว่า อัตลักษณ์ของชาวชุมชนรักษ์รลไฟมีการเคลื่อนไหวไปมาและซ้อนทับกันอยู่อย่างหลากหลาย ชาวชุมชนรักษ์รลไฟมียุทธวิธีที่น่าเสนอ ต่อผู้ ต่อรอง ต่อการเลือกแสดงอัตลักษณ์ในแต่ละเหตุการณ์และบริบทว่าเขาปฏิสัมพันธ์อยู่กับใครเงื่อนไขใด อัตลักษณ์ที่เขาต้องการให้ผู้ที่เขาปฏิสัมพันธ์อยู่ด้วยในช่วงเวลานั้น เกิดความรู้สึกนึกคิดต่อตัวตนของเขาเช่นไร การสร้างอัตลักษณ์ของชาวชุมชนรักษ์รลไฟจึงเคลื่อนไหวไปตามบริบทตามความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับกลุ่มคนต่างๆ ในสังคม

ขณะเดียวกันในมุมมองเรื่องของอัตลักษณ์ความเป็นชาติพันธุ์ตามแนวคิดแบบหลังสมัยใหม่ มองว่าความเป็นชาติพันธุ์เป็นสิ่งที่สามารถขยับปรับเปลี่ยนได้ ถูกสร้างและผลิตซ้ำได้ตลอดเวลาเช่นเดียวกับความเป็นตัวตนของมนุษย์ที่ Michel, Foucault มองว่า ความเป็นตัวตนของมนุษย์ถูกผลิตถูกกระทำจากโลกทางสังคม และเปลี่ยนแปลงไปเรื่อยๆ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าอัตลักษณ์สามารถใช้เป็นเครื่องบ่งถึงความเป็นพวกเขา พวกเขา ซึ่งถูกหล่อหลอมภายในแต่ละวัฒนธรรม เราแตกต่างจากคนอื่นอย่างไร นั่นคือ เขาคือใคร นั่นเอง การสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของความเป็น “เรา” และ ความเป็น “เขา” (Construction of Ethnicity) นอกจากนี้ “อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์” (Ethnic Identity) เป็นสิ่งที่ทำให้สมาชิกในกลุ่มชาติพันธุ์นั้นๆ รู้สึกร่วมกันว่าเป็นพวกเดียวกันและรู้สึกแตกต่างจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ซึ่งก็คือ การนิยามตนเองบนฐานความเป็นอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ ภาพแทนความจริง อัตลักษณ์เหล่านี้เรียกร่องหล่อหลอมและยึดเหนี่ยวตำแหน่งแห่งที่ทางสังคม กระโดดเข้าสวมบทบาทเหล่านั้นและต่อรอง ปฏิเสธต่อบทบาทเหล่านั้น ภายใต้ความหมายที่ถูกสร้างขึ้น

การสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เกิดขึ้นภายใต้ความสัมพันธ์ทางสังคมที่ซับซ้อน ไม่หยุดนิ่ง หลากหลาย ความสัมพันธ์ทางสังคมก่อให้เกิดการหยิบยื่นผสมปนเปทางวัฒนธรรมระหว่างกัน อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์จึงมิใช่ผลผลิตของ เชื้อชาติ ชนชาติ และวัฒนธรรม หากแต่อัตลักษณ์ถูกสร้างขึ้นและสร้างใหม่ เป็นกระบวนการที่สัมพันธ์กับบริบทและสภาวะการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาและการเคลื่อนไหวของเครือข่ายแห่งความสัมพันธ์เชิงอำนาจ (สมหมาย ชินนาค, 2547: 151-153)

ประเด็นสำคัญ คือ อัตลักษณ์ความเป็นชาติพันธุ์เกิดขึ้นเมื่อสองกลุ่มปฏิสัมพันธ์ต่อกันต่างฝ่ายต่างมีความคิดว่าอีกฝ่ายแตกต่างไปจากตนวิธีจำแนกแยกแยะและความสัมพันธ์ที่ตามมาจากวิธีคิดดังกล่าวนั่นเองที่ทำให้ความเป็นชาติพันธุ์ก่อรูปขึ้น (อภิญา เพ็ญฟูสกุล, 2546: 72) ซึ่งอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์นั้นไม่มีลักษณะที่ตายตัวหรือหยุดนิ่ง หากทว่ามีความเคลื่อนไหว การช่วงชิง

(Contestations) การเปลี่ยนรูปใหม่ (Reformulation) และการต่อต้าน (Resistance) ซึ่งเป็นผลมาจากการนิยามตนเองในความสัมพันธ์กับกลุ่มชนต่างๆ การข้ามไปมาระหว่างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ อีกทั้ง Fredrik Barth (อ้างใน ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, 2546: 6) มองว่า อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์มีความผันแปรไปตามสถานการณ์ เส้นขอบเขตอันยืดหยุ่นของความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ เกิดจากการที่สมาชิกในกลุ่มนั้นสามารถที่จะเลือกใช้คุณสมบัติทางวัฒนธรรม (Cultural Attribute) ใดๆ อย่างหนึ่งที่มีอยู่ในการนิยามความเป็นตัวตนของตนเอง วัฒนธรรมจึงไม่ใช่แบบแผนปฏิบัติ หรือความเชื่ออันเดียวที่สืบทอดต่อเนื่องกันมาแต่โบราณ แต่เป็นพหุวัฒนธรรมที่คนสามารถเลือกและปรับเปลี่ยนเพื่อมานิยามตนเองและกลุ่ม ขอบเขตหรือความเป็นสมาชิกภาพของกลุ่มชาติพันธุ์จึงเป็นสิ่งที่ขยับเขยื้อนและเปลี่ยนแปลงไปมาได้

ขณะเดียวกันมีงานที่ให้ความสนใจศึกษาอำนาจในการสร้างอัตลักษณ์ซึ่งโดยส่วนใหญ่ให้ความสนใจศึกษาอำนาจในการสร้างอัตลักษณ์ของชนกลุ่มน้อยและคนชายขอบ หรือกลุ่มคนที่ไร้อำนาจ ไร้สิทธิไร้เสียง และถูกเบียดขับออกจากพื้นที่ทางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรม ดังงานศึกษาเรื่อง “การเปลี่ยนศาสนา: ความซับซ้อนของการแสดงตัวตนของคนกะเหรี่ยงของประเทศไทย” โดย ขวัญชีวัน บัวแดง (2546) ได้ศึกษา การเปลี่ยนจากการนับถือสิ่งเหนือธรรมชาติไปนับถือศาสนาคริสต์ของคนกะเหรี่ยง เป็นเรื่องของการสร้างตัวตนใหม่ เพื่อปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ทั้งที่เป็นอำนาจเหนือธรรมชาติ และทางสังคมเพื่อยกระดับสถานภาพทางสังคมของตนให้ดีขึ้นกว่าเดิม และเพื่อเสริมอำนาจในการกำหนดและควบคุมวิถีชีวิตของตนเองให้ดีขึ้น การนับถือศาสนาใดศาสนาหนึ่งของแต่ละคน จึงเป็นเสมือนป้ายที่บอกตัวตนและสังกัดที่แจ่มชัด แต่ไม่จำเป็นต้องมีความเชื่อและการปฏิบัติในรูปแบบเดียวกัน ชาวบ้านมีการผสมผสานความเชื่อและการปฏิบัติของหลายศาสนาหลายประเพณีนิยมเข้าด้วยกัน ลักษณะดังกล่าวขึ้นอยู่กับว่าการแสดงตัวตนแบบใดมีความหมายเพียงไรในสิ่งแวดล้อมและเวลาเฉพาะนั้นๆ หรืองานศึกษา “ความเป็นชายขอบและการสร้างพื้นที่ทางสังคมของคนพลัดถิ่น กรณีศึกษาชาวกระเหรี่ยงในอำเภอเชียงดาว” โดย วาสนา ละอองปลิว (2551) พบว่า ความเป็นชายขอบของชาวกระเหรี่ยงถูกสร้างขึ้นภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างชาวกระเหรี่ยงกับกลุ่มอำนาจที่หลากหลาย เช่น รัฐบาล กลุ่มชาติพันธุ์อื่น และระบบทุน ซึ่งได้สร้างความเป็นอื่นแก่ชาวกระเหรี่ยง โดยการนิยามอัตลักษณ์ให้เป็นกลุ่มคนที่ทำลายป่า เป็นชาวเขาต่างด้าว ชาวเขาทิ้งมลาย หรือเป็นหมู่บ้านชาวเขาที่ด้อยพัฒนา

ดังนั้น อัตลักษณ์กับความเป็นชาติพันธุ์จึงเป็นแง่มุมหนึ่งของความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกลุ่มคนที่คิดว่าตนแตกต่างจากกลุ่ม สังคมอื่น ไม่ได้หมายถึงสิ่งที่เป็นคุณสมบัติเฉพาะทางวัฒนธรรมหรือเชื้อชาติของกลุ่ม การจำแนกแยกแยะทางชาติพันธุ์เองก็เป็นส่วนหนึ่งของการสร้างตำนานทางประวัติศาสตร์และการสร้างภาพลักษณ์ของคนอื่นภายในขอบเขตของรัฐชาติที่จะนำไปสู่

อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ที่ถูกเก็บกด หลงลืม ปฏิเสธว่าแตกต่างไปจากมาตรฐานของคนส่วนใหญ่ในสังคมพร้อมๆ กับการยึดยึดตำแหน่งแห่งที่ทางสังคมของบางกลุ่มชาติพันธุ์ให้มีความเป็นอื่นและมีอัตลักษณ์ของความเป็นคนในชาติพันธุ์นั้นไปพร้อมกัน

ขณะที่ จีรูวตี เสนาคำ (2547: 250-251) ได้กล่าวว่า ในด้านมุมมองหนึ่งความเป็นอัตลักษณ์เกิดจากเรื่องเล่าที่จะบอกว่าเราเป็นใครและคนอื่นบอกว่าเราเป็นใคร อัตลักษณ์แปรเปลี่ยนไปตามเวลาและสถานที่ว่าผู้เล่าจะเล่ากับใคร เล่าอะไร และเล่าทำไม อัตลักษณ์ในฐานะเรื่องเล่าจึงเป็นสิ่งที่ขึ้นอยู่กับสถานการณ์และบริบทของเวลาในการบอก “ตำแหน่งกับตัวตน” (Place for the Subject) การมีตำแหน่งหมายถึงการมีตัวตนและตัวตนสามารถมีบทบาทกระทำ และการโยกย้ายตำแหน่งแห่งที่ (Dislocation) ก็คือ การไม่อาจถูกตรึงติดกับคุณสมบัติบางอย่างที่ตายตัวหยุดนิ่ง ความเป็นตัวเราเกิดจากการสร้างความหมายต่อสิ่งหนึ่ง (จีรูวตี เสนาคำ, 2547: 36)

ดังนั้น อัตลักษณ์ตามแนวคิดหลังสมัยใหม่นิยมจึงเป็นเหมือนเหรียญสองด้านที่ซ้อนทับกันอยู่ระหว่างความเป็นปัจเจกกับความเป็นอื่นในการหล่อหลอมความเป็นตัวเราและสร้าง “ตำแหน่งแห่งที่ของปัจเจก” (Subject positioning) โดยที่คุณสมบัติของความเป็นตัวเราในกระบวนการนี้มีลักษณะของการโยกย้ายตำแหน่งแห่งที่ (Dislocation) นั่นคือการไม่ผูกตรึงติดอยู่กับคุณสมบัติบางอย่างที่หยุดนิ่งตายตัว หากแต่สามารถต่อรอง ตั้งคำถาม หรือปฏิเสธตำแหน่งแห่งที่ทางสังคมที่ถูกกำหนดมาให้ได้ด้วยเช่นเดียวกัน ดังที่ อานันท์ กาญจนพันธ์ (2548: 229) ได้ให้มุมมองมองความเป็นชาติพันธุ์ใน 3 แนวคือ แนวแรก มองความเป็นชาติพันธุ์ในฐานะหน่วยทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีรากเหง้ามาแต่เดิมและมีลักษณะที่จริงแท้แน่นอน แนวที่สอง มองความเป็นชาติพันธุ์ว่าเป็นเครื่องมือในการกำหนดความสัมพันธ์ทางสังคมในแง่ของภาษา ศาสนา หรือบทบาทหน้าที่ทางชาติพันธุ์ แนวที่สาม มองความเป็นชาติพันธุ์ในลักษณะของกระบวนการสร้างความหมายด้วยการปฏิเสธความคิดยึดมั่นอยู่กับแก่นแท้หรือการไม่เปลี่ยนแปลงโดยสิ้นเชิง ความเป็นชาติพันธุ์ในแง่จึงเป็นสิ่งที่ถูกสร้างความหมายจากการกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างคนกลุ่ม

2. แนวคิดเกี่ยวกับ “ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ”

แนวทางการศึกษาความสัมพันธ์เชิงอำนาจในช่วงต้นมักให้ความสำคัญกับอำนาจที่ผูกติดกับกลไก ระบบ โครงสร้างทางสังคมมากกว่าอยู่ที่ปัจเจกชนเป็นผู้กระทำการ ซึ่งมองถึงความ เป็นปัจเจกที่ไร้อำนาจภายใต้กลไกการควบคุมทางสังคม ตัวอย่างเช่น อำนาจรัฐกับประชาชน อำนาจในระบบทุนนิยม ซึ่ง มิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault) (1980) นั้นให้ความสำคัญในเรื่องของ คนที่มีอำนาจในการเป็นผู้กระทำการในเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิต เนื่องจากมนุษย์นั้นมียารมณ ความรู้สึก การกระทำและประสบการณ์ต่างๆ ภายใต้บริบททางสังคมที่มีความสัมพันธ์ต่อระหว่าง

กลุ่มต่างๆ ทางสังคม ความสัมพันธ์เชิงอำนาจมักเกิดขึ้นต่อผู้คนที่แตกต่างกัน ในแต่ละช่วงเวลาและสถานการณ์ที่แตกต่างกันออกไป โดยมีภาคปฏิบัติการของความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ดังนี้

2.1 ความสัมพันธ์เชิงอำนาจในความสัมพันธ์ทางสังคม

ความสัมพันธ์เชิงอำนาจในสังคมจะเป็นเรื่องที่อยู่ใกล้ชิดกับเราทุกคน ซึ่งปรากฏอยู่ในพื้นที่ทั้งที่เป็นชีวิตในพื้นที่ส่วนตัวและพื้นที่สาธารณะ ภายใต้การปฏิบัติสัมพันธ์อำนาจได้กระจายอยู่รอบตัวเราทุกคน ทุกคนล้วนแล้วแต่มีส่วนในการสร้างอำนาจผ่านการพูดคุย การปฏิบัติสัมพันธ์และการเจรจา รวมทั้งเป็นผู้รับผลของอำนาจขึ้นอยู่กับบริบทของความสัมพันธ์ทางสังคมของใครกับใคร และอย่างไรในแต่ละสถานการณ์ (รัตนา โตสกุล, 2548: 2) นอกจากนี้ รัตนา โตสกุล (2548: 39) ยังได้กล่าวถึงปีแอร์ บูร์ดีเยอร์ (Pierre Boudieu) ที่ชี้ให้เห็นถึงการปฏิบัติความสัมพันธ์ของกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวันของมนุษย์แฝงเร้นด้วยอำนาจ ซึ่งหากพิจารณาเพียงภายนอกจะเห็นว่าปฏิบัติการความสัมพันธ์นั้นไม่แสดงอำนาจในการครอบงำและควบคุมแต่แท้จริงแล้วลึกลงไปในปรากฏการณ์ คือ การครอบงำและควบคุมอย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากผู้ถูกกระทำไม่รู้ตัวหรือถูกทำให้เห็นว่าเป็นสิ่งดีโดยไม่ตระหนักถึงสิ่งที่ซ่อนลึกลงไป

ในขณะที่เวกกันฟูโกต์ นักคิดคนสำคัญอีกท่านหนึ่งที่มีมุมมองต่อแนวคิดความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เกิดขึ้นในสังคม เขาปฏิเสธความเชื่อที่ว่ามนุษย์มีเจตจำนงอิสระในการตัดสินใจกระทำ การ แต่พยายามชี้ให้เห็นถึงอำนาจในลักษณะเชื่อมโยงกับความรู้และทำให้มนุษย์กลายเป็นเพียงองค์ประธานผู้ถูกกระทำ (Subject) มนุษย์ไม่ได้มีเสรีภาพโดยสมบูรณ์ มนุษย์เป็นผู้กระทำและผู้ถูกกระทำซ้อนๆ กันไปมาในเวลาเดียวกันภายใต้การสัมพันธ์กับผู้คนในสังคม อำนาจจึงปรากฏอยู่ทุกที่ของความสัมพันธ์ทางสังคม ไม่มีรูปแบบเดียว ไม่มีแบบแผนที่ตายตัว ไม่เป็นเนื้อเดียว กระจัดกระจายไปทั่ว อำนาจอยู่กับผู้กระทำและผู้ถูกกระทำ แสดงออกในภาคปฏิบัติการของวาทกรรมชุดต่างๆ บนร่างกายและความคิดของมนุษย์เปลี่ยนแปลงและเคลื่อนไหวไปตามบริบทและเวลา (รัตนา โตสกุล, 2548: 129)

นอกจากนี้ ฟูโกต์ ยังเชื่อว่าอำนาจไม่ใช่ลักษณะเหมือนทรัพย์สินอื่น โดยทั่วไปที่เราสามารถบอกได้อย่างชัดเจนว่าใครมีมากน้อยกว่า แต่อำนาจเป็นสิ่งที่กระจัดกระจายและไหลเวียนเชื่อมโยงเป็นลูกโซ่ในความสัมพันธ์ทางสังคมทุกชนิด และในทุกขณะที่มีวาทกรรม และด้วยเหตุนี้การศึกษาอำนาจจึงไม่ควรดูการแผ่ขยายของอำนาจจากศูนย์กลางเพียงอย่างเดียว แต่ความสัมพันธ์เชิงอำนาจในจุดเล็กๆ ที่ถูกครอบงำ ฉวยใช้ปรับเปลี่ยน ขยาย ชักย้าย ที่สำคัญยิ่งกว่านั้น เราต้องพยายามค้นหาว่าอำนาจเล็กๆ เหล่านี้ที่มีการปะทะประสานกับอำนาจทางการ จนสามารถสร้าง

ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและการเมืองอย่างไร (สายพิณ ศุพุทรมงคล, 2542: 7) ดังนั้น จะเห็นได้ว่าอำนาจเป็นสิ่งที่ไม่หยุดนิ่งตายตัว แต่ลื่นไหลไปมาบนพื้นที่ทางสังคม และไม่ได้อยู่ภายใต้การควบคุมโดยกลไกอำนาจรัฐที่ใช้อย่างคับแคบเสมอไป แต่อำนาจได้เคลื่อนตัวเข้าไปยังจุดที่เล็กและคั่นเคยที่สุดและจุดที่มีขอบข่ายกว้างขวางที่สุดในความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างมนุษย์ด้วยกัน มันอยู่ทุกที่ อำนาจไม่ได้เป็นสมบัติของชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง มันเป็นที่ของคนจนและคนรวย เป็นของผู้อ่อนแอและเข้มแข็ง หรืออาจกล่าวได้ว่าอำนาจนั้นมีอยู่ในทุกที่และทุกคนซึ่งขึ้นอยู่กับช่วงเวลา สถานการณ์ และประโยชน์บางประการในการแสดงออกซึ่งอำนาจเพื่อการปฏิสัมพันธ์ต่อกันในสังคม

สำหรับงานศึกษาในลักษณะดังกล่าว เช่นงานศึกษา เรื่อง “ลูกกับคน อำนาจและการต่อต้านขั้วขึ้น” โดย สายพิณ ศุพุทรมงคล (2542) ได้ศึกษาเกี่ยวกับนักโทษหญิงซึ่งได้กล่าวถึงอำนาจของนักโทษหญิงในทัณฑสถานซึ่งอำนาจที่เกิดขึ้นไม่เพียงแต่เป็นอำนาจของผู้คุม หรือกฎระเบียบของการคุมขัง แต่ยังแฝงด้วยอำนาจของนักโทษหญิงด้วยกันเองที่มีต่อกันในลักษณะรอบทิศทางและกลับไป-มาระหว่างกัน อำนาจดังกล่าวนี้เป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เกิดขึ้นในทุกมุมทุกพื้นที่และเกิดขึ้นได้กับทุกคนให้ งานศึกษาดังกล่าวให้แง่มุมของอำนาจที่หลายคนมองว่าการเป็นนักโทษนั้นจะต้องตกอยู่ภายใต้การครอบงำของกฎระเบียบหรือผู้คุม เท่านั้น แต่แท้จริงแล้วแม้แต่นักโทษหญิงในห้องคุมขังยังแฝงด้วยอำนาจในความสัมพันธ์กับคนในทัณฑสถาน หรืองานศึกษาเรื่อง “การสร้างภาพตัวแทนหญิงของกลุ่มผู้ผลิตละครโทรทัศน์: การต่อสู้เรื่องความหมาย” โดย จารุภา พานิชภักดิ์ (2549) การศึกษาพบว่าอำนาจนั้นมีอยู่และกระจัดกระจายอยู่ในทุกพื้นที่ของกระบวนการผลิตโทรทัศน์ ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ของความหมายเกี่ยวกับเพศสภาพ อำนาจที่ฝังตัวอยู่กับโครงสร้างขององค์กร อำนาจระบบอาวุโส(ทางวิชาชีพ) อำนาจนโยบายสถานีและระบบทุนนิยม แต่ข้อค้นพบยังพบอีกว่าปัจเจกบุคคลมิได้ยอมจำนนต่ออำนาจเหล่านี้เสียทั้งหมดยังมีการต่อรองและเปลี่ยนแปลงต่อภาพเสนอเกี่ยวกับตนเองใหม่ไปตามบริบทและความเป็นตัวเองด้วยเช่นกัน

ดังนั้น อำนาจนั้นไม่เพียงเกิดขึ้นในลักษณะของอำนาจรัฐกับประชาชน หรือประชาชนกับรัฐ หรืออำนาจระหว่างขั้วสองขั้วเท่านั้น แต่อำนาจนั้นสามารถมีและเกิดขึ้นได้ในทุกคน ทุกเวลา และทุกสถานการณ์ ภายใต้การปะทะประสานต่อกันของคนในสังคมอำนาจมีในทุกคน ทุกที่ ทุกเวลา บุคคล กลุ่มคน มีการสร้างความหมายเพื่อยืนยันความเป็นตัวตนของตนขึ้น ซึ่งเกี่ยวข้องกับการสร้างพื้นที่ทางสังคม เพื่อจัดและปรับความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับกลุ่มคนอื่นๆ ในสังคมให้กลุ่มของตนมีที่ยืนในสังคม ในสภาวะการณ์เช่นนี้จึงเกิดการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่ๆ ขึ้นมากมาย

2.2 ความสัมพันธ์เชิงอำนาจในฐานะการสร้างและการช่วงชิงความหมาย

อำนาจในช่วงยุคหลังสมัยใหม่ได้ให้ความสนใจอำนาจที่เกิดจากการนิยามความหมาย โดยเชื่อว่าอำนาจ ความรู้ ความจริงต่างๆ มีการผลิตซ้ำและถ่ายทอดผ่านกลไกทางสังคมและการปฏิบัติต่างๆ ในชีวิตประจำวัน ความหมายที่ถูกนิยามสัมพันธ์กับอำนาจ เพราะความหมายได้กำหนดตำแหน่งแห่งที่ทางสังคมของปัจเจกบุคคล

อัตลักษณ์ก็คือ อำนาจในการนิยามความหมาย การนิยามความหมาย ก็คือ วาทกรรมหนึ่งที่มีความสลับซับซ้อน หลายชั้น หลายแบบและมีอำนาจในการครอบงำคน สังคมให้เป็นไปตามวาทกรรมชุดดังกล่าว ดังที่ ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร (2549: 19-20) ให้ความหมายว่า “วาทกรรม” เป็นระบบและกระบวนการในการสร้าง/ผลิต/เอกลักษณ์และความหมาย ให้กับสรรพสิ่งต่างๆ ในสังคมที่ห่อหุ้มเราอยู่ไม่ว่าจะเป็น ความรู้ ความจริง อำนาจ หรือตัวตนของเราเอง นอกจากนี้ “วาทกรรม” ยังเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นให้ดำรงอยู่และเป็นที่ยอมรับของสังคมในวงกว้าง (Valorize) ขณะเดียวกัน วาทกรรมก็ทำหน้าที่เก็บกด/ปิดกั้นไม่ให้เอกลักษณ์และความหมายของบางอย่างเกิดขึ้น (Subjugate) หรือไม่ก็ทำให้เอกลักษณ์และความหมายบางสิ่งที่ดำรงอยู่แล้วในสังคมเลื่อนหายไปได้พร้อมกันด้วย”

กลุ่มแนวคิดหลังสมัยนิยม (Post Modern) ได้ให้ความสนใจศึกษาอำนาจในระดับที่เกิดจากการให้นิยามความหมาย ความหมายที่ถูกนิยามสัมพันธ์กับอำนาจและเป็นการกำหนดแบบแผนความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับผู้ตามเช่นงานศึกษาเรื่อง “วาทกรรมความสวยอัตลักษณ์วัฒนธรรมบริโภค : กรณีศึกษานักศึกษาหญิงมหาวิทยาลัยเชียงใหม่” โดย อุ่นใจ เจียมบุรณะกุล (2547) ได้ศึกษาวาทกรรมความสวยซึ่งถูกผลิตโดยผู้ชายและผู้มีอำนาจในสังคม โดยในสังคมมีการสร้างและนิยามความหมายของความสวย จากการให้การศึกษา จากสื่อโฆษณาต่างๆ ซึ่งวาทกรรมความสวยได้ครอบงำผู้หญิงให้มีการสร้างอัตลักษณ์ที่เหมาะสมต่อวาทกรรมความสวย เช่น การบริโภคยาลดความอ้วนเพื่อสร้างความสวยให้กับตนเองนำไปสู่สถานภาพทางสังคมที่ดีขึ้น หรืองานศึกษาเรื่อง “การเมืองวัฒนธรรมของความเป็นอื่นในพื้นที่สื่อ: การต่อสู้ทางวาทกรรมว่าด้วยพลังงาน” โดย สุรสม กฤษณะจุฑา (2547) ได้ศึกษาวาทกรรมพลังงานซึ่งถูกนำเสนอให้เห็นภาพของการต่อสู้ขับเคลื่อนทางวาทกรรมในเรื่องพลังงาน ซึ่งมีได้มองพลังงานเป็นวัตถุ แต่มองว่าพลังงานได้ถูกกระทำให้กลายเป็นวัตถุโดยผู้กระทำหลายฝ่าย ซึ่งวาทกรรมดังกล่าวเป็นการต่อสู้ช่วงชิงทางความหมาย เพื่อสร้างการยอมรับและความเข้าใจจากสาธารณะและยุทธศาสตร์หนึ่งที่ใช้คือ การนิยามและสร้างภาพคู่ต่อสู้ให้เป็นอื่น ซึ่งเท่ากับเป็นการลดทอนความชอบธรรมและทำให้อีกฝ่ายกลายเป็นคนชายขอบ

นอกจากนี้ยังมีงานศึกษาเรื่อง “การต่อรองอำนาจหญิงจากการนำเสนอเรือนร่างผ่านสื่อ นิตยสารไทย” โดย กนกวรรณ ไหม่สนธิ์ (2544) การศึกษาพบว่า นางแบบผู้หญิงมิใช่เป็นผู้ถูกกระทำ

ประการที่หนึ่ง การศึกษาที่มีมุมมองอำนาจซึ่งเป็นการใช้อำนาจอันชอบธรรมในการดำเนินการต่างๆ ในสังคม ซึ่งอำนาจอันชอบธรรมดังกล่าวเป็นผลมาจากการได้รับการรองรับหรือการตราขึ้นเป็นกฎหมายเพื่อให้สิทธิในการใช้อำนาจเป็นเครื่องมือในการควบคุมกลุ่มคนอื่นๆ เช่น งานศึกษาเรื่อง “การใช้อำนาจของผู้บริหารในการบริหารโรงเรียนสังกัดสำนักงานประถมศึกษาอำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่” โดย สยามรัฐ กุลประดิษฐ์ (2542) พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนมีการใช้อำนาจตามกฎหมายที่ได้มีการบัญญัติบทบาทของผู้บริหารโรงเรียน รวมไปถึงอำนาจบารมีซึ่งอำนาจดังกล่าวนำไปสู่การให้คุณให้โทษแก่และมีสิทธิสั่งการผู้ใต้บังคับบัญชาในการปฏิบัติงานทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชายอมปฏิบัติตามอำนาจสั่งการดังกล่าวเนื่องจากเป็นที่ทราบกันถึงกฎระเบียบและอำนาจอันชอบธรรมที่ได้จากการดำรงตำแหน่งดังกล่าว

นอกจากนี้ยังมีการศึกษาความสัมพันธ์เชิงอำนาจในระบบอุปถัมภ์ซึ่งเป็นการใช้อำนาจดังกล่าวโดยการใช้สิทธิพิเศษของการเป็นเจ้าของที่รัฐ ในการใช้กฎหมายหรือหลักเล็งข้อกฎหมายหรือเป็นการอุปถัมภ์กลุ่มเครือญาติ กลุ่มเพื่อน กลุ่มคนรู้จักทั้งนี้เป็นไปเพื่อผลประโยชน์บางประการ ดังเช่น งานของวิทยา เกสพรหม (2543) ได้ศึกษาเรื่อง “ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ในชุมชนประมงพื้นบ้านภาคใต้” โดยได้ศึกษาระบบอุปถัมภ์ที่มีในชุมชนชาวประมงนั้นมี 4 กลุ่มด้วยกันคือ กลุ่มผู้นำท้องถิ่น กลุ่มนักรการเมืองท้องถิ่น และกลุ่มข้าราชการ ซึ่งผู้อุปถัมภ์แต่ละกลุ่มจะช่วยเหลือชาวประมงในลักษณะที่ต่างกัน เช่น การให้การปกป้องคุ้มครองชาวประมงในการทำประมงที่ผิดกฎหมาย หรือช่วยเหลือชาวประมงเมื่อทำผิด เช่น ช่วยต่อรองกับเจ้าหน้าที่ประมงไม่ให้เอาผิดกับชาวประมงในเขตอนุรักษ์ ชาวประมงที่อยู่ภายใต้ระบบอุปถัมภ์เองก็มักจะตอบแทนในรูปแบบของสินค้าและการบริการรับใช้ด้านแรงงาน ซึ่งผลจากระบบอุปถัมภ์ดังกล่าวทำให้ชาวประมงสามารถเข้าถึงทรัพยากรได้ง่ายกว่า หรือเรียกอีกนัยหนึ่งทั้งสองฝ่ายต่างมีผลประโยชน์ซึ่งกันและกันนั่นเอง หรืองานศึกษาเรื่อง “ระบบอุปถัมภ์ที่กระทบต่อความอยู่รอดของชุมชนแออัด กรณีศึกษาชุมชนหัวรถจักรตึกแดง เขตบางซื่อ” โดย หยาดพิรุณ นุตสถาปนา (2545) พบว่า ชุมชนแออัดดังกล่าวมีโครงสร้างความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์ 2 ลักษณะ คือ ความสัมพันธ์ภายในชุมชน ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำชุมชนด้วยกันเองและความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำชุมชนกับลูกบ้านและความสัมพันธ์ภายนอกชุมชน ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลภายนอกชุมชนและหน่วยงานภาครัฐ นักรการเมืองท้องถิ่น และผู้มีอิทธิพลในพื้นที่ ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ในลักษณะของผู้ให้กับผู้รับ โดยการเอื้อประโยชน์ต่อกัน โดยมีการตอบแทนทางด้านผลประโยชน์ทางกายภาพเพื่อสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน ส่วนนักรการเมืองเอง ก็มีผลประโยชน์เพื่อคงไว้ซึ่งฐานเสียงที่จะใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองต่อไป

ประการที่สองการศึกษาที่มีมุมมองให้ความสำคัญกับอำนาจเป็นทรัพยากรที่ผูกติดกับระบบโครงสร้างสังคมผ่านระบบความเชื่อ จารีต ประเพณี พิธีกรรม ที่สามารถนำสิ่งเหล่านี้มาใช้ประโยชน์เพื่อเสริมอำนาจให้ตนเองและต้องการควบคุมสังคมและจัดระเบียบทางสังคมให้เป็นไปอย่างเรียบร้อย เช่นงานศึกษาเรื่อง “ประเพณีและพิธีกรรมการรำผีมอญ บ้านวัดเกาะ ตำบลสร้อยฟ้า อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี” โดย กาญจนา ชินนาค (2543) ได้ชี้ให้เห็นว่าชาวมอญมีการใช้พิธีกรรมรำผีมอญเป็นพิธีกรรมที่ใช้สำหรับเป็นเครื่องมือในการใช้อำนาจเพื่อควบคุมคนในสังคม โดยอาศัยความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ ซึ่งพิธีกรรมดังกล่าวมีหน้าที่ในสองลักษณะคือเป็นพิธีกรรมที่แสดงออกถึงความเคารพและกตัญญูต่อกตเวทีต่อบรรพบุรุษ และเป็นพิธีกรรมก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ทางสังคมทั้งในระดับชุมชนและสายตระกูล โดยผู้ที่มีบทบาทคือ ผู้หญิงโดยเป็นทั้งผู้ประกอบพิธีและร่างทรงตลอดจนแสดงออกถึงอำนาจในการสั่งสอนและตักเตือนเพศชาย

ขณะทำงานศึกษาเรื่อง “อำนาจท้องถิ่นแบบจารีตและผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองท้องถิ่นในยุคเทศาภิบาล” โดย คมเนตร ญาณโสภณ (2534) ได้ศึกษาอำนาจท้องถิ่นแบบทางการและไม่เป็นทางการ ในรูปแบบทางการนั้นคือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แบบที่ไม่เป็นทางการนั้นคือ พระ และนักเลงโต ซึ่งอำนาจทั้งสองแบบนี้ในบางครั้งเป็นลักษณะของการพึ่งพิงกัน และในช่วงก่อนการปฏิรูปการปกครองนั้นนับได้ว่าอำนาจที่ได้รับจากสถานภาพพระเป็นอำนาจที่สามารถทำให้บุคคลรับฟังและยอมรับเป็นอย่างมาก เช่น เป็นครูถ่ายทอดความรู้ และบางครั้งพระก็เสริมอำนาจของตน โดยการตั้งตนเป็นผู้วิเศษด้วยเช่นกัน

ประการสุดท้าย การศึกษาที่มีมุมมองให้ความสำคัญกับอำนาจของความไม่เท่าเทียมกันทางเพศ ความรุนแรงของกลุ่มสมรระหว่างสามภรรยาซึ่งลักษณะดังกล่าวให้ความสำคัญกับอำนาจทางเพศที่ผูกติดกับสถานภาพทางเพศและพยายามค้นหาอำนาจของฝ่ายหนึ่งที่เหนือกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง เช่นงานศึกษาเรื่อง “อำนาจในกลุ่มสมรสและความรุนแรงทางร่างกายต่อภรรยา” โดย อรดี โชคสวัสดิ์ (2546) ศึกษาถึงการใช้อำนาจในครอบครัวระหว่างสามภรรยา ซึ่งโดยพื้นฐานอำนาจในกลุ่มสมรสมีความเท่าเทียมกันในด้านความรู้ สถานภาพทางสังคมและลักษณะการใช้อำนาจมีความเสมอภาคกันทั้งสองฝ่าย ซึ่งลักษณะดังกล่าวทำให้ไม่สามารถมองเห็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ซ่อนทับและผูกโยงกับบริบททางสังคม

จากการศึกษาดังกล่าวที่ผ่านมา ซึ่งถึงแม้จะมีความพยายามพูดถึงเรื่องอำนาจและความสัมพันธ์เชิงอำนาจของผู้คน สถาบัน และโครงสร้างทางสังคมแต่ก็ยังวนเวียนอยู่ในลักษณะของกลุ่มตรงข้ามนั่นคือ อำนาจระหว่างชนชั้น อำนาจของความเพศ อำนาจระหว่างรัฐกับประชาชน ซึ่งลักษณะดังกล่าวภายใต้ความสัมพันธ์ต่างๆ มีเรื่องราวของอำนาจในความสัมพันธ์ของผู้คนกลุ่มต่างๆ ที่ซ่อนทับและผูกโยงกับบริบททางสังคม และเปลี่ยนผ่านไปตามช่วงเวลา ดังนั้น เมื่อพิจารณา

ถึงแนวคิดอำนาจที่ปรากฏในแนวคิดทฤษฎีของนักคิดทางสังคมดังกล่าวแล้ว จะเห็นได้ว่าแนวคิดเรื่องอำนาจได้ถูกผูกติดกับระบบ โครงสร้างและสถานภาพของบุคคลเป็นหลัก โดยละเลยการให้ความสำคัญกับพลังอำนาจในการเปลี่ยนแปลงสังคมที่มาจากความรู้สึคนึกคิดและการกระทำของปัจเจกผู้กระทำการ

3. แนวคิดเกี่ยวกับ “ความหลากหลายทางวัฒนธรรม”

การศึกษาวัฒนธรรมในอดีตมักศึกษาวัฒนธรรมในมุมมองที่ว่า วัฒนธรรม คือ ระบบความเชื่อ รูปแบบประเพณี ประเพณี พิธีกรรมและภูมิปัญญา และสังคมมักมองวัฒนธรรมเป็นปรากฏการณ์ที่ควรสอดคล้องกับบรรทัดฐาน เป็นสิ่งที่ดีงามและควรค่าแก่การอนุรักษ์ไว้ หากทว่าปัจจุบันการเปลี่ยนมุมมองจากการมองวัฒนธรรมว่า เป็นสิ่งดีงาม ควรค่าแก่การอนุรักษ์หรือยกย่องเชิดชู เป็นวิถีชีวิตหรือสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องและผูกโยงกับชีวิตประจำวันที่ธรรมดาสามัญ ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์วัฒนธรรมที่หลากหลายได้แทรกซึมเกี่ยวข้องกับคนในสังคม และเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตของคนในสังคม โดยมีภาคปฏิบัติกิจการของความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ดังนี้

3.1 วัฒนธรรมกับการเปลี่ยนแปลงทางความหมาย

ในทางมานุษยวิทยามีการศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมกับพื้นที่อย่างกว้างขวาง งานศึกษาวัฒนธรรมในยุคแรกมีแนวโน้มที่มองวัฒนธรรมในลักษณะแก่นสารนิยม (Essentialism) กล่าวคือ การมองวัฒนธรรมในแง่ของวิถีชีวิต ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณีของชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ในลักษณะที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวและแตกต่างไปจากชนกลุ่มอื่นๆ จึงถูกมองในลักษณะที่ถูกกำหนดพื้นที่ตายตัว เช่น หมู่บ้าน ชนเผ่า หรือชนชาติ ซึ่งทำการศึกษาค้นคว้าผู้คนหรือกลุ่มชาติพันธุ์ราวกับว่าคนกลุ่มนั้นเป็นสภาวะวิสัยที่ดำรงอยู่อย่างโดดเดี่ยวแยกออกจากบริบทของความสัมพันธ์กับชนกลุ่มอื่นๆ อย่างชัดเจน (ยศ สันตสมบัติ, 2551: 10) จากลักษณะดังกล่าวก่อให้เกิดมุมมองแบบหยุดนิ่ง ตายตัวและแบ่งแยกความเป็นเขา-เราอย่างชัดเจน “เขา” คือความเป็นอื่นที่ประหลาด ป่าเถื่อน ไร้อารยธรรม ในขณะที่ “เรา” คือ ตัวแทนของความเจริญและอารยธรรม ทำให้อัตลักษณ์ของบุคคลเป็นสิ่งที่ได้รับออกมาจากโครงสร้างทางการเมือง ศาสนาของสังคมดังกล่าว และทำหน้าที่ในการนิยามบทบาททางสังคมของอัตลักษณ์ ของคนหนึ่งจึงมีลักษณะแน่นอนตายตัว หยุดนิ่งและไม่เปลี่ยนแปลง

ทั้งนี้ พัฒนา กิติยาษา (2546: 22) ได้ชี้ให้เห็นว่า ความหมายเกี่ยวกับวัฒนธรรมในอดีตนั้นมักจะนิยามว่า เป็นระบบความสัมพันธ์ที่เป็นสิ่งที่สังคมต้องยอมรับหรือเป็นสิ่งที่สืบทอดปฏิบัติต่อกันเรื่อยมาเป็นประเพณี รวมถึงมองว่าเป็นสิ่งที่ดีงามและควรค่าแก่การอนุรักษ์ไว้ ซึ่งการมองใน

มุมมองกล่าวเท่ากับเป็นการกีดกันและสร้างความเป็นอื่นให้กับวัฒนธรรมที่หลากหลายและแตกต่าง ทั้งที่เส้นแบ่งระหว่างวัฒนธรรมไม่อาจกำหนดได้ว่าวัฒนธรรมใดสูงกว่าวัฒนธรรมใดหรือ วัฒนธรรมหลวงจะดีกว่าวัฒนธรรมราษฎร์ วัฒนธรรมเมืองดีกว่าวัฒนธรรมในชนบท วัฒนธรรม ของศูนย์กลางจะมีค่ากว่าวัฒนธรรมท้องถิ่นหรือไม่ เพราะแท้จริงแล้วคุณสมบัติดังกล่าวไม่ได้ดำรง อยู่แบบคู่ตรงกันข้าม

ขณะเดียวกัน ยศ สันตสมบัติ (2551: 22) ยังชี้ให้เห็นเช่นกันว่า ในช่วงทศวรรษที่ ผ่านมา ได้ให้ความสนใจในการศึกษาวัฒนธรรมในลักษณะความรู้ ภูมิปัญญาพื้นบ้าน ซึ่งมี หลากหลายลักษณะด้วยกัน เช่น การรักษาพยาบาลพื้นบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการ ทรัพยากรของกลุ่มชาติพันธุ์ เช่นงานศึกษาเรื่อง “วัฒนธรรมและแนวทางอนุรักษ์สิ่งทอพื้นถิ่นในวิถี ชีวิตลาวครั้ง: กรณีศึกษาชุมชนในตำบลโคกหม้อ อำเภอทัพทัน จังหวัดอุทัยธานี” โดย วิราวรรณ ชาติบุตร (2546) ได้ศึกษาวัฒนธรรมในลักษณะภูมิปัญญาของสิ่งทอพื้นถิ่นซึ่งความเป็นเอกลักษณ์ เฉพาะตน หัตถกรรมสิ่งทอพื้นถิ่นที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ โดยการอพยพย้ายถิ่นมา จากหลวงพระบางพร้อมกับภูมิปัญญาที่ติดตัวมา สิ่งทอพื้นถิ่นลาวครั้งในตำบลโคกหม้อมีความ เกี่ยวเนื่องกับพระพุทธศาสนา และความเชื่อของชุมชน ซึ่งนำมาพัฒนาเป็นรูปแบบสิ่งทอ

จากลักษณะดังกล่าวในมุมมองหนึ่งได้ก่อให้เกิดภาพการมองวัฒนธรรมแบบหยุดนิ่ง ตายตัว เป็นการมองวัฒนธรรมแง่วิถีชีวิต ความเชื่อขนบธรรมเนียมประเพณีของชนกลุ่มใดกลุ่ม หนึ่ง โดยอาศัยลักษณะเฉพาะ เช่น ภาษา เครื่องแต่งกาย ระบบวัฒนธรรม เป็นเกณฑ์ตัดสินความ เป็นกลุ่มวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ แล้วค้นหาลักษณะความเป็นเฉพาะทาง ซึ่งความเป็นจริงแล้ว สังคมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอและมีความสลับซับซ้อนมากขึ้น

การทำความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องของวัฒนธรรมในระยะหลังๆ จึงไม่เพียงแต่สนใจในแง่ ของ “ศิลปวัฒนธรรม” หากแต่จำเป็นต้องศึกษาถึงไปถึง “ชีวิตวัฒนธรรม” โดยเฉพาะชีวิต วัฒนธรรมที่กำลังดำเนินอยู่จริงในชีวิตประจำวันของสังคมปัจจุบัน (Daily Life Experience) ไม่อย่างนั้นก็จะกลับกลายเป็นอคติและความคับแคบของกระบวนทัศน์ทางวัฒนธรรมเช่นเดียวกับที่ เรย์มอนด์ วิลเลียมส์ (Raymond Williams) มองวัฒนธรรมว่า วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ธรรมดาสามัญและ แบนแน่อยู่ในสังคมหรือในความคิดของทุกคนในช่วงเวลาปัจจุบัน รวมถึงเป็นสิ่งที่ดำรงอยู่รอบๆ ตัวของแต่ละคน

ขณะที่โทนี่ เบ็นเน็ตต์ (Tony Bennett) สจ๊วต ฮอลล์, จอห์น ฟิสเก้, เอ็ดเวิร์ด ซาอิด (Edward Said) นักวิชาการสายสกุลวัฒนธรรมศึกษามีความเห็นตรงกันว่าการศึกษาวัฒนธรรมใน บริบทของโลกสมัยใหม่ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องตั้งเป้าหมายไว้เพื่อบันทึกเรื่องราวหรือสิ่งของที่ กำลังเลือนหายไปกับกาลเวลาเหมือนที่นักมานุษยวิทยา ในโลกสมัยใหม่ควรจะได้รับพิจารณา

ในฐานะที่เป็น “เวที” หรือ “พื้นที่” ที่ปฏิบัติการของอำนาจและวาทกรรม โดยมีชนชั้นนำ ชนชั้นกลางรวมทั้งผู้คนกลุ่มต่างๆ ในสังคมเป็นผู้เล่นผู้แสดงที่สำคัญในการสร้าง ต่อรองช่วงชิงหรือผลิตซ้ำวัฒนธรรมเฉพาะหรือวัฒนธรรมร่วมสมัยของสังคมอยู่ตลอดเวลา เนื้อของวัฒนธรรมไม่ได้หมายถึงแบบแผนของวิถีชีวิตที่ครั้งหนึ่งนักวิชาการและสมาชิกในสังคมยึดถือร่วมกันอย่างตายตัว สืบทอดจนเป็นประเพณีอย่างไม่ขาดสายอีกต่อไป ในโลกสมัยใหม่ วัฒนธรรมเป็นผลผลิตของสื่อมวลชนและเป็นสินค้าในระบบทุนนิยมที่ได้รับการผลิตคิดค้น นำเสนอ และเผยแพร่ในสังคมหนึ่งเพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและอุดมการณ์ทางการเมืองของคนเฉพาะกลุ่ม (พัฒนา กิติอาษา , 2546: 35)

ในแง่มุมดังกล่าว “วัฒนธรรม” จึงสามารถพิจารณาได้ว่า เป็น “พื้นที่ของการต่อสู้ ต่อรอง และสร้างตัวตนของคนกลุ่มต่างๆ ในสังคม” (A Multi-dimensional Site of Struggling/ Negotiating for Cultural Selves and Identities) ซึ่ง พัฒนา กิติอาษา (2546: 9) ได้กล่าวไว้ว่าในงานของ จอห์น ฟิสเก้ (John Fiske) ที่นำเสนอว่า “หนทางที่ดีที่สุดในการอธิบายวัฒนธรรมในชีวิตประจำวันคือ การพิจารณาในฐานะที่เป็น “อุปลักษณ์” (Metaphor) ของการต่อสู้หรือต่อต้านขัดขืน พื้นที่ทางวัฒนธรรมดังกล่าวจะเป็นเวทีที่ยุทธวิธีปะทะกัน ระเบียบของสังคมต้องเผชิญกับความสับสนอลหม่าน การปะทะหรือเผชิญหน้าเหล่านี้เกิดขึ้นจากความสุขความพึงพอใจเป็นหลัก โดยเฉพาะความพอใจของแต่ละครั้งที่ผลิตความหมายของประสบการณ์ทางสังคมของตนเอง และความพอใจที่จะหลีกเลี่ยงหนีไปจากกฎระเบียบทางสังคมของกลุ่มที่มีอำนาจในสังคม”

ดังนั้น “วัฒนธรรม” จึงเปลี่ยนผ่านจากมุมมองที่เคยมองว่าเป็นวิถีชีวิตหรือของสูง ของดี ของเก่า ควรค่าแก่การอนุรักษ์ สืบสาน หรือยกย่องเชิดชูสู่การมองว่าเป็นวิถีชีวิตหรือสิ่งต่างๆ ในชีวิตประจำวันที่เกิดขึ้นอยู่ ณ ช่วงเวลาปัจจุบัน ตลอดจนเป็นเครื่องมือหรือเวทีในการต่อสู้ ต่อรอง เจรจา ในการสร้างตัวตนของกลุ่มต่างๆ ในสังคม ในแง่นี้วัฒนธรรมก็ไม่ใช่สิ่งที่คงที่หรือดำรงอยู่อย่างนั้นตลอดไปแต่สามารถรับรู้ สร้างใหม่ หรือผลิตซ้ำได้เช่นกัน

3.2 ความหลากหลายทางวัฒนธรรมเพื่อการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม

แนวคิดความหลากหลายทางวัฒนธรรมนั้นยังเป็นสิ่งสำคัญ ที่ใช้ในการวิพากษ์ปรากฏการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งก็คือเป็นการตระหนัก ยอมรับและให้ความสำคัญกับความแตกต่างหลากหลายทางสังคม วัฒนธรรม เนื่องจากในสังคมหรือชุมชนหนึ่งย่อมมีความแตกต่างของกลุ่มชาติพันธุ์ ภาษา การแต่งกาย ประเพณีและวัฒนธรรม ในขณะที่เดียวกันในความแตกต่างที่หลากหลายในสังคมต่างๆ ก็ยังปรากฏให้เห็นความคล้ายในตัวของสังคมที่หลากหลายเช่นกัน ซึ่ง ชิริยอุท บุษุมิ (2546: 17-18) ได้ชี้ให้เห็นว่าแนวคิดความหลากหลายทางวัฒนธรรมมี

แหล่งที่มาจากเหตุผล 2 ประการ คือ ประการแรก ความหลากหลายทางวัฒนธรรมเกิดจากสังคมก่อนอุตสาหกรรม และเกิดจากกระบวนการสร้างชาติของแต่ละรัฐ-ชาติที่พยายามในการสร้างภาษากลาง วัฒนธรรมกลาง สร้างความเป็นเอกลักษณ์ให้กับภาษาและวัฒนธรรม ประการที่สอง ความหลากหลายทางวัฒนธรรมเกิดจากสังคมอุตสาหกรรม กระบวนการทันสมัยนิยม ลักษณะดังกล่าวทำให้เกิดปัญหาชนกลุ่มน้อย ความขัดแย้งทางวัฒนธรรม การกดทับและปฏิเสธภาษาท้องถิ่น การมองชนบทรรมนิยมพื้นบ้านเป็นความเชื่อที่งมงาย เป็นต้น ซึ่งปัญหาเหล่านี้เกิดขึ้นและเป็นที่มาของแนวคิดความหลากหลายในโลกปัจจุบัน ซึ่งในช่วงยุคหลังได้เกิดความพยายามในการนำแนวคิดความหลากหลายเป็นแนวทางในการจัดการและนำไปสู่การเกิดขึ้นของสังคมที่มีความเคลื่อนไหวอย่างเป็นพลวัตที่เกิดจากความซับซ้อนและความหลากหลาย

ภายใต้ความหลากหลายทางวัฒนธรรมการปฏิสัมพันธ์ของคนในสังคมย่อมมีทั้งการปะทะประสานทั้งในลักษณะของความร่วมมือ ต่อรอง ขัดแย้ง ครอบงำหรือกีดกันระหว่างกัน ซึ่งผู้คนต่างกลุ่มชาติพันธุ์ ภาษา ความเชื่อ และศาสนายู่ร่วมกันในสังคม มีการปฏิสัมพันธ์ต่อกัน มีวัฒนธรรมย่อย มีอัตลักษณ์ที่หลากหลายซับซ้อนเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับความหลากหลายของกลุ่มคน ภาษา เชื้อชาติ ศาสนา ความคิด อุดมการณ์และการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกันในสังคมซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนผูกโยงกับการใช้ชีวิตในแต่ละวันของผู้คน เช่น มีการใช้ภาษาที่หลากหลายในการปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน จากลักษณะดังกล่าว ในแง่มุมดังกล่าว จะเห็นได้ว่าสังคมหนึ่งประกอบด้วย ความหลากหลายทางวัฒนธรรม การมองวัฒนธรรมใดมีคุณค่าหรือไม่ขึ้นอยู่กับค่านิยมของสังคมนั้น นั่นก็คือการไม่ดูถูกวัฒนธรรมของชาติพันธุ์หรือสังคมอื่นแม้ว่าวัฒนธรรมนั้นจะไม่ได้เป็นวัฒนธรรมมวลชนก็ตาม

ในงานศึกษาเรื่อง “การธำรงชาติพันธุ์และการผสมกลมกลืนของชาวมอญในชุมชนมอญบางขันหมาก จังหวัดลพบุรี” โดย โฉน สนสกุล (2535) ได้ชี้ให้เห็นถึงปัจจัยที่ทำให้มีการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมของชาวมอญกับชาวไทยคือ นโยบายรัฐ การศึกษาและอาชีพ แต่ถึงอย่างไรก็ตามชาวมอญเองยังคงรักษาเอกลักษณ์ของกลุ่มไว้ เช่น ภาษา ศาสนา พิธีกรรม ความเชื่อซึ่งเอกลักษณ์เหล่านี้มีบางส่วนที่ผสมกลมกลืนเข้ากับวัฒนธรรมไทย นอกจากนี้ งานศึกษาเรื่อง “การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาวไทยที่พูดภาษาลาว กวย เขมร: ศึกษาเฉพาะกรณีบ้านเกาะแก้ว อำเภอสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์” โดย สุนทร สุรวาทกุล (2531) ได้ค้นหารูปแบบการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมซึ่งมีสองแบบคือ แบบที่หนึ่ง คงไว้ซึ่งความเชื่อประเพณีเดิมแต่ก็ยอมรับหรือไม่ขัดแย้งกับขนบธรรมเนียมอื่นๆ แบบที่สอง เป็นการปรับขนบธรรมเนียมประเพณีของกลุ่มตนเพื่อเข้าหากกลุ่มอื่นๆ โดยมีปัจจัยที่ช่วยเสริมให้เกิดการผสมกลมกลืน คือ การอยู่ในสภาพสังคมชานาเดียวกัน การปฏิบัติตามประเพณีภายใต้อิทธิพลศาสนาพุทธ ขณะเดียวกันงานศึกษาเรื่อง

“การผสมผสานวัฒนธรรม: กรณีศึกษาบ้านท่ามะไฟหวาน ตำบลท่ามะไฟหวาน อำเภอแก่งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ” โดย บัวคนก วัชรปรีดา (2544) ให้มุมมองการผสมผสานทางวัฒนธรรมของกลุ่มวัฒนธรรม 3 กลุ่ม คือ กลุ่มวัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมลาวและวัฒนธรรมต่างประเทศ ซึ่งเป็นความพยายามค้นหารูปแบบการผสมผสานทางวัฒนธรรม เช่น วัฒนธรรมการกิน วัฒนธรรมการแต่งกาย ส่วนการรักษาโรคมักมีการผสมผสานในเรื่องของระบบแพทย์แผนตะวันตกและการแพทย์แผนไทย

จะเห็นได้ว่าภายใต้ความหลากหลายดังกล่าวมีปัจจัยของการครอบงำด้วยอำนาจรัฐในการใช้กฎระเบียบและข้อบังคับ เช่น ระเบียบด้านการศึกษา ข้อบังคับในการใช้ภาษาในการติดต่อราชการซึ่งลักษณะดังกล่าวให้ภาพของรัฐที่พยายามใช้อำนาจทางกฎหมายในการผสมกลมกลืนวัฒนธรรมอื่นๆ ให้มีความเป็นหนึ่งเดียวกันทำให้เกิดการกดทับและพยายามบังคับให้คนต่างวัฒนธรรมปรับตัวให้เข้ากับข้อกำหนดต่างๆ โดยละเลยความเข้าใจในความหลากหลายของกลุ่มคน ความหลากหลายทางวัฒนธรรมจึงเป็นเรื่องราวความหลากหลายของผู้คนในชีวิตประจำวัน การปฏิสัมพันธ์ การใช้ชีวิตในสังคมที่มีความแตกต่างกันในเรื่อง ค่านิยม ความคิด ความเข้าใจ อุดมการณ์ ภาษา ประเพณี ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นวัฒนธรรมบนความแตกต่างของสังคม

4. ทบทวนเอกสาร งานวิจัยเกี่ยวกับคนไทยเชื้อสายจีน

ในการศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มคนจีนที่ผ่านมาได้ให้ความสำคัญในการศึกษาถึงกลุ่มคนจีนทั้งในเรื่องของประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ หรือบทบาททางเศรษฐกิจที่กลุ่มคนจีนมีต่อสังคมไทย สืบเสาะประวัติความเป็นมาในการตั้งถิ่นฐานของชาวจีนในแต่ละพื้นที่ หรือแม้กระทั่งตามรอยตระกูลดังของกลุ่มคนจีนในประเทศไทย ซึ่งงานศึกษาดังกล่าวได้ให้ภาพของกลุ่มคนจีนในมิติที่ต่างกันไป

ประการแรก การศึกษาที่มีมุมมองว่าระบบโครงสร้างเป็นส่วนหนึ่งของการกำหนดบทบาทและแบบแผนของการดำเนินชีวิตของปัจเจกบุคคลส่วนหนึ่งเป็นไปเพื่อการจัดระเบียบทางสังคมให้สังคมเป็นไปอย่างเรียบร้อย เช่นงาน ของ ประภาศิริ ศรีภมร (2547) เรื่อง “การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมของชาวจีนกับคนเมืองในจังหวัดเชียงใหม่: กรณีศึกษาชาวจีนตำบลช้างม่อย อ.เมือง จ.เชียงใหม่” ศึกษาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม และการปรับบทบาทให้เข้ากับบริบทสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่น ความพยายามปรับเปลี่ยนกลุ่มเพื่อให้สามารถผสมกลมกลืนและอยู่ร่วมกัน โดยมีระบบทางการเมืองและนโยบายของรัฐ เช่น ระบบการศึกษานโยบายการปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามาเกี่ยวข้องต่อการปรับบทบาทของชาวจีนเชียงใหม่

สำหรับงานศึกษาของ พรพรรณ เตียรักษ์กิจสกุล (2535) ศึกษาเรื่อง “บทบาทของสมาคมจีนในกรุงเทพฯ” ได้ชี้ให้เห็นว่า บทบาทของสมาคมจีนมีส่วนสำคัญในการให้ความช่วยเหลือ

แก่คนจีนอพยพที่มาจากภูมิภาคเดียวกัน กลุ่มภาษาพูดเดียวกัน หรือเชื้อเดียวกัน หลังจากนั้นก็มี การปรับตัวเปลี่ยนแปลงในบทบาทเพื่อให้สมาคมดำรงอยู่ได้และสามารถธำรงเอกลักษณ์ความ เป็นจีนได้อย่างต่อเนื่อง เช่น การดำเนินกิจกรรมบทบาททางสาธารณกุศล และการให้ความร่วมมือ ทางราชการ ซึ่งคนจีนมีส่วนสำคัญในการดำเนินบาทดังกล่าว นอกจากนี้ สมาคมยังมีส่วนสำคัญใน การธำรงกลุ่มชาติพันธุ์จีนไว้ได้

ทั้งนี้ภายใต้โครงสร้างทางสังคมเป็นตัวกำหนดในมุมมองของ มนทิตรา เตชะมโนดม (2539) ศึกษาเรื่อง “เซี่ยงหวย: การก่อตัวขององค์กรชาวจีนในสังคมไทย” ได้กล่าวไว้ว่า เซี่ยงหวย เป็นองค์กรที่สำคัญองค์กรหนึ่งในหมู่นักโพ้นทะเลที่อาศัยอยู่ในดินแดนของรัฐไทยซึ่งมีบทบาท สำคัญในการกำหนดบทบาทของคนจีนในสังคมไทย โดยทำหน้าที่เป็นตัวแทนของรัฐจีนในการ ตรวจสอบสินค้าและราคา และเป็นองค์กรที่มีการติดต่อกันระหว่างคนจีนในไทยกับประเทศจีน ทั้งนี้ บทบาทของเซี่ยงหวยในช่วงเวลาหนึ่งๆ จึงมีลักษณะสั้นไหลไปตามแรงกดดันจากอำนาจจักรวรรดิ นิยมจากชาตินิยมก๊กมินตั๋ง ชาตินิยมคอมมิวนิสต์ และชาตินิยมของรัฐราชการและมีผลต่อการ ดำเนินชีวิตของชาวจีนในสังคมไทยเช่นกัน

จากงานศึกษาดังกล่าวทำให้เกิดภาพการมองคนไทยเชื้อสายจีนในมุมมองโครงสร้าง สังคมเป็นตัวกำหนดบทบาทและแบบแผนการดำเนินชีวิตในการจัดการกระทำของปัจเจกชน เพื่อจัดระเบียบทางสังคมให้เป็นไปอย่างเรียบร้อย ขณะที่ในอีกมุมหนึ่งยังมีเรื่องราวของความ หลากหลายและความจำเพาะเจาะจงเฉพาะพื้นที่ ซึ่งในอีกมิติหนึ่งประเด็นเรื่องความเป็นปัจเจกชนก็ เป็นสิ่งที่มีอาจจะเล็ดลอดด้วยเช่นกัน เนื่องจากภายใต้ความเป็นปัจเจกชนนั้น ผู้คนยังประกอบด้วย อารมณ์ ความรู้สึกและการสร้างสรรค์ในสิ่งต่างๆ ที่มีความผูกโยงกับการกำหนดของระบบสังคม เช่นเดียวกัน

ประการที่สอง การศึกษาที่ให้มุมมองว่าคนถูกแบ่งออกเป็นสองขั้วหรืออยู่ตรงกันข้าม ของสองขั้วอำนาจ เช่น อำนาจรัฐกับประชาชนและอำนาจประชาชนในการตอบโต้รัฐ เช่นงานของ นิก สุนทรชัย (2546) เรื่อง “กฎหมายและนโยบายเกี่ยวกับชาวจีนต่างด้าวในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ.2411-2453)” ซึ่งได้ให้มุมมองของคู่อำนาจระหว่างรัฐกับชาวจีน โดยศึกษาถึงนโยบายเกี่ยวกับชาวจีนต่างด้าวในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งมีทั้งนโยบายที่ให้เสรีภาพในการอยู่อาศัย การเลื่อนฐานะของชาวจีนต่างด้าวและการแปลง สัตยชาติเป็นไทย และยังมีการใช้นโยบายปราบปรามกรณีชาวจีนต่างด้าวก่อความไม่สงบและทำผิด กฎหมายบ้านเมือง เช่น การพนัน หวย ฝิ่น ในขณะที่เดียวกันชาวจีนเองก็มีทั้งเลือกรับและปฏิเสธต่อ ข้อกฎหมายดังกล่าว เช่น ได้มีการแปลงสัญชาติเป็นชาวไทยเพื่อความสะดวกต่อการดำเนินชีวิตและ ทำการค้า และบางครั้งก็มีการขัดขืนด้วยการตั้งองค์กรลับอั้งยี่ขึ้นมา

สำหรับงานศึกษาของ ทวี วีระวงศ์เสรี (2516) ศึกษาเรื่อง “สถานภาพทางกฎหมายของชาวจีนในประเทศไทย” ได้ศึกษาสถานภาพทางกฎหมายของชาวจีนในประเทศไทยโดยมีมุมมองเกี่ยวกับภาครัฐที่มีส่วนในการเข้ามากำหนดบทบาทของชาวจีน โดยผ่านตัวบทกฎหมายซึ่งมีทั้งลักษณะสนับสนุนและกีดกัน เช่น การอำนวยความสะดวกในการประกอบอาชีพ การเปิดโอกาสในบทบาททางเศรษฐกิจ หรือการออกนโยบายจัดระเบียบและควบคุมคนต่างด้าว จากลักษณะดังกล่าวส่วนหนึ่งทำให้ชาวจีนต้องผู้ภายใต้ข้อกำหนดของกฎหมายไทย แต่ขณะเดียวกันชาวจีนก็มีการรวมกลุ่มทางสังคมเพื่อเป็นการต่อรองต่ออำนาจดังกล่าว

นอกจากนี้ งานศึกษาของ พวงทิพย์ เกียรติสหัสกุล (2534) เรื่อง “บทบาทของชาวจีนและชาวตะวันตกต่อกิจการเหมืองแร่ดีบุกมณฑลภูเก็ต ตั้งแต่ต้นพุทธศตวรรษที่ 25-พ.ศ.2474” ได้ให้มุมมองของอำนาจระหว่างรัฐกับชาวจีนในเมืองภูเก็ต ซึ่งในระยะต้นนั้นรัฐเป็นผู้มีอำนาจในการควบคุมประทานบัตรและการจัดเก็บภาษีอากร ดังนั้น ชาวจีนจึงได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจการการทำเหมืองในลักษณะของการร่วม ต่อมาได้มีการปรับนโยบายการจัดเก็บภาษีอากรชาวจีน จึงได้เปลี่ยนบทบาทเป็นนายทุนในกิจการเหมืองแร่และเป็นผู้มีอำนาจในการกำหนดราคาแร่ดีบุก

จากลักษณะดังกล่าวได้ให้มุมมองการศึกษาในแง่ที่ว่าอำนาจถูกแบ่งออกเป็นสองขั้วหรืออยู่ตรงกันข้ามกันของสองขั้วอำนาจ เช่น อำนาจรัฐกับประชาชนและอำนาจประชาชนในการตอบโต้รัฐ ซึ่งลักษณะดังกล่าวภายใต้การปฏิสัมพันธ์ร่วมกันของคนในสังคมอำนาจนั้นสามารถเกิดขึ้นได้กับคนทุกสถานภาพ ทุกเพศ และทุกวัย เนื่องจากสังคมนั้นมีความเคลื่อนไหวที่มีความซับซ้อนขึ้น มีการปะทะประสานกันระหว่างประชาชนกับประชาชนที่มีความหลากหลายในวัฒนธรรมและความเชื่อเพื่อการดำเนินชีวิตในแต่ละวัน

ประการที่สาม การศึกษาที่มีมุมมองที่ว่าคนจีนมีความเป็นหนึ่งเดียวและลักษณะแบบเดียวกัน คือ มีความเชี่ยวชาญทางด้านเศรษฐกิจ เช่นงานของ ธาณี พันแสง (2544) เรื่อง “บทบาทด้านเศรษฐกิจและการเมืองของชาวจีนในเขตเทศบาลเมืองร้อยเอ็ด พ.ศ.2398 ถึง พ.ศ.2540” ศึกษาถึงบทบาททางการค้าและเศรษฐกิจของชาวจีนทั้งในระดับประเทศและระดับท้องถิ่นในแต่ละรุ่น โดยส่วนใหญ่ชาวจีนจะทำการค้าจากกิจการเล็กๆ และค่อยๆ สะสมทุนจนเป็นผู้ประกอบการ การกลายเป็นตระกูลใหญ่ในแต่ละท้องถิ่นและมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจระดับท้องถิ่น บางรายได้ขยับบทบาทของตนเข้าสู่การเมืองในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ

สำหรับงานศึกษาเรื่อง “การตั้งถิ่นฐาน วิถีชีวิต และบทบาทของชาวจีนในอำเภอประทาย จังหวัดนครราชสีมา ระหว่างปี พ.ศ. 2490-2539” โดย รุ่งจิต ปรัญญาสันติ (2542) ได้ให้ภาพของบทบาทชาวจีนในด้านเศรษฐกิจที่เป็นกลุ่มผู้กุมอำนาจทางธุรกิจการค้าและการลงทุน เช่น ธุรกิจรับเหมาก่อสร้าง ธุรกิจเงินทุน ธุรกิจปั้มน้ำมันและธุรกิจโรงหนัง โดยมีกลุ่มตระกูลต่างๆ ที่มี

บทบาทต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในระดับท้องถิ่น นอกจากนี้ ยังเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการบริจาคเงินสร้างสาธารณะประโยชน์ต่างๆ มีผลให้มีบทบาททางการเมืองในระดับท้องถิ่น

ในขณะเดียวกันงานศึกษาเรื่อง “พัฒนาการการดำเนินธุรกิจและการชำระเอกลักษณ์ธุรกิจแบบจีน: กรณีศึกษาสองตระกูล” โดย ศุภลักษณ์ พรกุลวัฒน์ (2539) ได้ศึกษาธุรกิจของตระกูลหวังหลีและตระกูลโซควัฒนา โดยให้ภาพของคนจีนสองกลุ่มตระกูลที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านเศรษฐกิจ และสามารถสร้างอาณาจักรที่ยิ่งใหญ่ทางธุรกิจถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นการต่อยอดภาพลักษณ์ของคนจีนที่มีความเชี่ยวชาญทางเศรษฐกิจและมีบทบาทสำคัญทางเศรษฐกิจ

จากงานศึกษาดังกล่าวได้ให้มุมมองของกลุ่มคนจีนมีลักษณะแบบเดียวกันคือ มีความเชี่ยวชาญทางด้านเศรษฐกิจ หากทว่าในมุมมองดังกล่าวผู้ศึกษาเห็นว่า ภายใต้วัฒนธรรม สังคม และการเปลี่ยนผ่านทางสังคมก่อให้เกิดความหลากหลายทางความเชื่อ อาชีพ ภาษาและอุดมการณ์ที่เข้ามาผูกโยงกับความเป็นอยู่ในวิถีปฏิบัติ ไม่อาจมองภาพคนจีนในเรื่องเศรษฐกิจเพียงเรื่องเดียว เพราะภายใต้การอยู่ร่วมกัน การปฏิสัมพันธ์ต่อกันระหว่างกลุ่มและภายใต้ความเป็นพื้นที่ที่หลากหลายคนจีนนั้นมีการปรับเปลี่ยนและปรับสร้างตนเองต่อสถานการณ์และช่วงเวลาที่เกิดขึ้น

ประการสุดท้าย การศึกษาที่มีมุมมองในการค้นหาความจริงหรือความเป็นแก่นแกนดั้งเดิมทางชาติพันธุ์และเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม เช่น งานของ ชนวรรณ วงศ์บุญชัยนันท์ (2542) เรื่อง “เอกลักษณ์ชาติพันธุ์ของคนไทยเชื้อสายจีนในชุมชนอ้อมน้อย” โดยมองผ่านการประกอบอาชีพและการศึกษา ซึ่งทั้งการประกอบอาชีพและการศึกษาต่างก็มีผลต่อการชำระและการปรับ อัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์จีน จากนโยบายการปกครองชาติและการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมการเมืองในประเทศ ทั้งในเรื่องของประเพณี วัฒนธรรมและภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์จีน

สำหรับงานศึกษาของ วรเทพ สันติวรวิทย์ (2542) เรื่อง “วิถีชีวิตชาวจีนในเขตสถานีรถไฟศรีสะเกษ” ได้ให้มุมมองของความเป็นแก่นแท้ทางชาติพันธุ์ของชาวจีนในเขตสถานีรถไฟศรีสะเกษที่ยังคงยึดมั่นในความเชื่อและประเพณีที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษที่มีรากเหง้ามาจากคำสอนของลัทธิเต๋า ลัทธิขงจื้อและพระพุทธศาสนาмайหายาน ซึ่งลักษณะดังกล่าวแสดงผ่านพิธีกรรมต่างๆ ในงานเทศกาลไหว้เจ้า เช่น เทศกาลตรุษจีนและวันเซ็งเม้ง เพื่อแสดงถึงความกตัญญูและความเคารพต่อบรรพชน

ในขณะเดียวกันงานศึกษาเรื่อง “บทบาทของศาลเจ้าจีนในการชำระอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์: ศึกษากรณีในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม” โดย รตพร ปัทมเจริญ (2544) ชี้ให้เห็นว่าศาลเจ้ามีบทบาทเป็นอย่างมากในการชำระอัตลักษณ์ของชาวไทยเชื้อสายจีน ทั้งทางด้านภาษาจีน ความเชื่อ ศาลเจ้ายังช่วยชำระความเชื่อของชาวไทยเชื้อสายจีนให้คงอยู่ โดยเฉพาะการจัดกิจกรรมทางศาสนา ความเชื่อที่สำคัญได้แก่ พิธีกรรมการกินเจ

ดังนั้น จากงานการศึกษาดังกล่าวได้ให้ภาพของอัตลักษณ์ที่หาความเป็นแก่นแท้และเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ในแง่มุมหนึ่งอัตลักษณ์นั้นเราไม่อาจมองในรูปแบบของการยึดติดถึงแบบแผนที่มีการนำเสนอซึ่งยังมีความซับซ้อนที่เกิดขึ้นภายใต้ความสัมพันธ์อย่างมีพลวัต เพราะอีกด้านหนึ่งยังมีประเด็นความเคลื่อนไหวทางสังคมที่เต็มไปด้วยความหลากหลายของกลุ่มคนและสังคมวัฒนธรรม หรือกลุ่มคนที่อาจจะมีเป้าหมายและเหตุแห่งการปฏิบัติต่างกัน มีการปรับเปลี่ยนการหยิบใช้ใหม่ หรือการผลิตซ้ำในความเชื่อภายใต้วิถีปฏิบัติในแต่ละวัน

นอกจากนี้ ยังมีงานที่ให้ความสนใจในการศึกษาเรื่องราวของประวัติศาสตร์ของคนจีนในประเทศไทยในหลากหลายลักษณะด้วยกัน เช่น แร่งงานคนจีน การเดินทางเพื่อแสวงโชคของคนจีนในภูมิภาคต่างๆ หรือแหล่งที่มาของคนจีนในประเทศไทย เช่นงานศึกษาเรื่อง “การใช้แรงงานของชาวจีนในสังคมไทย พ.ศ. 2325 - 2453” โดยวิยะดา ทองมิตร (2527) ได้ศึกษาแรงงานชาวจีนในช่วงปี พ.ศ. 2325 – 2453 ซึ่งเป็นช่วงที่มีคนจีนอพยพเข้าสู่ประเทศไทยมากที่สุด ทั้งนี้เพราะได้รับการสนับสนุนจากรัฐไทยเนื่องจากเป็นแรงงานที่มีราคาถูก โดยมีการมีผลประโยชน์ร่วมกันของเจ้านายขุนนาง และนายทุนชาวจีน นอกจากนี้ยังมองว่าชาวจีนเป็นผู้ทำประโยชน์ให้กับบ้านเมืองมากกว่ากอบโกยผลประโยชน์ เพราะเงินตราที่ชาวจีนหามาได้รัฐจะดึงกลับในรูปของเงินผูกปี้และภาษีอากรที่เกิดจากสิ่งมอมเมาต่างๆ เช่น ฝิ่น สุรา บ่อนเบี้ย หรืองานศึกษาของ สุภาวศ์ จันทวานิช และคณะ (2534) ที่ศึกษาเรื่อง “ชาวจีนแต่จิวในประเทศไทยและในภูมิภาคอันดามันที่เกาะชาน” งานศึกษาชิ้นนี้ทำให้ทราบถึงที่มาที่ไปของชาวจีนแต่จิวที่ได้ย้ายถิ่นฐานเข้ามาอยู่ในประเทศไทย นอกจากนี้ยังพบว่าการที่ชาวจีนแต่จิวย้ายถิ่นฐานเข้ามาในประเทศไทยนั้นมีทั้งปัจจัยภายในประเทศจีนเอง ทั้งความยากจน ภัยจากธรรมชาติ และปัจจัยภายนอกที่มีการสนับสนุนชาวจีนและการช่วยเหลือกันในหมู่ชาวจีนด้วยกันในประเทศไทยที่มีการบอกกล่าวชักชวนให้เข้ามาแสวงหาโอกาสในประเทศไทย นอกจากนี้ยังได้บอกเล่าเรื่องราวของการทำการค้าต่อกันระหว่างประเทศจีนและประเทศไทย และการทำการค้าของชาวจีนในประเทศไทยเช่นกัน

จากการศึกษาที่ผ่านมา จะเห็นได้ว่ามีการศึกษากลุ่มชาติพันธุ์จีนในหลายประเด็นเช่น บทบาทหน้าที่ ความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม การผสมกลมกลืนทางชาติพันธุ์ พบว่าด้านหนึ่งได้มีการให้ความสนใจศึกษาคนจีนที่มองความเป็นปัจเจกชนมีการปฏิสัมพันธ์กันภายใต้วัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกิดขึ้น สอดแทรกคุณค่าทางวัฒนธรรม การหาความเป็นแก่นแท้ของความเป็นจีนและการศึกษาอัตลักษณ์ในมิติความเป็นเอกลักษณ์ ซึ่ง เชษฐา พวงหัตถ์ (2548: 13) ได้ชี้ให้เห็นว่าลักษณะดังกล่าวมองปัจเจกมีความเป็นอิสระอย่างสมบูรณ์ ปลอดภัยจากอิทธิพลของสภาวะแวดล้อมทางสังคมในการกระทำการทางสังคม ละเลยธรรมชาติของมนุษย์ที่ต้องมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับคนอื่นๆ และอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ทางสังคม

อีกด้านหนึ่ง เป็นการศึกษาถึงโครงสร้างเป็นตัวกำหนดบทบาทและสถานภาพให้ เป็นไปตามกลไกทางสังคม มองสังคมในลักษณะแยกส่วน เชษฐา พวงหัตถ์ (2548: 13) กล่าวว่าแท้จริง แล้วสังคมกำลังครอบงำปัจเจกชนและให้ความสำคัญกับอำนาจอันชอบธรรมในการดำเนินการ ต่างๆ ทางสังคมและควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ โดยละเลยความหลากหลายและธรรมชาติของ มนุษย์ที่ประกอบด้วยอารมณ์ ความรู้สึกและประสบการณ์ที่หล่อหลอมต่างกัน

จากลักษณะดังกล่าว ทำให้เกิดมุมมองของความสัมพันธ์ทางสังคมในลักษณะเป็นแบบ แยกส่วน และแยกสังคมออกเป็นทวีลักษณะโดยมีเพียงสองคู่ตรงข้ามของความสัมพันธ์เช่นรัฐกับ ผู้คนในสังคม ความเป็นเมืองและความเป็นชนบท บทบาทที่ดีและบทบาทที่เลวร้าย พฤติกรรมที่ถูก และพฤติกรรมที่ผิด ก่อให้เกิดความพยายามในการหาวิธี แบบแผนเพื่อใช้เป็นอำนาจอันชอบธรรม ในการควบคุมคนและจัดระเบียบทางสังคม สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นการตีตราต่อมนุษย์ในสังคมบีบรัดให้ ผู้คนอยู่ในกรอบที่กำหนดซึ่งละเลยความเคลื่อนไหวของปัจเจกชนและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ มีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “อัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรม” ในครั้งนี้เป็นการศึกษาในเชิงคุณภาพ (Qualitative Approach) และให้ความสำคัญกับข้อมูลในภาคสนามโดยเทคนิควิธีในการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้เห็นถึงขั้นตอนในการดำเนินการศึกษา ดังรายละเอียดคือ

1. วิธีศึกษา
2. การเลือกพื้นที่ศึกษา
3. การเลือกกลุ่มคนที่ศึกษา
4. การเข้าสู่พื้นที่ศึกษา
5. หน่วยการวิเคราะห์
6. แนวทางการวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิธีการศึกษา

การศึกษาปรากฏการณ์ในภาคสนามครั้งนี้เป็นการศึกษาผ่านการสัมภาษณ์ ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ (Informal Interview) กับคนกลุ่มต่างๆ โดยการสัมภาษณ์นั้นเกิดขึ้นจากบริบทที่แตกต่างกันไป การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ในความเคลื่อนไหวในพื้นที่ที่ศึกษา ประเพณี พิธีกรรม งานเทศกาล หรือจะเป็นบริบทของการใช้ชีวิตของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลตามประเด็นของการศึกษา รวมถึงการเปิดโอกาสให้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลได้เสนอความคิด เล่าเรื่องหรือให้ข้อมูลอย่างใดอย่างหนึ่งทั้งจากผู้ให้ข้อมูลหลักและคนอื่นๆ ที่อยู่ในบริบททางสังคม สำหรับแนวทางการพูดคุยนั้น ผู้วิจัยได้ตั้งประเด็นเพื่อกำหนดแนวทาง การสัมภาษณ์ไว้สามระดับ คือ ระดับที่หนึ่ง ระดับกายภาพ คือ การสร้างลักษณะขอบเขตทางกายภาพ ทั้งบริบทของผู้ให้ข้อมูลเองและบริบทของพื้นที่ที่กลุ่มผู้ให้ข้อมูลมีชีวิตที่ผูกโยงอยู่ ระดับที่สอง คือ ระดับความคิด ความเชื่อและจินตนาการ ในลักษณะวิถีคิด วิถีเชื่อ ที่ผูกโยงกับพิธีกรรม วัฒนธรรม ความเชื่อ จารีตและกฎระเบียบต่างๆ ระดับที่สามคือ ระดับความสัมพันธ์ทางสังคม ในลักษณะการดำเนินความสัมพันธ์ทั้งในลักษณะทางกายภาพ เช่น การปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มคนต่างๆ กับรัฐ หรือเป็นไป

ในลักษณะของการต่อรอง การเลือกรับต่อการปฏิสัมพันธ์ดังกล่าว ซึ่งการกำหนดประเด็นการพูดคุยไว้ ทั้ง 3 ระดับนั้นเพื่อให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนที่เชื่อมโยงกับความคิด ความเชื่อ อุดมการณ์เพื่อแสดงออกถึงลักษณะทางกายภาพและความสัมพันธ์ที่คนไทยเชื้อสายจีนมี กับกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนด้วยกัน กลุ่มคนอื่นและกฎเกณฑ์ทางสังคม นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษา ปรากฏการณ์ในภาคสนามผ่านการสังเกตและการเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรม ประเพณี เทศกาล งานต่างๆ เช่น เทศกาลตรุษจีน เช็งเม้ง ถีอสิลกินเจ วันคริสมาสต์ เทศกาลทำบุญเดือนสิบ การตักบาตรลากพระ การไหว้พระขอพร การใช้ชีวิตในแต่ละวันเพื่อรับรู้ถึงเรื่องราวเกี่ยวกับการใช้ชีวิตประจำวัน การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ และปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น

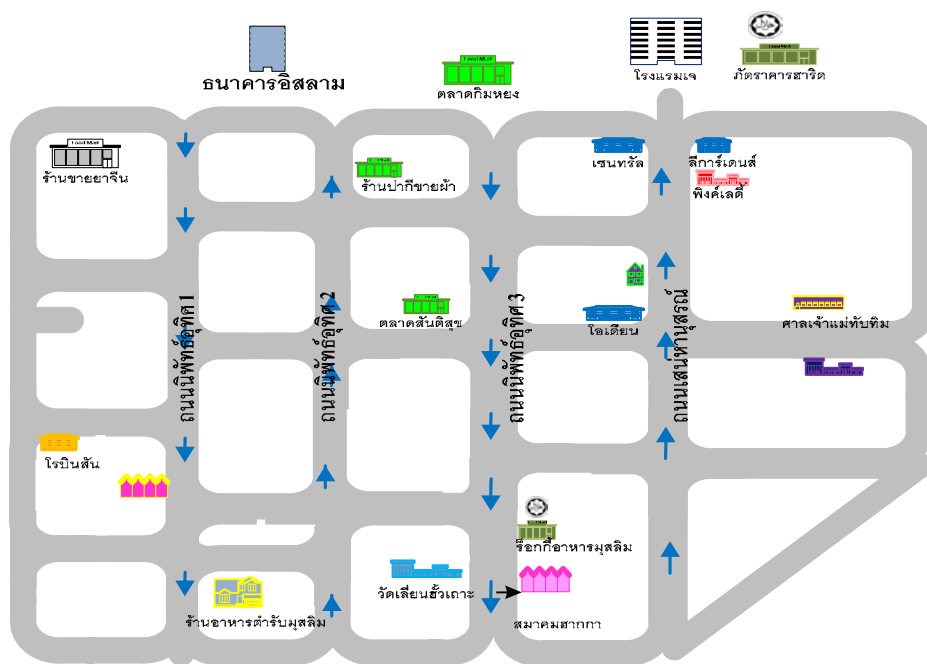
การศึกษาคนที่อยู่ในสถานการณ์ดังกล่าว ผู้วิจัยเลือกที่จะพูดคุยในลักษณะเปิดกว้างในการรับฟังเรื่องเล่า คติ หรือคำพูดที่สะท้อนชีวิต ประกอบกับการสังเกตความเป็นไป รวมถึงการนำสื่อที่เป็นเอกสารมาประยุกต์ใช้ในประเด็นต่างๆ เช่น ศึกษาค้นคว้าหนังสือ เอกสาร ประวัติความเป็นมาของหาดใหญ่ คนไทยเชื้อสายจีน และศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของชุมชนจากอดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อให้เกิดภาพพัฒนาการของเมืองหาดใหญ่ การอพยพเคลื่อนย้ายของกลุ่มคนจีน วิถีชีวิต และวัฒนธรรมต่างๆ ศึกษาและรวบรวมงานวิชาการ วิทยานิพนธ์ บทความที่เกี่ยวข้องกับคนไทยเชื้อสายจีน วิเคราะห์การศึกษากลุ่มชาติพันธุ์จีนในด้านต่างๆ ที่ผ่านมา ศึกษาจากสื่อสิ่งพิมพ์ แผ่นพับประชาสัมพันธ์เทศกาล กิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ก่อให้เกิดการจัดกลุ่มจำแนกแยกแยะถึงการศึกษาที่ต่างกระบวนทัศน์และวิธีวิทยา และศึกษาค้นคว้าแนวคิดทฤษฎีที่จะนำมาใช้เป็นกรอบและแนวทางการวิเคราะห์ข้อมูล

สำหรับความรู้และความจริงที่ได้รับจากการศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ ในด้านหนึ่งเป็นชุดความรู้และความจริงที่เกิดขึ้นจากการให้ข้อมูลของกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนและคนที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ที่ศึกษา ส่วนอีกด้านหนึ่งมาจากบริบททางสังคมและวัฒนธรรมในพื้นที่เมืองหาดใหญ่ ซึ่งการศึกษาครั้งนี้จะเผยให้เห็นถึง ความรู้ ความจริงที่ดำรงอยู่ในสองระดับดังกล่าวผ่านการถอดรหัสและการวิเคราะห์ข้อมูลของผู้วิจัยดังนั้น การวิจัยและการเก็บข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้จึงไม่ได้มุ่งที่จะค้นหาแบบแผนทางวัฒนธรรมหรือพฤติกรรมที่มีมาตรฐานอย่างใดอย่างหนึ่งทางสังคม แต่วิธีการในการวิจัยครั้งนี้ มุ่งทำความเข้าใจความคิดและมุมมองของคนในสังคมวัฒนธรรม ทั้งนี้เพื่อเรียนรู้วัฒนธรรมของคนกลุ่มหนึ่งในกระแสการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย

2. การเลือกพื้นที่ศึกษา

สำหรับพื้นที่ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกศึกษาพื้นที่ย่านเศรษฐกิจ พื้นที่ดังกล่าวประกอบด้วยถนนนิพัทธ์อุทิส 1, 2, 3 ถนนเสนาหามุสรณ์ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีคนไทยเชื้อสายจีนอาศัยอยู่

เป็นจำนวนมาก ซึ่งเป็นทั้งผู้ที่มีบทบาททางวัฒนธรรม บทบาททางการเมืองและบทบาททางเศรษฐกิจ การอยู่ในพื้นที่ดังกล่าวคนไทยเชื้อสายจีนแต่ละกลุ่มภาษาได้อยู่กันอย่างกระจายตัวในพื้นที่ มีทั้งคนไทยเชื้อสายจีนแต้จิ๋ว จีนแคะ จีนไหหลำ จีนฮกเกี้ยนและคนจีนกวางตุ้งตั้งภาพแผนที่ย่านเศรษฐกิจขนาดใหญ่

ภาพที่ 2 แผนที่ย่านเศรษฐกิจขนาดใหญ่

ภาพที่ 3 - 8 สถานที่ต่างๆ ในพื้นที่ย่านเศรษฐกิจขนาดใหญ่

การเลือกพื้นที่ศึกษาบริเวณย่านเศรษฐกิจเมืองหาดใหญ่ สืบเนื่องจากบริเวณดังกล่าว เป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมอย่างเข้มข้น เป็นพื้นที่ที่มีผู้คนเข้ามาปฏิสัมพันธ์ จำนวนมาก รวมถึงกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนที่อาศัยอยู่ในบริเวณดังกล่าว กลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนที่เข้ามาค้าขาย หรือท่องเที่ยว และการมีพื้นที่ที่กลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนใช้ในการปฏิสัมพันธ์อย่างเช่น การมีสมาคม มูลนิธิ วัดจีน โรงเจ โรงเรียนจีน เป็นต้น

นอกจากนี้ จากการเก็บข้อมูลในภาคสนามเบื้องต้น ผู้วิจัยพบว่า พื้นที่ย่านเศรษฐกิจของหาดใหญ่มีความเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรม อันประกอบด้วยวัฒนธรรมในลักษณะวัฒนธรรมบรรพบุรุษของคนไทยเชื้อสายจีน วัฒนธรรมสมัยนิยมและวัฒนธรรมพื้นถิ่น ซึ่งคนไทยเชื้อสายจีนมีวิถีปฏิบัติตามความเชื่อของบรรพบุรุษ เช่น การไหว้เทพเจ้าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การใช้ภาษาจีน ภาษาไทย และภาษาท้องถิ่นเพื่อการสื่อสาร วัฒนธรรมการบริโภคอุปกรณ์การสื่อสาร สื่อสิ่งพิมพ์ อาหาร นานาชนิด อีกทั้งยังเป็นพื้นที่จัดแสดงทางวัฒนธรรมโดยคนไทยเชื้อสายจีนด้วยตนเองหรือหน่วยงานของรัฐ เช่น เทศกาลตรุษจีน กิจกรรมวันคริสมาสต์ วันขึ้นปีใหม่ นอกจากนี้ ยังเป็นพื้นที่ตลาดการค้า ที่มีกลุ่มคนต่างชาติพันธุ์ ศาสนาและวัฒนธรรม เช่น คนไทย ไทยเชื้อสายจีนและคนมลายู มีความสัมพันธ์ร่วมกันทั้งในลักษณะการค้าและการใช้ชีวิตอยู่ประจำวัน ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวมีความซ้อนทับกันระหว่างพื้นที่ความเป็นเมือง พื้นที่ทางวัฒนธรรมและพื้นที่ของการท่องเที่ยว

ลักษณะความหลากหลายทางกายภาพของพื้นที่ย่านเศรษฐกิจหาดใหญ่ประกอบด้วย ความหลากหลายของลักษณะทางกายภาพที่สื่อถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรม เช่น วัดจีน สมาคม มูลนิธิจีน โรงเจ วัดของศาสนาพุทธ โบสถ์ของศาสนาคริสต์ ร้านอาหารฟาสต์ฟู้ด (Fast Food) คอฟฟี่ช็อป (Coffee Shop) ร้านอาหารมุสลิม ห้างสรรพสินค้า สีนค้ายี่ห้อยดัง กลุ่มนักท่องเที่ยวที่ประกอบด้วยชาวสิงคโปร์ มาเลเซียและอื่นๆ ซึ่งพื้นที่ดังกล่าว คนไทยเชื้อสายจีนที่เข้ามาในพื้นที่ศึกษา ยังมีการดำเนินความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมและผู้คนที่เข้ามาในพื้นที่ที่หลากหลายกลุ่มและจำนวนมาก และมีการเลือกรับ การต่อรอง พร้อมๆ กับการนำเสนอจากกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนหรือมีการช่วงชิงความหมายอย่างใดอย่างหนึ่งไปพร้อมๆ กัน

การเลือกพื้นที่ศึกษาย่านเศรษฐกิจหาดใหญ่ ผู้วิจัยมิได้ศึกษาเพื่อนำวัฒนธรรมหรือกลุ่มคนในพื้นที่ดังกล่าวมาเปรียบเทียบว่าวัฒนธรรมใด กลุ่มคนไหนดีกว่ากัน หรือมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและกลุ่มคนมากน้อยแค่ไหน แต่เพื่อต้องการให้เห็นถึงการต่อรอง การปฏิสัมพันธ์ การปะทะประสานของความสัมพันธ์ที่หลากหลาย เนื่องจากพื้นที่ของการศึกษาในแง่มุมดังกล่าว เป็นพื้นที่ที่เต็มไปด้วยความคิด ความเชื่อ กฎเกณฑ์ และความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดำรงอยู่อย่างหลากหลายและสลับซับซ้อน รวมถึงการเป็นพื้นที่ที่มีลักษณะของการข้ามพรมแดนของสิ่งต่างๆ มาอยู่ในพื้นที่ที่ศึกษาหรือมีการข้ามไปมาระหว่างพื้นที่ ขอบเขตของการกำหนดเป็นพื้นที่ศึกษา

ดังกล่าว จึงมีขึ้นเพื่อเห็นถึงความสัมพันธ์ที่กลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนมีต่อผู้คนที่มาจากกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนด้วยกันเอง คนอื่นๆ ระบบทางสังคมหรือสิ่งต่างๆ ที่มีอยู่ใน การเลือกพื้นที่บริเวณดังกล่าว เป็นพื้นที่ตัวแทนของการศึกษานั้นผู้ศึกษาคาดว่าจะทำให้เห็นถึงอัตลักษณ์และความสัมพันธ์ของกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนในบริบทเมืองที่ซ้อนทับอยู่กับความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่ดำเนินอยู่ในชีวิตประจำวัน

3. การเลือกกลุ่มคนที่ศึกษา

การเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วยกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนที่มีบทบาท 3 ด้านเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก ดังนี้ ด้านที่หนึ่ง คือ กลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนเป็นผู้มีบทบาททางวัฒนธรรมซึ่งเป็นทั้งผู้มีบทบาททั้งการเป็นสมาชิกสมาคม มูลนิธิและการเป็นผู้มีส่วนร่วมทางวัฒนธรรมในพื้นที่ ด้านที่สอง คือ กลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนที่มีบทบาททางเศรษฐกิจ ซึ่งผู้วิจัยไม่ได้มุ่งเน้นผู้มีบทบาททางเศรษฐกิจในระดับภูมิภาค หรือเจ้าของกิจการที่ใหญ่โตเพียงอย่างเดียว แต่ยังรวมไปถึงผู้มีบทบาททางเศรษฐกิจนั้นในอีกแง่หนึ่งยังมีในระดับพื้นที่ที่เป็นแรงงาน กรรมกร ลูกจ้าง หรือพ่อค้าแม่ขายในพื้นที่ ซึ่งต่างก็มีบทบาทสำคัญสำหรับการไหลเวียนของเศรษฐกิจในพื้นที่เช่นกัน ด้านสุดท้าย คือ กลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนที่มีบทบาททางการเมือง ผู้นำท้องถิ่น หรือเป็นบทบาทในการมีอำนาจที่มีอิทธิพลต่อคนในพื้นที่ ซึ่งกลุ่มคนทั้ง 3 เป็นผู้มีบทบาทและความเคลื่อนไหวในมิติและแง่มุมต่างๆ มีส่วนในการรับรู้เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่ดำเนินและดำรงในชีวิตประจำวัน ซึ่งเรื่องราวดังกล่าวได้ถูกส่งผ่านและรับรู้จากรุ่นหนึ่งสู่รุ่นหนึ่ง โดยผู้วิจัยได้ทำการพูดคุยกับกลุ่มคนเหล่านี้ ทั้งช่วงเวลางานและเวลาส่วนตัวและพยายามอยู่ร่วมกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลให้ได้มากที่สุด อีกทั้ง การศึกษาจากกลุ่มคนทั้งสามกลุ่มจะทำให้ผู้วิจัยได้เห็นถึงการต่อสู้ ต่อรองทางวัฒนธรรมของคนไทยเชื้อสายจีนในการเป็นผู้ที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรมและการเมือง และกลุ่มคนเหล่านี้ยังมีส่วนในการกำหนดทิศทางของอำเภอลาดใหญ่ นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลจากกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนอื่นๆ และกลุ่มคนอื่นๆ เพื่อศึกษาถึงความสัมพันธ์ที่กลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนมีต่อกัน ความคิดและความเชื่อทางสังคมที่เกิดขึ้นในพื้นที่วิจัย

การเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั้งในแง่ของผู้ให้ข้อมูลหลักและคนอื่นๆ ผู้วิจัยไม่ได้เจาะจงว่าคนเหล่านั้นจะมีช่วงอายุเท่าใดเพราะ มุมมองในการวิจัยครั้งนี้เห็นว่าไม่ว่ากลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนจะมีช่วงวัยใดก็ตามต่างก็เผชิญกับความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่ไหลเวียนอยู่ในพื้นที่ นอกจากนี้ การเก็บข้อมูลที่ได้นั้นที่หลากหลายช่วงอายุนั้นจะทำให้เห็นถึงการปรับเปลี่ยน การเลือกรับ และความหลากหลายของการใช้ชีวิตของคนไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่เช่นกัน จากการที่คนเหล่านั้นมีความสัมพันธ์อยู่ในพื้นที่เมืองที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมในช่วงเวลาปัจจุบันและมีลักษณะ

ที่เป็นพลวัตอยู่ตลอดเวลา ขณะเดียวกัน การศึกษาครั้งนี้ก็ไม่ได้มีเจตนาที่จะเปรียบเทียบความคิดเห็นของคนที่มีช่วงวัยต่างกัน และในอีกแง่มุมหนึ่งผู้วิจัยเห็นว่าเจตนาของการศึกษาในครั้งนี้มีลักษณะในการเปิดกว้างที่จะเข้าไปพูดคุยกับกลุ่มข้อมูลมากกว่าการเจาะจงว่ากลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนที่ศึกษานั้นมีอายุเท่าใด ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มข้อมูลและวิธีการศึกษา ดังนี้

แหล่งข้อมูล	ผู้ให้ข้อมูล/ที่มา	ข้อมูล	วิธีการศึกษา
กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant)	คนไทยเชื้อสายจีน	คนไทยเชื้อสายจีนที่มีบทบาททางวัฒนธรรม เศรษฐกิจและการเมือง	- สัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ - สังเกตแบบมีส่วนร่วม - พยายามอยู่กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั้งช่วงเวลางานและเวลาส่วนตัว
กลุ่มผู้ให้ข้อมูลรอง	คนไทยเชื้อสายจีน	กลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนอื่นๆ ที่นอกเหนือจากกลุ่มข้อมูลหลัก	- สัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ - การสังเกต - เข้าร่วมกิจกรรม
	กลุ่มคนอื่นๆ	- กลุ่มคนที่อยู่ในพื้นที่/คนไทยที่เดินทางมาจากถิ่นต่างๆ - คนมลายู	- สัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ - การสังเกต - เข้าร่วมกิจกรรม
บริบททางสังคม	พิจารณาผ่านสื่อต่างๆ แผ่นพับ เอกสาร โปสเตอร์ ไปปลิ้ว	พฤติกรรม เรื่องเล่า ตำนาน สัตว์งู	- สังเกต เข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งในพื้นที่ - ร่วมกิจกรรมทางการเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม

ตารางที่ 1 ตารางการแบ่งกลุ่มข้อมูลและวิธีการศึกษา

ดังนั้น การศึกษาครั้งนี้จึงพยายามเก็บข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่ให้มากที่สุดตามโอกาสที่พบเจอ และที่สำคัญยิ่งคือ การที่กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักเปิดโอกาสให้ผู้ศึกษารับรู้เรื่องราวในมิติต่างๆอย่างต่อเนื่องในระยะเวลาของการศึกษาเพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์อัตลักษณ์และความสัมพันธ์ของกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนในอีกด้านมุมหนึ่ง

ในส่วนของการจัดวางกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนเป็นศูนย์กลางของการพิจารณานั้นอยู่บนพื้นฐานของการมองว่าเขาเหล่านั้นมีฐานะเป็นมนุษย์ไม่ได้เป็นเพียงวัตถุที่ถูกศึกษา หน้าที่สำคัญ

ประการหนึ่งของผู้ศึกษาคือการถ่ายทอดเสียงและรับฟังข้อมูลที่เปิดโอกาสให้แต่ละคนที่จะเล่าด้วยตนเอง มากกว่าที่จะเป็นไปตามคาดหวังของผู้ศึกษาเมื่อการพูดคุยเกิดขึ้น บางเรื่องอาจเป็นสิ่งที่เราไม่เคยคาดคิดมาก่อน บางเรื่องเขาอาจจะพูดซ้ำแล้วซ้ำอีก และจากประสบการณ์การเก็บข้อมูลภาคสนามทำให้เห็นว่าหากเราพร้อมที่จะฟังเราก็จะได้ยินเรื่องราวที่เกิดขึ้น

สำหรับสถานะของผู้วิจัยในการเก็บรวบรวมข้อมูลนั้น ผู้วิจัยได้เข้าสู่พื้นที่ศึกษาด้วยสถานะที่หลากหลาย เช่น การเป็นนักท่องเที่ยว การเป็นผู้แวะเวียน เป็นคนรู้จัก เป็นคนแปลกหน้า เป็นลูกค้ากับกลุ่มคนในพื้นที่ศึกษา หรือการเปิดเผยถึงสถานะของการเป็นนักวิจัย โดยที่ผู้วิจัยพยายามที่จะเป็นผู้สังเกต รับฟัง และถ่ายทอดข้อมูลที่ได้รับในทุกข้อมูลและทุกแง่มุมตามที่ผู้ศึกษาเข้าไปเก็บข้อมูลอยู่ในพื้นที่ ณ ช่วงเวลาหนึ่ง ข้อมูลที่ได้รับจึงเป็นความจริงที่ปรากฏให้เห็นและมีอยู่ในชีวิตประจำวันของกลุ่มคนที่ศึกษาเช่นกัน

4. การเข้าสู่พื้นที่ศึกษา

นับจากจุดเริ่มต้นของความสนใจและการเข้าไปเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยพยายามเข้าไปใช้ชีวิตในฐานะที่เป็นคนหนึ่งในพื้นที่ และเป็นคนเดินเรื่องโดยการเข้าไปมีส่วนร่วมในบรรยากาศ สถานการณ์ สถานที่กลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนให้ความสนใจอันเป็นความเคลื่อนไหวของกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนและผู้คนในพื้นที่ศึกษา ทั้งลักษณะเป็นนักท่องเที่ยว เป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรมเทศกาลงานต่างๆ การปฏิสัมพันธ์ทางการค้า การนั่งร้านน้ำชา การร่วมกิจกรรมสมาคม เป็นต้น

นอกจากนี้ การเข้าสู่พื้นที่นั้น ผู้วิจัยได้ทำการสำรวจพื้นที่ด้วยวิธีการเข้าไปพูดคุยสนทนา เรื่องต่างๆ ไป ขณะเดียวกันได้เดินสำรวจพื้นที่และจัดทำเป็นแผนที่ชุมชนเพื่อให้เห็นความเคลื่อนไหวของผู้คนในพื้นที่ ซึ่งในแต่ละสถานการณ์นั้นผู้วิจัยอาจจะเปิดเผยสถานะของผู้ศึกษาตามสถานการณ์และช่วงเวลาที่แตกต่างกัน หลังจากได้เข้าสู่สนามและเก็บรวบรวมข้อมูลแล้วข้อมูลที่ได้อาจจากการสัมภาษณ์ถูกนำมาสรุปและวิเคราะห์วันต่อวัน

หากทว่าภายใต้สังคมของความเป็นเมือง ผู้วิจัยได้มีโอกาสทำการพูดคุยกับกลุ่มคนต่างๆ ที่ได้พบเจอในพื้นที่ สิ่งหนึ่งที่ผู้วิจัยได้พบเจอคือ เมื่อผู้วิจัยทำการสอบถามข้อเท็จจริงของของกลุ่มผู้ให้ที่มิใช่เป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ก็จะเกิดข้อคำถามที่ว่า “...เอาไปทำอะไรหรือ...” “...จะตรวจสอบอะไรหรือปล่าว...” หรือจะมีคำพูดที่ว่า “...เรียกเปะเฮงก็ได้...” “...เรียกอื่นก็ได้...” หรือในบางครั้งก็มีสีหน้าที่แปลกไปและก็บ่ยบียงที่จะไม่ให้ ทำให้เกิดข้อสังเกตที่ว่า ในลักษณะของความเป็นเมืองความสัมพันธ์ของผู้คนในพื้นที่มักเป็นไปโดยผิวเผินและฉาบฉวยเป็นเพียงชั่วครั้งชั่วคราว

ในขณะที่เดียวกันในบางครั้งก็ผู้วิจัยได้พูดคุยกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูล เมื่อรู้ว่าผู้วิจัยเป็นคนไทยเชื้อสายจีน ก็จะมีการพูดคุยถึงการเป็นจีนกลุ่มภาษา ถามผู้วิจัยว่าสามารถพูดภาษาจีนได้หรือไม่ หรือในบางครั้งจะมีการถามถึงนามสกุลในอดีตว่าผู้วิจัยเป็นคนแซ่อะไร ซึ่งลักษณะดังกล่าวหากเป็นคนแซ่เดียวกันเหมือนเป็นการเปิดประตูของความไว้วางใจและความรู้สึกของการเป็นคนจีน กลุ่มภาษาเดียวกันและเป็นคนแซ่เดียวกันเปรียบเสมือนการเป็นพี่น้องกัน

การได้รับข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาจึงมีความเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างกลุ่มผู้ให้ข้อมูลกับผู้วิจัย การมีท่าทีของความสัมพันธ์ต่อกันภายใต้ระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษาโดยที่ผู้วิจัยพยายามปรับเปลี่ยนจากการเป็นคนแปลกหน้าที่ไม่เคยพบเจอมาก่อนสู่การมาเป็นคนรู้จัก คนคุ้นเคย หรือคนที่สนิทสนมกันซึ่งในช่วงระยะเวลาของการเก็บข้อมูลผู้วิจัยพยายามเป็นผู้รับฟังที่ดีและพยายามเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมประจำวันทั้งในช่วงเวลางานและส่วนตัว แต่หากว่าไม่ได้พบเจอก็อาจใช้วิธีการอื่นๆ เช่น การโทรศัพท์พูดคุย การรับฟังคนหนึ่งพูดถึงอีกคนหนึ่ง ทั้งนี้เพื่อให้ทราบวิถีชีวิตและวิถีคิดในช่วงเวลาที่ผู้วิจัยเข้าไปเกี่ยวข้อง

เรื่องราวของข้อมูลที่ได้รับจึงเป็นเรื่องราวชีวิตที่ผ่านคำบอกเล่าของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักและคนในพื้นที่ไม่ว่าจะเป็นข้อเท็จจริงที่ถูกเลือกขึ้นเพื่อนำเสนอหรือถูกสร้างขึ้นเพื่อจุดหมายบางประการก็ตามแต่สิ่งที่เราไม่อาจปฏิเสธได้ก็คือ สิ่งเหล่านั้นเป็นรูปแบบของการดำเนินชีวิตที่มีอยู่ทุกๆ วัน ไม่ว่าผู้ศึกษาจะได้ได้รับความไว้วางใจหรือไม่ไว้วางใจจากคนเหล่านั้นก็ตาม กลุ่มผู้ให้ข้อมูลแต่ละคนย่อมเลือกเรื่องราวและคนรับฟังเพื่อที่จะเล่าเรื่องและกลับกลายเป็นข้อมูลของการศึกษารุ่นนี้

5. หน่วยการวิเคราะห์

การศึกษานี้เป็นการศึกษาอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยมีหน่วยการวิเคราะห์ คือ ระดับความสัมพันธ์เชิงอำนาจและระดับพื้นที่ทางกายภาพ ซึ่งผู้วิจัยได้วิเคราะห์ในประเด็นต่างๆ ดังนี้

1. ระดับพื้นที่ทางกายภาพ

หน่วยการวิเคราะห์พื้นที่ทางกายภาพ คือ พื้นที่ย่านเศรษฐกิจในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ทั้งนี้เพื่อทำความเข้าใจเรื่องราวความสัมพันธ์ของกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนกับคนอื่น และลักษณะพหุลักษณะทางสังคมวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในบริเวณดังกล่าว และการวิเคราะห์พื้นที่ทางกายภาพครั้งนี้ไม่ได้เป็นการจำกัดขอบเขตพื้นที่ที่ตายตัว ตรึงติดผู้คนที่อยู่กับพื้นที่ในย่านดังกล่าว เนื่องจาก ความคิด ความสัมพันธ์ และอุดมการณ์ของผู้คนมีการข้ามไปข้ามมาระหว่างพื้นที่ ผู้คน ความสัมพันธ์ ความคิดและความเชื่อ ดังนั้น ในงานวิจัยครั้งนี้จึงวิเคราะห์ระดับพื้นที่ทางกายภาพ

เพื่อเข้าถึงผู้คนที่มีการปะทะประสานกันในพื้นที่วิจัย ซึ่งจะเชื่อมโยงไปสู่การวิเคราะห์ในระดับความสัมพันธ์เชิงอำนาจของคนไทยเชื้อสายจีนที่เป็นเรื่องราวการสร้างอัตลักษณ์และความสัมพันธ์ของคนไทยเชื้อสายจีนที่มีกับคนไทยเชื้อสายจีนด้วยกัน กลุ่มคนต่างๆ และบริบททางสังคม

2. ระดับความสัมพันธ์เชิงอำนาจ

2.1 ความสัมพันธ์เชิงอำนาจในการสร้างอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นการต่อสู้ ต่อรอง การเลือกรับ หรือปฏิเสธต่อการสร้างอัตลักษณ์ภายใต้การปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนด้วยกัน คนกลุ่มต่างๆ และบริบททางสังคมที่เกิดจากอำนาจในการนิยามความหมายภายใต้ความสัมพันธ์กับบุคคลและบริบทสังคม

2.2 ความสัมพันธ์เชิงอำนาจในความสัมพันธ์ของคนไทยเชื้อสายจีนด้วยกัน คนไทยเชื้อสายจีนกับคนอื่นและบริบททางสังคม ในความพยายามที่จะบอกแก่คนอื่นว่าตนเองเป็นใคร อยู่ ณ ตำแหน่งของความสัมพันธ์ใด ซึ่งภายใต้ความสัมพันธ์มีความหลากหลายขึ้นอยู่กับเงื่อนไขบริบทและช่วงเวลาที่เกิดขึ้น

ในการแบ่งหน่วยการวิเคราะห์เป็น 2 ระดับ คือ ระดับความสัมพันธ์เชิงอำนาจและระดับพื้นที่ทางกายภาพ ด้วยเหตุที่ว่า การกำหนดหน่วยการวิเคราะห์ระดับกายภาพเพียงอย่างเดียวอาจก่อให้เกิดการมองพื้นที่ในลักษณะเป็นหน่วยทางสังคมที่ตายตัว มีขอบเขตที่ยึดตรึงกับพื้นที่ขนาดความเคลื่อนไหวของคนในพื้นที่ ซึ่งการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้เน้นหน่วยการวิเคราะห์ในระดับความสัมพันธ์เชิงอำนาจ เนื่องจากการวิเคราะห์ในระดับดังกล่าวจะทำให้เห็นถึงชีวิตของผู้คนและความเคลื่อนไหวของผู้คนที่มีการติดกัน การยอมรับ การต่อสู้ดิ้นรนและความขัดแย้งภายใต้ความสัมพันธ์ของผู้คนที่เกิดขึ้นในสังคม

6. แนวทางการวิเคราะห์ข้อมูล

แนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลคือ วิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางสังคมที่เกิดจากการนิยามความหมายและการปฏิบัติระหว่างกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนกับคนอื่น คนไทยเชื้อสายจีนด้วยกันเอง และบริบททางสังคม โดยการวิเคราะห์ผ่านเรื่องเล่า คำพูด การแสดงออกต่างๆ ทั้งที่มาจากคนไทยเชื้อสายจีนและบริบททางสังคม ผสมผสานความเชื่อต่างๆ โดยที่การวิเคราะห์ข้อมูลได้ดำเนินการไปพร้อมๆ กับการเก็บข้อมูลภาคสนามเพื่อทำให้เห็นความเชื่อมโยงในแต่ละประเด็นและทำการจัดระบบข้อมูลการวิเคราะห์ ตลอดจนนำเสนอข้อมูลด้วยการตีความให้เห็นความเชื่อมโยงของอัตลักษณ์และความสัมพันธ์ของคนไทยเชื้อสายจีนท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยมีแนวคิดอัตลักษณ์ แนวคิดความสัมพันธ์เชิงอำนาจและแนวคิดความหลากหลายทางวัฒนธรรมเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล

บทที่ 4

พื้นที่ ผู้คนกับคนไทยเชื้อสายจีน และความหลากหลายทางวัฒนธรรม

การวิจัยเรื่อง “อัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรม” ในบทนี้ผู้วิจัยได้กล่าวถึงประเด็นสำคัญ คือ 1. พื้นที่เมืองหาดใหญ่ ประกอบด้วย พื้นที่ของการวิจัยที่ผูกโยงกับความเป็นหาดใหญ่ พื้นที่หาดใหญ่ที่ผูกโยงกับรัฐ พื้นที่หาดใหญ่ที่ผูกโยงกับกระแสโลก และหาดใหญ่ภายใต้พื้นที่ของการใช้ชีวิต เพื่อชี้ให้เห็นว่าพื้นที่ของหาดใหญ่ไม่ได้อยู่อย่างโดดเดี่ยวหรือถูกตัดขาดจากรัฐและกระแสโลก และพื้นที่ยังมีการปฏิสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างกลุ่มคนในพื้นที่และต่างพื้นที่เช่นกัน 2. กลุ่มคนในพื้นที่วิจัย ประกอบด้วย กลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนที่หลากหลาย ความหลากหลายของกลุ่มคนต่างๆ และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในพื้นที่วิจัย เพื่อชี้ให้เห็นถึงประเด็นของคนในพื้นที่ที่มีความหลากหลาย การใช้ชีวิตร่วมกันและภูมิหลังของคนศึกษา 3. วัฒนธรรมในพื้นที่วิจัย ประกอบด้วย วัฒนธรรมบรรพบุรุษจีน วัฒนธรรมสมัยนิยมและวัฒนธรรมพื้นถิ่น ในประเด็นของความซับซ้อนและความหลากหลายทางวัฒนธรรมในพื้นที่ที่ผสมปนเปออย่างหลากหลาย นอกจากนี้ยังมีวิถีวัฒนธรรมต่างๆ ที่ผูกโยงกับชีวิตของผู้คนในพื้นที่เช่นกัน

1. พื้นที่เมืองหาดใหญ่

เรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่หาดใหญ่เป็นเรื่องราวที่อยู่ในความทรงจำของคนในพื้นที่ ความทรงจำของผู้คนมีทั้งเรื่องราวในอดีตและปัจจุบันที่ปะปนกันไปภายใต้พื้นที่ที่มีลักษณะของการข้ามพรมแดนของสิ่งต่างๆหรือมีการข้ามไปมาระหว่างท้องถิ่น ขณะเดียวกัน ผู้คนในพื้นที่ไม่ได้ถูกผูกตรึงไว้อยู่กับพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งหรือถูกปิดกั้นจากรีวิวภายนอกขอบเขตและจากการเก็บข้อมูลภาคสนามทำให้สามารถแบ่งประเด็นลักษณะการเป็นพื้นที่หาดใหญ่ที่ผูกโยงกับเรื่องราวต่างๆ ใน 4 ลักษณะด้วยกัน คือ

1.1 พื้นที่ของการวิจัยที่ผูกโยงกับความเป็นหาดใหญ่

เมื่อกล่าวถึงหาดใหญ่คนมักจะนึกถึงพื้นที่หาดใหญ่ คือ พื้นที่ของความเป็นเมืองหาดใหญ่ คือ แหล่งท่องเที่ยว เป็นสถานที่จับจ่ายซื้อของราคาถูก หรือเป็นแหล่งซื้อขายของหนีภาษี นอกจากนี้พื้นที่หาดใหญ่ซึ่งเป็นที่รับรู้ของคนทั่วไปว่าเป็นสถานที่ท่องเที่ยวยามราตรีที่มีนักท่องเที่ยว

ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเข้ามาสัมผัสและเยี่ยมชม หากทว่ายังมีอีกแง่มุมหนึ่งที่คนในพื้นที่ได้จดจำเรื่องราวทั้งดี ร้าย ปะปนกันไป บางเรื่องก็เป็นทั้งเรื่องที่น่าจดจำและบางเรื่องก็เป็นเรื่องที่ลบเลือนเมื่อกาลเวลาผ่านไป อีกทั้งหาดใหญ่ยังมีการเปลี่ยนแปลงไปในลักษณะของทางกายภาพ ที่บ้านเรือนผู้คนจากบ้านไม้ชั้นเดียวมีพื้นที่ลานกว้าง ปลูกต้นไม้ ดอกไม้ ปัจจุบันนี้เปลี่ยนไปเป็นตึกที่สูง อาคารพาณิชย์เพื่อการค้า ตลาดใหญ่โตที่มีผู้คนขวักไขว่ หรือจะเป็นวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปจากการใช้ชีวิตที่ผูกโยงกับบริมน้ำ การสัญจรทางน้ำ ไปสู่ชีวิตผูกโยงกับภาวะของการเร่งรีบ หากทว่าในอีกมุมหนึ่งยังมีคนที่จดจำเรื่องราวต่างๆ ของพื้นที่หาดใหญ่ในอดีต

“...แต่ก่อนที่นี่เรียกอำเภอฝายเหนือ คนยังไม่เยอะมาก บ้านก็ยังตั้งห่างๆ กัน มีพื้นที่เหลือเยอะ เวลาจะไปตลาดก็พายเรือไปได้...”

(แก้ว นาประดัด. 2551: สัมภาษณ์)

เดิมพื้นที่หาดใหญ่มีชื่อเรียกว่า “อำเภอฝายเหนือ” ซึ่งการปรากฏตัวของหาดใหญ่นั้นไม่เคยมีขอบเขตทางภูมิศาสตร์ที่แน่นอน เป็นเพียงกลุ่มบ้าน สถานที่แลกเปลี่ยนสินค้า ตลาดท่าเรือ อำเภอฝายเหนือเป็นอำเภอหนึ่งของสงขลา ในอดีตสงขลาเป็นชุมชนเมืองใหญ่บนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา มีความสัมพันธ์ทางการค้า การพบปะทางสังคมกับเมืองอื่นที่ใกล้เคียงกัน เช่น เมืองพัทลุง เมืองนครศรีธรรมราช ท่าฝางอ่าวไทย ทำให้เป็นเส้นทางการเดินเรือที่มีการติดต่อกับชาวต่างชาติทั่วโลกทั้งในลักษณะการแลกเปลี่ยนสินค้า การเป็นคู่ค้าต่อกัน การไปมาหาสู่ต่อกัน และยังคงอยู่ในฐานะเป็นเมืองต่อเรือที่สำคัญ

จากลักษณะดังกล่าว ศรีสุพร ช่วงสกุล (2550: 31-32) ได้กล่าวไว้ว่า ถ้าว่ากันแล้วตัวเมืองสงขลา น่าจะมีความเจริญรุ่งเรืองทางด้านเศรษฐกิจเป็นอย่างสูง แต่แท้จริงแล้วในปัจจุบันมีคำกล่าวที่ว่า “จังหวัดสงขลาความเป็นศูนย์กลางทางการปกครองตั้งอยู่ในอำเภอเมือง ซึ่งเรียกกันว่า “เมืองสงขลา” ส่วนความเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจนั้นอยู่ในเขตอำเภอหาดใหญ่ ซึ่งเป็นที่รู้จักกันในนาม “เมืองหาดใหญ่” นอกจากหาดใหญ่จะเป็นเมืองที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจ และยังเป็นเมืองที่มีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ความทันสมัยต่างๆ ที่เข้ามาในพื้นที่หาดใหญ่ ไม่ว่าจะด้วยปัจจัยเรื่องการคมนาคมขนส่งทางบกและทางรถไฟที่สร้างขึ้น ทำให้การขนส่ง การติดต่อซื้อขายให้ความสำคัญกับทางบกมากยิ่งขึ้น ขณะเดียวกัน ในช่วงเวลานั้นแร่ดีบุกกำลังเป็นที่ต้องการของตลาดโลก ทำให้ผู้คนทั้งคนพื้นถิ่น และคนจีนแต่ละพื้นที่เริ่มหันมาให้ความสนใจกับพื้นที่หาดใหญ่

อดีตหาดใหญ่มีชุมชนตั้งกระจายตามท้องที่ต่างๆ มากมายหลายชุมชน ซึ่งงานของศรีสุพร ช่วงสกุล (2550: 32) ได้ให้ภาพชุมชนหาดใหญ่ในอดีตไว้ว่า ชุมชนเหล่านี้มีการติดต่อไปมาหาสู่กันและกันภายใต้กิจกรรมทางการค้า โดยเฉพาะชุมชนที่ตั้งหลักแหล่งบริเวณริมฝั่งคลองอุตะเถา จุดเริ่มต้นที่นับได้ว่าก่อให้เกิดการรวมตัวของชุมชนต่างๆ เข้ามาเป็นเมืองหาดใหญ่ในเวลาต่อมานั้น เริ่มเมื่อตั้งที่ว่าการอำเภอหาดใหญ่ ณ บริเวณริมคลองอุตะเถาใน พ.ศ. 2349 ซึ่งบริเวณแห่งนี้เป็นจุดนัดพบ “ตลาดนัด” ของบรรดาพ่อค้า แม่ค้า จากพื้นที่ใกล้เคียง และที่มาจากเมืองสงขลา ที่มีมาช้านาน เพราะเป็นหนึ่งในเส้นทางการค้าระหว่างเมืองสงขลา กับเมืองไทรบุรี โดยผ่านทางคลองอุตะเถา พื้นที่แห่งนี้จึงมีทั้งคนพื้นเมืองและคนต่างถิ่นเข้ามาตั้งหลักแหล่ง ซึ่งคลองอุตะเถาคือสายน้ำแห่งชีวิตที่คนในพื้นที่หาดใหญ่ต่างมีชีวิตที่ผูกโยงอย่างแนบแน่น

ภาพที่ 9 คลองอุตะเถา

เสียงหนึ่งที่ทำให้ผู้วิจัยได้เห็นภาพของพื้นที่หาดใหญ่และเรื่องราวการใช้ชีวิตของผู้คนที่ผูกโยงกับสายน้ำ คือเสียงของลุงแก้ว นาประดับ ลุงแก้วได้เล่าให้ฟังถึงการใช้ชีวิตของผู้คนที่มีสายน้ำเป็นเสมือนเส้นเลือดในการหล่อเลี้ยงชีวิต ทั้งเพื่อการสัญจรไปมา การทำการค้าขายทางเรือ และเป็นแหล่งเพื่อทำกิน พื้นที่หาดใหญ่มีสายน้ำหลายสายที่ทอดผ่านทั้งคลองวาด คลองเตย คลองเรียน และคลองอุตะเถา ซึ่ง “คลองอุตะเถา” เป็นสายน้ำจืดที่คนหาดใหญ่ใช้สำหรับการเดินทางและสัญจรเพื่อทำการค้าในต่างเมืองและในพื้นที่

“...คนที่อยู่ตามลแวกคลองนี้ เขาหาปลา หาหอยกินกันที่คลองนี้แหละ เวลาจะกินผักกินหญ้าเขาก็หากันตามริมน้ำ คลองที่นี้ค่อนข้างร่มเย็น ตอนเย็นๆ ทั้งลุงทั้งเพื่อนลุงเสร็จจากงานก็จะมานั่งคุยกัน ปิ้งหอย ปิ้งปลากินกัน คุยกันภาษาชาวบ้าน...”

(แก้ว นาประดับ. 2551: สัมภาษณ์)

ในอีกแง่มุมหนึ่ง ความทรงจำของลุงอิน กิ่งพล เกี่ยวกับเรื่องราวของคลองอู่ตะเภาที่เป็นสายน้ำเพื่อการสัญจรและการค้า ซึ่งความทรงจำนั้นได้เกิดขึ้นในบางช่วงบางเวลาที่ลุงอินเห็นรถไฟค่อยๆ เคลื่อนตัวออกจากหาดใหญ่ ทำให้ลุงอินนึกถึงเส้นทางสัญจรเวลาลุงอินไปไหนมาไหนไปพื้นที่ต่างเมืองหรือไปขายผักขายปลาที่ตลาดลุงอินจะใช้การสัญจรทางเรือไปตามสายน้ำอู่ตะเภา

“...เมื่อก่อนที่นี่ (คลองอู่ตะเภา) มีตลาดนัดสำหรับซื้อของ มีเรือส่งสินค้า มีร้านค้า มีแผงค้าขายของยาวเป็นแนว ตลาดจะมีทุกวันอาทิตย์ แต่พวกเขาของเขาจะมากันตั้งแต่วันศุกร์ เพราะเมื่อก่อนเขาเดินเท้ากัน กว่าจะมาถึงต้องแวะพักกันหลายที่เมื่อก่อนนะถ้าเป็นวันตลาดนัดคลองจะจอแจ มีเรือส่งสินค้า...”

(อิน กิ่งพล. วันที่ 17 มิถุนายน 2551: สัมภาษณ์)

จากการพูดคุยกับลุงอิน กิ่งพลทำให้ผู้วิจัยทราบว่า แต่เดิมการตั้งบ้านเรือนของผู้คนนั้นมักตั้งบริเวณริมน้ำ เพราะสายน้ำสามารถเป็นแหล่งทำกิน เส้นทางสัญจร และยังเป็นแหล่งอาหารของคนบริเวณนี้ด้วย แต่เมื่อมีการตัดถนนขึ้นมา คนก็เริ่มย้ายที่ตั้งบ้านเรือนไปอยู่บริเวณถนนในแง่มุมดังกล่าวจะเห็นว่าในอดีตก่อนการคมนาคมทางบกจะเข้ามาสู่พื้นที่นับได้ว่า “สายน้ำ” เป็นเครื่องมือสำคัญที่ใช้เพื่อการเชื่อมโยงชีวิตผู้คนและสังคมของคนแต่ละพื้นที่ให้มีความสัมพันธ์ในกิจกรรมร่วมกัน สำหรับดินแดนหาดใหญ่ ชีวิตผู้คนในอดีตผูกโยงอยู่กับคลองนั่นเอง

นอกจากนี้สำหรับ กนกวรรณ สิริพัทธ์แล้ว พื้นที่หาดใหญ่เป็นพื้นที่สำหรับการแสวงหาโอกาสในการประกอบอาชีพ กนกวรรณได้เล่าให้ฟังว่า กนกวรรณเดิมบ้านอยู่ที่รัตภูมิ ขายผลไม้ที่นั่น แต่เนื่องจากขายได้น้อย ก็เลยมาขายผลไม้ที่ตลาดกิมหยง ซึ่งสามารถขายได้ดีกว่าอยู่ที่รัตภูมิ ขายมาประมาณ 20 ปีแล้ว หาดใหญ่ในความทรงจำของ กนกวรรณ คือพื้นที่แห่งการแสวงหาโอกาสที่สามารถหาเลี้ยงชีพให้กับครอบครัวได้ ซึ่งไม่ต่างจาก พิบูลย์ จันทสมบัติเช่นกัน หากว่าหาดใหญ่ในความทรงจำของ พิบูลย์เป็นความทรงจำในสมัยของคุณปู่ที่เป็นพื้นที่ที่มีการเข้ามาแสวงหาโอกาสในหาดใหญ่ครอบครัวของ พิบูลย์ก่อร่างสร้างตัวได้ เนื่องจากปู่และย่าของพิบูลย์เป็นคนจีนที่เคยอาศัยอยู่ปีนัง และได้เดินทางเข้ามาพื้นที่หาดใหญ่ ด้วยเหตุผลที่ว่ามีการค้นพบเหมืองแร่และแหล่งแร่ดีบุก ทำให้มีการชักชวนจากญาติให้เข้ามาทำเหมืองแร่ในหาดใหญ่ชีวิตของปู่จึงเป็นชีวิตที่ผูกโยงกับการเป็นพื้นที่ของการแสวงโชคในเรื่องของการทำเหมืองแร่ดีบุก ซึ่ง พิบูลย์ได้เล่าให้ฟังว่า

“จริงๆ แล้ว ปู่ของผมทำงานอยู่ที่ปิ้ง แล้วน้องชายก็ชักชวนให้ปู่มาทำเหมืองแร่ที่ หาดใหญ่ซึ่งตอนนั้นกำลังเป็นที่ต้องการมาก ปู่ก็เลยตัดสินใจมาหาดใหญ่ ปู่เป็นคนขยันมาก ปู่ ทำงานตั้งแต่ตีสี่ จนถึงเที่ยงคนไม่ได้พักเลย จนปู่สามารถสร้างเนื้อสร้างตัวขึ้นมาได้”

(พิบูลย์ จันทสมบัติ. วันที่ 23 สิงหาคม 2551: สัมภาษณ์)

ถึงแม้เรื่องราวในความทรงจำต่างๆ ที่ได้เล่าให้ผู้วิจัยได้รับรู้รับฟัง ไม่ได้เป็นบันทึก หลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ชัดเจน แต่เรื่องเล่าดังกล่าวก็เกิดขึ้นจากคนในพื้นที่เป็นส่วนหนึ่ง ที่ผ่าน เจริญ และมีชีวิตร่วมในประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา และการถ่ายทอดเรื่องราวดังกล่าวนั้นก็ เป็นไปตามความทรงจำ ความนึกคิดของผู้เล่าที่มีประสบการณ์การพบเจอในเหตุการณ์ที่ต่างกัน ไป ขณะเดียวกันพื้นที่หาดใหญ่ก็เป็นพื้นที่ความทรงจำของแต่ละคนซึ่งล้วนแล้วแต่การนิยามตาม ประสบการณ์การพบเจอในแต่ละบริบท

1.2 พื้นที่หาดใหญ่ที่ผูกโยงกับรัฐ

หาดใหญ่ในฐานะพื้นที่หนึ่งในดินแดนของประเทศไทย เป็นพื้นที่ที่ได้รับการปรับเปลี่ยน และเปลี่ยนแปลงซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากนโยบายต่างๆ โดยเฉพาะอำนาจของรัฐที่เป็นไปเพื่อ พัฒนาพื้นที่หาดใหญ่ไปสู่ความเป็นเมือง เมืองแห่งการท่องเที่ยวและเมืองทุนนิยม และด้วย หาดใหญ่เป็นพื้นที่หนึ่งที่อยู่ภายใต้การปกครองโดยรัฐส่วนกลาง ทำให้หาดใหญ่ไม่สามารถ หลีกเลี่ยงการเชื่อมโยงความเป็นรัฐไทยได้ ในหลายช่วงเหตุการณ์ที่รัฐไทยได้ใช้นโยบายในหลาย เรื่องเพื่อให้เป็นไปตามความต้องการของภาครัฐ ดังเช่น นโยบายการสร้างทางรถไฟ ซึ่งในสมัย รัชกาลที่ 5 ได้มีการสร้างทางรถไฟสายใต้ขึ้น ในปี พ.ศ.2452

สำหรับเรื่องราวต่างๆ ในพื้นที่ ที่ทำให้ผู้วิจัยได้พูดคุย ซึ่งมีทั้งเรื่องราวในอดีตและ เรื่องราวในปัจจุบัน ซึ่งเรื่องราวหนึ่งที่ทำให้ย้อนกลับไปนึกถึงภาพในอดีตของย่านสถานีรถไฟ หาดใหญ่นั้น คือ เรื่องราวของลุงถวัลย์ กาญจนแก้ว ซึ่งลุงถวัลย์ ได้มาทำงานอยู่ที่สถานีรถไฟตั้งแต่ ตอนอายุ 15 ปี ในขณะนั้นยังเป็นคนยกสัมภาระให้กับนักเดินทาง และนักการค้าในละแวกนี้ ลุง ถวัลย์เล่าให้ฟังว่า

“เมื่อก่อนตัวสถานียังเป็นแค่อาคารไม้ ด้านหลังสถานีก็ยังเป็นป่าอยู่ มีไม้พินตั้งไว้เต็ม ไปหมด ถนนก็ยังเป็นดินแดน ตรงโรบินสันตรงโน้นก็ยังเป็นลานกว้าง”

(ถวัลย์ กาญจนแก้ว. วันที่ 23 ตุลาคม 2551: สัมภาษณ์)

จากเรื่องราวกล่าวทำให้นึกถึงสภาพของชุมชนขนาดใหญ่ในช่วงเวลาดังกล่าวซึ่งการสร้างทางรถไฟนี่เองเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้คนจีนเข้ามาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ขนาดใหญ่ ซึ่งประเด็นดังกล่าว ศุภิมาน นฤมิต วงศ์สุภาพ (2547) ได้กล่าวไว้ว่าส่วนหนึ่งเป็นผลเนื่องจากการได้รับการเสนอจากกรมพระยาดำรงราชานุภาพและกรมพระสมมตอมรพันธุ์ว่า การสร้างทางรถไฟในครั้งนี้ควรใช้กรรมกรจีนมากกว่าคนไทย ด้วยความเชื่อมั่นในเรื่องของการทำงานของคนจีนที่มีความขยันและอดทน เนื่องจากเส้นทางการสร้างทางรถไฟนั้นเต็มไปด้วยความยากลำบากมีทั้งป่าและภูเขาที่ต้องร่วมกันขุดถางเพื่อเป็นเส้นทางไปสู่ภาคใต้ จากลักษณะดังกล่าวทำให้พื้นที่ขนาดใหญ่มีกรรมกรแรงงานจีนเข้ามาเป็นจำนวนมาก ดังเรื่องราวของ ไกรสร กุลพานิช ที่ได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังถึงปู่ของเขาได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานในภาคใหญ่ด้วยการเป็นคนงานสร้างทางรถไฟที่ว่า

“เมื่อก่อนอาจเป็นคนงานสร้างทางรถไฟ พูดภาษาไทยก็ไม่ได้ ตอนนั้นก็มียี่เพื่อนกลุ่มคนจีนด้วยกันหลายคนมาสร้างทางรถไฟด้วยกัน มีทั้งเข้าป่าตัดไม้ไปทางเส้นทางต่างๆ โดยแบ่งช่วงการสร้างทางกับเพื่อนพ้องคนจีนอื่นๆ มีทั้งจีนแคะ จีนแต้จิ๋ว จีนไหหลำและจีนกวางตุ้ง”
(ไกรสร กุลพานิช. วันที่ 27 มิถุนายน 2551: สัมภาษณ์)

สำหรับแง่มุมดังกล่าวสอดคล้องกับงานของสุธิวงค์ พงศ์ไพบูลย์ และคณะ (2540: 90) ได้กล่าวถึงนโยบายรัฐที่มีผลทำให้พื้นที่ภาคใหญ่มีคนไทยเชื้อสายจีนเข้ามาในพื้นที่ภาคใหญ่เป็นจำนวนมากนั่นคือ ในรัชกาลที่ 5 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีการพัฒนาเส้นทางคมนาคมโดยการสร้างทางรถไฟ การสร้างทางรถไฟสายใต้ ส่วนใหญ่อาศัยแรงงานคนจีนมีทั้งจีนแคะ จีนแต้จิ๋ว จีนกวางตุ้ง ในจำนวนนี้มีเจียกิชี่ ชาวจีนแคะเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการควบคุมการก่อสร้าง การรับเหมารสร้างเองในบางตอนและเป็นผู้หนึ่งที่เลือกตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรที่ภาคใหญ่ในเวลาต่อมา

นอกจากนี้ สุธิวงค์ พงศ์ไพบูลย์ และคณะ (2540: 83) ได้กล่าวถึงที่มาที่ไปของคนไทยเชื้อสายจีนที่นโยบายทางการเมืองของรัฐมีส่วนทำให้คนจีนได้ย้ายถิ่นฐานเข้ามายังแผ่นดินไทยนั่นคือ นโยบายการทำเหมืองแร่ เนื่องจากภาคใต้ของไทยได้ตั้งอยู่ในแนวสายแร่ดีบุกสายใหญ่ที่สุดในโลก จนแร่ดีบุกเป็นสินค้าผูกขาดของหลวงและคนจีนได้ย้ายถิ่นฐานและแสวงหาโภคทรัพย์จากแร่ดีบุกกิจการเหมืองแร่ดีบุกทุกชั้นตอนตกอยู่ในมือของคนจีนทั้งการเป็นเจ้าของเหมือง ผู้ควบคุมดูแลกรรมกร การดำเนินการในการสำรวจหาแหล่งแร่ การถลุงแร่ และการทำธุรกิจการค้าแร่ดีบุก สิ่งเหล่านี้ล้วนต้องการกำลังคนและแรงงาน ซึ่งต้องอาศัยคนจีนอพยพเพิ่มขึ้นตามความจำเป็นในการ

พัฒนากิจการแร่ จึงมีการชักชวนต่อกันจากเพื่อนและญาติพี่น้อง คนจีนที่เป็นกรรมกรเหมืองแร่ ส่วนใหญ่เป็นคนจีนที่มาจากมลายู

จะเห็นได้ว่าเอกสารทางประวัติศาสตร์ได้ชี้ให้เห็นว่าคนจีนที่เข้ามาพื้นที่หาดใหญ่ เกิดขึ้นจากส่วนหนึ่งของนโยบายรัฐ การเกิดขึ้นของเส้นทางคมนาคมสายใหม่ คือทางรถไฟ ได้นำพาความแปลกใหม่มาสู่พื้นที่ ทั้งผู้คน วัฒนธรรม การสัญจร การค้า ความสัมพันธ์ทั้งการเป็นคู่ค้า ความเป็นเพื่อน การเป็นคนแปลกหน้า หรือการเป็นผู้ที่คุ้นเคยต่อกันมาสู่พื้นที่หาดใหญ่ และในขณะเดียวกันได้นำพาผู้คนในหาดใหญ่ออกไปสู่พื้นที่ต่างถิ่นที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น ทั้งสงขลา เมืองพัทลุง เมืองนครศรีธรรมราชหรือปีนัง การเปลี่ยนเส้นทางคมนาคมน่าจะเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่มีผลให้ผู้คนอพยพกันเข้ามาในดินแดนหาดใหญ่ ทำให้การคมนาคมทางน้ำโดยเรือ ทั้งทางทะเลและทางแม่น้ำเริ่มหมดความนิยมลง

นอกจากนโยบายด้านการเมืองดังกล่าวข้างต้นแล้ว ในด้านเศรษฐกิจ ดูเหมือนว่ารัฐได้เลือกพื้นที่หาดใหญ่ในการนำหาดใหญ่ไปสู่ความเป็นพื้นที่เมืองและไปสู่พื้นที่เศรษฐกิจของภาคใต้ ซึ่งในงานของ ศุภการ สิริไพศาล (2550: 84-85) ได้ให้มุมมองเกี่ยวกับการเติบโตของพื้นที่เมืองหาดใหญ่ไปสู่ความทันสมัยไว้ว่า ภายหลังจากประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ปี พ.ศ.2504 หาดใหญ่ได้เป็นหนึ่งในเป้าหมายหลักของการพัฒนาตามแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศภายใต้ระบบทุนนิยมโลก โดยรัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมการลงทุนและการท่องเที่ยว หาดใหญ่ถูกกำหนดให้เป็นเมืองแห่งศูนย์กลางทางธุรกิจการค้าของภาคใต้ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเมืองหาดใหญ่อย่างมาก จนกระทั่งปี พ.ศ.2514 เศรษฐกิจของหาดใหญ่ขยายตัวขึ้นอย่างมากหาดใหญ่กลายเป็นศูนย์กลางการค้า เป็นที่ตั้งศูนย์กลางธุรกิจข้ามชาติ คือ ยางพารา โรงแรมทันสมัยขนาดใหญ่ถูกสร้างขึ้นรองรับกับการขยายตัวของเมือง จนกระทั่งถึงปัจจุบัน หาดใหญ่ได้กลายเป็นเมืองแห่งการท่องเที่ยวตนเอง และในบางครั้งรัฐเองได้หยิบยกวิถีปฏิบัติทางศาสนามาเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมในพื้นที่เมือง ดังภาพ

ภาพที่ 10 แผ่นประกาศการดักบาตรพระ 2,500 รูป

จากภาพและข้อความข้างต้นเห็นได้ว่ารัฐยังได้หยิบยกกิจกรรมการใช้ชีวิตของคนในพื้นที่ขึ้นมาให้อยู่ในรูปแบบกิจกรรมที่มีการปรับเปลี่ยนให้เป็นที่ไปตามความต้องการของผู้จัดคือ หน่วยงานภาครัฐ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งรัฐได้จัดสร้างกิจกรรมดังกล่าวขึ้นเพื่อแสดงพลังและอำนาจทางเครือข่ายในการเชื่อมโยงความเป็นนานาชาติกับประเทศใกล้เคียงนั่นคือ ประเทศสิงคโปร์ มาเลเซียและรัฐเองเป็นส่วนหนึ่งที่มีผลต่อการเปิดพื้นที่ของหาดใหญ่ให้มีการเชื่อมโยงกับโลกและสังคมภายนอก

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าถึงแม้เมืองหาดใหญ่จะถูกผูกติดกับแผนที่มีการกำหนดขอบเขตที่ชัดเจน และเนื่องจากหาดใหญ่เป็นพื้นที่ที่ถูกกระทำด้วยอำนาจรัฐในการกำหนดกฎเกณฑ์ต่างๆ สิ่งหนึ่งที่ส่งผลต่อผู้คนในพื้นที่ นั่นคือ ทำให้คนในพื้นที่ที่มีประสบการณ์การข้ามพื้นที่ผ่านทางการค้า การใช้ชีวิต การประกอบกิจกรรมทางวัฒนธรรม พิธีกรรม งานเทศกาลต่างๆ และพื้นที่หาดใหญ่เป็นพื้นที่ที่ไม่ได้ถูกตัดขาดจากความเป็นรัฐ เป็นพื้นที่ที่ผูกโยงกับเรื่องราวของรัฐ ทั้งนโยบายการท่องเที่ยว นโยบายทางการเมือง นโยบายทางสังคม นอกจากนี้ยังมีเรื่องของอำนาจทุนทางเศรษฐกิจและอำนาจทางการเมืองในระดับท้องถิ่นก็เป็นส่วนหนึ่งของการควบคุมของหาดใหญ่

1.3 พื้นที่หาดใหญ่ที่ผูกโยงกับกระแสโลก

การเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัยของพื้นที่หาดใหญ่เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องระหว่างความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นเองและยังเชื่อมโยงกับความเคลื่อนไหวในกระแสสังคมระดับกว้างอย่างหลีกเลี่ยงไม่พ้น ในการพัฒนาการทางเศรษฐกิจและสังคมจึงไม่ใช่เป็นคู่ตรงกันข้ามระหว่างกระแสท้องถิ่นกับกระแสของโลกาภิวัตน์ กล่าวคือท้องถิ่นมีทั้งความเชื่อมโยงกันเองทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมืองสังคม และวัฒนธรรม ตลอดจนเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กันกับภูมิภาค ชาติ นานาชาติ และโลกอย่างแยกกันไม่ออก ลักษณะดังกล่าว ปฤษฐา รัตนพฤษย์ (2545: 23-24) กล่าวว่า การเชื่อมโยงของโลกนั้นเกิดขึ้นได้หลายสาเหตุ ส่วนหนึ่งเป็นเรื่องของการสื่อสาร เทคโนโลยีการคมนาคม การเดินทางที่ทำให้เกิดการถ่ายทอดข้อมูลทางวัฒนธรรมทำให้คนมีการติดต่อสัมพันธ์กันผ่านการบริโภคสื่อ ซึ่งเมืองหาดใหญ่เป็นเมืองหนึ่งที่ได้เปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัยและเป็นพื้นที่เมืองดังภาพ

แหล่งที่มา: หอจดหมายเหตุแห่งชาติเฉลิม พระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ จ.สงขลา

ภาพที่ 11-12 ย่านเศรษฐกิจขนาดใหญ่ในอดีตและปัจจุบัน

จากภาพเป็นพื้นที่ย่านเศรษฐกิจขนาดใหญ่ในอดีตและปัจจุบันซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ภาพอดีตถ่ายเมื่อปี พ.ศ. 2467 นั้นจะเห็นได้ว่าสภาพบ้านเรือนเป็นลักษณะอาคารไม้รูปร่างคล้ายการสร้างบ้านเรือนรูปแบบของจีน อีกทั้งยังมีแผ่นป้ายที่เขียนด้วยอักษรจีน ซึ่งขนาดใหญ่ในอดีตนั้นเป็นเมืองที่มีคนจีนอาศัยอยู่ในพื้นที่และได้ก่อร่างสร้างตัวจนถึงกระทั่งในปัจจุบันและภาพที่สอง (ภาพขวา) คือ ภาพถ่ายปัจจุบันซึ่งจะเห็นถึงการเปลี่ยนแปลงไม่ว่าจะเป็นอาคาร สิ่งปลูกสร้างที่สูงใหญ่ จำนวนที่มากขึ้น รถราที่เปลี่ยนแปลงไปมีความรวดเร็วและทันสมัยมากขึ้น ผู้คน เพิ่มมากขึ้นสิ่งเหล่านี้ล้วนบ่งบอกถึงการเปลี่ยนผ่านของขนาดใหญ่ได้เป็นอย่างดี แต่ถึงอย่างไรก็ตามอาคารบ้านเรือนบางหลังก็ยังมีรูปร่างตามแบบบ้านเรือนของจีน ป้ายชื่อร้านยังคงเป็นภาษาจีนหากทว่าเปลี่ยนเป็นป้ายที่ดูทันสมัยมากยิ่งขึ้น

ขนาดใหญ่ได้เปลี่ยนผ่านไปสู่ความเป็นเมืองในหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นอาคาร บ้านเรือน จากเดิมเป็นบ้านไม้ก็เปลี่ยนเป็นตึกสูงลิ่วขึ้น เปลี่ยนจากโรงเตี๊ยมในสมัยก่อนไปสู่โรงแรมที่ทันสมัย วิถีชีวิตของผู้คนก็เริ่มเปลี่ยนแปลงไป พื้นที่ขนาดใหญ่กลายเป็นพื้นที่สำคัญที่ผู้คนต่างมุ่งหวังจะเข้ามาตั้งหลักแหล่ง เข้ามาท่องเที่ยว หรือแม้กระทั่งการเข้ามาหาช่องทางทำกินไม่ว่าจะเป็นลักษณะแรงงาน ลูกจ้างหรือเจ้าของกิจการก็ตามแต่ การขยายตัวทางกายภาพของเมืองใหญ่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว การเพิ่มขึ้นของจำนวนผู้คนทั้งเป็นผู้ที่อาศัยในพื้นที่ คนที่สัญจรไปมา เพื่อการท่องเที่ยว เพื่อพบปะเพื่อนหรือญาติทำให้ขนาดใหญ่มีการขยายตัวไปสู่ความเป็นเมืองมากยิ่งขึ้น ดังภาพ

ภาพที่ 13-14 ชีวิตอีกมุมหนึ่งของความเป็นเมือง

ลักษณะของความเป็นเมืองที่ผู้คนจากพื้นที่ต่างๆ ได้มุ่งแสวงหาโอกาสในการหาอาชีพทำกินในพื้นที่เมือง ในอีกมุมหนึ่ง พื้นที่บริเวณทางรถไฟขนาดใหญ่และพื้นที่ย่านเศรษฐกิจขนาดใหญ่ นอกจากจะเป็นพื้นที่แห่งความหลากหลายและเป็นเส้นทางกรพบเจอของผู้คนแล้ว หากทว่ายังมีอีกมุมหนึ่งที่เกิดขึ้นในพื้นที่ดังกล่าว นั่นคือ เป็นพื้นที่ชุมชนแออัดที่กลุ่มผู้แสวงหาโอกาสและเส้นทางสู่การเลี้ยงชีพเข้ามาอาศัยพักพิงจากชั่วคราวกลายเป็นถาวร จากถาวรกลายเป็นบ้าน

“ป่าเป็นคนอีสาน ตอนแรกก็เข้าไปหาอาชีพทำที่กรุงเทพฯ แล้วก็มาที่หาดใหญ่นี้แหละ แต่ไม่มีที่อยู่ก็เลยมาอยู่แถวๆ นี้ เก็บของเก่าขายไปเรื่อย โคนไม้ที่หลายครั้งแล้วแต่ทำยังไม่ได้ ไม่ที่อยู่จริงๆ”

(ประพร สันติ. วันที่ 18 กันยายน 2551: สัมภาษณ์)

คำกล่าวข้างต้นได้ฉายภาพให้เห็นอีกมุมเมืองหนึ่งที่มีถูกแอบซ่อนไว้ทั้งจากภาครัฐคนในพื้นที่ หรือหน่วยงานภาคการท่องเที่ยวส่วนหนึ่งเป็นไปเพื่อการปกปิดและรักษาภาพลักษณ์ของพื้นที่ที่ได้นำเสนอจากมุมมองภาครัฐว่าหาดใหญ่เป็นพื้นที่ของการท่องเที่ยว เป็นเมืองแห่งเศรษฐกิจที่เปิดพื้นที่ให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาแวะเยี่ยมชม หากทว่าภายใต้ภาพลักษณ์ดังกล่าวยังมีอีกมุมหนึ่งที่มีขึ้นในพื้นที่เมืองนั่นคือ พื้นที่ชุมชนแออัดซึ่งเป็นพื้นที่ของคนต่างถิ่นได้เดินทางเข้ามาแสวงหาโอกาสในการหาเลี้ยงชีพ ขณะเดียวกันหาดใหญ่ได้มีกระแสของการบริโภคนิยมเข้ามาสู่พื้นที่ในหลายลักษณะดังภาพ

ภาพที่ 15 สัญลักษณ์ต่างๆ ที่แสดงถึงวัฒนธรรมสมัยนิยม ที่ปรากฏบนย่านเศรษฐกิจขนาดใหญ่

จากภาพได้สื่อให้เห็นถึงสัญลักษณ์ของกระแสบริโภคนิยมในพื้นที่ขนาดใหญ่ เช่น อาหารฟาสต์ฟู้ด (Fast Food) หรือเป็นกระแสแฟชั่นเสื้อผ้า กระเป๋า เช่น ดนตรี ภาพยนตร์ หรือจะเป็น เทคโนโลยีการสื่อสาร เช่น โทรศัพท์มือถือ ที่เข้ามาในรูปแบบของตัวสินค้า สิ่งเหล่านี้ได้สื่อให้เห็นถึงวัฒนธรรมตะวันตก วัฒนธรรมเกาหลี วัฒนธรรมต่างชาติ ที่เข้ามาในพื้นที่และมักเข้าสู่พื้นที่ความเป็นเมือง ลักษณะดังกล่าวได้ชี้ให้เห็นถึงการเชื่อมโยงกันของขนาดใหญ่กับกระแสโลกที่มีการเปิดรับวัตถุ ค่านิยมและวิถีชีวิตแห่งความทันสมัยเข้ามาสู่พื้นที่ ซึ่งสุรเดช โชติอุดมพันธ์ (2550: 168) ได้กล่าวไว้ว่า สินค้า คือ วัตถุที่สำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้เกิดกระแสของการบริโภคเพื่อนำไปสู่ความสะดวกสบาย หากทว่าผลที่ตามมา นอกจากการบริโภคสินค้าเพื่อให้เป็นไปตามความต้องการของผู้บริโภคแล้ว นั่นคือ การบริโภคความหมาย ซึ่งความซับซ้อนของการบริโภคนิยมก็คือการบริโภคความหมายของสินค้านั่นเอง เพราะว่าสินค้านับเป็นสื่อสิ่งหนึ่งที่ใ้บอกถึงสถานภาพหรือวิถีชีวิตของคนกลุ่มหนึ่ง ซึ่งผู้วิจัยได้พูดคุยกับ นันทพร มณีवल ที่ว่า

“ตอนนี้เจริญสุดในภาคใหญ่แล้ว เวลาว่างทำอะไรเขาก็มาจกกันที่นี่ พอมีงานที่นักท่องเที่ยวก็เยอะ จนเขาต้องปิดถนนตอนกลางคืนทำเป็นถนนคนเดิน พวกมาเลย์มาเยอะ เขาไม่กลัวหรือกระเปิดเพราะเขามาจนชิน จนเขารู้ว่าไม่ได้ระเบิดกันแล้วนี่”

(นันทพร มณีवल. วันที่ 18 กันยายน 2551: สัมภาษณ์)

ดังนั้นความเคลื่อนไหวต่างๆ ของพื้นที่เมืองทางการค้าและทางเศรษฐกิจของพื้นที่ศึกษานั้นเชื่อมโยงอยู่กับแนวคิดเรื่องการพัฒนาและกระแสของความทันสมัย มีการเปิดรับกระแส

ของการบริโภคนิยมผ่านสื่อต่างๆ การค้าและการปฏิสัมพันธ์ของผู้คน และมีแนวโน้มแบบตะวันตกนิยม นำไปสู่ความเป็นเมืองแห่งทุนนิยมและศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นสิ่งที่ซ่อนทับลงในความเชื่อ ค่านิยม จึงกล่าวได้ว่าการเป็นพื้นที่ที่เปิดกว้างและการเป็นจุดที่เชื่อมประสานในทางวัฒนธรรมและความสัมพันธ์ของผู้คนที่หลากหลาย ทำให้พื้นที่ที่ศึกษานี้มีการไหลผ่านและมีการปะทะประสานของสิ่งต่างๆ อย่างเข้มข้น กระบวนการเหล่านี้นำไปสู่การปรับโครงสร้างของพื้นที่ทั้งทางกายภาพและระดับพื้นที่ทางสังคมอย่างต่อเนื่อง

1.4 พื้นที่ขนาดใหญ่ที่ผูกโยงกับการใช้ชีวิต

สำหรับพื้นที่การใช้ชีวิตในงานชิ้นนี้ผู้วิจัยได้กล่าวถึงพื้นที่ที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเรียกว่า “พื้นที่ย่านเศรษฐกิจขนาดใหญ่” พื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายในการแสดงตน ซึ่งการแสดงตนนั้นไม่ได้ถูกผูกติดกับประเพณีนิยมหรือความเชื่อเพียงอย่างเดียวอย่างหนึ่งเท่านั้น ประกอบกับนโยบายการพัฒนาในด้านต่างๆ ล้วนกระตุ้นให้เปลี่ยนแปลงพื้นที่ไปสู่ลักษณะเมืองที่มีความทันสมัยเป็นเมืองแห่งทุนนิยมมากยิ่งขึ้น อีกทั้งวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปในอำเภอขนาดใหญ่ ทำให้พื้นที่ดังกล่าวมีลักษณะเป็นสังคมเมืองมีความหลากหลายซับซ้อนของความคิด ความเชื่อ และมีวิถีชีวิตประจำวันที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กับเรื่องต่างๆ ซึ่ง พัฒนา กิตติอาษา (2546: 3) มองว่า ในแต่ละที่แต่ละสังคมไม่ได้แยกขาดจากกัน ไม่ได้โดดเดี่ยวหรือถูกปิดตายจากโลกภายนอก

จากข้อมูลภาคสนามพื้นที่บริเวณถนนสายเศรษฐกิจของเมืองขนาดใหญ่ เป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายของผู้คนอย่างเข้มข้น อีกทั้งยังเป็นพื้นที่ที่มีผู้คนเข้ามาปฏิสัมพันธ์กันจำนวนมาก นอกจากนี้ยังเป็นพื้นที่ที่มีการนิยามความหมายตามนัยของแต่ละพื้นที่ที่ผู้คนจะนิยาม ซึ่งมีทั้งความหมายในลักษณะของการเป็นพื้นที่ที่อยู่อาศัย พื้นที่ทางการค้า พื้นที่เพื่อการจับจ่ายใช้สอย พื้นที่เข้าร่วมทางวัฒนธรรม พื้นที่แห่งการนัดพบซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็นพื้นที่ย่อย 3 พื้นที่ด้วยกัน คือ 1. พื้นที่สายนิพัทธ์อุทิศ 1, 2, 3 2. พื้นที่สายเสน่หานุสรณ์ และ 3. พื้นที่ตลาดกิมหยง ด้วยเหตุที่ว่า จากข้อมูลภาคสนามพื้นที่สายเสน่หานุสรณ์และพื้นที่สายนิพัทธ์อุทิศ 1, 2, 3 เป็นพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ที่คนไทยเชื้อสายจีนเริ่มเข้ามาตั้งถิ่นฐานและเป็นพื้นที่ที่มีคนไทยเชื้อสายจีนอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ทั้งในลักษณะของการเป็นที่อยู่อาศัย อาคารพาณิชย์เพื่อการค้า หรือเข้ามาในลักษณะแผงลอยและเช่าพื้นที่หน้าร้านเพื่อค้าขายในยามค่ำคืน ขณะเดียวกันก็ยังเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมทั้งวัฒนธรรมบรรพบุรุษจีน วัฒนธรรมสมัยนิยม และวัฒนธรรมพื้นถิ่น ในส่วนของพื้นที่ตลาดกิมหยงนั้นเป็นพื้นที่ที่มีคนหลากหลายเชื้อชาติ ศาสนา และหลากหลายถิ่นที่อยู่เข้ามาทำกิจกรรมทางการค้าและอาศัยอยู่ในวิถีประจำวันในเรื่องของการประกอบอาชีพ เป็นพื้นที่ที่มีการปะทะประสานกันอย่างเข้มข้นในวิถีชีวิตประจำวัน

1. ถนนนิพัทธ์อุทิศ 1, 2, 3

ภาพที่ 16 แผนที่ ถนนนิพัทธ์อุทิศ 1, 2, 3

เมื่อผู้วิจัยเข้าสู่พื้นที่ถนนนิพัทธ์อุทิศ 1, 2, 3 สิ่งหนึ่งที่ผู้วิจัยพบเห็น คือ ป้ายร้านค้าที่มีทั้งอักษรภาษาจีน ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ เรียงรายตามสองฝั่งถนน หากสังเกตดูจะพบเห็นป้ายมักจะใช้ตัวอักษรสีทอง ป้ายสีแดง ซึ่งเป็นสีแห่งสิริมงคลของคนไทยเชื้อสายจีน พื้นที่ถนนนิพัทธ์อุทิศ 1, 2, 3 ปัจจุบันเป็นที่อยู่อาศัยของชุมชนชาวจีน ประวัติการเกิดขึ้นของถนนสามสายดังกล่าวเกิดขึ้นจากขุนนิพัทธ์จินนครได้วางแปลนผังเมืองและได้มีการตัดถนนเพิ่ม 3 สายคือ ถนนเจียซีเกี 1, เจียซีเกี 2, เจียซีเกี 3 (ถนนนิพัทธ์อุทิศ 1, 2, 3) โดยการวางแปลนผังเมืองของขุนนิพัทธ์จินนคร เมื่อ

เส้นทางการเดินทางสะดวกขึ้น มีถนนตัดผ่านมากขึ้นก่อให้เกิดห้างร้านต่างๆ ตามมาเช่น ร้านหมอแปนโบราณ (หมอแมะ) เกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก คือ ร้านหมอฮิวฮิวถิ่น ร้านหมอเหลียงเข้าคิว และร้านหมอเจียฮุกฮิว มีร้านทำฟันชาวจีน ร้านขายอาหาร ร้านขายของชำต่างๆ เกิดขึ้น (สุลีมาน นฤมล วงศ์สุภาพ, 2547: 134)

การวางผังเมืองและตัดถนน 3 สายหลักขึ้น เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่ทำให้ผู้คนเข้ามาจับจองพื้นที่ ตั้งห้างร้าน บ้านเรือนอาศัย ก่อให้เกิดการขยายตัวของพื้นที่มากยิ่งขึ้น ในช่วงเวลาดังกล่าว คนต่างถิ่นที่ทำการติดต่อกับคนในพื้นที่เมืองหาดใหญ่ เช่น สงขลา มาเลเซีย ปีนัง ต่างให้ความสนใจในการโยกย้ายเข้ามาตั้งหลักแหล่งในพื้นที่หาดใหญ่ ถนนสาย 1, 2, 3 จากเดิมเป็นเพียงตึกแถวห้องไม้ ได้ถูกปรับปรุงก่อสร้างจนกลายเป็นอาคารที่ทันสมัย อาคารบ้านเรือนที่มีลักษณะเป็นตัวตึกที่มีความทันสมัยและอยู่ติดกันอย่างหนาแน่น ความเหลื่อมล้ำของสิ่งปลูกสร้างก็ปรากฏให้เห็นลักษณะที่ตรงข้ามกัน เช่น อาคารนำสมัยกับที่หลับนอนพอประทังชีวิต เป็นต้น นอกจากนี้ในเมืองยังมีถนนคอนกรีตหลายสาย มียานพาหนะที่เล่นอย่างคับคั่ง รวมถึงห้างสรรพสินค้าและร้านค้าทันสมัย ในแง่นี้แสดงให้เห็นว่าความเหมือนกันของเมืองต่างๆ คือการเติบโตทางด้านวัตถุที่มีขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกสบายที่รองรับการบริโภคอย่างและการเป็นศูนย์กลางในทุกด้าน แม้ว่าภายใต้ความเหมือนกันนั้นจะมีความแตกต่างในระดับและลักษณะของการเป็นชุมชนเมืองก็ตาม

ตลาดสันติสุข แฝงทองและยงดี เป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่รู้จักกันของคนในพื้นที่และทั้งคนกรุงเทพฯ มาเลเซีย สิงคโปร์ เมื่อมาที่หาดใหญ่ก็มักแวะเวียนมาซื้อของฝาก ตลาดดังกล่าวนี้เป็นที่ทราบกันในพื้นถิ่นว่ามีของหนีภาษี ของเลียนแบบสินค้าชนิดต่างๆ เช่น แผ่นเพลง แผ่นเกมส์ เครื่องใช้ไฟฟ้า เสื้อผ้า น้ำหอม เครื่องสำอาง วัสดุคอมพิวเตอร์

ดังนั้น ลักษณะที่สำคัญของพื้นที่ถนนทั้งสามสายนอกจากเป็นพื้นที่ที่อยู่อาศัยของคนไทยเชื้อสายจีนที่อยู่เป็นจำนวนมากแล้ว ยังเป็นแหล่งรวมสินค้าหลากหลายชนิด มีร้านค้าที่หลากหลายมีนักท่องเที่ยวนิยมเข้ามาซื้อของกันมากมาย เป็นจุดสำคัญให้เกิดการค้าขายบนทางเท้าตามมา ซึ่งเกิดจากคนในพื้นที่และนอกพื้นที่นำของมาขาย มีทั้งคนมุสลิม คนไทย และคนไทยเชื้อสายจีน ซึ่งสถานที่แห่งนี้เป็นที่ที่เอื้อให้เกิดโอกาสในการเลือกซื้อเลือกแสดงความเป็นชาติพันธุ์ได้อย่างหลากหลาย ขณะเดียวกันชีวิตในเมืองซึ่งเป็นพื้นที่ที่อัดแน่นไปด้วยการปฏิสัมพันธ์ที่หลากหลาย ทำให้คนเหล่านี้ต้องเผชิญกับสภาวะการณ์เฉพาะหน้าในแต่ละวันที่แตกต่างกัน

2. สายเสนาหามุสรณ์

ภาพที่17 แผนที่พื้นที่สายเสนาหามุสรณ์

เมื่อผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลในพื้นที่สายเสนาหามุสรณ์ ลักษณะทางกายภาพที่ทำให้รับรู้และสัมผัสถึงการเชื่อมโยงกับกระแสโลกได้ นั่นคือ การมีตราโลโก้ (Logo) อาหารฟาสต์ฟู้ด (Fast Food) ลักษณะดังกล่าวชี้ให้เห็นถึงกระแสวัฒนธรรมตะวันตกที่มีอยู่ในพื้นที่ขนาดใหญ่ และยังปรากฏกลุ่มคนทุกช่วงทุกวัย ทั้งวัยรุ่น วัยกลางคน ผู้สูงวัย ต่างเข้ามาสู่พื้นที่ดังกล่าว

ถนนสายเสนาหามุสรณ์ถนนในพื้นที่ย่านเศรษฐกิจ ที่ขยายตัวมาจากถนนนิพัทธ์อุทิศ 1- 3 เนื่องจากที่ถนนถนนนิพัทธ์อุทิศ 1- 3 ทำให้ผู้คนเข้ามาจับจองพื้นที่ ตั้งห้างร้าน บ้านเรือนอาศัย ก่อให้เกิดการขยายตัวของพื้นที่มากยิ่งขึ้น มีคนจากถิ่นฐานต่างๆ เข้ามาอยู่ในพื้นที่ทำให้เกิด

การขยายตัวมากยิ่งขึ้น ต่างให้ความสนใจในการโยกย้ายเข้ามาตั้งหลักแหล่งในพื้นที่ขนาดใหญ่ พื้นที่
 สายเสนาหานุสรณ์เป็นพื้นที่ที่เปิดกว้างสำหรับนักท่องเที่ยวแต่เป็นพื้นที่ของการควบคุมสำหรับผู้
 ผู้ประกอบการ เพราะในทางปฏิบัติภายใต้สถานที่และกาลเวลา รัฐเป็นปัจจัยสำคัญอีกอันหนึ่งที่เข้า
 มากำหนดการเติบโตและเป็นไปของพื้นที่นี้ พื้นที่ดังกล่าวถูกควบคุมโดยเทศบาลนครหาดใหญ่
 หลายต่อหลายครั้งที่เทศบาลได้พยายามเข้ามาจัดระเบียบการค้าขายซึ่งโดยทั่วไป คือ การ
 กำหนดการใช้พื้นที่ในการค้าขาย อนุญาตให้วางของขายริมทางทำได้ในยามค่ำคืน แต่ต้องอยู่
 ภายในขอบเขตที่กำหนด เพื่อความเป็นระเบียบของย่านการค้า แต่ก็เชื่อว่าจะมีเพียงเทศบาลเท่านั้น
 เป็นผู้ใช้อำนาจในการกำหนดการใช้พื้นที่ย่านการค้านี้ ผู้ค้าที่จะเข้ามาหรือได้เข้ามาทำการค้า ณ ที่นี้
 ล้วนต้องได้เห็น ได้สัมผัสหรืออย่างน้อยก็ต้องได้รับรู้ว่าเป็นทำเลทองทางการค้า

“ปกติร้านบริเวณแถวนี้ จะปิดร้านกันประมาณ 4-5 ทุ่ม โดยปกตินักท่องเที่ยวตอน
 กลางวันเขาจะออกไปเที่ยวนอกเมืองกัน ไปไหว้เจ้าแม่กวนอิม ไปไหว้เจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว พอ
 กลางคืนเขาก็มาพักกันที่นี่ ร้านแถวนี้ส่วนใหญ่จะเป็นคนจากข้างนอกเข้ามาขาย อย่างน้องคนนั้น
 (แผงรอยขายนานาฬิกาและเครื่องประดับ) เขามาจากสงขลา”

(สมใจ แซ่ฉั่ว. วันที่ 2 สิงหาคม 2551: สัมภาษณ์)

“เมื่อก่อนตอนที่ยังไม่ปรับปรุงพื้นที่เป็นถนนคนเดิน เวลาที่มาตั้งร้านขายของตาม
 ทางเดิน ก็จะมีเทศกิจขับรถมา พอเราได้ยินเสียงบีบ เราก็จะเก็บของแล้วขึ้นรถไปกันที่อื่น พอเค้า
 ไปเราก็ตั้งร้านต่อ ตอนนั้นขายกันไม่ค่อยเยอะเพราะพื้นที่มันไม่เอื้ออำนวย แต่ที่ก็ต้องมา ทำงได้
 มันไม่พอกิน พอตอนนี้เป็นพื้นที่ถนนคนเดินแล้ว

(สุวิทย์ เดญ. วันที่ 13 พฤษภาคม 2551: สัมภาษณ์)

จะเห็นได้ว่าพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ที่ถูกจัดวางตารางขึ้นเพื่อใช้เป็นประโยชน์ต่อการ
 ท่องเที่ยวเพื่อรองรับการเข้ามาของนักท่องเที่ยวโดยการกำหนดของหน่วยงานของรัฐ เพื่อเป็นการ
 เพิ่มพื้นที่ใหม่ของการท่องเที่ยว เป็นพื้นที่สำหรับการจับจ่ายซื้อของเพื่อดึงดูดให้นักท่องเที่ยวทั้ง
 ชาวไทยและชาวต่างชาติมาเที่ยวกัน นอกจากนี้ถนนคนเดินถือได้ว่าเป็นพื้นที่ใหม่สำหรับคนใน
 พื้นที่สายเสนาหานุสรณ์และนักท่องเที่ยว อีกด้านหนึ่งพื้นที่ดังกล่าวก็เป็นพื้นที่เปิดให้คนในพื้นที่
 และนอกพื้นที่ได้เข้ามาสัมผัส เที่ยวชม แวะพัก ซึ่งการเป็นพื้นที่ใหม่และพื้นที่เปิดนี้เองย่อมมีการ
 นำพาความแปลกใหม่ แตกต่าง และเกิดการแลกเปลี่ยนทางภาษา ความคิด ความเชื่อ และค่านิยม
 นั่นเอง

ภาพที่ 18-21 กิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นบนถนนสายเสน่ห์หามุสรณ์

จากภาพจะเห็นได้ว่า พื้นที่สายเสน่ห์หามุสรณ์มักจะเป็นพื้นที่สำหรับการแสดงกิจกรรมทางวัฒนธรรม ในช่วงเทศกาลงานต่างๆ เช่น เทศกาลปีใหม่ เทศกาลสงกรานต์ เทศกาลตรุษจีน เทศกาลกินเจ เทศกาลคริสต์มาสหรือกิจกรรมต่างๆ พื้นที่ดังกล่าว ทำให้พื้นที่ดังกล่าวพื้นที่ที่สามารถเชื่อมพลังต่างๆ ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับนานาชาติ โดยปฏิบัติการทางการค้าและการท่องเที่ยวซึ่งมีมิติของการเมืองเชิงวัฒนธรรมแฝงอยู่ในตัวเอง ส่งผลให้พื้นที่แห่งนี้กลายเป็นพื้นที่ที่เปิดกว้าง สำหรับผู้คน สื่อมวลชน และเทคโนโลยีต่างๆ

3. ตลาดกิมหยง

“ถ้ามาหาดใหญ่แล้วไม่ได้มากิมหยงแสดงว่ามาไม่ถึงหาดใหญ่”

(พเยา กาอินทร์. 2 เมษายน 2551: สัมภาษณ์)

นี่คือเสียงของแม่ค้าผู้ขายสินค้าอยู่ในตลาดกิมหยงที่ได้บอกกล่าวให้ผู้วิจัยได้รับทราบ เมื่อผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูล นัยของคำบอกเลาดังกล่าวเป็นการสร้างภาพแทนให้กับพื้นที่ตลาดกิมหยงว่าเปรียบเสมือนเป็นพื้นที่ตัวแทนของหาดใหญ่หากทว่าคำกล่าวดังกล่าวแฝงด้วยนัยทางการค้าเพื่อให้ตลาดกิมหยงเป็นพื้นที่หนึ่งของการท่องเที่ยว เป็นการชี้ชวนให้คนได้เข้ามายังพื้นที่เพื่อให้ได้เห็นสินค้าและจับจ่ายซื้อของ ตลาดกิมหยงมีชื่อเรียกตามชื่อของ “ชีกิมหยง” โดย ศุภนิมาน นฤมล วงศ์สุภาพ (2547: 145-147) ได้กล่าวถึงชีกิมหยงไว้ว่า ชีกิมหยงเป็นคหบดี เป็นบุตรชายของ นาย ชียิซันที่มีส่วนร่วมทำให้หาดใหญ่มีความเจริญรุ่งเรือง ซึ่งเป็นผู้อุทิศที่ดินในหาดใหญ่สำหรับการสร้างสิ่งต่างๆ เช่น โรงเรียนแสงทอง โรงเรียนศรีนคร เป็นต้น

เมื่อผู้วิจัยลงพื้นที่ตลาดสดด้านข้างกิมหยง แล้วได้ถ่ายภาพพื้นที่ที่บริบททั่วไป สิ่งหนึ่งที่ทำให้ผู้วิจัยได้ทราบว่าผู้คนในพื้นที่ต่างหวาดระแวงต่ออำนาจรัฐ นั่นคือ มีแม่ค้าท่านหนึ่งถามผู้วิจัยว่า “ถ่ายไปทำอะไร จะไม่ให้ขายอีกหรือ” ซึ่งสอบถามทราบว่า พื้นที่บริเวณดังกล่าวมักมีเจ้าหน้าที่เทศกิจมาตรวจสอบและจัดระเบียบทางเท้าเสมอและหากมีการถ่ายรูปในวันใด วันรุ่งขึ้นก็จะมีเทศกิจมาทันที ซึ่งทำให้เกิดความเข้าใจว่าผู้วิจัยเป็นเจ้าหน้าที่เทศกิจ ได้เมื่อได้รับการพูดคุยกับ พเยา กาอินทร์ ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักทำให้แม่ค้าท่านนั้นเกิดความเข้าใจขึ้น

ขณะที่ผู้วิจัยได้ทำการพูดคุยกับ พเยา กาอินทร์จะมีเสียงแตรรดดังอยู่ตลอดเวลา พร้อมกับเสียงบ่นของแม่ค้าว่า “จะปิ่นทำไม เดียวก็ได้ไปแล้ว” “รู้ว่ารดคิดยังจะเข้ามาอีก” เสียงต่างๆ ที่ดังขึ้นทำให้ผู้วิจัยนึกถึงสภาพของสังคมเมืองที่เต็มไปด้วยเสียงรด เสียงแตรรด เสียงผู้คนพูดคุย ซึ่งเสียงต่างๆ เหล่านี้หากเป็นคนภายนอกที่เข้ามาในพื้นที่ก็คงจะรู้สึกเป็นเสียงที่น่ารบกวน หากทว่าเสียงเหล่านี้กับเป็นเสียงที่แม่ค้าในย่านตลาดกิมหยงได้ยินได้ฟังทุกวันจนเกิดความเคยชินไปแล้วนั่นเอง

สำหรับลักษณะทางกายภาพพื้นที่ตลาดกิมหยงมีการแบ่งพื้นที่ให้เช่าเป็นล็อตๆ โดยแต่ละพื้นที่จะมีการใช้ไม้กั้นเขตอย่างชัดเจน ความกว้างของพื้นที่จะเป็นไปตามกำลังของรายได้ในการเช่าพื้นที่ สินค้าจะมีทั้งขายอาหารแห้ง เสื้อผ้าและของกินชนิดต่างๆ เครื่องประดับนาฬิกา เครื่องสำอาง ขายเสื้อผ้ามีทั้งผ้าพื้นเมือง (ผ้าปาเต๊ะ และผ้าโสร่ง) เสื้อผ้าสำเร็จรูปรองเท้า เครื่องไฟฟ้า เครื่องกีฬา กิฟท์ช็อป (Gift Shop) เมื่อถึงช่วงเวลาของการปิดตลาดกิมหยง กลุ่มพ่อค้าแม่ค้าในพื้นที่ก็จะแยกย้ายกันกลับบ้านของตน

ภาพ 22- 25 กลุ่มคนที่หลากหลายในพื้นที่ตลาดกิมหยง

จากภาพจะเห็นได้ว่าภายใต้พื้นที่ดังกล่าวประกอบด้วยผู้คนที่หลากหลายทางชาติพันธุ์ ศาสนา และถิ่นที่อยู่ที่ทำมาค้าขายในตลาดกิมหยงมีทั้ง คนไทยเชื้อสายจีน คนมลายู คนไทยพุทธ ซึ่งบางคนก็เป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ขนาดใหญ่ บางคนอาศัยอยู่ต่างถิ่น เช่น คลองหะ คลองแห ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนมลายู ดังนั้น จะเห็นได้ว่าตลาดกิมหยงเป็นพื้นที่จุดเชื่อมประสานระหว่างผู้คนที่หลากหลายชาติพันธุ์ สินค้าและบริการนานาชาติ ซึ่งมาจากทั่วทุกสารทิศทั้งภายในประเทศ และจากต่างประเทศ เช่น ประเทศจีน ประเทศมาเลเซีย ประเทศสิงคโปร์ และประเทศอินโดนีเซีย

พื้นที่ภายใต้พื้นที่ทางกายภาพในลักษณะกรอบสี่เหลี่ยมเป็นการจัดแบ่งพื้นที่เพื่อให้กลุ่มแม่ค้าได้ใช้ในการค้าขาย หากทว่าผู้วิจัยเห็นพื้นที่ดังกล่าวถูกแบ่งออกเป็น 2 ส่วนด้วยกัน คือ ส่วนที่ 1 เป็น “พื้นที่ปฏิบัติงาน” ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ใช้สำหรับการซื้อขายต่อรองราคาสินค้า ส่วนที่ 2 เป็นพื้นที่ที่ซ้อนทับอยู่กับพื้นที่ปฏิบัติงานหรือเรียกได้ว่าแทบเป็นพื้นที่เดียวกันหากทว่ามีการประกอบกิจกรรมที่ต่างกันนั่นคือ เป็นพื้นที่ใช้ชีวิตเพื่อการพักผ่อน เช่น พื้นที่สำหรับรับประทานอาหาร ดูโทรทัศน์ อ่านหนังสือพิมพ์ แม้ภายใต้พื้นที่ทางกายภาพเดียวกันกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นมิได้ถูกตัดขาดหรือต้องถูกแยกแยะการปฏิบัติการต่างๆ ตามพื้นที่ไปด้วย จึงจัดได้ว่าตลาดกิมหยงเป็นจุดเชื่อมของความสัมพันธ์ของคนต่างถิ่น ต่างชาติพันธุ์ ศาสนา วัฒนธรรมและความเชื่อ อีกทั้ง

เป็นพื้นที่ที่มีปฏิบัตินโยบายอย่างเข้มข้นระหว่างผู้คน เครือข่ายข้ามประเทศ ข้ามรัฐและข้ามพรมแดน ปฏิบัติการที่เกิดขึ้น ณ ที่นี้มีทั้งในระดับบุคคล กลุ่ม หากมองถึงบริบทที่ผลักดันให้เกิดการปฏิสัมพันธ์กันขึ้นในพื้นที่ ตลาดกิมหยงยังเป็นพื้นที่ของการใช้ศักยภาพ ประสบการณ์ ในบริบทของความเป็นเมืองและเป็นพื้นที่แห่งความหลากหลายของคนต่างถิ่น ต่างศาสนา ต่างชาติพันธุ์มาอยู่ร่วมกัน

การแบ่งพื้นที่ขนาดใหญ่ออกเป็นสี่ประเด็นดังกล่าวทั้งพื้นที่ของการวิจัยที่ผูกโยงกับความ เป็นขนาดใหญ่ พื้นที่ขนาดใหญ่ที่ผูกโยงกับรัฐ พื้นที่ขนาดใหญ่ที่ผูกโยงกับกระแสโลกและพื้นที่ขนาดใหญ่ที่ผูกโยงกับการใช้ชีวิตนั้น ทำให้เห็นถึงลักษณะของความเป็นพื้นที่ที่มีได้ถูกตัดขาดอย่างชัดเจน พื้นที่ดังกล่าวไม่มีขอบเขตที่ตายตัว พื้นที่แต่ละพื้นที่มีความเชื่อโยงกับความทรงจำของคนในพื้นที่ซึ่งความทรงจำมีทั้งความทรงจำในอดีตและปัจจุบัน นอกจากนี้ภายใต้พื้นที่ที่อยู่ในฐานอำเภอหนึ่งของประเทศยังมีความเชื่อมโยงกันกับชุมชนอื่นๆ ทั้งเชื่อมโยงกับรัฐและกระแสโลก ซึ่งการเชื่อมโยงดังกล่าวนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงภายในพื้นที่และผู้คน

2. กลุ่มคนในพื้นที่วิจัย

หาดใหญ่ คือ เมืองที่มีชีวิต การมีชีวิตของเมืองหาดใหญ่ก็คือ การเกิดขึ้นจากการกระทำของผู้คนในพื้นที่ ในแต่ละวันมีผู้คนจำนวนไม่น้อยได้เดินทางเข้าสู่เมืองหาดใหญ่ ผู้คนเหล่านี้บ้างก็เป็นเพียงผู้ผ่านทาง บ้างก็กลายมาเป็นผู้อยู่อาศัยที่ใช้ชีวิตปะปนอยู่กับคนในพื้นที่ ซึ่งการมาของกลุ่มคนเหล่านี้กลับเป็นส่วนหนึ่งที่กระตุ้นและผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในสังคมหาดใหญ่อย่างต่อเนื่อง มีการปะทะประสานความสัมพันธ์ในพื้นที่เปลี่ยนจากคนแปลกหน้าเป็นคนคุ้นเคย เปลี่ยนจากเพื่อนเป็นลูกค้าต่อกัน เปลี่ยนจากคนต่างถิ่นเป็นคนในพื้นที่ สำหรับกลุ่มคนในพื้นที่วิจัยนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น 3 ประเด็น คือ 1. กลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนที่หลากหลาย 2. ความหลากหลายของกลุ่มคนต่างๆ 3. ผู้ให้ข้อมูลหลักในพื้นที่วิจัย เพื่อให้เห็นถึงประเด็นของคนในพื้นที่ที่มีความหลากหลาย การใช้ชีวิตร่วมกันและภูมิหลังของคนที่ศึกษา

2.1 กลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนที่หลากหลาย

เมื่อผู้วิจัยได้พูดคุยกับกลุ่มคนในพื้นที่เมืองหาดใหญ่ แม้ผู้วิจัยจะไม่ได้พูดคุยกับผู้ให้ข้อมูลโดยตรงถึงการย้ายถิ่นฐาน จุดแวะพักและด้วยเหตุใดจึงได้มาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่หาดใหญ่ เนื่องจากกลุ่มคนดังกล่าวปัจจุบันได้เสียชีวิตไปบ้างแล้วหรือแม้ยังมีชีวิตอยู่แต่สุขภาพก็ไม่แข็งแรงมากนัก แต่ผู้วิจัยก็ได้พูดคุยกับลูกหลานและญาติของบุคคลดังกล่าว พบว่า เมื่อแรกเข้ามาคนจีนส่วนหนึ่งประกอบอาชีพค้าขายและอีกส่วนหนึ่งทำงานเป็นกรรมกรรับจ้างทั่วไป เป็นช่างในเหมือง

แร่ดีบุกที่ดำเนินการโดยชาวตะวันตก อาศัยความขยันประหยัดและอดทนทำให้มีเงินออมจนสามารถปรับตัวมาทำการค้าและทำเหมืองแร่ได้ในที่สุด ดังที่ G.William Skinner (2529: 95) วิเคราะห์ถึงบุคลิกภาพดังกล่าวว่าเป็นตามแบบชาวนาจีนคือ “อุตสาหกรรม ขยันขันแข็ง และกระหมัดกระหม่อม” ด้วยความตระหนักรู้ว่าตนเองมีหน้าที่ต่อบรรพบุรุษทั้งในอดีตและอนาคต คือการแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษผ่านพิธีกรรมต่างๆ และรับผิดชอบต่อการกระทำที่จะทำให้วงศ์ตระกูลเจริญรุ่งเรืองต่อไป

“พ่อแม่เป็นจีนแต่จิวทั้งสองคน”

(บุญชัย วัฒนชาญชัย. 22 ธันวาคม 2551: สัมภาษณ์)

“พ่อแม่เป็นจีนแคะ แม่เป็นคนไทย ตอนนี้เสียแล้วทั้งสองคน”

(เพียร กาอินทร์. 2 เมษายน 2551: สัมภาษณ์)

“พ่อแม่เป็นคนจีนแต่จิว ส่วนแม่เป็นจีนไหหลำ”

(กาญจนา ตั้งตระกูล. วันที่ 18 กันยายน 2551: สัมภาษณ์)

“เป็นคนเชียงราย อ.แม่ฟ้าหลวง เข้ามางานตั้งแต่ปี 46 เป็นคนจีนฮ่อ”

(สุวิทย์ เดตุ. วันที่ 13 พฤษภาคม 2551: สัมภาษณ์)

“เป็นคนหาดใหญ่โดยกำเนิด ปู่ย่า เป็นคนจีนแดง คนจีนแต่จิว”

(ทรงศักดิ์ กิตติวิศิษฐ์. วันที่ 20 พฤษภาคม 2551: สัมภาษณ์)

นี่คือเสียงที่หลากหลายที่บอกถึงการเป็นคนจีนในแต่ละกลุ่มภาษา ซึ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลได้บอกถึงความเป็นจีนของตนเอง ซึ่งลักษณะดังกล่าวได้ชี้ให้เห็นว่าคนไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่หาดใหญ่เองก็มีความหลากหลายภายในกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนด้วยกัน ทั้งนี้เราสามารถจำแนกตามกลุ่มภาษาพูดได้ 5 กลุ่มภาษา คือ ภาษาจีนแต่จิว ภาษาจีนกวางตุ้ง ภาษาจีนฮกเกี้ยน ภาษาจีนไหหลำ และภาษาจีนแคะ ดังงานของ ศุภการ สิริไพศาล (2549: 32) พบว่า คนไทยเชื้อสายจีนในหาดใหญ่มีวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อที่แตกต่างกันในแต่ละกลุ่ม เช่น ชาวจีนไหหลำเลื่อมใสศรัทธาต่อเจ้าแม่ทับทิม ชาวจีนแคะนับถือเทพเจ้ากวนอู และกลุ่มคนจีนแต่ละกลุ่มก็มีการใช้ภาษาที่ต่างกัน เช่น ชาวจีนแต่จิวใช้ภาษาแต่จิว ชาวจีนกวางตุ้งใช้ภาษาจีนกวางตุ้ง นอกจากนี้ กลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนยัง

มีถิ่นฐานของการมาที่แตกต่างกัน บ้างก็มาจากภาคเหนือ บ้างก็มาจากภาคอีสาน กรุงเทพฯ หรือมาจากปิ่น มาเลเซีย

“เมื่อเป็นคนอีสาน แต่งงานก็อยู่ที่อีสาน พอมาตอนหลังพ่อตาย พี่น้องก็แยกย้ายกันไปทำงาน พี่ก็ตามพี่สาวมาที่หาดใหญ่”

(พเยาว์ กาอินทร์. 2 เมษายน 2551: สัมภาษณ์)

“ซิมเป็นคนทุ่งสง พอแต่งงานก็ย้ายเข้ามาอยู่บ้านสามีที่หาดใหญ่”

(วันเพ็ญ นวไพศาล. 13 ธันวาคม 2551: สัมภาษณ์)

จากคำกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่าคนไทยเชื้อสายจีนมีถิ่นฐานเดิมจากภาคต่าง ๆ ของประเทศและได้ย้ายเข้ามาในพื้นที่หาดใหญ่ด้วยเหตุผลทั้งทางด้านเศรษฐกิจ ได้รับการชักชวนจากญาติ หรือย้ายถิ่นฐานจากการแต่งงาน ขณะที่ยังมีกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนอีกกลุ่มหนึ่งที่ย้ายถิ่นฐานมาจากทางภาคกลางของประเทศไทย ซึ่ง สุธิวงส์ พงศ์ไพบูลย์ และคณะ (2540: 90) ได้กล่าวถึงอีกปัจจัยที่ทำให้คนไทยเชื้อสายจีนเข้ามาในพื้นที่หาดใหญ่เป็นจำนวนมากนั้น คือ ในรัชกาลที่ 5 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีการพัฒนาเส้นทางคมนาคมโดยการสร้างทางรถไฟ การสร้างทางรถไฟสายใต้ ส่วนใหญ่อาศัยแรงงานคนจีน มีทั้งจีนแคะ จีนแต้จิ๋ว จีนกวางตุ้ง ในจำนวนนี้มีเจียกี้ซี มีบทบาทสำคัญในการควบคุมการก่อสร้าง การรับเหมาส่ง และเป็นผู้หนึ่งที่ได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานที่หาดใหญ่ในเวลาต่อมา

สำหรับที่มาที่ไปในอดีตของคนไทยเชื้อสายจีนในหาดใหญ่ต่างมีแหล่งที่มาที่ไปที่แตกต่างกัน ด้วยเป้าหมายที่ต่างและจุดแวะพักที่หลากหลาย โดยงานของภูวดล ทรงประเสริฐ (2535: 71) ได้กล่าวถึงคนไทยเชื้อสายจีนที่อยู่ในพื้นที่เมืองหาดใหญ่และได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลไทยในการบุกเบิกพื้นที่ทำกิน กรณีนี้ทำให้ชาวจีนที่เคยทำสวนยางขนาดเล็กหรือลูกจ้างสวนยางในหัวเมืองมลายู ได้อพยพเข้ามาจับจองที่ดินเพื่อบุกเบิกสร้างสวนยางพาราตามสองฟากเส้นทางรถไฟสายใต้ ในเขตจังหวัดยะลา นราธิวาส ปัตตานี สงขลา โดยเฉพาะพวกจีนฮกจิ๋ว (Hokchiu) ซึ่งเคยเป็นลูกจ้างทำสวนยางพาราในรัฐเปรักของมลายูก็ได้อพยพแรงงานและครอบครัวเข้ามาจับจองที่ดินบริเวณสองข้างทางรถไฟ

คนจีนอีกกลุ่มหนึ่งในช่วงต้นได้เข้ามาตั้งหลักแหล่งที่มลายู สิงคโปร์ และเกาะปิ่น จากนั้นก็ย้ายถิ่นฐานไปยังภูเก็ต สงขลา เพื่อประกอบธุรกิจการทำเหมืองแร่ดีบุก และได้นำวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาด้วย ในหาดใหญ่ได้ปรากฏให้เห็นในรูปของตึกชิโนโปรตุกีสซึ่งเป็น

บริษัทแรมดีบุก คือ เต็กปีห้าง กรุงแสง สีนไทย และไทยประสิทธิ์ โดยส่วนใหญ่จะทำการระดมทุนมาจากภายนอกประเทศโดยเฉพาะจากธนาคารของชาวจีนโพ้นทะเล แต่อดีตมาชาวจีนในพื้นที่ภาคใหญ่จะมีความสัมพันธ์ข้ามพรมแดนระหว่างเมืองภาคใหญ่ กับพื้นที่อื่นและประเทศเพื่อนบ้าน ทั้งในแง่ของเศรษฐกิจและเรื่องส่วนตัว การเดินทางไปมาระหว่างภาคใหญ่กับมาเลเซียหรือภาคใหญ่กับสิงคโปร์เพื่อทำธุรกิจการค้า หรือการส่งลูกหลานไปเรียนภาษาจีน จึงเป็นเรื่องปกติของชาวจีนภาคใหญ่

จะเห็นได้ว่าคนไทยเชื้อสายจีนในภาคใหญ่นั้นมีความหลากหลายทั้งในเรื่องของศาสนา ลักษณะอาชีพ และลักษณะถิ่นฐานที่ย้ายมา ซึ่งคนไทยเชื้อสายจีนบางกลุ่มเป็นกรรมกรเหมืองแร่ ย้ายถิ่นฐานตามสายชาวจีนผ่านปีนัง สิงคโปร์ ส่วนใหญ่เป็นชาวจีนฮกเกี้ยน บางกลุ่มย้ายถิ่นฐานมาจากกรุงเทพฯ และบางกลุ่มก็ย้ายมาจากตามจังหวัดต่างๆ ของประเทศแล้วเข้ามาปักหลักที่พื้นที่ภาคใหญ่ จะเห็นได้ว่าคนไทยเชื้อสายจีนที่ย้ายถิ่นฐานมายังประเทศไทยเพื่อตั้งหลักแหล่งและสร้างเนื้อสร้างตัวซึ่งคนทั่วไปมักมองว่าคนจีนอยู่ที่ไหนมักสร้างความเจริญให้กับที่นั้น ไม่ว่าจะเป็ตลาดการค้าที่คึกคัก ลักษณะศูนย์กลางทางการค้าที่สร้างความเจริญให้กับพื้นที่นั้นๆ

2.2 ความหลากหลายของกลุ่มคนต่างๆ

ในพื้นที่ย่านเศรษฐกิจภาคใหญ่มีคนอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้ เป็นทั้งคนในพื้นที่ที่มีที่อยู่อาศัยอยู่ในพื้นที่ หรือมีร้านค้าตั้งอยู่ในพื้นที่แต่เมื่อถึงช่วงเวลาปิดร้านค้า ก็จะกลับไปที่บ้าน ซึ่งอยู่รอบนอกภาคใหญ่ นอกจากนี้ยังมีคนต่างถิ่นที่เข้ามาประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อที่สวามและศาลเจ้า ขณะเดียวกันก็ยังประกอบไปด้วยกลุ่มพ่อค้าแม่ค้าทั้งชาวไทย ชาวไทยเชื้อสายจีน ชาวมลายู อีกทั้งยังมีกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในพื้นที่ เช่น ชาวมาเลเซีย ชาวสิงคโปร์ ชาวยุโรป และยังมีนักท่องเที่ยวคนไทยจากต่างถิ่น เช่น จากกรุงเทพฯ ยะลา ปัตตานี สุราษฎร์ธานี เชียงใหม่ เป็นต้น ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้มีทุกช่วงวัยตั้งแต่กลุ่มเด็ก วัยรุ่น วัยทำงาน กลุ่มผู้สูงวัย ปะปนกันไป ต่างเข้ามาในพื้นที่ซึ่งมีเป้าหมายที่ต่างกัน มีทั้งกลุ่มคนที่เข้ามาจับจ่ายใช้สอย มาเยี่ยมญาติ ทานอาหาร หรือมาเที่ยวเทศกาลงานต่างๆ ดังภาพ

ภาพที่ 26-29 กลุ่มคนที่หลากหลายในพื้นที่

จากภาพกลุ่มคนที่หลากหลายในพื้นที่หาดใหญ่ผู้วิจัยได้จัดหมวดหมู่ของกลุ่มคนที่หลากหลายตามวัตถุประสงค์ของการเข้ามาในพื้นที่เมืองหาดใหญ่ ด้วยเหตุที่ว่าจากการพูดคุยกับคนในพื้นที่หลายครั้งผู้วิจัยมักได้ยินคำพูดที่ว่า “มาเที่ยว” “มาหาญาติ” “มาซื้อของ” “เอาของมาขาย” จากลักษณะดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยแบ่งประเด็นต่างๆ ได้ดังนี้

1. กลุ่มคนที่หลากหลายที่เข้าสู่พื้นที่หาดใหญ่เพื่อเยี่ยมญาติ

สำหรับความสัมพันธ์ในเรื่องของเครือญาตินั้น จากข้อมูลการลงพื้นที่ที่นั่นพบว่า กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่หาดใหญ่นับแต่อดีตต่างมีถิ่นฐานการมาที่แตกต่างกัน ขณะเดียวกันในภาวะปัจจุบันยังมีคนอีกหลากหลายกลุ่มที่มีการเข้ามาตั้งถิ่นฐานในหาดใหญ่เพิ่มมากยิ่งขึ้น นอกจากคนไทยเชื้อสายจีนที่มาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่แล้ว จากปรากฏการณ์ยังมีคนพื้นถิ่นเดิมที่มีที่อยู่อาศัยอยู่ในพื้นที่อยู่แล้ว หรือเป็นคนจากสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ย้ายเข้ามาอยู่ในพื้นที่ ลักษณะดังกล่าวเป็นผลสืบเนื่องกลุ่มคนในพื้นที่หาดใหญ่ต่างมีเครือข่ายความสัมพันธ์ทางเครือญาติในพื้นที่ต่างๆ ซึ่งจากการเก็บข้อมูลของผู้วิจัยนั้นทำให้ทราบถึงเครือข่ายความสัมพันธ์ทางเครือญาติ ดังนี้

“ที่มีญาติอยู่เวียคนาม กรุงเทพฯ เวลาวันหยุดยาวเขาจะมาหาพี่ แล้วพี่ก็พาพวกเขาไปเที่ยว ร้านพี่จะปิดก็แค่ตอนญาติๆ มาเท่านั้น”

(พเยา กาอินทร์. 2 เมษายน 2551: สัมภาษณ์)

ขณะที่ผู้วิจัยได้พูดคุยกับ พเยา กาอินทร์เป็นช่วงเวลาเดียวกับที่ วีรศักดิ์ นพสินธุ์ ได้เดินเข้ามาทำให้ผู้วิจัยได้ทราบว่า วีรศักดิ์เป็นน้องชายของ พเยา ได้เดินทางมาจากกรุงเทพฯ ซึ่งจะมาพักที่บ้าน ประมาณ 2-3 วันและอยู่จนเลยเวลาช่วงเช้าวันรุ่งขึ้น เมื่อทำกิจกรรมในวันรุ่งขึ้นเสร็จก็จะเดินทางไปทุ่งสง (จ.นครศรีธรรมราช) เพื่อไปพักบ้านพ่อและแม่ของภรรยา

“กู (อา) มาเช้าวันทุกปี กูทำงานที่กรุงเทพฯ เลยแวะมาหาพี่สาว”

(วีรศักดิ์ นพสินธุ์ 2 เมษายน 2551: สัมภาษณ์)

นอกจากมาเยี่ยมญาติของคนต่างถิ่นแล้ว ผู้วิจัยยังพบว่า คนในพื้นที่ถิ่นเองที่มีเครือญาติในต่างแดนดังเช่น Mr.Mohamma Muvaf เอง ได้มีการเดินทางออกนอกพื้นที่เพื่อไปเยี่ยมญาติที่ปากีสถาน สุโหลง-โกลก และปัตตานีเช่นกัน

“ผมส่งลูกชายไปเรียนที่ปากีฯ ทุกปีจะไปเยี่ยมเขา ผมย้ายมาจากสุโหลงฯ บางปีก็กลับไปหาเขาที่นั่น”

(Mr.Mohamma Muvaf. 17 กรกฎาคม 2551: สัมภาษณ์)

ขณะเดียวกันยังมีกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในถิ่นฐานเดิมในพื้นที่ที่มีเครือข่ายความสัมพันธ์ทางเครือญาติจากพื้นที่ต่างๆ ผู้วิจัยได้พูดคุยกับ เก่งอาศัยอยู่ถนนนิพัทธ์อุทิศ 1 ทำให้ทราบว่ากรมมหาดใหญ่ของคนรู้จักหรือญาตินั้นเป้าหมายหลักจะมาเพื่อท่องเที่ยว มาจับจ่ายซื้อของแล้วจึงแวะมาที่บ้านหรือในบางคนก็จะให้เขาเป็นผู้นำทางในการท่องเที่ยวหรือไปซื้อของในร้านที่รู้จักเพื่อให้ได้ราคาที่ถูกลง โดยคนที่มานั้นจะมีความหลากหลายในหลายลักษณะ เช่น เป็นคนที่หลากหลายในลักษณะของถิ่นฐานการมา เช่น มาจากกรุงเทพฯ ตรัง เพชรบุรี หรือประจวบคีรีขันธ์ หรือจะเป็นคนที่มาจากประเทศจีน ปีนัง หรืออาจเป็นคนรู้จักเพื่อนร่วมรุ่นในสมัยที่เรียนด้วยกัน

จากลักษณะดังกล่าวจะเห็นได้ว่าด้วยเครือข่ายความสัมพันธ์ทางเครือญาติ และการเป็นคนรู้จักต่อกันนั้นเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งที่ทำให้กลุ่มที่หลากหลายเข้ามาสู่พื้นที่มหาดใหญ่ซึ่ง

ความหลากหลายของผู้คนนี่เองมีส่วนทำให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ การแลกเปลี่ยน และการนำพาสั่งต่างๆ เช่น ความคิด ความเชื่อ และอุดมการณ์ต่างๆ มาสู่ผู้คนในพื้นที่ขนาดใหญ่

2. กลุ่มคนที่หลากหลายที่เข้าสู่พื้นที่ขนาดใหญ่เพื่อการท่องเที่ยว

เมื่อได้เข้าสู่พื้นที่ขนาดใหญ่จะพบเห็นนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติที่เดินขวักไขว่ไปตามถนน และร้านค้า นอกจากนี้ยังมีสถานที่ท่องเที่ยวมากมายทั้งในช่วงเวลากลางวันที่เป็นศาสนสถาน สถานที่จำหน่ายใช้สอย หรือในยามราตรีที่มีสถานบันเทิงไนต์คลับ บาร์ ซึ่งลักษณะดังกล่าวส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากนโยบายที่มีการสนับสนุนให้มีขยายตัวของความเป็นเมืองและความทันสมัยมากขึ้น ความเป็นเมืองมักจะเป็นแหล่งที่มีคนแปลกหน้ามาท่องเที่ยว ติดต่อธุรกิจหรืออื่นๆ ตลอดจนเป็นแหล่งที่มีการคมนาคมสะดวกทำให้คนสัญจรเข้าและออกจากเมืองได้ตลอด เป็นการเปิดโอกาสให้กลุ่มคนต่างๆ ทั้งใน-นอกพื้นที่ และพื้นที่บริเวณใกล้เคียงได้แวะพัก แวะชม และท่องเที่ยวได้สะดวกและเป็นไปอย่างรวดเร็วมากขึ้น ผู้คนมีโอกาสนในการพบปะคนต่างถิ่น คนแปลกหน้า คนต่างชาติ จากคนไม่เคยรู้จักเปลี่ยนเป็นคนคุ้นเคย เป็นลูกค้าต่อกัน ผู้วิจัยได้พูดคุยกับนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้าสู่พื้นที่ขนาดใหญ่ทั้งในช่วงเทศกาลงานประเพณี หรือในช่วงเวลาวันธรรมดาซึ่งทำให้เห็นถึงเป้าหมายของการเดินทางที่แตกต่างกันออกไป ดังภาพ

ภาพ 30-31 กลุ่มคนหลากหลายชาติที่เข้าสู่พื้นที่

“พวกมาเลย์มาเยอะ ยิ่งเดือนสิงหาฯ จะยิ่งมากขึ้นเยอะ เพราะเปิดทอมเค้าพาลูกมาเที่ยว”

(ภัทรชัย ลีพิชัย. 20 มกราคม 2552: สัมภาษณ์)

“มาเที่ยวที่หาดใหญ่ทุกปี ใหว่เจ้าแม่ลี้มกอเหนี่ยวแล้วก็พักที่นี่”

(Lee Zhang Fu. 20 มกราคม 2552: สัมภาษณ์)

ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ช่วงที่มีกิจกรรมงานสงกรานต์ในพื้นที่หาดใหญ่ ย่านลิการ์เคนส์จะพบเห็นผู้คนจากต่างแดนเข้ามาท่องเที่ยวและร่วมกิจกรรมในพื้นที่ดังกล่าว จากภาพเป็นกลุ่มคนชาวอินเดียนร่วมสรงน้ำพระและบริจาคเงินเพื่อทำบุญ ไม่เพียงกิจกรรมงานเทศกาลแต่ภายใต้ปรากฏการณ์ทั่วไปในแต่ละวันยังมีนักท่องเที่ยวชาวมาเลเซีย สิงคโปร์ อินโดนีเซีย หลังไหลเข้ามาท่องเที่ยว จับจ่ายใช้สอยในย่านการค้าทั้งกิมหยง ห้างสรรพสินค้า ตลาดสันติสุข ดังนั้นจะเห็นได้ว่าไม่ใช่เฉพาะกลุ่มคนในพื้นที่ แต่หาดใหญ่ยังเป็นพื้นที่ที่รวมคนที่หลากหลายทางเชื้อชาติผ่านกิจกรรมต่างๆ เช่น การจับจ่ายใช้สอย การจัดแสดงกิจกรรมทางวัฒนธรรม

3. กลุ่มคนที่หลากหลายที่เข้าสู่พื้นที่หาดใหญ่เพื่อประกอบอาชีพ

หาดใหญ่เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจในภูมิภาคภาคใต้ ย่านนี้ปะปนด้วยผู้คนที่มาจากทั้งในและนอกถิ่นพื้นที่หาดใหญ่ ทำให้พื้นที่หาดใหญ่เป็นพื้นที่หนึ่งที่มีกลุ่มคนมากมายต่างเดินทางเข้ามาเพื่อแสวงหาโอกาสและช่องทางการหาเลี้ยงชีพ เมื่อผู้วิจัยได้เข้าสู่พื้นที่ย่านเศรษฐกิจจะได้พบแม่ค้าหาบเร่ มีทั้งหาบเร่ขายอาหาร เช่น ถั่วต้ม ไข่เผา/ปิ้ง หรือจะเป็นพ่อค้าแม่ค้าที่เดินขายลอตเตอรี่ นอกจากนี้ความหลากหลายทางภูมิภาคของคนในพื้นที่แล้วยังมีคนที่ความหลากหลายจากประเทศต่างๆ ที่เดินทางเข้ามาในพื้นที่ ดังภาพ

ภาพที่ 32-34 การประกอบอาชีพหลายลักษณะของกลุ่มคนต่างๆ ในพื้นที่

“ปล่อยนกมัย กรงเล็ก 3 ตัวร้อย ปล่อยแล้วได้บุญ”

“คัดผ้ามัยคะ ถ้าคัดเดียวถูกระสอบให้”

“ตุ๊กๆ มัยครับ”

“ดูได้ถามได้นะคะ ชอบแบบไหนคะ ”

นี่คือเสียงที่ดังขึ้นเมื่อผู้วิจัยได้เข้าสู่พื้นที่ต่างๆ ของย่านเศรษฐกิจ เสียงที่ดังทั้งเสียงภาษาไทยกลาง ภาษาถิ่นใต้ ภาษาไทยกลางที่ไม่ชัดมากนักล้วนเป็นเสียงที่ดังขึ้น โดยมีเป้าหมายเพื่อเชิญชวนและจูงใจให้ผู้วิจัยซื้อหรือใช้บริการ ซึ่งจากภาพเป็นแม่ค้าคนมลายูที่มาจากต่างถิ่น (คูเต่า) ซึ่งเข้ามายังพื้นที่เพื่อเป็นช่องทางหนึ่งในการหาเลี้ยงชีพด้วยการใช้โอกาสของความเป็นพื้นที่ของศาสนสถานเพื่อใช้สำหรับการทำบุญ ศาลเจ้าเทียนฮั่วเกะเป็นวัดหนึ่งที่อยู่ในพื้นที่ย่านเศรษฐกิจจะมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทย ชาวมาเลเซียและชาวสิงคโปร์มาร่วมทำบุญ

“ผมเป็นคนปากีฯ เมื่อก่อนอยู่สุโหงโกลก แล้วย้ายมาอยู่หาดใหญ่ได้ 20 ปีแล้ว ขายผ้ามานานแล้วเป็นมรดกตกทอดมา เมื่อก่อนคนกระบี่ ตรีัง”

(Mr.Mohamma Muvaf. 17 กรกฎาคม 2551: สัมภาษณ์)

จากคำกล่าวข้างต้นยังมีชาวปากีสถานได้เปิดร้านขายผ้าในพื้นที่หาดใหญ่ ซึ่งเมื่อผู้วิจัยได้ลงพื้นที่พบว่า พื้นที่ย่านเศรษฐกิจหาดใหญ่มีคนปากีสถานเปิดร้านขายผ้าหลายร้านด้วยกัน มีทั้งในตลาดกิมหยง ย่านสาย 1, 2 และ 3 และจากการพูดคุยกับ Mr.Mohamma Muvaf ในเรื่องของสินค้าในร้านทางร้านจะเดินทางไปยังประเทศปากีสถานหรือรับมาจากกรุงเทพฯ ด้วยส่วนหนึ่ง

ขณะเดียวกัน ที่พื้นที่ตลาดกิมหยงผู้วิจัยได้พูดคุยกับ อุไรวรรณ ชาติชากร คนไทยเชื้อสายจีนไหหลำ ขณะทำการพูดคุยนั้น อุไรวรรณ ได้ชี้ไปที่ร้านขายอาหารอยู่อีกฟากตรงข้ามกับร้าน อุไรวรรณ พร้อมกับกล่าวว่า

“นี่ก็คนมุสลิมมาจาก 3 จังหวัด เป็นร้านขายอาหาร ขายดีมากเลย”

(อุไรวรรณ ชาติชากร. 11 พฤษภาคม 2552: สัมภาษณ์)

เมื่อทำการพูดคุยเสร็จผู้วิจัยได้เดินไปที่ร้านอาหารแห่งนั้น สังเกตเห็นได้ว่า คนที่มาซื้อเป็นกลุ่มคนที่หลากหลาย ทั้งคนจีน ไทยพุทธและคนมุสลิมซึ่งลักษณะเป็นร้านรถเข็นตั้งอยู่ริมทาง ซึ่งสามีของเจ้าของร้านกำลังยกกับข้าวจากรถตุ๊กตุ๊ก (รถรับจ้าง)

จากลักษณะดังกล่าว พื้นที่ย่านเศรษฐกิจขนาดใหญ่ นั้น มีทั้งคนไทยเชื้อสายจีน นักท่องเที่ยวชาวมาเลเซีย คนไทยพุทธ คนมุสลิม ซึ่งคนเหล่านี้มีทั้งคนที่อยู่ในช่วงวัยรุ่น วัยทำงาน วัยผู้ใหญ่ หรือคนที่อยู่ในวัยชรา โดยมีวัตถุประสงค์ของการมาที่แตกต่างกันทั้งการเข้าพื้นที่ขนาดใหญ่เพื่อ เยี่ยมญาติ เพื่อการท่องเที่ยว หรือเพื่อประกอบอาชีพ ทั้งนี้ ความหลากหลายของผู้คนได้สร้างความเป็นพวกเขาและพวกเรา โดยการจะรับรู้ว่าเป็นคนกลุ่มใดเป็นพวกเดียวหรือต่างพวก จะมีสัญลักษณ์ ลักษณะ พฤติกรรมเพื่อสร้างความรู้สึกนึกคิดของความเหมือนและความต่าง เช่น ในบริบทการค้า คนไทยเชื้อสายจีนในขนาดใหญ่สร้างความรู้สึกร่วมของการเป็นพวกเดียวกับคนจีนมาเลเซียด้วยการใช้ภาษาจีนในการพูดคุยและซื้อสินค้า หรือ คนไทยเชื้อสายจีนมีการสร้างความเป็นพวกเดียวกันกับคนจีนมาเลเซียกับคนจีนสิงคโปร์ด้วยการร่วมทำบุญ บริจาคทานที่วัดน้อยฉางและวัดเทียนฮัวเกาะ นอกจากนี้ ภายใต้นามหลากหลายของกลุ่มคน ความรู้สึกของการเป็นคนต่างกลุ่มจากกลุ่มคนต่างๆ ของคนไทยเชื้อสายจีน ยังสังเกตได้จากภาษาที่ใช้ต่างกัน เช่น ภาษาจีน ภาษามลายู ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ หรือวิถีปฏิบัติ เช่น การไหว้เจ้า การร่วมกินเจ ร่วมเทศกาลตรุษจีน การละหมาด การถือศีลอด การไหว้พระ การตัดบวช เป็นต้น

ดังนั้น ความรู้สึกนึกคิดถึงการเป็นพวกเขาพวกเรา มีหลายลักษณะทั้งวิถีปฏิบัติ ความคิด ความเชื่อ สัญลักษณ์ต่างๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ผูกโยงกับการนิยามความหมายของคนไทยเชื้อสายจีน ที่อยู่ภายใต้เงื่อนไขต่างๆ ทั้ง เงื่อนไขทางความเชื่อ วัฒนธรรม บริบทสังคม อายุ เพศ วัย ประสบการณ์ ลักษณะอาชีพ ขณะเดียวกัน คนไทยเชื้อสายจีนไม่ได้ถูกปิดกั้น วัฒนธรรมบรรพบุรุษจีนให้เป็นของเขาหรือกลุ่มของเขาเพียงคนเดียวแต่ยังเปิดกว้างให้คนได้เข้ามามีส่วนร่วมไม่ว่าจะเป็นไปในรูปแบบนักท่องเที่ยว พ่อค้าแม่ค้า ผู้สัญจรไปมา ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม

2.3 ผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัย

สำหรับการศึกษาภูมิหลังและชีวิตของคนไทยเชื้อสายจีนจะทำให้เห็นถึงความหลากหลายของคนไทยเชื้อสายจีนในแง่มุมต่างๆ ทั้งเรื่องของการใช้ชีวิต การปฏิสัมพันธ์ ชีวิตการทำงาน วิถีคิดและความเชื่อที่มีอยู่ในชีวิตประจำวัน โดยผ่านการเล่าเรื่องราวที่ผู้วิจัยได้รับรู้รับฟังเป็นผู้มีส่วนในการรับรู้เรื่องราวต่างๆ ทั้งในแง่ชีวประวัติและรูปแบบการใช้ชีวิต ซึ่งภายใต้เรื่องราวดังกล่าวเป็นการสร้างภาพแทนด้วยการให้ความหมายที่เกี่ยวข้องกับคนกลุ่มต่างๆ ความคิดและ

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลาที่เชื่อมโยงกับบริบทสังคม ไม่ว่าจะเป็นคำพูด ข้อเขียน ทำทาง การแสดง สิ่งเหล่านี้ออกมาอย่างไรก็ย่อมแสดงให้เห็นว่าภาพตัวตนนั้นถูกนำเสนออย่างไร

1. ชีวิตและเรื่องเล่าของคนไทยเชื้อสายจีน

การศึกษาถึงภูมิหลังของคนไทยเชื้อสายจีนในงานศึกษาชิ้นนี้ เป็นการบอกเล่า เรื่องราวของคนไทยเชื้อสายจีนโดยการเล่าเรื่องของคนไทยเชื้อสายจีนในแง่มุมต่างๆ ทั้งในแง่มุม ของชีวิตครอบครัว ชีวิตการทำงาน ด้านความคิดความเชื่อในแง่มุมต่างๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้นับได้ว่าเป็น การบอกถึงที่มาที่ไปประสบการณ์ชีวิตที่สามารถทำให้รับรู้ถึงอัตลักษณ์ของปัจเจกบุคคลแต่ละคน

ภูมิหลังของคนไทยเชื้อสายจีนที่เป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัยครั้งนี้ มีจำนวน 8 คน สำหรับการพบเจอบุคคลไทยเชื้อสายจีนที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลักดังกล่าวนี้เกิดจากการที่ผู้วิจัยเข้าไปมี ส่วนเกี่ยวข้องในสถานการณ์โดยผ่านความสัมพันธ์ในลักษณะต่างๆ คือ 1.วันเพ็ญ นวไพศาล พบเจอที่ตลาดกิมหยง, 2.อาภรณ์ แซ่อึ้ง พบเจอที่ตลาดกิมหยง, 3. นายวรกฤษณ์ เล่าหะสัมพันธพร พบเจอที่สมาคมฮากกา, 4.บุญชัย วัฒนชาญชัย พบเจอในงานเทศกาลกินเจหน้าห้างลิการ์เดนส์, 5. ธิติกานต์ ธรรมกานต์ พบเจอที่ห้างลิการ์เดนส์, 6. กาญจนา ตั้งตระกูลพบเจอที่ถนนนิพัทธ์อุทิศ 1, 7. พยา กาอินทร์พบเจอที่ตลาดกิมหยง, 8. นิลุบล เจริญ พานิช พบเจอที่โรงแรมแหลมทอง

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล	ชื่อ-นามสกุล	อายุ	ช่วงวัย	สถานภาพ	การศึกษา	อาชีพ	การเข้ามาอยู่ในหาดใหญ่
บทบาททางเศรษฐกิจ	วันเพ็ญ นวไพศาล (เจ้เสียม)	59	สูงวัย	แต่งงาน	ป.4	ปล่อยเงินกู้แม่บ้าน	ย้ายมาจากนครศรีธรรมราช
	อาภรณ์ แซ่อึ้ง (อ๊พร)	58	สูงวัย	หม้าย	ป.4	แม่ค้า	เกิดที่หาดใหญ่ พ่อเป็นคนจีนมาจากกรุงเทพฯ
	พญา กาอินทร์ (อ๊ปุ)	43	วัย กลางคน	แต่งงาน	ป.4	ขายผลไม้	มาจากภาคอีสาน พ่อเป็นเงินจากฮ่องกง แม่เป็นคนอีสาน
บทบาททางวัฒนธรรม	ธิดิกานต์ ธรรมกานต์ (น้องเจน)	18	วัยรุ่น	โสด	กำลังศึกษา ปริญญาตรี	นักศึกษา	เกิดที่หาดใหญ่ พ่อมาจากปีนัง
	บุญชัย วัฒนชาญชัย (แปะชัย)	65	สูงวัย	แต่งงาน	ป.4	กรรมการศาลเจ้า	เกิดที่หาดใหญ่ พ่อมาจากทม.
	กาญจนา ตั้งตระกูล (น้องหลิง)	26	วัยรุ่น	โสด	ปริญญาตรี	บริษัทเอกชน	เกิดที่หาดใหญ่
	นายวรกฤษณ์ เล่าหะสัม พันธ์พร	43	กลางคน	แต่งงาน	ม.6	โพรแมน / สมาชิกสมาคมฮากกา	เกิดที่หาดใหญ่ ปู่ย่าเป็นจีนและ
บทบาททางการเมือง	นิลุบล เจริญพานิช	38	กลางคน	โสด	ป.โท	ประธานชมชนกิมหยง-สันติสุข กรรมการผู้จัดการร.ร.แหลมทอง	เกิดที่หาดใหญ่ พ่อแม่เป็นจีนแต่จิว

ตารางที่ 2 ภูมิหลังของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

1.1 วันเพ็ญ นวไพศาล : เศรษฐกิจหมุนเวียนในพื้นที่

ปัจจุบัน วันเพ็ญ มีอายุ 59 ปี มีลูกทั้งหมด 3 คน เป็นผู้หญิง 2 คน ผู้ชาย 1 คน ที่บ้าน วันเพ็ญประกอบอาชีพเงินกู้ธนาคารบั้ง โดยจะแยกพื้นที่การเก็บเงิน ลูกชายคนโตเก็บพื้นที่ตลาดกิมหยง ตลาดคลองเรียน พี่สาวคนโตพื้นที่หลังคาร์ฟู สามิพื้นที่ตลาดข้างสถานศึกษาแห่งหนึ่ง เนื่องจากมีการแบ่งการเก็บเงินเป็นพื้นที่ของแต่ละคนจึงไม่มีปัญหาเรื่องของการแย่งลูกค้า

วันเพ็ญได้เล่าเรื่องราวในวัยเด็กให้ฟังว่า ชีวิต วันเพ็ญต้องทำงานช่วยเหลือครอบครัวมาตั้งแต่ยังเป็นเด็ก เนื่องจากพ่อแม่มีลูกทั้งหมด 9 คน ผู้ชาย 5 คน ผู้หญิง 4 คน แต่เดิมบ้านของ วันเพ็ญอยู่ อ.ทุ่งสง จ.นครศรีธรรมราช ทำขนมเปียะขาย แต่เนื่องจากที่บ้านคุณพ่อคุณแม่มีลูกเป็นจำนวนมากทำให้ วันเพ็ญต้องติดตามพี่ชายมาทำงานที่หาดใหญ่ ชีวิตที่หาดใหญ่ในช่วงต้นมาอาศัยอยู่กับญาติ โดยในตอนแรกทำงานร่วมกับญาติ ช่วยทั้งการทำงานบ้าน ขายอาหาร อาศัยอยู่ประมาณหนึ่งปีก็ได้ออกไปทำงานนอกบ้าน

“พี่ก็ออกไปหางานทำก็ได้มาทำงานเป็นแม่บ้านที่โรงแรมแกลงเวียนน้ำพุตอนนั้น อายุประมาณ 22 ปี ทำอยู่ได้พักหนึ่งพ่อเขาก็มาจับตอนนั้นเขาขับรถตุ๊กๆ ตอนแรก วันเพ็ญไม่ได้ชอบเขาหรอกแต่เห็นเขาเป็นคนขยันมาเฝ้าเราบ่อยๆ ก็เลยแต่งกับเขา”

(วันเพ็ญ นวไพศาล. 25 เมษายน 2551: สัมภาษณ์)

เมื่อแต่งงานมากับสามิ วันเพ็ญก็ออกจากงานมาอยู่ที่บ้านสามิ เนื่องจากบ้านสามิเป็นครอบครัวใหญ่ และสามิของ วันเพ็ญเป็นลูกชายคนโต ดังนั้น วันเพ็ญในฐานะสะใภ้คนโตและเป็นสะใภ้คนแรกที่แต่งงานเข้าบ้าน วันเพ็ญจึงต้องทำงานบ้านทุกอย่าง ตั้งแต่เวลา 04.00 น. เพื่อหุงข้าวจัดหาอาหารซึ่งในช่วงเวลานั้นยังไม่มีหม้อหุงข้าวไฟฟ้า โดยใช้ถ่านในการประกอบอาหาร ต่อมาเมื่อน้องชายคนรองของเขาแต่งงาน วันเพ็ญก็ขอแยกออกจากบ้านของพ่อและแม่สามิ มาสร้างครอบครัวของตนเอง วันเพ็ญเปลี่ยนอาชีพมาหลายรูปแบบจนมาจบลงที่ปล่อยเงินกู้ วันเพ็ญได้เล่าถึงเรื่องราวของการปล่อยเงินกู้ให้ผู้วิจัยได้รับรู้ว่า

“จำไม่ได้แล้วว่าเริ่มปล่อยเงินกู้ตั้งแต่เมื่อไหร่ แต่จำได้ตอนนั้นออกจากงานมา เก็บเงินได้ก้อนหนึ่ง ก็คิดอยู่ว่าเอาไปทำอะไร ก็คุยกับสามิมือดีญาติมาเยี่ยมเงินแล้วบอกว่าคิดดอกเบี้ยด้วยก็ได้ คิดว่าเราน่าจะปล่อยดอกกัน ตอนแรกก็กลัวว่าจะปล่อยแล้วไม่ได้คืน แต่ก็อาศัยคนรู้จักก่อนญาติบ้าง ทำไปทำมาเริ่มมีเงินเก็บมากขึ้น”

(วันเพ็ญ นวไพศาล. 13 ธันวาคม 2551: สัมภาษณ์)

“ดอกเราไม่โหด แล้วเราก็ไม่ได้เก็บแบบโหดๆ ไม่เคยทำร้ายใคร จริงๆ เราช่วยเค้ามากกว่า เค้าไม่มีเงินให้เราให้เงินเขายืม”

(วันเพ็ญ นวไพศาล. 13 ธันวาคม 2551: สัมภาษณ์)

ในส่วนของการทำธุรกิจปล่อยเงินกู้นั้นมีส่วนทั้งที่ได้คืนแล้วไม่ได้คืน ซึ่งหากมีลูกค้าที่หนีหนี้ ก็จะทำการตามไปถึงที่บ้าน ส่วนใหญ่จะใช้คำพูดมากกว่า “เป็นไงบ้างวันนี้ขายดีจัง” “พอดีรีบไปเก็บอีกเจ้าต่อ” “พรุ่งนี้เก็บสองเท่าละกัน” ส่วนช่วงเวลาของการเก็บเงินจากลูกค้าจะดูช่วงเวลาของการค้าขายของกลุ่มแม่ค้าในตลาด ดังคำกล่าวที่ว่า

“ตลาดคลองเรียนต้องเก็บช่วง 7-8 โมง ช่วงที่เค้าขายของไปได้ช่วงนึงแล้ว เพราะถ้ามาเช้าเกินเค้ายังไม่ทันได้ขายของเลย เค้าก็ไม่มีเงินให้เรา แล้วห้ามเป็นช่วงตลาดวายด้วยนะ (แม่ค้าเริ่มเก็บของกลับบ้าน) เพราะพอตลาดวายเค้าก็กลับบ้าน ส่วนตลาดกิมหยง จะเก็บช่วงบ่ายๆ เพราะตลาดกิมหยงเค้าขายทั้งวัน ลูกค้ายี่หมัด “ไทย จีน แจก” ส่วนใหญ่จะเป็นแม่ค้า”

(วันเพ็ญ นวไพศาล. 14 มิถุนายน 2551: สัมภาษณ์)

สำหรับในมุมมองของ วันเพ็ญ มองว่าในอาชีพของ วันเพ็ญเป็นอาชีพที่ได้ช่วยเหลือผู้คนให้เขาได้สามารถมีรายได้สำหรับการหาเลี้ยงครอบครัว และต่อยอดเพื่อการประกอบอาชีพ ในอีกมุมหนึ่ง วันเพ็ญก็เลือกที่จะทำบุญทั้งในลักษณะบริจาคทาน ทำบุญตามวัดต่างๆ ทั้งวัดทางศาสนาไทยพุทธและศาลเจ้า วัดจีน นอกจากนี้ยังมองว่าวิธีการเรียกเก็บเงินของ วันเพ็ญนั้นเป็นวิธีการที่ช่วยเหลือเกื้อกูลต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน

1.2 อารมณ์ แซ่อึ้ง: ผู้เชี่ยวชาญทางการค้า

อารมณ์ แซ่อึ้ง ปัจจุบันอายุ 58 ปี บ้านอยู่ที่ถนนสาย 3 มีลูกทั้งหมด 3 คน เป็นผู้ชายทั้ง 3 คน พ่อของ อารมณ์เป็นคนจีนและที่มาจากประเทศจีน ส่วนคุณแม่เป็นคนจีนโหล่น อ.สะเดา จ.สงขลา อารมณ์เล่าให้ฟังถึงคุณพ่อที่มาจากเมืองจีน ตอนที่คุณพ่อนั่งเรือมาซึ่งต้องเดินทางหลายวันทำให้พ่อไม่สบายเพราะไม่มีอาหารให้รับประทาน คนบนเรือก็มีจำนวนมาก เมื่อมาหาดใหญ่ได้ไม่นานพ่อก็เสียชีวิต หลังจากนั้นแม่ก็ได้แต่งงานใหม่กับคนไทยซึ่งมีอาชีพรับราชการ ต่อมา อารมณ์ได้แต่งงานกับสามีคนแรกมีลูกด้วยกัน 3 คน หลังจากนั้นก็เลิกกันสามีแล้วสามีย้ายไปอยู่ที่จังหวัดเชียงใหม่ไปมีครอบครัวใหม่ ส่วน อารมณ์แต่งงานใหม่กับตำรวจรถไฟแต่ตอนนี้เขาเสียชีวิตแล้ว

ในมุมมองของ อากรณ์แล้ว มองว่าชีวิตครอบครัวของเธอไม่ประสบความสำเร็จเพราะต้องหย่าขาดจากสามี และลูกชายเองก็เรียนหนังสือไม่จบ ซึ่งสำหรับคนจีนแล้วเธอมองว่าผู้หญิงควรแต่งงานเพียงครั้งเดียว แต่ด้วยความจำเป็นเรื่องการเลี้ยงลูกและการเลี้ยงชีพเธอจึงตัดสินใจแต่งงานอีกครั้ง

“คนแถวนี้ (กิมหยง) คำเรียกก็เป็นแม่คำรุ่นเดอะกันทั้งนั้น ก็อ้ายของมาตั้งแต่ยังสาวจนแก่แล้ว”

(อากรณ์ แซ่เอ็ง 10 กุมภาพันธ์ 2550: สัมภาษณ์)

“โอย แกขายจนคนในตลาดใครไม่รู้จักแก ก็ไม่ใช่แม่คำตลาดนี้แล้ว”

(อึ้งย้ง. 10 กุมภาพันธ์ 2550: สัมภาษณ์)

อากรณ์เล่าให้ฟังถึงการเป็นแม่คำตั้งแต่อายุ 15 ปี จนถึง 58 ปี อากรณ์เป็นแม่คำมาเป็นระยะเวลานานจนญาติๆ เขาเรียก อากรณ์ว่าเป็น “แม่คำรุ่นเดอะ” อากรณ์เป็นแม่คำมาหลายรูปแบบ ทั้งแม่คำที่ขนของจากฝั่งชายแดนเข้ามา แม่คำรับของซื้อของเก่า แม่คำหาบเร่ ทำมาทุกรูปแบบ เมื่อก่อน อากรณ์ขนน้ำมันพืชจากฝั่งมาเลย์มาขายที่หาดใหญ่ โดยนั่งรถไปฝั่งชายแดนอาทิตย์ละ 2 ครั้ง ทำอยู่อย่างนี้ 5 ปี ก็เริ่มเปลี่ยนมาเปิดแผงขายผลไม้โดยรับจากพ่อค้าคนกลาง หลังจากนั้นก็มาขายของแห้ง เช่น เห็ด กระจ่างปลา เป้าฮื้อ หอยหลอด มะม่วงหิมพานต์ สิ้นค้าเหล่านี้ อากรณ์รับมาทั้งจากประเทศจีน มาเลเซีย หรือบางครั้งก็ข้ามเขตแดนไปรับของจากฝั่งชายแดนไทย-มาเลย์

สำหรับ อากรณ์กับการขนานนามว่าแม่คำรุ่นเดอะนั้น อากรณ์มองว่าเป็นเรื่องที่ดี เพราะมองแล้วเหมือนเป็นคนที่มีความเชี่ยวชาญทางการค้าเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในเรื่องดังกล่าว ในอีกแง่มุมหนึ่ง อากรณ์มองว่าอาจมองเป็นเรื่องของอายุที่มากก็ได้ หากทว่าในมุมมองของแม่คำในตลาดกิมหยงทั่วไปมองว่า อากรณ์เป็นผู้ที่รู้เรื่องราวของสินค้า เป็นคนที่ทำงานด้านนี้มานาน นอกจากนี้แล้ว อากรณ์ยังเป็นแม่คำข้ามแดนที่ข้ามพรมแดนไทย-มาเลย์เช่นกัน

1.3 ฐิติกานต์ ธรรมกานต์: สื่อแฟชั่นนำสมัย, การทำงานเสริม

ฐิติกานต์ ธรรมกานต์ มีอายุ 18 ปี มีพ่อเป็นคนจีนในหาดใหญ่ ส่วนแม่ไม่มีเชื้อสายจีนเป็นคนพื้นเพเดิมอยู่ที่ จ.เชียงใหม่ ฐิติกานต์ เล่าให้ฟังว่า เนื่องจากครอบครัวทางฝ่ายพ่อเป็นครอบครัวคนจีน ดังนั้น การที่พ่อแต่งงานกับผู้หญิงเชียงใหม่ซึ่งก็คือแม่ของ ฐิติกานต์ ธรรมกานต์

ทำให้ครอบครัวฝ่ายพ่อไม่เห็นด้วยมากนัก นั่นคือ ครอบครัวของ ธิดิกานต์ ธรรมกานต์ มีมุมมองต่อผู้หญิงเชียงใหม่ที่ไม่ดีนัก โดยให้ภาพว่าผู้หญิงเชียงใหม่เป็นผู้หญิงขายบริการ เนื่องจากที่หาดใหญ่ก็มีผู้หญิงจากทางเหนือมาขายบริการที่หาดใหญ่ ขณะเดียวกันพี่ชายของ ธิดิกานต์ เรียนหนังสือไม่เก่งมากนักและมีพฤติกรรมที่ชอบโคคเรียน ไปเที่ยวกับเพื่อนๆ บ่อย

“แม่เป็นคนเชียงใหม่ ที่บ้านพ่อเค้าไม่ค่อยชอบ แต่เจนน่ะเวลาเจนนบอกเพื่อนว่าเจนนเป็นคนเชียงใหม่ เค้ากลับมองว่าเป็นคนเชียงใหม่เลยหรอ เด็กเชียงใหม่น่ารักจะตาย”

(ธิดิกานต์ ธรรมกานต์. 11 มกราคม 2552: สัมภาษณ์)

ในมุมมองของ ธิดิกานต์ ธรรมกานต์ มองว่าเมื่อเธออยู่กับเพื่อนๆ เธอจะชอบการเป็นคนเชียงใหม่มากกว่า เนื่องจากเพื่อนมองว่าผู้หญิงเชียงใหม่เป็นคนที่สวย น่ารัก และเมืองเชียงใหม่เป็นเมืองที่มีความเจริญเช่นกัน

สำหรับการใช้ชีวิตของ ธิดิกานต์ ชอบอ่านนิตยสารแฟชั่นมากมายทั้งนิตยสาร Cosmo Elle โดยให้เหตุผลว่านิตยสารเหล่านี้เป็นเหมือนแหล่งความรู้ แหล่งแฟชั่นใหม่ๆ ที่ทำให้สามารถติดตามแฟชั่นได้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความงาม การแต่งกาย จากนั้นก็นำมาประยุกต์กับการแต่งกาย และในนิตยสารจะบอกเทคนิคความงาม เช่น การแต่งหน้า ลดความอ้วน ซึ่งเป็นสิ่งที่ ธิดิกานต์ ชอบเป็นอย่างมาก

ในขณะเดียวกัน ธิดิกานต์ ได้ทำงานเสริมด้วยการเป็นพนักงานในร้านแมคโดนัลด์ (McDonald's) การมาทำงานที่นี้ ธิดิกานต์ บอกว่า เพื่อนได้ชวนให้มาทำ ซึ่งตัว ธิดิกานต์ เองเห็น่าไม่ได้เสียหายอะไรและซุกก็ใส่แล้วดูสวย ส่วนลักษณะงานจะผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันทำในแต่ละคน

“อย่างน้อยๆ ช่วงชีวิตวัยรุ่นหนึ่ง เราเอาไปคุยกับเค้าได้ว่าเราก้ทำงานพิเศษเหมือนกัน ซุกสวยแล้วก็เก๋ดี”

(ธิดิกานต์ ธรรมกานต์. 11 มกราคม 2552: สัมภาษณ์)

ลักษณะดังกล่าวการทำงานเสริมในมุมมองของ ธิดิกานต์ นั้นเป็นเรื่องของแฟชั่นและเรื่องของรูปลักษณ์ภายนอกที่ทำให้สามารถดูดีและเข้ากับเพื่อนได้ และมองว่าสังคมภายนอก เช่น ญาติ ครอบครัวมองว่า ธิดิกานต์ เป็นคนเก่ง มีความคิดความอ่านและช่วยเหลือครอบครัว

สำหรับ ธิดิกานต์ เป็นวัยรุ่นคนหนึ่งที่มีการเปิดรับวัฒนธรรมสมัยนิยม แฟชั่นต่างๆ เข้ามาในชีวิตผ่านสื่อต่างๆ ทั้งทางนิตยสารรายสัปดาห์ สื่อโทรทัศน์ นอกจากนี้ภายใต้การเป็นคน

ถิ่นฐานเดิม (เชียงใหม่) ในบางครั้งในมุมมองของเธอมองว่าการเป็นคนเชียงใหม่เป็นสิ่งที่เธอไม่ต้องการ ขณะเดียวกันในบางช่วงบางตอนเมื่อ ธิติกานต์ได้อยู่ในกลุ่มเพื่อนเธอกลับมองว่าสิ่งนี้เป็นสิ่งที่ดี เพื่อนมองว่าสาวเชียงใหม่เป็นผู้หญิงที่อ่อนหวานและสวย

1.4 บุญชัย วัฒนชาอุทัย: บั้นปลายชีวิตเพื่องานศาลเจ้า

บุญชัย วัฒนชาอุทัย ปัจจุบันอายุ 65 มีธุรกิจส่วนตัวทำให้ลูกชายคนโตเป็นผู้ดูแล และขณะนี้กำลังเปิดธุรกิจคอมพิวเตอร์ให้ลูกชายคนเล็ก ส่วนลูกสาวอีก 3 คน ได้ทำงานอยู่นอกบ้าน พ่อและแม่ของ บุญชัยเป็นคนจีนที่มาจากประเทศจีน โดยการนั่งเรือมาลงที่กรุงเทพฯ แล้วก็ตามพี่ชายมาทำงานที่หาดใหญ่ เมื่อสร้างฐานะได้ก็ไปรับแม่มาอยู่ร่วมด้วย ปัจจุบันทั้งสองท่านได้เสียชีวิตไปแล้ว พ่อของ บุญชัยมีพี่สาวคนหนึ่งซึ่งพี่สาวเป็นคนจีนที่ได้เดินทางมาทางเขมรจากนั้นก็ถือสัญชาติเขมร ปัจจุบันพี่สาวของพ่อไม่สามารถกลับไปเยี่ยมบ้านที่เมืองจีนได้เนื่องจากไม่สามารถทำเรื่องผ่านเข้าประเทศได้ ส่วนพ่อและแม่ บุญชัยได้กลับไปเยี่ยมบ้านที่เมืองจีนหลายครั้งแล้ว

ความจริง บุญชัยไม่ได้เป็นลูกชายที่สืบสายเลือดมาจากพ่อและแม่ในปัจจุบัน บุญชัยเป็นลูกที่พ่อและแม่บุญธรรมได้ขอมาดูแลเลี้ยงดู เนื่องจากในตอนนั้นพ่อและแม่ไม่มีบุตร แต่เมื่อบุญชัยเข้ามาอยู่ที่บ้านแม่ก็ได้ตั้งครุฑบุตร 6 คน บุญชัยเล่าให้ฟังว่าชีวิตในสมัยก่อนเป็นชีวิตค่อนข้างลำบาก เนื่องจากที่บ้านมีฐานะยากจน ส่วน บุญชัยเองค่อนข้างเป็นเด็กที่เกเร ไม่ยอมเรียนหนังสือจบการศึกษาประถม 4 จากนั้นก็ออกไปทำงานที่อื่น งานที่เคยทำก็มีทั้งขับรถ ลีบล้อ ขับรถส่งของหรือแบกหาม จนกระทั่งมาเปิดร้านขายเครื่องใช้ไฟฟ้าในท้ายที่สุด ขณะนี้ บุญชัยอายุ 65 ปี ตอนนี้งานทุกอย่างให้ลูกชายดูแล

“ลูกๆ โทหมดแล้ว ให้เค้าทำเองแล้ว แป๊ะพอแล้วเหนื่อยมาเยอะแล้ว”

(บุญชัย วัฒนชาอุทัย. 22 ธันวาคม 2551: สัมภาษณ์)

“ตอนนี้ก็เป็นกรรมการศาลเจ้า เจ้าเค้าเลือกให้เป็น ดี เป็นสิริมงคลกับครอบครัว”

(บุญชัย วัฒนชาอุทัย. 27 ธันวาคม 2551: สัมภาษณ์)

อีกบทบาทหนึ่งที่ บุญชัย มีในตอนนี้อยู่ คือ เป็นกรรมการศาลเจ้า ซึ่งจะมีจำนวนทั้งหมด 15 คน จะใช้วิธีการเขียนชื่อเป็นภาษาจีนแล้วหยิบชื่อขึ้นมา ซึ่งมีความเชื่อกันว่า หากใครได้ทำหน้าที่ดังกล่าวจะได้รับบุญกุศลเป็นอย่างยิ่งและจะค้าขายเจริญรุ่งเรือง และหากใครได้รับเลือกแล้วทำการปฏิเสธหน้าที่ดังกล่าวก็จะได้รับผลที่ไม่ดีตามมา สำหรับหน้าที่ของการเป็นกรรมการศาลเจ้า

เมื่อมีงานต่างๆ ก็จะมีการจัดการแสดงงิ้ว ภาพยนตร์ และมีการประมูลของ ซึ่งของที่ได้จากการประมูลหากมีไว้ที่บ้านจะถือเป็นสิ่งมงคลเป็นอย่างยิ่ง

ในช่วงเทศกาลหรือเวลาที่ศาลเจ้ามีการจัดงานในแต่ละปี เช่น เทศกาลตรุษจีน จะมีการจัดงานกิจกรรมต่างๆ เช่น การจัดแสดงงิ้ว ฉายภาพยนตร์ การประมูลของ จะมีการรับบริจาคจากคนในพื้นที่ ซึ่ง บุญชัย เป็นหนึ่งในกรรมการในการร่วมรับบริจาค โดยปกติห้างร้าน ประชาชนทั่วไปจะใช้วิธีการเข้าไปที่บ้าน โดยมีผู้ช่วยเพื่อจดชื่อผู้ร่วมบริจาคจะมีทั้งชื่อที่จดด้วยภาษาจีนและภาษาไทย โดยส่วนใหญ่แล้วการเข้าไปรับบริจาคในแต่ละบ้านผู้เข้าไปรับบริจาคจะรู้จักกันในหมู่เพื่อน เครือข่ายทางธุรกิจ เครือข่ายทางสมาคมอยู่แล้ว สำหรับการทำหน้าที่ในวันที่มีการจัดงานกิจกรรมเทศกาลนั้น กรรมการแต่ละคนจะมีหน้าที่ที่ต่างกันไป แต่จะไม่มีการยึดหน้าที่ใดหน้าที่หนึ่ง ซึ่งทุกคนสามารถทำได้หมด ที่ศาลเจ้าจะมีการแลกเปลี่ยนเงินกัน ซึ่งลักษณะดังกล่าวคล้ายๆ กับการทอนเงินของศาลเจ้าเพื่อใช้เป็นเงินขวัญถุง เพื่อให้ธุรกิจการค้าเจริญรุ่งเรือง

ในชีวิตของ บุญชัย ได้ผ่านเรื่องราวต่างๆ ของการต่อสู้ดิ้นรน บุญชัย เป็นคนหนึ่งที่ตลอดช่วงชีวิตได้ใช้ชีวิตอยู่กับการทำงานเพื่อหาเลี้ยงครอบครัว สร้างความมั่นคงให้กับครอบครัว หากทว่าในอีกมุมหนึ่ง บุญชัย ยังเห็นถึงความสำคัญของการทำงานเพื่อสังคม โดยที่การทำงานศาลเจ้าของ บุญชัยเป็นการทำงานที่ผูกโยงกับความคิด ความเชื่อเกี่ยวกับความเป็นสิริมงคลกับชีวิตและครอบครัว ที่ได้ทำงานเพื่อศาลเจ้าซึ่งเป็นสิ่งแทนของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คนไทยเชื้อสายจีนเคารพบูชา

1.5 กาญจนา ตั้งตระกูล: ชีวิตในสังคมแพชั่น

กาญจนา ตั้งตระกูล ปัจจุบันอายุ 26 ปี พ่อเป็นคนจีนแต่ใจ แม่เป็นคนจีนไหหลำ กำเนิดที่หาดใหญ่ จบการศึกษาระดับปริญญาตรีที่กรุงเทพฯ เมื่อเรียนจบ กาญจนา ทำงานที่กรุงเทพฯ ได้สักพักหนึ่งก็ลาออกมาทำงานที่บริษัทเอกชนแห่งหนึ่ง กาญจนา เล่าให้ฟังถึงชีวิตว่า เนื่องจาก กาญจนา เป็นลูกสาวคนเล็ก ตั้งแต่จำความได้ครอบครัวก็ไม่ได้ลำบากอะไรแล้ว แต่จำได้ว่าแม่เคยเล่าให้ฟังว่าเมื่อก่อนพ่อกับแม่ลำบากมาก แม่ยังเล่าเรื่องตอนหนุ่มสาวให้ กาญจนา ฟังว่าจริงๆ แล้ว แม่ชอบผู้ชายอยู่คนหนึ่งแต่ที่บ้านไม่ให้เพราะเขาเป็นลูกจ้างขนของอยู่ด่านสะเดา ทางผู้ใหญ่จึงติดต่อคุณพ่อให้คุณแม่

กาญจนา ได้เล่าให้ว่า เมื่อช่วงชีวิตในสมัยมัธยม เธอเข้าศึกษาในโรงเรียนมีชื่อของรัฐแห่งหนึ่งในหาดใหญ่ เธอยอมรับว่าในตอนนั้นค่อนข้างตามเพื่อนสถานบันเทิงในหาดใหญ่เธอไปเที่ยวมาแล้วเกือบทุกแห่ง เมื่อก่อนเธอเป็นคนฟุ้งเฟ้อด้วยทางบ้านเองค่อนข้างพร้อมในเรื่องของเงิน เธอจึงมีกำลังพอที่จะซื้อของได้ เธอพร้อมที่จะซื้อทุกอย่างเวลาที่กำลังเป็นที่นิยม เช่น มีอยู่ช่วงหนึ่ง ทามาถือเป็นที่นิยมกันในหมู่วัยรุ่นเธอก็ซื้อมาเล่นเช่นกัน แพชั่นทุกอย่างเธอพร้อมจะรับทุกอย่าง

ไม่ว่าจะเป็นเครื่องแต่งตัว เทคโนโลยีทุกอย่าง เธอเล่าให้ฟังว่าเธอเคยเปลี่ยนมือถือเดือนละเครื่องมาแล้ว เนื่องจากตอนนั้นเป็นช่วงที่เธออยู่ที่กรุงเทพฯ กรุงเทพฯเป็นอีกสังคมหนึ่งที่แตกต่างจากจังหวัดอย่างเธอเข้าไปแล้วต้องทำให้สังคมเพื่อนยอมรับเธอให้ได้

1.6 วรกฤษณ์ เล่าหะสัมพันธพร

วรกฤษณ์ เล่าหะสัมพันธพร มีอายุ 43 ปี เป็นคนจีนและ ประกอบอาชีพโพร์แมน โดยได้ทำงานเป็นโพร์แมนมาเป็นระยะเวลา 7 ปี มีทวดเป็นคนจีนมาจากเมืองจีน โดยการเดินทางเข้ามาทาง อ.สวนผึ้ง จ.ราชบุรี มาอยู่รวมกันที่ประจวบคีรีขันธ์ จากนั้นครอบครัวก็ได้แยกย้ายกันไปอยู่ตามจังหวัดต่างๆ ส่วนพ่อและแม่ของ วรกฤษณ์ มาตั้งถิ่นฐานที่หาดใหญ่ โดยในช่วงต้นได้ทำอาชีพค้าขาย และการท่องเที่ยว

“พื้นฐานคนจีนส่วนใหญ่ก็จะค้าขาย

(วรกฤษณ์ เล่าหะสัมพันธ. 13 พฤศจิกายน 2551: สัมภาษณ์)

“เมื่อมีงานเกี่ยวกับคนจีน เช่น เชิงมั่ง กินเจ็พที่จะไปเข้าร่วมที่ภาคกลางเพราะมีญาติอยู่ที่นั่นเยอะ ที่หาดใหญ่ก็มีเหมือนกัน”

(วรกฤษณ์ เล่าหะสัมพันธ. 13 พฤศจิกายน 2551: สัมภาษณ์)

ปัจจุบัน วรกฤษณ์ มีลูกทั้งหมด 2 คน เป็นผู้ชายทั้ง 2 คน ปัจจุบันเป็นสมาชิกสมาคมฮากกา ในส่วนบทบาทการทำงานเป็นโพร์แมน วรกฤษณ์มีลูกจ้างที่ทำงานก่อสร้างส่วนใหญ่เป็นคนมุสลิม

“เมื่อมีงานกรรมการก็จะโทรมาหรือให้บัตรเชิญไปร่วมงาน แต่ส่วนใหญ่ก็จะให้เป็นเงินบริจาคให้กับสมาคม การเป็นสมาชิกของพี่ คือว่า เมื่อก่อนพ่อกับแม่ที่เป็นสมาชิกมาก่อนแล้วพี่ก็เป็นต่อไปเลย หน้าที่สมาชิกก็จะร่วมกิจกรรมของสมาคม และช่วยกิจการของสมาคมตามช่วงจังหวะเวลา หรือเทศกาลที่กรรมการแจ้งมา”

(วรกฤษณ์ เล่าหะสัมพันธ. 13 พฤศจิกายน 2551: สัมภาษณ์)

เมื่อมีการจัดกิจกรรมที่สมาคมฮากกาจะมีการเชิญเจ้าหน้าที่เทศบาล เจ้าหน้าที่ของรัฐ เอกชน และประชาชนทั่วไปมาร่วมกิจกรรม

“ผมว่าสมาคมฮากกาถือว่าเป็นที่รวมคนจีนอีกที และบ่งบอกถึงการรวมกลุ่ม เป็นก้อนที่เข้มแข็ง เพราะสมาชิกที่เข้ามาไม่ใช่แค่คนจีนเท่านั้น คนไทยก็มีเยอะมาก ก็ถือว่าเป็นการร่วมกันสร้าง เรียนรู้วัฒนธรรมของกันและกัน โดยเฉพาะวัฒนธรรมคนจีน”

เมื่อประมาณ 20 ปีที่แล้ว วรกฤษณ์ เป็นคนหนึ่งที่เปลี่ยนนามสกุลของจากเดิม “แซ่ เล้า” เปลี่ยนเป็น เลหาสะสัมพันธพร โดยเหตุผลของการเปลี่ยนนั้นสืบเนื่องมาจากต้องการติดต่อทางราชการ ไม่มีบัตรประชาชน ค่อนข้างลำบากมาก แต่ทุกวันนี้ก็ใช้ชีวิตร่วมกับคนหาคนใหญ่ และมีกลุ่มเพื่อนหลากหลายอาชีพ วรกฤษณ์ เป็นคนไทยเชื้อสายจีนคนหนึ่งที่มีการปรับเปลี่ยนตนเองโดยการเปลี่ยนจากแซ่ เล้า มาเป็นนามสกุลไทย เพื่อต้องการใช้นามสกุลเป็นใบเบิกทางในการหางานทำ ซึ่ง วรกฤษณ์ มองว่าเป็นช่องทางที่ง่ายขึ้นและสะดวกขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นสมาชิกสมาคมฮากกาซึ่งการเป็นสมาชิกดังกล่าวได้รับช่องต่อจากพ่อแม่ตนเอง

1.7 พยา กาอินทร์: เสี่ยง อำนาจ เพื่อคนในตลาดกิมหยง

พยา เดิมเป็นคนอีสาน พ่อเป็นคนจีนที่มาจากฮ่องกง ส่วนแม่เป็นคนไทยอยู่ภาคอีสาน พ่อของ พยา มีพี่น้อง 2 คน และมีภรรยา 2 คน คนที่ 1 ไม่สามารถมีลูกให้กับคุณพ่อได้จึงหย่าร้างกัน และได้แต่งงานกับแม่ของ พยา ปัจจุบันน้องชายของคุณพ่ออยู่ประเทศเวียดนามมีศเป็นนายพลอายุ 60 ปี ส่วนพ่อและแม่ของ พยา เสียชีวิตแล้ว พยา มีพี่น้อง 10 คน เดิมทีตอนที่พยา อาศัยอยู่ที่ภาคอีสานประกอบอาชีพค้าขายเสื้อผ้า แต่เนื่องจากขายไม่ดีจึงย้ายมาอยู่ที่หาคนใหญ่ขายของอยู่ที่หาคนใหญ่ประมาณ 20 ปีมาแล้ว (อยู่หาคนใหญ่มา 20 ปีเช่นกัน) โดยการชักชวนจากพี่สาว สำหรับแผงขายผลไม้ในปัจจุบันเดิมเป็นของพี่สาว แต่บ่อยครั้งที่เทศกาลได้ใช้ระเบียบการขายสินค้าบนทางเท้ามาเป็นข้อบังคับสำหรับการไม่ให้พ่อค้าแม่ค้าในพื้นที่ได้ขายของเนื่องจากกีดขวางทางจราจร ซึ่งปัจจุบันเทศกาลจะคอยเข้ามาตรวจตราอยู่เสมอเพื่อไม่ให้ขายเหลื่อมล้ำไปยังพื้นที่ถนน ขณะนี้พี่น้องของ พยา อาศัยอยู่กรุงเทพฯ ทำธุรกิจส่งออกน้ำตาลที่กรุงเทพฯ ในมุมมองของพยา มองว่าพี่น้องของ พยา เก่งค้าขายหมดทุกคนทำธุรกิจค้าส่งกันทุกคน

“ลูกค้าประจำอีนี่นั่น อีนี่ได้หมด ส่วนใหญ่มาซื้อก็มาร้านอีนี่แหละ”

(พยา กาอินทร์. 2 เมษายน 2551: สัมภาษณ์)

“มาซื้อร้านเจ้าประจำ ชอบเค้า ถ้าของไม่ดีไม่สด อีนี่จะไม่หลอกขายเรา เค้าจะบอกเราตรงๆ ว่าของไม่ดี แต่ให้ราคาที่ถูกลง”

(พยา กาอินทร์. 2 เมษายน 2551: สัมภาษณ์)

ลูกค้าของ พยา จะเป็นลูกค้าประจำ ลูกค้าที่มาซื้อกับ พยา นั้น พยา สามารถจำได้หมด ซึ่งมีเสียงสะท้อนจากลูกค้า พยา ว่า เวลาตลาดกิมหยงถ้ามาซื้อผลไม้ไม่ต้องมาที่แผงของ พยา เท่านั้น พยา จะเลือกผลไม้ที่สด ใหม่ และลดราคาให้ และ พยา จะบอกกับลูกค้าอย่างตรงไปตรงมาว่าอันไหนสดหรือไม่สด อันไหนเป็นของที่มาใหม่

ขณะเดียวกัน นอกจากบทบาทการเป็นแม่ค้าแล้ว บทบาทที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง คือ พยาเป็นอีกปากเสียงหนึ่งให้กับคนในตลาดกิมหยง หากในพื้นที่ตลาดมีเรื่องราว หรือปัญหาใดที่คาบเกี่ยวกันระหว่างพื้นที่ตลาดกิมหยงกับหน่วยงานภาครัฐ พยาก็จะเป็อีกเสียงหนึ่งที่เข้าไปดูแลและจัดการ เช่น กรณีเทศกิจเข้ามาจัดการเรื่องของความเป็นระเบียบของที่ทางในการค้าขายของพื้นที่ตลาดสดข้างตลาดกิมหยง พยาก็จะเป็คนหนึ่งที่เข้าไปทำหน้าที่ประสานและรับรู้เรื่องราวต่างๆ

ในมุมมองของ พยา มองว่าการขายของที่ตรงไปตรงมากับลูกค้าเป็สิ่งสำคัญจะทำให้ลูกค้ามาซื้อของเป็ประจำที่ร้าน ขณะเดียวกันจากการที่ พยา มาจากภาคอีสาน ผู้วิจัยจะเห็น พยา ในบางครั้งจะสื่อสารโดยการใช้ภาษาอีสาน ภาษาจีน ภาษาไทยกลาง อีกทั้งจากการที่ พยา เป็คนที่เป็ปากเป็เสียงให้กับคนในตลาดกิมหยง ที่มีกับหน่วยงานของรัฐที่เข้ามาจัดระเบียบการขายของริมทางเท้า บ่อยครั้ง พยาจะเป็ผู้รับรู้ปัญหาของคนในตลาดและเป็คนกลางในการเชื่อมประสานระหว่างคนในตลาดกิมหยงและภาครัฐ

1.8 นิลุบล เจริญพานิช

คุณตาคุณยายของ นิลุบล เป็คนจีนแต่จิวที่มาจากเมืองซัวเถา ประเทศจีน อพยพมาอยู่ที่กรุงเทพมหานคร ด้วยเลื่อผื่นหมอนใบ เข้ามาเป็กรรมกรแบกหามข้าวสาร และสร้างบ้านอาศัยอยู่ที่กรุงเทพฯ ส่วนคุณปู่เป็คนจีนอพยพมาจากเมืองจินมาอยู่ที่ลพบุรี ส่วนคุณย่าเป็คนไทยที่อาศัยอยู่ จ.ลำพูน ทางภาคเหนือของประเทศไทย คุณปู่กับคุณย่าแต่งงานกันที่ จ.ลำพูน คุณพ่อคุณแม่ของ นิลุบล เรียนหนังสือที่ปีนังและได้แต่งงานร่วมกัน แล้วย้ายมาตั้งรกรากที่หาดใหญ่ ส่วนนิลุบลนั้นเกิดที่ อ.หาดใหญ่ นับถือศาสนาพุทธ

“คนหาดใหญ่ส่วนใหญ่เป็จีนแต่จิว มีจีนแคะ ไทหล่าบ้างประปราย จีนฮ่อในสมัยนั้นยังไม่เห็นเลย เพราะจะมาจากจินตอนใต้ ส่วนจีนแต่จิว จะอยู่ภาคกลางหน่อยนึ่ง ถ้าเทียบกับประเทศไทย ประมาณสมุทรปราการ ชุมพร”

(นิลุบล เจริญพานิช. 14 กันยายน 2551: สัมภาษณ์)

คุณแม่ของ นิลุบล หลังจากเรียนจบก็ได้มาทำกิจการ โรงแรม ที่มีชื่อเรียกว่า “โรงแรมแหลมทอง” โดยได้ใช้นามสกุล เจริญพานิชย์ ตั้งแต่กำเนิด

“คุณปู่แซ่เอ็ง ...มีคนลือว่าเป็นญาติกับซ็อย คุณแม่ แซ่เฮง ศิลปะวางกูด ตอนนั้นอยู่ ม.3 สมัยนั้นมี ม. 8 จึงเปลี่ยนเป็นศิลปะวางกูด”

“หาคใหญ่เริ่มเปลี่ยนจากอาคารไม้เป็นคอนกรีต มาประมาณปี 25 ที่เปลี่ยนแบบ ลับปลับเลย คือ ปี 30 เพราะเกิดไฟไหม้ใหญ่ ใหม้ทั้ง จากสาย 1 สาย 2 ใหม้หมดเลยนะ”

(นิลุบล เจริญพานิช. 14 กันยายน 2551: สัมภาษณ์)

ปัจจุบัน นิลุบล ทำงานเป็นประธานชุมชนกิมหยง-สันติสุข ในมุมมองของ นิลุบล มองว่าช่วงแรกนั้นการทำงานด้านการเมืองนั้นเป็นไปด้วยความลำบากเนื่องจากเป็นชุมชนคนจีน ดังนั้น การหากรรมการที่เป็นคนจีนนั้นค่อนข้างยาก เพราะคนจีนจะถือคติ “ทำมาค้าขายของตนเอง ก่อน เรื่องอื่นอย่าเพิ่งสนใจ” นอกจากนี้คนจีนในชุมชนเองยังไม่เข้าใจการทำงานในบทบาทของรัฐมากนัก

1. สรุปประเด็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

สำหรับเรื่องราวของข้อมูลที่ได้รับจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ซึ่งเป็นเรื่องราวชีวิตที่ผ่านคำบอกเล่าของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ไม่ว่าจะเป็นข้อเท็จจริงที่ถูกเลือกขึ้นเพื่อนำเสนอหรือถูกสร้างขึ้นเพื่อจุดหมายบางประการก็ตามแต่สิ่งที่เราไม่อาจปฏิเสธได้ก็คือ สิ่งเหล่านั้นเป็นรูปแบบของการดำเนินชีวิตที่มีอยู่ทุกๆ วัน เป็นเรื่องเล่าที่เกิดขึ้นจากความทรงจำ ณ ห้วงเวลาในอดีตและปัจจุบัน ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งเป็นประเด็นต่างๆ ดังตาราง

ผู้เล่า	เรื่องเล่า	แก่นเรื่อง
เจ้เสียม	ครอบครัว	ความลำบาก
	การค้า	ช่วยเหลือคน
อู่พร	การเป็นแม่ค้า	แม่ค้ารุ่นเดอะ
	ร้านใกล้เคียง	การขายสินค้าตัดราคากัน แย่งลูกค้า ตัดราคา
พี่กฤษณ์	การเปลี่ยนนามสกุล การทำงาน	เปลี่ยนนามสกุลเพื่อหางานทำ การทำงานร่วมกับคนมุสลิม
	กรรมการสมาคม การเข้าร่วมเทศกาลงาน ต่างๆ	รับช่วงการเป็นสมาชิกสมาคมต่อจากพ่อและแม่ มีการปฏิบัติตามความเชื่อของคนจีน เดินทางไปร่วมเทศกาลต่างๆ ที่กทม.
น้องเจน	หารายได้เสริม	ทำงานเสริมเพื่อสร้างความเหมือนกับเพื่อน ได้รับการยอมรับจากเพื่อนในกลุ่ม
	ดูแลความสวย	ความสวยความงามรับสื่อต่างๆ เพื่อดูแลความสวยและตามแฟชั่น
แปะชัย	ส่งต่อธุรกิจ	ธุรกิจให้ลูกชายดูแลและธุรกิจ
	ทำงานศาลเจ้า	ความเชื่อ-ทำงานเพื่อศาลเจ้าแล้วจะได้บุญ
น้องหลิง	เข้ากลุ่มทำตามเพื่อน/ ที่ บ้านมีความพร้อม	เพื่อน -เป็นเด็กต่างจังหวัดที่ไปอยู่กทม. ต้องการได้รับการยอมรับ
	ทำตามแฟชั่น	รู้สึกดี/ภูมิใจกับการแต่งตัวตามแฟชั่น
อู่ปู	การซื้อขาย	ลูกค้าประจำ
	ครอบครัว	ลูก
นิลุบล	ที่มาที่ไปของครอบครัว	ย้ายถิ่นฐานมาจากเมืองจีน การทำงานในอดีต
	การทำงานในบทบาททาง การเมือง	การหากรรมการคนจีน ปัญหาการทำงาน

ตารางที่ 3 เรื่องเล่าของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

จะเห็นได้ว่าในประเด็นที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับภูมิหลังของคนไทยเชื้อสายจีนที่ศึกษาในบริบทพื้นที่ เมืองหาดใหญ่นั้น คนไทยเชื้อสายจีนมีการหยิบยกเรื่องราวต่างๆ ที่แตกต่างกันในการเลือกเล่า เช่น เรื่องของครอบครัว ชีวิตความเป็นอยู่ในอดีต การทำงาน ซึ่งลักษณะดังกล่าวทำให้เห็นถึงชีวิตของแต่ละคนที่ผ่านเรื่องราวแต่ละเรื่องที่แตกต่างกัน ซึ่งภายใต้เรื่องราวดังกล่าวยังแฝงด้วยการบอกเล่า

ถึงรายละเอียดของเรื่องนั้นๆ เช่น ธุรกิจที่มีการช่วยเหลือคน ความทรงจำของการเป็นแม่ค้าจากวัยสาวสู่วัยกลางคน การขายสินค้าที่ตัดราคากัน การมีเส้นสาย และการตัดสินใจบนต่อเจ้าพนักงานหรือการทำงานในศาลเจ้า ซึ่งลักษณะดังกล่าวเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดการกระทำต่างๆ ที่มีขึ้นต่อความสัมพันธ์กับคนกลุ่มต่างๆ ในพื้นที่ และตามปรากฏการณ์ในการนำเสนอเรื่องราวชีวิตของคนไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่นั้นก็ไม่ได้ถูกตัดขาดจากบริบททางสังคมที่เชื่อมโยงอยู่ในพื้นที่ที่ศึกษาดังนั้นในการนำเสนอเรื่องราวต่างๆ ของคนไทยเชื้อสายจีนในประเด็นของภูมิหลังนั้นจึงมีความเฉพาะเจาะจงอยู่ด้วยเช่นกัน

3. วัฒนธรรมที่อยู่ในพื้นที่ของการวิจัย

เมืองหาดใหญ่เป็นพื้นที่ที่เต็มไปด้วยความหลากหลายของผู้คน ศาสนา ประกอบไปด้วยคนไทยเชื้อสายจีน คนมุสลิม นักท่องเที่ยวทั้งชาวต่างประเทศและในประเทศ ที่ปะปนไปตามคลื่นและกระแสของความหลากหลายทางวัฒนธรรมหลังไหลมาสู่พื้นที่หาดใหญ่ และจากการที่หาดใหญ่เป็นพื้นที่ที่มีการเชื่อมโยงกับรัฐและกระแสโลก สิ่งเหล่านี้ล้วนส่งผลต่อความคิด ความนึกคิดของความเป็นคนในชาติเดียวกัน หรือการเป็นพื้นที่เศรษฐกิจที่เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจและการเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมส่วนหนึ่งได้ส่งผลต่อวิถีการดำเนินชีวิตในแต่ละวันของคนในพื้นที่หาดใหญ่ สำหรับงานศึกษาชิ้นนี้มีได้มองว่าวัฒนธรรมเป็นเรื่องราวของความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรมหรือเป็นสิ่งล้ำค่าควรค่าแห่งการอนุรักษ์เพียงอย่างเดียว หากทว่าวัฒนธรรมในงานศึกษาชิ้นนี้เป็นเรื่องราวธรรมดาสามัญในสังคมที่ล้วนผูกโยงกับชีวิตประจำวันทั่วไปของคนในพื้นที่หาดใหญ่

การแบ่งวัฒนธรรมในงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งวัฒนธรรมออกเป็น 3 ลักษณะ คือ 1. วัฒนธรรมบรรพบุรุษจีน 2. วัฒนธรรมสมัยนิยม และ 3. วัฒนธรรมพื้นถิ่น โดยวัฒนธรรมทั้ง 3 ลักษณะมีดังนี้

3.1 วัฒนธรรมบรรพบุรุษจีน

พื้นที่เมืองหาดใหญ่เป็นพื้นที่ที่คนไทยเชื้อสายจีนอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากซึ่งคนไทยเชื้อสายจีนเหล่านี้ได้มีการหยิบใช้และถือปฏิบัติท่ามกลางการปะปนของวัฒนธรรมสมัยนิยมและวัฒนธรรมพื้นถิ่น เมื่อผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลในพื้นที่ในสถานที่ต่างๆ ก็จะสามารถพบเห็นสิ่งที่บ่งบอกถึงความเป็นวัฒนธรรมจีนได้มากมาย เช่น ศาลเจ้าแม่ทับทิมตั้งอยู่ย่านเศรษฐกิจหาดใหญ่ สมาคมฮกเกี้ยนตั้งอยู่บริเวณถนนสาย 3 สมาคมไหหลำ โรงเจ ตั้งอยู่ตามพื้นที่ต่างๆ ในหาดใหญ่ สำหรับวัฒนธรรมบรรพบุรุษจีนผู้วิจัยได้แบ่งประเด็นต่างๆ ดังนี้

3.3.1 ศาลเจ้าแม่ทับทิมและสมาคมไหหลำ: วัฒนธรรมที่ไหลเวียนในพื้นที่

ณ ย่านเศรษฐกิจขนาดใหญ่หลายคนมักให้ภาพว่าเป็นพื้นที่ทางการค้า พื้นที่ของการประกอบธุรกิจและบริการ หากทว่าในอีกด้านหนึ่งเราจะสามารถพบเห็นสิ่งที่ยังบอกถึงวัฒนธรรมจีนในพื้นที่ย่านเศรษฐกิจนี้ได้มากมาย ที่พื้นที่ปลายทางสายเส่นห่านุสรณ์จะได้พบเห็นศาลเจ้าแม่ทับทิมซึ่งตั้งอยู่ร่วมพื้นที่เดียวกับสมาคมไหหลำ ศาลเจ้าแม่ทับทิมและสมาคมไหหลำแห่งนี้ หากได้มาในช่วงเวลากลางวันศาลเจ้าแห่งนี้ดูเหมือนเป็นศาลเจ้าที่เปิดให้คนได้สักการะเจ้าแม่ทับทิมและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หากมาในช่วงเวลากลางคืนศาลเจ้าปิด และจะมีสถานบันเทิงมากมายอยู่บริเวณใกล้เคียงกับศาลเจ้าดังกล่าว เช่น ไนต์คลับ ผับ บาร์ คลับและสถานบริการนวดแผนโบราณ

ภาพที่ 35 สมาคมไหหลำและศาลเจ้าแม่ทับทิม

เมื่อเข้าไปสู่พื้นที่ศาลเจ้าแม่ทับทิมและสมาคมไหหลำแห่งนี้ สิ่งที่ผู้วิจัยพบเห็นเป็นอันดับแรก คือ อักษรภาษาจีนเป็นอักษรที่ทำด้วยสีทอง ซึ่งเป็นสิ่งมงคลที่คนไทยเชื้อสายจีนมักใช้ทำสิ่งมงคลต่างๆ สองข้างประตูมีสื่อที่บอกถึงการกราบไหว้เจ้าแม่ทับทิมด้วยภาษาจีน ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ซึ่งให้เห็นถึงการสื่อให้คนทั่วไปทั้งชาวไทยและต่างชาติได้รับรู้ถึงสถานที่ดังกล่าวเมื่อเดินเข้าไปในศาลเจ้า ผู้วิจัยได้พบกับชายคนหนึ่งสอบถามได้ความว่าชายผู้นี้เป็นผู้ดูแลศาลเจ้าแห่งนี้ โดยท่านให้ผู้วิจัยเรียกว่า “แปะเฮง”

ผู้วิจัยได้พูดคุยกับแปะเฮง ทำให้ทราบถึงตำนานความเชื่อเกี่ยวกับตำนานเจ้าแม่ทับทิม ซึ่งโดยปกติแล้วการตั้งศาลเจ้าแม่ทับทิมนั้นจะตั้งบริเวณปากน้ำด้วยความเชื่อที่ว่าเจ้าแม่ทับทิมนั้นจะปกป้องคุ้มภัยผู้ที่เดินทางทางเรือหรือมีอาชีพที่ผูกโยงกับน้ำ บริเวณภายในของพื้นที่ศาลเจ้าจะมีโต๊ะสำหรับเวลามีการประชุมหรือสมาชิกสมาคมไหหลำนัดรวมตัวพบปะสังสรรค์กัน ซึ่งคนที่มา

ในสมาคมจะมีทุกช่วงวัยตั้งแต่ วัยรุ่น วัยผู้ใหญ่ วัยกลางคน และผู้สูงวัย แต่โดยส่วนใหญ่จะเป็นวัยกลางคนและผู้สูงวัยเสียมากกว่า

“ที่นี่เปิดทุกวัน สมาคมจะมีประหลุมทุกเดือน แต่ถึงไม่มีประหลุมก็จะมีคนมานั่งคุยกัน ส่วนใหญ่จะคนอายุเยอะแล้ว มาที่นี่แล้วมีเพื่อนคุย”

(แปะเฮง. 20 มกราคม 2552: สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ยังมีเจ้าแม่ทับทิมประทับอยู่สำหรับการสักการบูชา ศาลเจ้าแห่งนี้เป็นศาลเจ้าที่เปิดกว้างสำหรับคนทุกคนที่สามารถเข้ามาสักการบูชาได้ ขึ้นอยู่กับการเคารพบูชาของแต่ละคน และโดยส่วนใหญ่ผู้ที่มีความเชื่อเกี่ยวกับเจ้าแม่ทับทิมนั้นจะไม่รับประทานปลาทับทิม ด้วยความเชื่อเรื่องชื่อที่เหมือนกันและเปรียบเทียบเป็นสิ่งแทนกัน

ในแต่ละปีจะมีการจัดงานสังสรรค์ประจำปีอย่างน้อยปีละ1ครั้ง โดยมากนิยมจัดที่โรงแรมหรือร้านอาหารขนาดใหญ่ ภายในงานจะจัดเลี้ยงแบบโต๊ะจีน เพื่อให้ได้รับประทานอาหารร่วมกันมีการจับฉลากเลขบัตรเพื่อแจกรางวัลแก่ผู้มาร่วมงานนอกจากงานเลี้ยงประจำปี ทางสมาคมบางสมาคมมีการจัดส่งข่าวสาร เช่น ข่าวการแต่งงานของสมาชิก หรือบุตรหลาน ข่าวการตายของสมาชิกหรือพ่อแม่และบุตรหลาน เพื่อให้สมาชิกได้ไปร่วมงาน ให้ของขวัญ ให้การช่วยเหลือหรือทำบุญ

สำหรับกิจกรรมที่ศาลเจ้าจัดขึ้นจะขึ้นอยู่กับช่วงเวลาเทศกาลงานต่างๆ เช่น ที่ผ่านมาทางศาลเจ้าได้จัดกิจกรรมเทศกาลตรุษจีน เมื่อก่อนจะมีการเชิดสิงโต แห่มังกร และมีการตั้งเสาไม้ไผ่ที่สูงและบนยอดเสาไม้ไผ่นั้นมีชองอั้งเปาอยู่ ให้มังกรได้ปีนขึ้นไปหยิบชองนั้นลงมา นอกจากนี้ยังมีการจัดไหว้เทพบนสวรรค์และเจ้าแม่ทับทิม โดยในวันนี้ทุกคนจะพร้อมใจกันใส่เสื้อสีแดงซึ่งเป็นสัญลักษณ์สีแห่งความโชคดีของคนไทยเชื้อสายจีน นอกจากนี้สมาคมยังมีการจัดกิจกรรมในวันสำคัญในหลายลักษณะดังภาพ

ภาพ 36-37 การแสดงเซดสิงโต และรำพัด ณ ย่านเศรษฐกิจขนาดใหญ่

“เดี๋ยวนี้คนเริ่มน้อย ส่วนใหญ่เขาจะไปกันที่แถวลีการ์เดนส์ ไม่ก็วัดฉือฉาง ที่สี่ฯ เขาจัดเป็นงานใหญ่โต คนเขาชอบไปกันแถวนั้นมากกว่า มีอะไรให้ดูเยอะ”

(แปะเฮง. 20 มกราคม 2552: สัมภาษณ์)

จากภาพเห็นได้ว่าคนไทยเชื้อสายจีนยังมีประเพณีพิธีกรรมบางอย่างที่กระทำในที่สาธารณะ เช่น งานแห่พระในงานประจำปีของศาลเจ้า ในงานแห่พระจะมีขบวนพาเหรด สิงโต มังกร ขบวนทรงเจ้าและเชิญรูปเคารพเทพเจ้าแห่ไปยังบ้านเรือนของคนไทยเชื้อสายจีนเพื่อความเป็นสิริมงคล ในพิธีกรรมเหล่านี้นอกจากจะแสดงให้เห็นถึงประเพณี ความเชื่อ บทบาทของคนไทยเชื้อสายจีนในเมืองหาดใหญ่แล้ว คนไทยเชื้อสายจีนยังไม่รังเกียจหรือกีดกันให้คนต่างชาติพันธุ์และต่างศาสนามีโอกาสได้รับรู้ในพิธีกรรมของคนจีนและร่วมดูงานได้โดยไม่รู้สึกรังเกียจต่อประเพณีและวัฒนธรรม

3.3.2 สมาคมฮากกา / ศาลเจ้าเลี่ยนฮัวเกาะ : กิจกรรมวัฒนธรรมบรรพบุรุษจีน

เมื่อเข้าสู่พื้นที่สมาคมฮากกาสิ่งที่ปรากฏเห็นได้ชัดคือ ลักษณะทางกายภาพที่บ่งชี้และสื่อให้เห็นถึงวัฒนธรรมจีนนั่นคือสิ่งปลูกสร้างในรูปแบบของสถาปัตยกรรมที่เป็นรูปทรงจีน ประตูลีแดง มีอักษรภาษาจีน กระจกแปลเคลือบ ตามหลักความเชื่อเรื่องฮวงจุ้ยของไทยเชื้อสายจีนที่เชื่อว่ากระจกแปลเคลือบจะช่วยสะท้อนสิ่งไม่ดีและชั่วร้ายออกไป ลักษณะดังกล่าวได้ชี้ให้เห็นถึงความ

เชื่อของคนไทยเชื้อสายจีนที่มีความเชื่อเกี่ยวกับฮวงจุ้ยและสถานที่ตั้งเพื่อเป็นการเสริมในเรื่องของความเป็นอยู่และธุรกิจการค้า

ในช่วงเช้ามีกิจกรรมหนึ่งที่สื่อถึงวัฒนธรรมของคนไทยเชื้อสายจีนนั่น คือ การรำไทเก๊กจะมีคนทุกช่วงวัยมาร่วมกันออกกำลังกาย ส่วนในช่วงเวลาตอนเย็นจะมีการสอนฝึกกังฟูให้กับกลุ่มเยาวชนทั่วไป ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวเป็นกิจกรรมที่สื่อให้เห็นถึงวัฒนธรรมบรรพบุรุษจีนซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่ผูกโยงกับชีวิตประจำวันที่มีใช้เรื่องราวของประเพณี พิธีกรรมเกี่ยวกับทางวัฒนธรรมการไหว้เจ้าหรือความเชื่อในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพียงอย่างเดียว

สำหรับช่วงเทศกาลตรุษจีนหากใครได้ไปยังสมาคมฮากกาจะเห็นมีกลุ่มเด็กอายุประมาณ 13-18 ปี มาร่วมกันซ้อมตีกลอง ฝึกเชิดสิงโต เพื่อเตรียมความพร้อมในการจัดแสดงทางวัฒนธรรมในวันตรุษจีน หากเป็นช่วงเทศกาลกินเจ ทางสมาคมจะมีจัดโต๊ะบูชาให้คนทั่วไปได้มีการสักการะเทพเจ้ากวนอู ซึ่งเป็นเทพเจ้าที่ชาวฮากกาให้การนับถือกัน

ด้านการใช้ชีวิตของคนไทยเชื้อสายจีนในแต่ละวันนั้น ปรากฏให้เห็นในพื้นที่ต่างๆ ของหาดใหญ่ ทั้งในรูปแบบของการดำเนินชีวิต หรือการกราบไหว้บรรพบุรุษ เทพเจ้า เจ้าที่ ปิ้งเจ้า กง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ในรูปแบบของการขอพรให้กับกิจการการค้า สุขภาพ และครอบครัว ขณะเดียวกันคนไทยเชื้อสายจีนเองก็ยังมีให้การเคารพบูชาตามความเชื่อที่ผูกติดกับพุทธศาสนิกชนไทย ซึ่งสิ่งเหล่านี้แนบแน่นอยู่ในช่วงเวลาของการใช้ชีวิตในแต่ละวันดังภาพ

ภาพที่ 38 หิ้งพระสำหรับการกราบไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์

“ทุกๆ เช้าพี่จะไหว้เจ้าที่ทุกเช้าเลย ก็เราทำการค้าเราเปิดร้านทุกวัน เราก็ไหว้เจ้าที่เจ้าทางให้ช่วยเรื่องกิจการของเรา ช่วงนี้ขายไม่ค่อยดีคนน้อย แยมมาก

(สมใจ แซ่ฉั่ว. 2 สิงหาคม 2551: สัมภาษณ์)

จากภาพและคำกล่าวข้างต้นเห็นได้ว่าคนไทยเชื้อสายจีนมีการสักการะเทพเจ้ากวนอู และกราบไหว้ นางกวัก บุษบา ร. 5 ซึ่งเป็นการผสมปนเป่ถึงความคิดความเชื่อ และการใช้ชีวิตที่ผูกโยงและมีนัยเพื่อทางการค้าและการใช้ชีวิต ขณะเดียวกันคนไทยเชื้อสายจีนในภาคใหญ่มีการทำบุญและสักการะพระในวันสำคัญทางศาสนาพุทธ หากทว่าเมื่อใดที่คนไทยเชื้อสายจีนเกิดปัญหาในชีวิต ความรู้สึกไม่สบายใจ หรือสุขภาพร่างกายไม่แข็งแรง คนไทยเชื้อสายจีนก็เลือกที่จะไหว้เจ้าที่ศาลเจ้าเพื่อขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เทพแห่งสวรรค์ได้ปกป้องคุ้มครอง และให้มีความเจริญรุ่งเรืองในการประกอบอาชีพ กล่าวได้ว่าประเพณีและพิธีกรรมเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีน ดังเห็นได้จากการปิดร้านหรือหยุดงานในวันสำคัญตามประเพณีจีน เช่น เทศกาลตรุษจีน สารทจีนและเทศกาลเซ็งเม้งเพื่อทำพิธีกรรมต่างๆ ตามความเชื่อ การไปนมัสการเทพเจ้าที่ศาลเจ้า และสนับสนุนเงินทุนในการจัดงานประจำปีของศาลเจ้า การประดิษฐานและกราบไหว้บูชาเจ้าที่ภายในบ้านพิธีกรรมเหล่านี้เป็นพิธีกรรมที่กระทำภายในศาสนสถานหรือบ้านของคนจีน

จะเห็นได้ว่าคนไทยเชื้อสายจีนมีการแสดงออกถึงความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมและการรวมกลุ่มคนด้วยการจัดตั้งสมาคม มูลนิธิ วัด โรง เจ ศาลเจ้าจีน ต่างๆ ซึ่งสถานที่ต่างๆ เหล่านี้ยังมีบทบาทสำคัญอันเป็นพื้นที่จัดแสดงประเพณีและวัฒนธรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ภาคใหญ่ เช่น ในช่วงเทศกาลถือศีลกินเจ เทศกาลตรุษจีน ผู้วิจัยก็จะพบเห็นกิจกรรมต่างๆ ที่สมาคมและมูลนิธิร่วมกันจัดขึ้น มีกิจกรรมการแสดงงิ้ว การโชว์สิงโต พิธีลุยไฟ พิธีทรงเจ้า หรือจะเป็นสมาคมฮากกาที่จัดให้มีการแสดงเชิดสิงโต และเปิดให้ประชาชนคนทั่วไปได้เข้าไปกราบไหว้บูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สอดคล้องกับ สุภการ สิริไพศาล และคณะ (2549: 77-78) ได้กล่าวในเรื่องของการรวมกลุ่มเป็นสมาคม มูลนิธิ วัดและศาลเจ้าจีนของคนไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่เมืองภาคใหญ่ไว้ คือ ภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชาวจีนภาคใหญ่ที่สำคัญ คือ การรวมกลุ่มตามความเชื่อแบบจีนที่วัด โรงเจ และศาลเจ้าจีน ซึ่งศาสนสถานเหล่านี้เกิดขึ้นด้วยเหตุผลเพื่อใช้สำหรับเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เป็นศูนย์รวมจิตใจและเป็นที่พักปะติดต่อระหว่างชนชาวจีนด้วยกัน ชาวจีนมีการสักการะและบูชาในฐานะเป็นศาสนสถานปฏิบัติกิจในด้านต่างๆ และก่อให้เกิดประโยชน์ต่อเมืองภาคใหญ่

จากลักษณะดังกล่าว แม้ช่วงเวลาจะมีการเปลี่ยนผ่านไปสู่วัยความทันสมัยมากขึ้นแล้วก็ตาม หรือคนในพื้นที่ภาคใหญ่จะได้รับกระแสความทันสมัยมากกระทบและแทรกซึมอยู่ในการใช้ชีวิตของพวกเขา แต่ในขณะที่เดียวกันคนไทยเชื้อสายจีนเองก็ยังมีชีวิตที่ผูกติดกับความคิด ความเชื่อ และอุดมการณ์เกี่ยวกับวัฒนธรรมบรรพบุรุษจีนอยู่ ซึ่งอาจจะมากบ้างน้อยบ้างแตกต่างกันไปตามวิถีแห่งชีวิตของคนแต่ละคน

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าวัฒนธรรมบรรพบุรุษจีนมีการผลิตสร้าง หยิบใช้ และหยิบยืมจาก คนอีกรุ่นหนึ่งสู่รุ่นหนึ่งและรุ่นต่อไป โดยมีวิธีการที่หลากหลาย เช่น องค์กร สมาคม พิธีทาง ศาสนา วิถีปฏิบัติ งานเทศกาลต่างๆ ซึ่งวิธีการเหล่านี้ถูกผลิตซ้ำ อนุรักษ์ สืบทอดจากครอบครัว ด้วยการสร้างระบบคิด ปฏิบัติให้เห็น หรือจะเป็นคำบอกเล่าจากเครือญาติที่คอยให้คำปรึกษา เข้าร่วม กิจกรรมต่างๆ หรือในรูปแบบองค์กรที่มีการจัดกิจกรรมงานในช่วงเทศกาล ประเพณี สิ่งเหล่านี้สิ่ง เหล่านี้ล้วนถูกผลิตสร้างขึ้น นำไปใช้และสืบทอดคงปรากฏให้เห็นในปัจจุบัน

3.2 วัฒนธรรมสมัยนิยม

พื้นที่ขนาดใหญ่เป็นพื้นที่แห่งสังคมเมือง ภายใต้อำนาจความเป็นเมืองดังกล่าวบ่งบอกถึงการ หลั่งไหลของผู้คน สิ่งอำนวยความสะดวก การแสวงหาโอกาสและอาชีพ และด้วยเป็นพื้นที่ เศรษฐกิจของภูมิภาค ทำให้การเชื่อมโยงกับกระแสโลกเป็นไปอย่างรวดเร็วและง่ายดาย ส่วนหนึ่ง เป็นผลสืบเนื่องมาจากนโยบายรัฐที่ให้การสนับสนุนและกระตุ้นให้เปลี่ยนแปลงพื้นที่ไปสู่ลักษณะ เมืองทุนนิยมในเรื่องดังกล่าว ทำให้ขนาดใหญ่เป็นพื้นที่เปิดรับต่อกระแสธารแห่งความหลากหลาย ทางวัฒนธรรม พื้นที่ดังกล่าวมีลักษณะเป็นสังคมเมืองที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม มีความ หลากหลายซับซ้อนของความคิดหรือวิถีชีวิตประจำวัน สำหรับวัฒนธรรมร่วมสมัยนิยมในงานวิจัย ชั้นนี้ผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น 2 ประเด็น คือ 1. ลีการ์เดนส์ : จุดนัดพบวัยรุ่นแห่งแฟชั่นทันสมัย 2. ร้านน้ำชา: จากกอฟฟีน, โกปี้สู่คาปูชิโน (Cappuccino), เอสเปรสโซ (Espresso) ดังรายละเอียด

3.2.1 ลีการ์เดนส์ : จุดนัดพบวัยรุ่นแห่งแฟชั่นทันสมัย

เมื่อได้เข้าสู่พื้นที่บริเวณย่านการค้าถนนสายเสนหามนุสรณ์โดยเฉพาะห้างสรรพสินค้า ลีการ์เดนส์ที่เปรียบเป็น “จุดนัดพบวัยรุ่น” ของขนาดใหญ่ ซึ่งเวลากลางวันนั้นมีคนหลากหลายกลุ่ม มาซื้อสินค้าหรือเดินเที่ยวในห้างสรรพสินค้าต่างๆ ภายในห้างประกอบด้วยสินค้าแฟชั่นทันสมัย มากมาย โรงภาพยนตร์ ตู้คาราโอเกะ ตู้ถ่ายสตูดิโอที่วัยรุ่นให้ความนิยมเป็นอย่างมาก โดยส่วน ใหญ่แฟชั่นเสื้อผ้าร้านจะนำรูปแบบใหม่ๆ มาเสนอ โดยเฉพาะรูปแบบเกาหลีที่กำลังได้รับความนิยม

“เจนชอบมาที่นี่ (ย่านลีการ์เดนส์) มาแล้วมันได้ครบหมดทั้งเดินเล่น ซื้อของ เสื้อผ้า หรือมานั่งกิน KFC มาเดินดูโทรศัพท์บ้าง”

(ชติกานต์ ธรรมกานต์. 11 มกราคม 2552: สัมภาษณ์)

“มีมือถือ 2 เครื่อง เครื่องแรกแม่ซื้อให้ แต่มั่นเก่าแล้วก็เลยซื้ออีกเครื่อง เครื่องนี้ถ่ายภาพได้ เล่นเน็ต (Internet) ฟังเพลง ก็ได้ จริงๆ ก็ไม่ได้ใช้สักเท่าไรหรอก พอใช้เข้าจริงๆ ก็แค่โทร.ออกอย่างเดียวเอง”

(กาญจนา ตั้งตระกูล. วันที่ 18 กันยายน 2551: สัมภาษณ์)

“ชอบดูหนังเกาหลี เพลงก็ชอบฟัง ดิฉันมากดูเกือบทุกเรื่อง สั่งซื้อจาก website เสียงโทรศัพท์ก็ตั้งเป็นเพลงเกาหลี ”

(กาญจนา ตั้งตระกูล. วันที่ 18 กันยายน 2551: สัมภาษณ์)

จากลักษณะดังกล่าว ในบางครั้งบางคราวการบริโภคสิ่งนำสมัย แฟชั่นหรือเทคโนโลยีต่างๆ เป็นเรื่องราวของความต้องการในการสื่อให้เห็นถึงความหมายในเรื่องของความโก้หรู ภูมิระดับ มีความทันสมัย เนื่องจากสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นถึงการมีชีวิตที่ทันสมัย ซึ่งสิ่งสำคัญสิ่งหนึ่งที่มีส่วนในการทำให้ผู้คนเลือกบริโภคความทันสมัยนั้นคือ สื่อ ดังที่ สุระเดช โชติอุดมพันธ์ (2550: 171) ได้กล่าวถึงมุมมองของการบริโภคสินค้าในกระแสบริโภคนิยมไว้ว่า การบริโภคนิตภัณฑ์ในปัจจุบันมักไม่ได้เน้นที่คุณสมบัติของตัวสินค้าโดยตรงมากเท่ากับวิถีชีวิตหรือความหมายที่แฝงอยู่ภายใต้การบริโภคนิตภัณฑ์ ในลักษณะเดียวกันนี้รถยนต์ที่วิ่งอยู่ตามถนนอาจจะไม่แตกต่างกันมากนักในแง่คุณภาพ หากแต่ภาพลักษณ์ของยี่ห้อและรุ่นลั่วนต่างมีความสำคัญต่อการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภค

ภาพที่ 39-40 กระแสธารแห่งความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่เข้าสู่พื้นที่ขนาดใหญ่

จากภาพเห็นได้ว่าหาคใหญ่เป็นพื้นที่ของความเป็นเมืองที่มีกระแสธารความหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัฒนธรรมสมัยนิยมที่หลั่งไหลเข้ามาในพื้นที่หาคใหญ่

กระแสธารดังกล่าวได้หล่อไหลมาพร้อมกับความต้องการในการพัฒนาขนาดใหญ่ให้เป็นพื้นที่ท่องเที่ยวและดึงดูดทางด้านเศรษฐกิจ ซึ่งในอีกแง่มุมหนึ่ง สังคมมักมองว่า วัฒนธรรมสมัยนิยมกระแสแฟชั่น หรือวัฒนธรรมป๊อป (Pop Culture) ต่างๆ ที่เกิดขึ้น เปลี่ยนแปลงหรือเสื่อมความนิยมลงไปตามยุคสมัยนั้นเป็นภัยคุกคาม (threat) ต่อความเป็นไทย และวัฒนธรรมไทย ซึ่งภัยคุกคามที่วุ่นวายนี้มาจากวัฒนธรรมต่างชาติหรือความคิดปกติทางพฤติกรรมของคนบางกลุ่มที่ควรได้รับการจัดการปรับเปลี่ยนหรือปรับปรุงเสียใหม่ให้ถูกต้อง ดีงาม เหมาะสมกับวัฒนธรรมไทย ในแง่มุมดังกล่าว พัฒนา กิติยาษา (2546: 24) มองว่า กระบวนทัศน์วัฒนธรรมไทยได้ผลิตวาทกรรมไทยที่แฝงไว้ด้วย “อคติ” และ “คับแคบ” ในแง่การปฏิเสธวิถีชีวิตร่วมสมัย โดยเฉพาะส่วนที่ได้รับความนิยมชมชอบอย่างแพร่หลายโดยชาวบ้านร้านตลาดและคนธรรมดาสามัญในสังคม

สำหรับประเพณี วัฒนธรรมหนึ่งที่บอกลักษณะวัฒนธรรมทันสมัยที่มีขึ้นในพื้นที่ย่านเศรษฐกิจนั้น เนื่องจากพื้นที่ย่านเศรษฐกิจของขนาดใหญ่เป็นพื้นที่แห่งการท่องเที่ยว ดังนั้น เมื่อถึงช่วงเทศกาล งานประเพณีวัฒนธรรมต่างๆ พื้นที่ดังกล่าวก็จะเป็นพื้นที่จัดแสดง งานเทศกาลต่างๆ ซึ่งเทศกาลหนึ่งที่ถูกจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี คือ เทศกาลวันคริสต์มาส (Christmas Day) จากการที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ในช่วงที่มีเทศกาลวันคริสต์มาส จะเห็นท้องถนน ห้างสรรพสินค้าประดับประดาด้วยสัญลักษณ์ต่างๆ เช่น ต้นสน ไฟหลากหลายสี ซานตาคลอส (Santa-Claus) กวางเรนเดียร์ และจะเห็นกลุ่มคนต่างๆ เข้าร่วมกิจกรรม มีทั้ง นักท่องเที่ยวชาวสิงคโปร์ มาเลเซีย คนไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่นั้น ทำให้ผู้วิจัยได้เห็นการใช้ชีวิตอีกมุมหนึ่งของคนไทยเชื้อสายจีนที่ยังมีชีวิตที่ผูกโยงอยู่กับวัฒนธรรมสมัยนิยม

ขณะเดียวกันในบริบทของพื้นที่เมือง การบริโภคสินค้าที่ทันสมัย บางครั้งก็เพื่อเป็นการบอกว่าตนเองมีอำนาจในหลายๆ เรื่องทั้งอำนาจทางการเงิน อำนาจทางความหมาย อำนาจทางวัตถุ เพื่อสร้างความหมายว่าตนมีเกียรติจากการเป็นเจ้าของสิ่งต่างๆ หรือเป็นเจ้าของมูลค่าทางวัฒนธรรมที่แฝงอยู่ในตัวสินค้านั้นๆ เช่น การใช้โทรศัพท์มือถือยี่ห้อแพงและรุ่นใหม่ๆ สินค้ายี่ห้อดัง และเมื่อเป็นเจ้าของสิ่งเหล่านี้แล้วมักมีการแสดงออกด้วยท่าทางหรือคำพูดที่เหนือกว่า ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นสาเหตุหนึ่งที่มีส่วนสำคัญให้มีการบริโภคความทันสมัยที่เลียนแบบและแข่งขัน หรืออีกนัยหนึ่งเพื่อเป็นการสร้างอัตลักษณ์ของการเป็นคนมีระดับ ผ่านการเป็นเจ้าของสินค้าเหล่านี้ แม้อำนาจนี้มิได้เป็นอำนาจที่ก้าวร้าว หรืออำนาจโดยใช้กำลังในการทำร้ายผู้อื่น แต่ก็มีความสัมพันธ์ทางอำนาจที่แฝงอยู่ในพื้นที่ ดังที่พัฒนา กิติยาษา (2546: 45) กล่าวถึงกระแสวัฒนธรรมสมัยนิยมเป็นพื้นที่ที่เต็มไปด้วยการนิยาม ช่วงชิงการนิยาม และนำเสนอ “ความเป็นตัวตน/ความเป็นตัวฉัน” ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและระดับกลุ่มสังคม

3.2.2 ร้านน้ำชา: จากก้อป้อ,โกปี้สู่คาปูชิโน (Cappuccino), เอสเปรสโซ (Espresso)

ร้านน้ำชาในอดีตโดยส่วนใหญ่มักมีขึ้นในชุมชนชาวจีน ในชุมชนชาวจีนผู้ที่มาดื่มมักนิยมดื่มตอนเช้าและคุยเรื่องธุรกิจการค้าเมื่อดื่มน้ำชาก็มักคุยเรื่องสารทุกข์สุขดิบ ข่าวดราม่าความเป็นไปในชุมชนและเรื่องของการทำมาหากิน ทั้งนี้หาดใหญ่ก็เป็นอีกพื้นที่หนึ่งในอดีตที่มีร้านน้ำชากระจายไปตามสถานที่ต่างๆ โดยส่วนใหญ่มักเป็นร้านน้ำชาของคนจีน หรืออีกลักษณะหนึ่งที่น่าปรากฏ คือ โรงเตี๊ยมในอดีตนั่นเอง

“แปะขายชามาตั้งแต่สมัยหนุ่มแล้ว”

“เมื่อก่อนปั่นชาเส่งขาย แวะขายตามห้างร้าน ที่ราชการ”

“ไม่เป็นไร คนรุ่นแปะยังกินกันอยู่ กาแฟก็พวกรุ่นใหม่กินไป เขาไม่รู้จักแล้ว โกปี้”

(แปะสุข. 10 มกราคม 2552: สัมภาษณ์)

เสียงเหล่านี้เป็นเสียงที่พรั่งพรูออกมาจากอแปะร้านขายน้ำชาเมื่อได้พูดคุยกับผู้วิจัย จากคำพูดดังกล่าวเป็นการบอกเล่าเรื่องราวของการยึดอาชีพเปิดร้านขายน้ำชาและกาแฟมานานแล้ว แปะเล่าให้ฟังว่า “ในช่วงเช้าจะขายดี ส่วนใหญ่เขามากินชากาแฟกันแล้วก็นั่งคุยกันเรื่องต่างๆ ไป” จากลักษณะดังกล่าวของ ศรีนทร รัตน์เจริญจร (2544: 16) ได้กล่าวไว้ว่า ร้านน้ำชาสมัยก่อนจะเรียกว่า “โอ๊ยว” ถ้าเติมน้ำแข็งก็เรียก “โอเลี้ยง” ส่วนคนชงกาแฟขายในไทยสมัยก่อนซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นชาวจีนเรียก “โกปี้” ร้านกาแฟเมื่อก่อนส่วนใหญ่จะเป็นของคนจีน แต่คนที่นั่งกินจะมีทั้งคนไทย ข้าราชการ มีพ่อค้าชาวจีนที่แวะคุยสังสรรค์กัน หากทว่ากระแสหนึ่งที่เข้ามาสู่พื้นที่ที่ทำให้ร้านน้ำชากาแฟที่เป็นที่นั่งพบปะสังสรรค์ของกลุ่มคนได้เปลี่ยนไป ด้วยช่วงวัยของกลุ่มที่ให้ความสนใจและปรับเปลี่ยนหันไปนิยมการนั่งและดื่มในอีกรูปแบบใหม่ที่เป็นารเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม นั่นคือ ร้านกาแฟ (Coffee Shop) ที่มีกาแฟที่หลากหลายเช่น คาปูชิโน (Cappuccino) เอสเปรสโซ (Espresso) ที่เป็นที่นิยมในหมู่วัยรุ่น

ในปัจจุบันร้านน้ำชาตามแบบคนจีนที่มีในพื้นที่หาดใหญ่เริ่มเลือนหายไป เช่น เปลี่ยนจากกาแฟโบราณมาแทนที่ด้วยกาแฟเอสเปรสโซ (Espresso) คาปูชิโน (Cappuccino) ที่คนรุ่นใหม่หรือคนในช่วงวัยทำงานหันมาให้ความนิยมเสียมากกว่าการถือกาแฟใส่ถุงที่มีอแปะชงด้วยถุงชงกาแฟ

จากลักษณะดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการบริโภควัฒนธรรมสมัยนิยม ในลักษณะการสื่อความหมาย ในลักษณะความเป็นสากลด้วยลักษณะของคนสมัยใหม่ในการบริโภค การตกแต่งร้านเป็นไปในลักษณะที่เป็นสากลตามสไตล์รูปแบบแต่ละร้าน นอกจากนี้ ยังมีคนอีกจำนวนหนึ่งได้เลือกกาแฟเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต การเดินถือแก้วกาแฟตรายี่ห้อต่างๆ เป็นการแสดงนัยยะเพื่อการเป็นคนไม่ตกยุค เป็นกระแสหนึ่งที่เข้ามาสู่พื้นที่ ดังที่ ศรีนคร รัตน์เจริญจร (2544: 4) กล่าวว่า วัฒนธรรมการดื่มกาแฟทำให้เป็นวัฒนธรรมสากลลักษณะเดียวกันทั่วทุกสังคม ที่มีการผสมผสานกันภายใต้วัฒนธรรมโลกาภิวัตน์ กาแฟเอสเปรสโซ่แบบอิตาลีสามารถหาดื่มได้โดยทั่วไปไม่เฉพาะในสังคมอิตาลีเท่านั้น จะเห็นได้ว่าลักษณะดังกล่าวในยุคนิยมกาแฟจึงเป็นวัตถุดิบค่าที่ถูกสร้างความหมายขึ้นเพื่อสร้างจุดขายและแสดงถึงสัญลักษณ์ของการบริโภคนิยม

ดังนั้น จากปรากฏการณ์ในพื้นที่ได้แสดงให้เห็นว่าหาดใหญ่เป็นพื้นที่ที่เต็มไปด้วยลักษณะความทันสมัยโดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่ย่านเศรษฐกิจหาดใหญ่ซึ่งเป็นย่านใจกลางที่มีการสร้างและจัดแสดงหรือนำเสนอความเป็นลักษณะต่างๆ ของความทันสมัย ไม่ว่าจะเป็นอยู่ในรูปของลักษณะทางกายภาพ เทศกาลงานต่างๆ สื่อสัญลักษณ์ต่างๆ และอีกนัยหนึ่งคือ เป็นพื้นที่ที่เต็มไปด้วยอุดมการณ์ ความคิด ความเชื่อของความทันสมัยนิยมที่เข้ามาทับซ้อนกับชีวิตประจำวันในวิถีชีวิตของคนในพื้นที่

3.3 วัฒนธรรมพื้นถิ่น

หาดใหญ่เป็นพื้นที่ที่มีความเป็นเมืองที่เป็นพื้นที่ที่เปิดกว้างต่อการรับกระแสการบริโภคและวัฒนธรรมสมัยนิยมเข้าในพื้นที่ แต่ภายใต้พื้นที่ดังกล่าวก็ยังมีได้ตัดขาดจากความเป็นพื้นที่ของภูมิภาคภาคใต้และเป็นพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (ปัตตานี ยะลา นราธิวาส สตูล สงขลา) จากลักษณะความเป็นพื้นถิ่นดังกล่าว หาดใหญ่จึงเป็นพื้นที่หนึ่งที่มีวัฒนธรรมพื้นถิ่นที่ปนเปไปด้วยวัฒนธรรมภาคใต้และวัฒนธรรมมุสลิม สำหรับวัฒนธรรมพื้นถิ่นในงานวิจัยชิ้นนี้แบ่งออกเป็น 2 ช้อย่อย คือ 1. เสน่ห์นาสุพรรณ: พื้นที่แห่งการจัดแสดงวัฒนธรรม 2. คำหรับมุสลิม: แหล่งรวมคนมุสลิม ดังรายละเอียด

3.3.1 เสน่ห์นาสุพรรณ: พื้นที่แห่งการจัดแสดงวัฒนธรรม

วัฒนธรรมพื้นถิ่นภาคใต้ที่ปรากฏให้เห็นในพื้นที่วิจัย เช่น งานเทศกาลทำบุญเดือนสิบ การทำบุญลากพระ ภาพของถนนสายเสน่ห์นาสุพรรณกับการจัดแสดงวัฒนธรรมมิให้เห็นได้แต่ละช่วงเทศกาลงาน ขณะเดียวกันคนไทยเชื้อสายจีนก็มีการทำบุญตักบาตรในตอนเช้า นอกจากนี้ยังมี

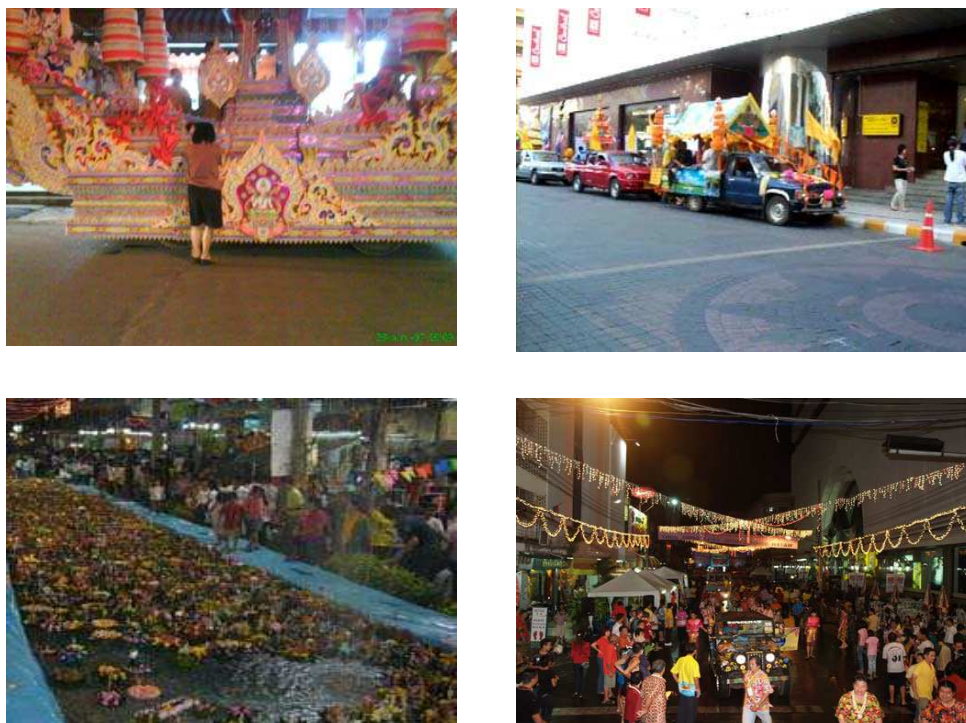
การจัดแสดงวัฒนธรรมในลักษณะต่างๆ เช่น เทศกาลสงกรานต์ ลอยกระทง และลากเรือพระ คนไทยเชื้อสายจีนร่วมทำบุญบริจาคเงิน ประนํานมต๋ไปพร้อมๆ กัน

การจัดแสดงทางวัฒนธรรมในลักษณะต่างๆ นี้ ส่วนใหญ่เป็นการจัดขึ้นโดยความร่วมมือระหว่างภาครัฐ โดยเฉพาะเทศบาลนครหาดใหญ่ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานหาดใหญ่ นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานต่างๆ เช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา สมาคมสมาพันธ์ธุรกิจการท่องเที่ยวจังหวัดสงขลา สำหรับการประชาสัมพันธ์เชิญชวนการเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมต่างๆ นั้น เมื่อได้มาที่หาดใหญ่เรามักจะพบเห็นแผ่นพับ ป้ายโฆษณาเพื่อเชิญชวนให้คนทั้งในและต่างถิ่นได้มาท่องเที่ยว ดังภาพ

ภาพที่ 41-42 แผ่นพับ โฆษณาประชาสัมพันธ์ท่องเที่ยวที่จัดขึ้นพื้นที่ย่านเศรษฐกิจ

จากภาพจะเห็นสื่อโฆษณาประชาสัมพันธ์ทั้งเป็นแผ่นพับ หรือเป็นการใช้รถเป็นสื่อเคลื่อนที่ โดยมีเสียงที่ดังเพื่อประกาศเชิญชวนการท่องเที่ยวในช่วงเทศกาลวันสงกรานต์หรือกิจกรรมวันปีใหม่ สิ่งเหล่านี้ได้ผ่านหู ผ่านตา ทั้งโดยที่ตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตามแต่ หากทว่าสิ่งหนึ่งที่เป็นเป้าหมายสำคัญเพื่อเป็นการชี้ชวนให้คนกลุ่มต่างๆ ได้เข้าร่วมกิจกรรมที่หน่วยงานภาครัฐและเอกชนได้จัดขึ้น โดยแฝงนัยเรื่องของการท่องเที่ยวและการสร้างเม็ดเงินให้กับหน่วยงานและองค์กรท้องถิ่นและการท่องเที่ยวดังภาพ

ภาพที่ 43-46 กิจกรรมเทศกาล งานประเพณีที่จัดขึ้น ณ พื้นที่ย่านเศรษฐกิจ

“แถวนี้มีจัดสงกรานต์ทุกปี พาลูกสาวมา เข้าวัยมาเล่น หาดใหญ่คนเยอะทุกปี”

จากภาพเป็นกิจกรรมในช่วงเทศกาลต่างๆ ของไทยและพื้นที่ภาคใต้ เช่น เทศกาลการลากพระ เทศกาลวันลอยกระทง เทศกาลวันสงกรานต์ ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ล้วนถูกจัดขึ้นที่ถนนสายเสนาหานุสรณ์ โดยที่รูปแบบกิจกรรมและสถานที่จัดงานถูกปรับเปลี่ยนและปรับสร้างใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับการเป็นพื้นที่เมือง และเป็นพื้นที่แห่งการท่องเที่ยว ในอดีตกิจกรรมเหล่านี้จะถูกจัดขึ้นที่วัด หากทว่าในสภาพสังคมของความเป็นเมือง กิจกรรมถูกหยิบใช้ขึ้นมาเพื่อสนองต่อนโยบายทาง การเมือง และเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับคนในพื้นที่และนักท่องเที่ยว

3.3.2 ดำหรับมุสลิม: แหล่งรวมคนมุสลิม

ร้านดำหรับมุสลิมตั้งอยู่ถนนนิพัทธ์อุทิส 1 เมื่อได้เข้าสู่พื้นที่ร้านดำหรับมุสลิมผู้วิจัยจะสังเกตเห็นผู้คนมากมายในร้าน อาหารที่ขายกันในร้านจะมีโรตี่เครื่องแกง โรตี่ไส้ต่างๆ มีอาหารที่ใช้เครื่องเทศที่บ่งบอกถึงการเป็นอาหารมุสลิม เช่น ผงกระหรี่ สิ่งหนึ่งที่ผู้วิจัยได้พบเห็นถึงแม้จะเป็นร้านอาหารมุสลิมแต่ที่นี้มีทั้งคนไทยเชื้อสายจีน ชาวไทยพุทธและชาวมุสลิมมานั่งรับประทาน

อาหารกัน ที่โต๊ะของคนไทยเชื้อสายจีนมีผู้ชาย 2-3 คนนั่งร่วมกัน โดยมีอายุประมาณ 50 ปีเห็นจะได้ ผู้วิจัยจึงได้มีโอกาสพูดคุยกับกลุ่มคนดังกล่าว

เสียงสนทนาพูดคุยในร้านเป็นเสียงที่ดังและภาษาที่ใช้ก็จะต่างกันไป หากผู้วิจัยนั่งโดยไม่สนใจฟังเสียงหรือตัดเสียงนี้ออกไปจากผู้วิจัย ผู้วิจัยก็จะไม่มีโอกาสรับรู้เรื่องราวต่างๆ แต่หากทว่าเสียงสนทนาพูดคุย เสียงสั่งอาหาร เสียงการวิพากษ์วิจารณ์ เสียงของการเล่าสู่กันฟังเป็นเสียงที่ตั้งเป็นภาษามลายู ภาษาจีน ภาษาไทยกลางและภาษาไทยถิ่นใต้ปะปนกันไป

ที่ร้านสำหรับมุสลิมเราจะพบเห็นการแต่งกายที่บ่งบอกถึงการเป็นคนมุสลิมได้อย่างชัดเจนเจ้าของและลูกจ้างหน้าร้านแต่งกายด้วยการคลุมฮิญาบสวมเสื้อแขนยาว และกระโปรงยาว หรืออาจเป็นกางเกงขายาว ส่วนผู้ชายบางคนจะแต่งกายด้วยชุดธรรมดาไม่มีการสวมหมวกกะปิเยาะห์ แต่ในบางคนก็จะสวมหมวกหมวกกะปิเยาะห์ด้วยเช่นกัน สำหรับวัฒนธรรมด้านการแต่งกายของชาวมุสลิมนั้น ในงานของ จีรศักดิ์ โสะสัน (2550: 140) ได้กล่าวว่า ชาวมุสลิมจะสวมเสื้อผ้าประจำวัฒนธรรมในช่วงเทศกาลวันสำคัญทางศาสนา เช่น สวมเสื้อกุรง หมวกกะหมาดขาว และสวมโสร่ง ซึ่งหลักการอิสลามจะกำหนดให้การแต่งกายของชายมุสลิมสวมใส่เสื้อผ้าให้ปกปิดเรือนร่างตั้งแต่เหนือสะดือจนถึงเข่า ในส่วนของการแต่งกายของสตรีมุสลิมนั้นจะต้องปกปิดร่างกายทั้งหมดยกเว้นเปิดได้เฉพาะใบหน้ากับฝ่ามือเท่านั้น

สำหรับภาษาที่ใช้ในพื้นที่นั้นเป็นภาษามลายูซึ่งคนมุสลิม มีการใช้ทั้งภาษาไทยกลางและภาษามลายูในการสื่อสารที่ปะปนกันไป ซึ่งส่วนหนึ่งมีการใช้ภาษามลายูในบริบทของครอบครัว กลุ่มคนมุสลิมด้วยกัน ซึ่งจากข้อมูลภาคสนามคนไทยเชื้อสายจีนที่มีการปฏิสัมพันธ์ทางการค้ากับคนมุสลิมส่วนหนึ่งสามารถพูดภาษามลายูได้

นอกจากนี้เจ้าของร้านจะมีการกล่าวชักชวนและสนับสนุนให้ลูกจ้างละหมาดตามเวลาด้วย โดยทางร้านจะจัดห้องโถงไว้อีกชั้นหนึ่งของบ้าน เพื่อให้ลูกจ้างได้ละหมาดทุกวัน ถ้าเป็นช่วงละหมาดวันศุกร์ก็จะไปละหมาดที่มัสยิดแถวโรงพยาบาลหาดใหญ่ ซึ่งในงานของ จีรศักดิ์ โสะสัน (2550: 121) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของคุตบะฮ์และการละหมาดวันศุกร์ประจำสัปดาห์ นอกจากการละหมาดวันศุกร์ที่เป็นผลบังคับกับชายมุสลิมที่บรรลุนิติภาวะ (หมายถึง ต้องมีสุจิเคลื่อนที่ออกมา หรือถ้าเป็นสตรีต้องมีประจำเดือน) ให้ละหมาดที่มัสยิด นอกจากนี้ที่มัสยิดยังมีการปาฐกถาธรรมวันศุกร์ ที่เรียกว่า “คุตบะฮ์” นับว่าเป็นกลไกสำคัญที่สุดในกระบวนการสร้างคุณค่าและความศรัทธาร่วมของชาวมุสลิม และถือว่าเป็นกลไกที่มีพลังอย่างมากต่อการดำเนินวิถีชีวิตของมุสลิม และยังเป็นการขัดเกลาทางสังคมด้วยเช่นกัน ส่วนช่วงเดือนรอมฎอน ชาวมุสลิมส่วนใหญ่จะกลับบ้านไปเยี่ยมญาติที่ปัตตานี ยะลา ที่สุไหง-โกลลกก็มี ก็จะมีละหมาดกัน ช่วยกันทำอาหารเพื่อรับประทานร่วมกัน

ลักษณะดังกล่าว ประเพณีปฏิบัติ หรือวิถีชีวิตในประจำวัน ความคิดความเชื่อเกี่ยวกับ สิ่งศักดิ์สิทธิ์คนในสังคมเมืองส่วนหนึ่งได้ปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับสภาพที่เร่งรีบ ทั้งรูปแบบของ พิธี วิธีเข้าร่วมและจุดหมายของการจัดงานที่ความหลากหลาย เช่น เพื่อจะอนุรักษ์วัฒนธรรมที่ดั้งเดิม หรือสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งสู่รุ่นหนึ่ง เป็นไปเพื่อผลประโยชน์ด้านการท่องเที่ยว หรือหากพิจารณา การแต่งกาย คนสังคมเมืองก็มีรูปแบบการแต่งกายที่แตกต่างและหลากหลาย เช่น ชุดทำงาน ชุด ลำลองแบบสมัยนิยมหรือเป็นไปตามแฟชั่น มีทั้งชุดนักเรียน-นักศึกษาตามระดับชั้นและสถาบัน ต่างๆ ช่วงวันสำคัญก็มีการแต่งกายด้วยสีของแต่ละเทศกาล เช่น เทศกาลตรุษจีน จะมีการแต่งกาย ด้วยชุดสีแดง หรือเทศกาลถือศีลกินเจก็จะเป็นสีเหลือง กลุ่มที่แต่งกายเช่นนี้ส่วนใหญ่จะเป็นคนวัย ทำงานขึ้นไป ส่วนวัยรุ่นมักจะแต่งกายตามสมัยนิยม ส่วนกลุ่มหญิงมุสลิมส่วนใหญ่จะยังคงแต่งกาย ด้วยผ้าคลุมผมด้วย “ฮิญาบ” เปิดให้เห็นเพียงใบหน้า ซึ่งกลุ่มหญิงมุสลิมก็จะมีแฟชั่นของการแต่ง กายด้วยผ้าคลุมฮิญาบที่แตกต่างกัน ถ้าเป็นวัยรุ่นก็จะเป็นผ้าคลุมที่สั้นกว่าปกติ และมีรูปแบบการติด เข็มกลัดตามแต่แฟชั่นที่แตกต่างกันไป

จากข้อมูลในสนามทั้งข้อมูลด้านพื้นที่ ผู้คน และวัฒนธรรมในพื้นที่ขนาดใหญ่ จะเห็น ถึงปรากฏการณ์ในพื้นที่ที่มีลักษณะของความเป็นเมือง เป็นพื้นที่ที่เชื่อมโยงกับบริบทการท่องเที่ยว และเศรษฐกิจ สิ่งเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งที่มีผลต่อผู้คนในพื้นที่ ทั้งด้านการใช้ชีวิต ด้านความสัมพันธ์ ของผู้คนในพื้นที่ นอกจากนี้ภายใต้กระแสธารของวัฒนธรรมที่ไหลเวียนในพื้นที่ก่อให้เกิด การ แสดง อุดมการณ์และการนิยามทั้งในระดับปัจเจกและลักษณะร่วมของคนไทยเชื้อสายจีน โดยการ เกิดขึ้นดังกล่าวไม่ได้เกิดขึ้นอย่างลอยๆ หรือโดดๆ หากทว่า การใช้ชีวิตและความสัมพันธ์ต่างๆ ของผู้คนนั้นล้วนเชื่อมโยงกับลักษณะของพื้นที่ บริบทสังคม วัฒนธรรมและกลุ่มคนที่หลากหลาย ดังภาพประกอบ

ภาพที่ 47 การเชื่อมโยงของคนและพื้นที่ที่ศึกษา

จะเห็นได้ว่าเรื่องราวของพื้นที่ ผู้คน และความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่ปรากฏอยู่ในพื้นที่นั้น พื้นที่ในงานศึกษาชิ้นนี้คือพื้นที่ย่านเศรษฐกิจขนาดใหญ่ ซึ่งเป็นพื้นที่เต็มไปด้วยความหลากหลายผู้คน จากการปฏิสัมพันธ์ในชีวิตประจำวัน การปฏิสัมพันธ์ในชีวิตของการทำงาน และพื้นที่ดังกล่าวก็ไม่ได้ถูกตัดขาดหรือถูกแยกออกจากกันโดยเด็ดขาด ภายใต้อพื้นที่ดังกล่าวมีความทับซ้อนของผู้คน ความสัมพันธ์และความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากบริบททางสังคมที่คนไทยเชื้อสายจีนมีการสวมบทบาทในแต่ละบริบทที่มีการเผชิญต่อสถานการณ์นั้นๆ ซึ่งมีทั้งบทบาททางการเมือง บทบาททางวัฒนธรรมและบทบาททางเศรษฐกิจ และภายใต้บทบาทดังกล่าวคนไทยเชื้อสายจีนเองก็มีหลายระดับชั้นเป็นทั้งคนไทยเชื้อสายจีนที่เป็นลูกจ้าง เป็นแรงงาน เป็นผู้นำในสังคม เป็นผู้มีอิทธิพลทางการเมือง

ในส่วนของเรื่องราวความทรงจำที่คนไทยเชื้อสายจีนได้บอกเล่านั้นมีทั้งที่มาที่ไป ถิ่นฐานเดิม อาชีพเพื่อเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง และความสัมพันธ์ที่คนไทยเชื้อสายจีนมีกับทั้งคนไทยเชื้อสายจีนด้วยกันและคนกลุ่มต่างๆ และยังเป็นช่องทางที่จะทำให้เห็นชีวิต อัตลักษณ์และความสัมพันธ์ของคนไทยเชื้อสายจีนที่เกิดจากการกระทำของคนไทยเชื้อสายจีนเองและโครงสร้างทางสังคมซึ่งเป็นบริบทการดำรงอยู่ในชีวิตประจำวันไปพร้อมๆ กัน นอกจากนี้ภายใต้ความหลากหลายทางวัฒนธรรมทั้งวัฒนธรรมบรรพบุรุษจีน วัฒนธรรมสมัยนิยม วัฒนธรรมพื้นถิ่น ที่ผนวกรวมกับความคิด ความเชื่อ อุดมการณ์ และความแตกต่างของพื้นที่ สิ่งเหล่านี้ล้วนมีผลต่อการใช้ชีวิต วิธีคิด ความเชื่อที่มีอยู่ในชีวิตประจำวัน อย่างไรก็ตามปรากฏการณ์ในการนำเสนอเรื่องราวชีวิตของคนไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่นั้นก็ไม่ได้ถูกตัดขาดจากบริบททางสังคมที่เชื่อมโยงอยู่ในพื้นที่ที่ศึกษา

บทที่ 5

อำนาจและการสร้างอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีน

การสร้างอัตลักษณ์และความสัมพันธ์เชิงอำนาจของคนไทยเชื้อสายจีนในภาคใหญ่ เป็นการชี้ให้เห็นถึงความพยายามในการบอกว่าเป็นใครทั้งในระดับปัจเจกและในระดับกลุ่ม โดยที่อัตลักษณ์มักจะถูกสร้างขึ้นบนพื้นฐานของการมีเหมือนกันของสมาชิกในกลุ่มและความแตกต่างจากกลุ่มอื่นๆ ที่นำมากำหนดความเป็นกลุ่มหรือบุคคล

สำหรับเนื้อหาในบทนี้จะเป็นการทำความเข้าใจถึงการสร้างอัตลักษณ์และอำนาจในความสัมพันธ์ที่คนไทยเชื้อสายจีนมีกับคนไทยเชื้อสายจีนด้วยกัน คนอื่นๆ และบริบททางสังคมที่ดำเนินอยู่ในชีวิตประจำวัน รวมถึงการต่อรองเพื่อสร้างความหมายต่อการกระทำและความสัมพันธ์ต่างๆ ดังรายละเอียด คือ

1. อำนาจในความสัมพันธ์ของคนไทยเชื้อสายจีน

1.1 อำนาจในความสัมพันธ์กับกฎเกณฑ์ของรัฐ

1.2 ชีวิต: ความสัมพันธ์และอำนาจที่ซ้อนทับ

2. อัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีน

2.1 อัตลักษณ์ความเป็นปัจเจก

2.1.1 เรื่องเล่า: หลากหลายชีวิตหลากหลายอัตลักษณ์

2.1.2 พื้นที่: เวทีแห่งการแสดงอัตลักษณ์

2.2 อัตลักษณ์ร่วมของการเป็น “คนไทยเชื้อสายจีน”

2.2.1 พิธีกรรม: วิถีคิด วิถีเชื่อแห่งอัตลักษณ์ร่วม

2.2.2 สัญลักษณ์: สื่อสะท้อนอัตลักษณ์

2.3 อัตลักษณ์คนไทยเชื้อสายจีนกับความเป็นพหุลักษณะวัฒนธรรม

1. อำนาจในความสัมพันธ์ของคนไทยเชื้อสายจีน

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ให้ความสนใจในการศึกษาถึงเรื่องราวของอำนาจ โดยการวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยที่ไม่ได้นิยามความหมายของอำนาจเป็นเรื่องราวของการใช้พลังกำลัง หรือใช้อำนาจโดยการกระทำที่รุนแรงที่เกิดจากการทุบตี เช่นฆ่า หากทว่าเป็นอำนาจในเรื่องราวของอำนาจ

ในความสัมพันธ์ต่างๆ ของกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีน โดยให้ความสนใจถึงอำนาจของความสัมพันธ์ที่คนไทยเชื้อสายจีนมีด้วยกันกับคนไทยเชื้อสายจีน คนไทยเชื้อสายจีนกับกลุ่มคนต่างๆ โดยแบ่งเป็นประเด็นต่างๆ ดังนี้

1.1 อำนาจในความสัมพันธ์กับกฎเกณฑ์ของรัฐ

เมืองหาดใหญ่ในฐานะเมืองทางการค้าอีกเมืองหนึ่งของภูมิภาคภาคใต้ พื้นที่ดังกล่าวเราสามารถพบเห็นคนไทยเชื้อสายจีนในบริบทของการใช้ชีวิตที่แตกต่างกัน ภายใต้การอยู่ร่วมกันในพื้นที่ความเป็นเมืองนั้น การมีกฎเกณฑ์ที่เป็นกฎระเบียบของรัฐ หรือนโยบายต่างๆ ในพื้นที่ถือเป็นสิ่งหนึ่งที่ใช้เพื่อการควบคุมและกำหนดกรอบการกระทำของคนไทยเชื้อสายจีน ซึ่งภายใต้การใช้ชีวิตส่วนหนึ่งคนไทยเชื้อสายจีนมีการใช้ชีวิตในบริบททางการค้า เช่น การเป็นพ่อค้า แม่ค้า เจ้าของกิจการ โรงแรม แม่ค้าแผงลอย หรือภายใต้บริบททางวัฒนธรรม ซึ่งคนไทยเชื้อสายจีนได้ใช้ชีวิตในแต่ละช่วงวัน มีการสร้างความสัมพันธ์ร่วมกับบริบททางสังคมและอำนาจรัฐ คนไทยเชื้อสายจีนยังมีอำนาจในการต่อสู้ต่อรองต่อการกระทำของตนเอง การหยิบยกนโยบายด้านการพัฒนาขึ้นมาพิจารณาการใช้อำนาจรัฐผ่านพื้นที่ครั้งนี้ ด้วยเหตุที่นโยบายรัฐถือเป็นเครื่องมือหนึ่งที่รัฐใช้อำนาจความชอบธรรมของอำนาจในการที่จะใช้เพื่อควบคุม เปลี่ยนแปลง ปรับเปลี่ยนคนไทยเชื้อสายจีนผ่านพื้นที่ ดังเช่น นโยบายด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ ที่ว่า

“...ปัจจุบันนครหาดใหญ่ มีผู้คนและนักท่องเที่ยวผ่านเข้าออกมากมาย มีการทำธุรกรรมทางการค้าทุกชนิดมูลค่ามหาศาล ด้วยศักยภาพของนครหาดใหญ่ สามารถพัฒนาให้เป็นเมืองทันสมัยเทียบเท่าเมืองชั้นนำของโลก สามารถเพิ่มรายได้ให้กับประชาชนได้เป็นอย่างดี ดังนั้นในการดึงดูดให้นักท่องเที่ยว นักธุรกิจ เดินทางเข้ามาและใช้เวลาในการพักอาศัยอยู่ในนครหาดใหญ่เป็นเวลานานยิ่งขึ้น จึงจำเป็นต้องมีการดำเนินการปรับปรุงภูมิทัศน์เมือง การสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกในการเดินทาง และการจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว การปรับปรุงภูมิทัศน์ การจัดแสดงศิลปะประดับเมืองและจัดกิจกรรมตลอดแนว...”

“...เพื่อขยายฐานเศรษฐกิจจากใจกลางเมืองสู่ฝั่งตะวันออกของเมือง ถนนคนเดิน (Walking Street)...”

(แหล่งที่มา: งานบริการข้อมูลข่าวสารทางท้องถิ่น, เทศบาลนครหาดใหญ่.)

การยกพื้นที่ขึ้นมาเพื่ออธิบายถึงปรากฏการณ์และความสัมพันธ์ของคนไทยเชื้อสายจีนที่มีกับนโยบายอำนาจของรัฐในครั้งนี้เพื่อให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของนโยบายรัฐที่ส่งผ่านไปยัง

พื้นที่ ซึ่งภายใต้พื้นที่นี้เอง คนไทยเชื้อสายจีนได้ใช้ชีวิตที่เชื่อมประสาน ปะทะ ต่อรองต่อ กฎระเบียบของรัฐ ขณะเดียวกันภายใต้การใช้ชีวิตนั้น “พื้นที่” ไม่ใช่กล่องที่บรรจุผู้คน บริบทและปรากฏการณ์ต่างๆ ไว้ โดยไม่สามารถไหวติง หรือหลุดพ้นออกจากขอบเขตนั้นได้ ดังที่ อานันท์ กาญจนพันธ์ (2548: 200) ได้กล่าวถึงความซ้อนทับของคนกับพื้นที่ โดยมองว่าพื้นที่กับคนเป็นสิ่งที่ผูกโยงต่อกัน เพราะคนจะอยู่ได้ต้องมีพื้นที่ การที่คนจะแสดงตัวตนออกมานั้นต้องมีพื้นที่ของการแสดงตัวตน และการที่คนจะแสดงตัวตนในลักษณะใดนั้น ขึ้นอยู่กับการให้ความหมายของพื้นที่ เพราะฉะนั้นหากมีการให้ความหมายกับพื้นที่ในลักษณะที่ตายตัว หยุคนึง การนิยามความหมายและการมองความสัมพันธ์จะกลายเป็นการมองที่หยุคนึงตายตัวไปตามการนิยามของพื้นที่

ดังนั้นภายใต้การกำหนดนโยบายรัฐต่างๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ของรัฐ เป็นนโยบายที่มีผลเพื่อทางการค้าและการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยการกำหนดขอบเขตของพื้นที่ของการจัดกระทำตามนโยบายข้างต้น ดังเช่นพื้นที่สาย 1, 2, และ 3 และพื้นที่สายเสนหามุสรณ์ ซึ่งเป็นพื้นที่ย่านเศรษฐกิจของหาดใหญ่ รัฐได้สร้างกรอบการควบคุมพื้นที่ โดยได้มีการปรับ เปลี่ยนแปลง เสริมแต่ง ด้วยเหตุผลเพื่อการรองรับการท่องเที่ยวและการขยายตัวทางเศรษฐกิจ หรือสร้างเม็ดเงินให้แก่ผู้คนในพื้นที่ (ตามความต้องการของภาครัฐ) หากทว่าภายใต้ันนโยบายดังกล่าวนี้เองได้มีผลต่อความสัมพันธ์ของผู้คนในพื้นที่ในลักษณะที่ต่างกันไป

ในประเด็นดังกล่าวนี้เองผู้วิจัยได้ยกประเด็นของพื้นที่ ย่านเศรษฐกิจหาดใหญ่ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่เกิดขึ้นจากการจัดกระทำของรัฐเพื่อเปิดพื้นที่ดังกล่าวให้เป็นพื้นที่สำหรับรองรับพื้นที่ทางการค้า พื้นที่ทางวัฒนธรรมและจัดแสดงกิจกรรม ซึ่งจากปรากฏการณ์ภาคสนามจะพบเห็นความสัมพันธ์ที่กลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนมีการต่อรองต่ออำนาจรัฐในลักษณะต่างๆ ดังรายละเอียดคือ

1.1.1 ย่านเศรษฐกิจหาดใหญ่: หลากหลายบริบทหลากหลายการต่อรอง

นโยบายของภาครัฐข้างต้นที่มีการปรับสร้างพื้นที่ให้เป็นพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยว พื้นที่ที่เรียกว่า “พื้นที่ถนนคนเดิน” นั้น ภายใต้พื้นที่ดังกล่าวยังเต็มไปด้วยกฎระเบียบต่างๆ ทั้งระเบียบของผู้ค้า ระเบียบผู้รับจ้างในพื้นที่ ผู้ค้าแผงลอย หรือจะเป็นผู้ค้าบนทางเท้า นอกจากนี้ พื้นที่ดังกล่าวมักเป็นพื้นที่สำหรับการจัดแสดงทางวัฒนธรรมและกิจกรรมต่างๆ เช่น เทศกาลตรุษจีน เทศกาลกินเจ เทศกาลวันลอยกระทง งานวันงดสูบบุหรี่โลก การจัดคอนเสิร์ต หรืองาน ถนนสายศิลปะ (street of arts) ซึ่งทุกๆ กิจกรรมของหาดใหญ่มักถูกจัดขึ้นในพื้นที่ดังกล่าว

การจัดระเบียบทางการค้าและการจัดระบบการจัดแสดงกิจกรรมต่างๆ ผ่านพื้นที่ย่านเศรษฐกิจซึ่งถูกปรับสร้างให้เป็นพื้นที่ใหม่ทางการค้าและการท่องเที่ยวของภาครัฐ โดยมีรูปแบบของการควบคุมผ่านพื้นที่ทางการค้า และรูปแบบผ่านพื้นที่ที่ทับซ้อนของพื้นที่ทางการค้า พื้นที่จัด

แสดงวัฒนธรรม บ้าน และชุมชน ซึ่งลักษณะดังกล่าวเป็นการจัดระเบียบโดยตรงผ่านกฎระเบียบ และผ่านองค์กร หน่วยงานเข้ามามีส่วนในการดูแลซึ่งทางเทศบาลได้มีการกำหนดขึ้น โดยการกำหนดเงื่อนไขต่างๆ ซึ่งมีทั้งเงื่อนไขทางการค้า การจดทะเบียนทางการค้า การจัดตั้งร้านบนทางเท้าที่ห้ามกีดขวางทางเดินหรือการสอบถามข้อมูลต่างๆ

จากปรากฏการณ์ภาคสนามทำจะเห็นได้ว่าพื้นที่ย่านเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ปนเป ด้วยลักษณะของพื้นที่ทางวัฒนธรรม พื้นที่การท่องเที่ยว และพื้นที่ทางการค้า ภายใต้อำนาจทั้งสาม ลักษณะนั้นคนไทยเชื้อสายจีนซึ่งเป็นผู้อาศัยตั้งบ้านเรือนอยู่ หรือเป็นผู้ที่เข้ามาทำการค้า หรือเป็นผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในพื้นที่ดังกล่าว ต่างมีการเลือกรับ ปฏิเสธ ต่อบริการต่อกฎระเบียบของรัฐในลักษณะที่ต่างกัน ดังนี้

1.1.1.1 พื้นที่วัฒนธรรมและจัดแสดงกิจกรรม

พื้นที่ถนนที่ดูเหมือนเป็นที่สำหรับการสัญจรไปมาของรถยนต์ รถจักรยานยนต์หรือ เป็นพื้นที่ที่มีผู้คนวิ่งข้ามถนนกันอย่างขวักไขว่ หากปัจจุบันในบางช่วงเวลาเมื่อมีการจัดกิจกรรม เทศกาลงานพิธีกรรมต่างๆ พื้นที่ถนนของย่านเศรษฐกิจขนาดใหญ่ จะถูกปรับเปลี่ยน ดัดแปลงให้ กลายเป็นพื้นที่จัดแสดงทางวัฒนธรรม ดังนโยบายภาครัฐที่กล่าวไว้ว่า

“...นอกจากนี้เทศบาลนครหาดใหญ่ได้ส่งเสริมกิจกรรมท่องเที่ยว ในทุกๆ เทศกาล ได้แก่ เทศกาลลอยกระทง เทศกาลหาดใหญ่ COUNT DOWN ปีใหม่ เทศกาลตรุษจีน เทศกาล สงกรานต์ มิดไนท์สงกรานต์ สุดปลายทางที่หาดใหญ่ เทศกาลกินเจ ซึ่งสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยว ทั้งชาวไทยและต่างประเทศให้เข้ามาท่องเที่ยวในหาดใหญ่ในแต่ละปีเป็นจำนวนมาก...”

(แหล่งที่มา: งานบริการข้อมูลข่าวสารทางท้องถิ่น, เทศบาลนครหาดใหญ่.)

ภาพที่ 48 กิจกรรมตักบาตรพระนานาชาติ 2,500 รูป

ภาพที่ 49 เทศกาลถือศีลกินเจที่ถนนสนามหญ้า

เห็นได้ว่าพื้นที่ย่านเศรษฐกิจส่วนหนึ่งเป็นพื้นที่ของการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมบรรพบุรุษจีน เช่น เทศกาลตรุษจีน เทศกาลกินเจ วัฒนธรรมสมัยนิยม เช่น การแต่งกายตามกระแสแฟชั่น เทรนด์แฟชั่นเกาหลี เทศกาลวันคริสต์มาส หรือวัฒนธรรมพื้นถิ่น เช่น การลากเรือพระ ทำบุญเดือนสิบ การตักบาตร นอกจากวัฒนธรรมในลักษณะรูปแบบของพิธีกรรม เทศกาลต่างๆ แล้ว ภายใต้วัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกับการใช้ชีวิตประจำวันของคนไทยเชื้อสายจีน เช่น การดูแลสุขภาพที่ได้รับความนิยม การฟังเพลง การดูรายการที่เป็นที่นิยม หรือการไหว้พระ ไหว้เจ้า ในพื้นที่บ้าน นั้นสะท้อนให้เห็นถึงอำนาจของรัฐที่มีส่วนในการเข้ามากำหนดการใช้พื้นที่ดังกล่าว ดังเช่น บุญชัย วัฒนชาอุทัย ซึ่งเป็นกรรมการผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่อการจัดกิจกรรมในช่วงเทศกาลวันสำคัญต่างๆ เมื่อถึงช่วงของการจัดกิจกรรมในพื้นที่จะมีการประสานงานเพื่อเรียกประชุมกับกลุ่ม

คนต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งกรรมการชุมชน กรรมการสมาคม มูลนิธิ ภาครัฐ และเอกชน ซึ่ง บุญชัย จะมีส่วนเกี่ยวข้องต่อการจัดกิจกรรมดังกล่าว เช่น ในช่วงเทศกาลวันคริสต์มาส ยังมีการประสานความร่วมมือต่อกลุ่มคริสชนในการร่วมร้องเพลงถวายพรให้กับคนในย่านเศรษฐกิจทั้งคนไทยเชื้อสายจีนที่นับถือศาสนาคริสต์และที่ไม่ได้นับถือศาสนาคริสต์ ซึ่งจะมีการประสานความร่วมมือร่วมกันกับกลุ่มคริสชนต่างๆ เช่น จากโรงเรียนแสงทอง ให้มาร่วมร้องเพลงในครั้งนี้

“ก่อนถึงวันคริสมาสต์เราจะร่วมกันร้องเพลงให้กับคนในละแวกนี้ เหมือนเป็นทูตสวรรค์มาร้อง ให้เขารู้ว่ายังมีกลุ่มคริสต์ชนอยู่ จะมีแสงทองและหลายโรงเรียนร่วมด้วย

(บุญชัย วัฒนชาบุญชัย. 22 ธันวาคม 2551: สัมภาษณ์)

การทำงานในลักษณะดังกล่าวจะมีการจัดประชุมเตรียมความพร้อมและได้รับมอบนโยบายมาจากส่วนกลางคือฝ่ายเทศบาล ผู้มีบทบาทด้านรัฐท่านหนึ่งได้เป็นผู้รับมอบนโยบายดังกล่าวมาสู่พื้นที่ปฏิบัติเพื่อจัดกิจกรรมในช่วงเทศกาลต่างๆ เนื่องจากย่านเศรษฐกิจเป็นพื้นที่ที่อยู่ภายใต้การดูแลของชุมชนกิมหยง-สันติสุข จึงมีการจัดตั้งกรรมการชุมชนขึ้นมาเพื่อดูแลความเป็นอยู่ของผู้คนในพื้นที่ ซึ่งเรียกว่า “กรรมการชุมชนกิมหยง-สันติสุข” ดังคำกล่าวของ นิลุบด เจริญพานิช

“(ซึ่งไปที่รูปกรรมการ) ส่วนใหญ่กรรมการจะเป็น “คนจีน” ทั้งหมด”

(นิลุบด เจริญพานิช. 14 กันยายน 2551: สัมภาษณ์)

“คุณเอกชัย เอกพิทักษ์ดำรง เป็นเจ้าของกิจการทำป้ายโฆษณาอยู่ที่ฝั่งตรงข้ามตลาดกิมหยง เป็นจีนแต่ใจ คุณชุติมา ร้านคลังสิน นี่คือ คนจีนเลย ท่านบอกว่า อายุมากแล้ว ขอเป็นที่ปรึกษาแล้วกัน”

(นิลุบด เจริญพานิช. 14 กันยายน 2551: สัมภาษณ์)

“ในระดับนโยบายโอเคนะ ผู้ใหญ่เขาคิดกัน แต่ในระดับเราก็ต้องมาคิดกันอีกรอบอย่างไร เวลาจัดงานที่ปัญหาเยอะ ไหนจะต้องระวังระเบิด อย่างช่วงสงกรานต์นี้มีลี้วงกระเป่า 40 ราย ต้องเฝ้าระวังกันเยอะ”

(นิลุบด เจริญพานิช. 26 กันยายน 2551: สัมภาษณ์)

ช่วงที่ใหม่ ๆ หากกรรมการยากหน่อย เพราะคนจีนจะถือคติ ทำมาค้าขายของตนเอง ก่อน เรื่องอื่นอย่าไปสนใจช่วงที่มาทำแรกๆ เหนื่อย ไปหาชาวบ้าน ก็จะมีต่อว่าต่อขาน กรรมการเอง ก็ไม่มีคำตอบแทน คนจีนเค้าเรียก “เจียะป้าบ่อสื่อ (กินอิ่มแล้วไม่มีอะไรทำ)”

(นิลบล เจริญพานิช. 26 กันยายน 2551: สัมภาษณ์)

จากลักษณะดังกล่าวเห็นได้ว่าคนไทยเชื้อสายจีนเป็นกลุ่มหนึ่งที่ได้เข้ามามีบทบาททางการเมือง นั่นคือ การเป็นกรรมการชุมชนกิมหยง – สันติสุข ซึ่งมีคนไทยเชื้อสายจีนร่วมเป็นกรรมการในชุดดังกล่าวด้วย ในขณะที่เดียวกันคนไทยเชื้อสายจีนก็สวมบทบาทที่ซ้อนทับทางด้านเศรษฐกิจในเวลาเดียวกันนั่นคือ การทำงานบริหารจัดการ โรงแรม นอกจากนี้ยังมีคนไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่ที่การค้า ห้างร้านทั่วไป ได้เข้าร่วมการเป็นกรรมการดังกล่าวด้วย ซึ่งการสวมบทบาททางการเมืองนี้เองทำให้คนไทยเชื้อสายจีนเองเป็นผู้หนึ่งที่เป็นตัวกลางสำหรับการนำกฎระเบียบจากหน่วยงานกลาง คือ เทศบาลส่งผ่านไปยังคนไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่

1.1.1.2 พื้นที่ทางการค้า

ความเจริญทางธุรกิจของย่านเศรษฐกิจขนาดใหญ่ กลายเป็นจุดศูนย์กลางของนักท่องเที่ยวทั้งในยามค่ำคืนและช่วงเวลากลางวัน ย่านเศรษฐกิจแห่งนี้มีการเติบโตขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยผ่านการใช้นโยบายรัฐเพื่อการพัฒนาจากหน่วยงานภาครัฐ จากเดิมที่มีเพียงตึกแถวกับร้านค้า ก็เริ่มมีโรงแรม ห้างร้าน ร้านขายของที่ระลึก ร้านขายเครื่องหนัง เครื่องประดับ น้ำหอม ต่างๆ มากมาย นอกจากนี้ยังมีการนำหัตถกรรมพื้นถิ่นของภูมิภาคอื่นมาเป็นจุดขายของพื้นที่ เช่น ร้านขายสินค้าหัตถกรรมพื้นบ้านภาคเหนือ ขณะเดียวกันก็มีธุรกิจร้านอาหารในหลายระดับด้วยกัน ทั้งระดับภัตตาคาร พ่อค้าแม่ค้าแผงลอยทั้งจากในพื้นที่และนอกพื้นที่ ต่างมาตั้งร้านตามทางเท้า และริมถนนในยามค่ำคืน ดังภาพ

ภาพที่ 50 แผ่นพับแจ้งข่าวการปรับปรุงพื้นที่ของหน่วยงานภาครัฐ

ภาพที่ 51-52 การขายสินค้าบนถนนคนเดินสายเสนาहनุสรณ์ในยามค่ำคืน

จากภาพ ณ พื้นที่ถนนเสนาहनุสรณ์แต่เดิมในยามค่ำคืนจะเป็นถนนที่มีรถพุดานพาหนะแล่นผ่านไปมา บ้างก็มีรถทัวร์จากมาเลเซีย สิงคโปร์มาจอดรับส่งนักท่องเที่ยว หากทว่าในปี 2550 พื้นที่ถนนสายดังกล่าวได้ถูกสร้างความหมายใหม่ ด้วยการกำหนดขอบเขตพื้นที่หนึ่งช่วงถนนหน้าห้างลิการ์เดนส์ และเซ็นทรัล ให้เป็นพื้นที่ถนนคนเดิน ซึ่งจะมีพ่อค้าแม่ค้าตั้งรถเข็นขายอาหารและมีการจับจองพื้นที่เพื่อใช้สำหรับขายสินค้าเสื้อผ้า เครื่องประดับและอื่นๆ อีกมากมาย

เห็นได้ว่าภายใต้พื้นที่ย่านเศรษฐกิจขนาดใหญ่ นั้น เป็นพื้นที่ที่ทับซ้อนด้วยบริบททั้ง 2 ลักษณะ ที่ไม่สามารถแยกขอบเขตของพื้นที่ทางกายภาพได้อย่างชัดเจนว่าเขตใดอยู่ภายใต้บริบทใด แต่ภายใต้พื้นที่ดังกล่าว ต่างปะปนไปด้วยการนิยามความหมายของคำว่าพื้นที่การค้า และพื้นที่จัดแสดงเทศกาลงานพิธีกรรม นอกจากนี้ ภายใต้การนิยามความหมายดังกล่าวแล้วความสัมพันธ์ของผู้คนในพื้นที่เอง มีทั้งความสัมพันธ์ในเรื่องของการค้า การท่องเที่ยวและความสัมพันธ์ด้านวัฒนธรรม ดังที่ บุญชัย วัฒนชาอุทัย กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในพื้นที่ ซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทหนึ่งต่อการเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมในเทศกาลงานต่างๆ เช่น เทศกาลตรุษจีน เทศกาลกินเจ ซึ่งการจัดกิจกรรมดังกล่าวเป็นความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐในระดับ

ท้องถิ่นและภาคเอกชน เพื่อร่วมกันจัดกิจกรรมต่างๆ ขณะเดียวกัน บุญชัย วัฒนชาบุญชัย มีทั้งสนับสนุนและเลือกที่จะต่อรองต่ออำนาจดังกล่าว ในส่วนของการสนับสนุนการทำงานของภาครัฐนั้น ได้มีการสร้างเครือข่ายของการเชื่อมโยงนอกพื้นที่ เช่น การร่วมพูดคุย และจัดกิจกรรมโดยการรวมตัวกับหลายกลุ่มสมาคม เช่น สมาคมฮากกา สมาคมไพล่า นอกจากนี้ ยังมีกลุ่มธุรกิจทางการค้า ร้านค้าภายในพื้นที่อีกด้วย เห็นได้ว่าภายใต้พื้นที่ทั้ง 2 ลักษณะ พบว่า คนไทยเชื้อสายจีนเองไม่ได้เลือกที่จะอยู่ภายใต้ข้อกำหนดของรัฐเพียงอย่างเดียว ซึ่งคนไทยเชื้อสายจีนเองมีการปรับเปลี่ยน ต่อรอง ความสัมพันธ์ต่อข้อกำหนดต่างๆ เช่นกัน

ขณะเดียวกัน ในบางครั้ง บุญชัย เองได้เลือกพื้นที่บ้านของตนเป็นพื้นที่สำหรับร่วมพูดคุย ปรีกษาเรื่องราวของการทำงานเกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆ โดยความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ ด้วยเหตุผลบ้าน คือ พื้นที่ของความเป็นกันเอง บ้าน คือ พื้นที่ที่หลุดออกจากลักษณะของความเป็นทางการ ซึ่งลักษณะดังกล่าวเป็นการต่อรองต่อความสัมพันธ์อย่างหนึ่ง โดยนัยหนึ่งการพูดคุยอย่างเป็นทางการนั่นเองหลังจากนั้นจะทำให้เกิดการยืดหยุ่นของข้อระเบียบต่างๆ ได้ในระดับหนึ่ง

สำหรับการต่อรองความสัมพันธ์อำนาจรัฐในการจัดระเบียบทางการค้านั้น จากข้อมูลภาคสนามพบว่า พยา กาอินทร์ ซึ่งเป็นผู้ที่มีชีวิตที่ผูกโยงอยู่กับพื้นที่ในบริบททางการค้าที่ตั้งร้านค้าเป็นแผงขายผลไม้อยู่บนทางเท้า ภายใต้การใช้ชีวิตในพื้นที่ดังกล่าวซึ่งเป็นพื้นที่ที่ซ้อนทับระหว่างพื้นที่ของการทำมาหากิน พื้นที่ของการพักผ่อน พื้นที่ของการใช้ชีวิต นั่นคือ ในช่วงเวลากลางวัน พยา กาอินทร์ จะใช้ชีวิตอยู่กับการค้าขาย แต่ภายในของพื้นที่ค้าขายในช่วงเวลากลางวันยังเป็นพื้นที่ที่ พยา กาอินทร์ ใช้สำหรับการอ่านหนังสือพิมพ์ ดูโทรทัศน์ ฟังวิทยุรับประทานอาหารและการพูดคุยกับแม่ค้าในพื้นที่ใกล้เคียง ซึ่ง พยา กาอินทร์ ได้เล่าให้ฟังว่า

“เมื่อก่อนเทศกิจจะมาตรวจบ่อย วันนี้มาถ่ายรูป ฟรุ้งนี้มาละ มาดูว่าเราเกาะกะมัย”

(พยา กาอินทร์. 2 เมษายน 2551: สัมภาษณ์)

“เราไม่เอาทำไมมาก เจ้าจะได้ซื้อกับเรานาน ของสดเราก็ว่าสด ถ้าไม่สดเราก็บอกไปตรงๆ ขายตามราคาของ”

(พยา กาอินทร์. 2 เมษายน 2551: สัมภาษณ์)

“เค้ารู้ว่าเรามีญาติเป็นเทศกิจ เค้าก็มาให้เราช่วย”

(พยา กาอินทร์. 2 เมษายน 2551: สัมภาษณ์)

จากคำกล่าวเห็นได้ว่า พยา กาอินทร์ ซึ่งเป็นญาติกับเทศกิจ ได้ต่อรองความสัมพันธ์กับอำนาจรัฐด้วยการนิยามความหมายของตนในฐานะคนหนึ่งที่ เป็นญาติพี่น้องกับเจ้าหน้าที่ ซึ่งเป็น การสร้างพื้นที่ทางการเมืองอย่างหนึ่งในการใช้ระบบอุปถัมภ์เป็นส่วนช่วยในการเปิดช่องทาง สำหรับการประกอบอาชีพ ทั้งนี้เพื่อใช้สายสัมพันธ์ทางเครือญาติในการต่อรองต่ออำนาจรัฐเพื่อให้ ตนมีอำนาจเหนือสิทธิกลุ่มคนอื่นในพื้นที่ตลาด เช่น การได้รับข่าวสารการตรวจล่วงหน้าของ เจ้าหน้าที่เทศกิจ ขณะเดียวกันยังได้รับการร้องขอจากเพื่อนผู้ค้าด้วยกันในการไม่ต้องเสียค่าปรับเมื่อ มีการยึดสิ่งของหรืออุปกรณ์ที่กีดขวาง ในส่วนของผู้ที่ได้รับการอุปถัมภ์เองก็จะมีกาให้ของเป็นสิ่ง ตอบแทน เช่น สินค้าที่ทำการค้า หรือค่ากินน้ำชาที่ใช้เรียกกันในหมู่คนจีนนั่นเอง นอกจากนี้ภายใต้ ความสัมพันธ์ทางการค้า พยา กาอินทร์ ยังเลือกสร้างสายสัมพันธ์กับลูกค้า และใช้วิธีการสร้าง ความไว้วางใจกับลูกค้าในเรื่องของความสดและใหม่ของสินค้า เพื่อเป็นการรักษาความสัมพันธ์ ลด ความเสี่ยงต่อการเสียลูกค้าไปนั่นเอง ขณะที่ในมุมมองของคนไทยเชื้อสายจีนที่สวมบทบาททาง การเมืองท่านหนึ่งกล่าวไว้ว่า

“คือมาก ไม่รู้จะพูดอย่างไรแล้ว ให้เขาร่นแครงเข้าไปอีก ก็ไม่ทำ ถ้าเราเอาเจ้าหน้าที่มา เขาหาว่าเราบังคับ”

(คนไทยเชื้อสายจีนที่สวมบทบาททางการเมืองท่านหนึ่ง)

ขณะเดียวกันคนไทยเชื้อสายจีนที่สวมบทบาททางการเมืองท่านนี้ได้มีการสร้าง เครือข่ายการทำงานกับหน่วยงานภาครัฐด้วยกัน เช่น ตำรวจและทหาร สำหรับเข้ามามีส่วนช่วยใน การดูแลพื้นที่ นอกจากนี้ กรรมการท่านอื่นๆ จะมีการสร้างเครือข่ายที่ต่างกัน เช่น สร้างความสนิท สนมกับแม่ค้าในพื้นที่ และยังมีการสร้างสัมพันธ์กับคนในพื้นที่ด้วยการใช้พื้นที่ร้านน้ำชาเป็นพื้นที่ สำหรับการพูดคุยพบปะ รับฟัง เรื่องของคนในพื้นที่ ดังคำกล่าวที่ว่า

“เราใช้วิธีไปนั่งกินกาแฟ “เฮ้ย วันนี้เป็นไงมั่ง” เขาก็มานั่งคุย ด้วย ฝากปัญหาตรง นั้นตรงนี้ เราก็เออได้ๆ”

(นิลบล เจริญพานิช. 26 กันยายน 2551: สัมภาษณ์)

จากคำกล่าวข้างต้นเห็นได้ว่า นิลบล เจริญพานิช ได้ใช้พื้นที่ร้านน้ำชาเป็นพื้นที่ใหม่ ของการทำงานที่นอกเหนือจากเพียงพื้นที่ในที่ทำงานหรือการเข้าไปพบผู้คนในพื้นที่ด้วยการสวม

บทบาททางการเมืองเพียงอย่างเดียว ดังนั้น ภายใต้ความสัมพันธ์ดังกล่าวเต็มไปด้วยอำนาจของความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มต่างๆ ซึ่งมีทั้งความขัดแย้ง การต่อต้าน การยอมรับและการเป็นพวกพ้องเดียวกัน นอกจากนี้ ยังเป็นการสร้างพื้นที่ทางสังคมและเป็นกระบวนการหนึ่งในการสร้างตัวตนเพื่อแยกแยะความสัมพันธ์ระหว่างเรากับเขา และสร้างความเป็นพวกพ้องต่อกัน เห็นได้ว่าคนเมื่อมีการใช้ประโยชน์และคัดแปลงสร้างพื้นที่เพื่อวัตถุประสงค์บางประการ การทำความเข้าใจคนที่อยู่ในพื้นที่จะทำให้เห็นถึงคนมีความผูกโยงพื้นที่กับความคิดและปฏิบัติการทางสังคม นั่นคือ ภายใต้การใช้ชีวิตในพื้นที่คนไทยเชื้อสายจีนได้มีการปฏิบัติตนไปตามกฎเกณฑ์ทางสังคมที่รัฐมีส่วนใช้นโยบายในการจัดระเบียบของสังคม อย่างไรก็ตาม ภายใต้ความสัมพันธ์ดังกล่าวคนไทยเชื้อสายจีนมีการต่อรองต่อความสัมพันธ์ในหลายลักษณะ เช่น การสร้างเครือข่ายภายนอก การสร้างเครือข่ายกับกลุ่มแม่ค้า หรือการเลือกพื้นที่ใหม่ในการปฏิบัติงาน และในแง่ของการปกครองนั้นคนไทยเชื้อสายจีนในภาคใหญ่หลีกเลี่ยงไม่ได้ต่อการมีความสัมพันธ์กับรัฐ ซึ่งมีในหลายระดับขึ้นอยู่กับบริบท ช่วงเวลาและสถานการณ์ที่คนไทยเชื้อสายจีนเข้าไปเกี่ยวพันด้วยดังตารางที่ 4 ที่ได้กล่าวถึงคนไทยเชื้อสายจีนกับความสัมพันธ์ในอำนาจเชิงโครงสร้าง

พื้นที่ความสัมพันธ์	อำนาจของความสัมพันธ์	เรื่องที่สัมพันธ์
พื้นที่วัฒนธรรมและจัดแสดงกิจกรรม	กรรมการศาลเจ้ากับรัฐ กรรมการศาลเจ้ากับเครือข่ายในและนอกพื้นที่ เจ้าหน้าที่รัฐกับรัฐ เจ้าหน้าที่รัฐกับแม่ค้าในตลาด	การจัดกิจกรรม รูปแบบ วิธีการดูแลพื้นที่ คนในพื้นที่
พื้นที่ทางการค้า	แม่ค้ากับรัฐ แม่ค้ากับแม่ค้า แม่ค้ากับลูกค้า	กฎระเบียบทางการค้า แผลงลอยเทศกิจ

ตารางที่ 4 คนไทยเชื้อสายจีนกับความสัมพันธ์ในอำนาจเชิงโครงสร้าง

เห็นได้ว่าภายใต้พื้นที่ทางกายภาพในขอบเขตเดียวกันแต่อาณานิคมพื้นที่ดังกล่าวทับซ้อนด้วยหลากหลายบริบท ทั้งบริบททางวัฒนธรรมและการจัดแสดงกิจกรรมต่างๆ ซึ่งภายใต้บริบทดังกล่าว ยังมีความสัมพันธ์ที่ทับซ้อนในหลายลักษณะ ทั้งความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับคนไทยเชื้อสายจีน และภายใต้ความสัมพันธ์ดังกล่าวยังเป็นเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างคนไทยเชื้อสายจีนด้วยกันอย่างไม่สามารถแยกออกจากกันหรือตัดขาดออกจากกันได้ ทั้งในเรื่องของการจัดระเบียบทางการค้า แผลงลอย การจัดระเบียบการท่องเที่ยว ซึ่งคนไทยเชื้อสายจีนมีการสวมบทบาทการเป็น

เจ้าหน้าที่รัฐที่เข้าไปมีส่วนสัมพันธ์กับคนไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่ โดยภายใต้ความสัมพันธ์ดังกล่าว มีการใช้กฎระเบียบทางการค้าต่างๆ เพื่อควบคุม ดูแลต่อคนไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่

1.2 ชีวิต: ความสัมพันธ์ที่ปนเปื้อนด้วยอำนาจ

การดำเนินชีวิตของคนไทยเชื้อสายจีนมักสัมพันธ์กับกลุ่มคนต่างๆ ซึ่งลักษณะและ เรื่องที่คนไทยเชื้อสายจีนสัมพันธ์ด้วยนั้นก็มีความแตกต่างกันไป ซึ่งในลักษณะดังกล่าว จาก การศึกษาพบว่าชีวิตของคนไทยเชื้อสายจีนมีความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับคนกลุ่มต่างๆ ทั้งใน ลักษณะของการมีกฎเกณฑ์อย่างเป็นทางการ มีเรื่องของจารีตประเพณีตามวิถีแบบคนไทยเชื้อสาย จีนเป็นตัวกำหนด และอีกลักษณะเป็นความสัมพันธ์ในระดับส่วนตัวที่มีความเป็นกันเอง ไว้ใจต่อกัน หรือมีความขัดแย้งต่อกัน ซึ่งคนไทยเชื้อสายจีนมีความสัมพันธ์กับทั้งกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนด้วยกัน คนกลุ่มต่างๆ ในเรื่องราวต่างๆ ดังนี้

1.2.1 แต่งงาน: ความสัมพันธ์ภายใต้เรื่องราวของจารีต ความรัก และฐานะเศรษฐกิจ

สำหรับความสัมพันธ์ในเรื่องของการแต่งงาน จากข้อมูลในพื้นที่พบว่า ความสัมพันธ์ การแต่งงานของการเลือกคู่ครองนั้น พบทั้งในลักษณะของการเลือกคู่ครองที่ผูกติดกับจารีต ประเพณีที่พ่อแม่จะเป็นผู้เลือกคู่ครองให้บุตรซึ่งถึงแม้จะไม่ใช่เป็นการคลุมถุงชนเสียทีเดียว แต่อีก นัยหนึ่งการเลือกคู่ครองให้บุตรนั้น พ่อและแม่ของฝ่ายชายจะดูความเหมาะสม เช่น การดูในเรื่อง ของแซ่ว่าเป็นคนแซ่ใด สายตระกูลใด ฐานะครอบครัวเป็นอย่างไร และยังมีมุมมองอีกด้านหนึ่งของ ความสัมพันธ์ในเรื่องการแต่งงานที่เปลี่ยนไป ดังกรณี ของครอบครัว วันเพ็ญ นวไพศาล พบว่า การ เลือกผู้หญิงมาเป็นลูกสะใภ้ก็ยังมุมมองที่ผูกติดอยู่ครอบครัวฝ่ายชายจะมีการสืบทอดตระกูลของ ทางฝ่ายชายเป็นหลัก และหากมีการเลือกคู่ครองให้กับบุตรจะมีการสืบ สอบถามข้อมูลถึงสกุลแซ่ ของฝ่ายหญิง เป็นคนแซ่อะไร ความประพฤติของฝ่ายหญิง ความเป็นมาของครอบครัวฝ่ายหญิง สายตระกูลของครอบครัวฝ่ายหญิง

“ก็แต่งสะใภ้เข้าบ้านอยู่แล้ว ส่วนลูกสาวก็แต่งงาน เป็นเรื่องปกติทุกบ้าน”

(วันเพ็ญ นวไพศาล. 13 ธันวาคม 2551: สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ ถึงแม้ว่ากฎหมายได้ออกมาให้สิทธิผู้หญิงในการเลือกใช้นามสกุลจะเป็น นามสกุลของฝ่ายชาย หรือนามสกุลของฝ่ายหญิงก็ได้ แต่ในมุมมองครอบครัว วันเพ็ญ นวไพศาล มองว่า หากฝ่ายหญิงแต่งงานแล้วก็ต้องเปลี่ยนนามสกุลเป็นนามสกุลของฝ่ายชาย ซึ่งมุมมอง

ดังกล่าวครอบครัวของฝ่ายหญิงเองก็มองว่าแต่งไปแล้วนั้นก็ถือเป็นคนของบ้านฝ่ายผู้ชาย ก็ควร
เปลี่ยนไปใช้นามสกุลของฝ่ายชายเช่นกัน

“ผู้หญิงเรา แต่งแล้วก็เป็นคนบ้านเค้า ก็น่าจะเปลี่ยน”

(นันทวรรณ อึ้งพานิช. วันที่ 21 ตุลาคม 2551: สัมภาษณ์)

“มี (แม่) เล่าให้ฟัง คนที่มีอาชีพอยู่คนนึงทำงานจนของอยู่แถวป่าดงๆ บ้านเค้าจน อา
กง อาม่าเลยไม่ให้ ก็เลยมาแต่งกับป้า (พ่อของน้องหญิง)”

(กาญจนา ตั้งตระกูล. วันที่ 18 กันยายน 2551: สัมภาษณ์)

“มี (แม่) จะพูดบ่อยมากกว่า “นี่ถ้าเป็นสมัยก่อนถูกจับแต่งงานมีลูกมีสามีไปนานแล้ว”
แต่หลังว่าผู้หญิงสมัยนี้มันต้องแต่งกับคนที่รักมันถึงจะอยู่ด้วยกันได้”

(กาญจนา ตั้งตระกูล. วันที่ 18 กันยายน 2551: สัมภาษณ์)

เห็นได้ว่าความคิดความเชื่อในเรื่องของการเลือกคู่ครองในอดีตนั้น โดยส่วนใหญ่
อำนาจการตัดสินใจเรื่องการแต่งงาน มักเป็นเรื่องของผู้ใหญ่ที่มีสิทธิในการตัดสินใจและเลือก
คู่ครองให้กับลูกหลาน โดยดูจากฐานะของทั้งสองฝ่ายเป็นสำคัญ จากลักษณะดังกล่าวจะเห็นได้ว่า
ภายใต้ลักษณะความคิด ความเชื่อที่ผูกติดกับจารีตประเพณีในเรื่องการเลือกคู่ครองเข้าสู่บ้านของ
ตน อีกมุมหนึ่งคนไทยเชื้อสายจีนรุ่นใหม่ที่มีชีวิตที่ผูกโยงกับความคิด ความเชื่อกระแสความ
ทันสมัยนิยม ชีวิตที่ผูกติดกับเทคโนโลยีต่างๆ ซึ่งความสัมพันธ์ทางการแต่งงานที่เปลี่ยนไป ทำ
ให้การต่อสู้ต่อรองต่อความคิด ความเชื่อของคนในครอบครัวเป็นไปอย่างเข้มข้นแต่ภายใต้บริบท
ของการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัยทั้งในรูปแบบของวัตถุและความคิด ความเชื่อ ทำให้คนอีก
รุ่นหนึ่งมีการต่อสู้ต่อรองกับวิถีจารีตดังกล่าว

ผู้วิจัยได้มีโอกาสพูดคุยกับ นันทวรรณ อึ้งพานิช ซึ่งบุตรสาวได้แต่งงานให้กับ
บุตรชายของ วันเพ็ญ นวไพศาล ซึ่ง นันทวรรณ กล่าวว่า

“ต้องดูว่าเค้าเป็นยังไง เลี้ยงลูกเราได้มั๊ย ลูกเราเราก็ไม่อยากให้เค้าไปลำบาก”

(นันทวรรณ อึ้งพานิช. 29 สิงหาคม 2551: สัมภาษณ์)

ลักษณะดังกล่าวนอกจากฝ่ายชายจะมีอำนาจในความสัมพันธ์ต่อการเลือกคู่ครองให้กับบุตรชายแล้ว ในอีกมุมหนึ่งฝ่ายหญิงเองก็มีการช่วงชิงทางอำนาจในการเลือกคู่ครองเหมือนกัน โดยที่ฝ่ายหญิงเองจะดูที่ฐานะทางเศรษฐกิจของฝ่ายชายเช่นกัน ซึ่งโดยส่วนใหญ่ผู้หญิงจะเลือกคู่ครองที่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีกว่า นัยหนึ่งเพื่อให้สามารถเลี้ยงดูบุตรสาวของตนได้ ขณะเดียวกัน ฝ่ายชายเองก็มองว่าการมีสะใภ้ที่มีฐานะดีดีกว่าตนนั้น ในมุมหนึ่งฝ่ายหญิงเองก็มีส่วนในการให้ความเคารพอ่อนน้อมต่อครอบครัวฝ่ายชาย ขณะเดียวกันปรากฏการณ์ภาคสนามพบว่า คนไทยเชื้อสายจีนส่วนหนึ่งยังคงต้องการให้บุตรของตนได้แต่งงานกันในกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนด้วยกัน ดังคำกล่าวที่ว่า

“อยากให้ได้แต่งงานกับคนจีนด้วยกัน”

(เพทยา กาอินทร์. 2 เมษายน 2551: สัมภาษณ์)

“มีอยู่ครั้งหนึ่ง เจ้ฝั่งรับปริญญาที่กรุงเทพฯ ปีกี่ไป พอไปเจอแฟนเจ้เป็นคนไทยป่าไม่
คุยด้วยเลย”

(กาญจนา ตั้งตระกูล. วันที่ 18 กันยายน 2551: สัมภาษณ์)

นอกจากนี้จากปรากฏการณ์ยังพบว่า คนไทยเชื้อสายจีนมีการแต่งงานข้ามชาติพันธุ์ นั่นคือ การแต่งงานกับคนมุสลิม ดังกรณีของ สุมาลี แซ่ฮับ ซึ่งแต่งงานกับสามีที่นับถือศาสนาอิสลาม โดย สุมาลีได้เล่าให้ฟัง ถึงก่อนที่จะได้แต่งงานกันนั้น ครอบครัวของทั้งสองฝ่ายไม่เห็นด้วยนัก เนื่องจากเป็นกลุ่มที่ต่างศาสนาและต่างวัฒนธรรม โดย สุมาลี จะต้องเปลี่ยนศาสนาไปนับถือศาสนาอิสลาม และปฏิบัติตามความเชื่อและวิถีปฏิบัติของศาสนาที่สอนไว้ และละทิ้งการกราบไหว้ตามความเชื่อของคนจีนทุกอย่าง ดังคำกล่าวที่ว่า

“ก็ลำบากใจเมื่อไปบอกกับแม่ แม่ก็ไม่ค่อยพอใจ เพราะถ้าแต่งงานกับคนมุสลิม
จะต้องเปลี่ยนศาสนาเป็นศาสนาอิสลาม การปฏิบัติต่างๆ จะต้องยึดหลักตามอิสลามที่สอนไว้ และ
ละทิ้งการกราบไหว้ ความเชื่อของคนจีนทุกอย่างเลย แม่และญาติๆ รับไม่ได้ช่วงนั้น บวกกับเป็นลูก
คนเดียวด้วย ไม่มีใครสืบทอดตระกูล”

(สุมาลี สอเหาะ (แซ่ฮับ). 18 กรกฎาคม 2551: สัมภาษณ์)

“หลังจากเข้าใจเรื่องศาสนา ก็เข้าพิธีนิกาย (พิธีแต่งงานทางอิสลาม) และก็เปลี่ยนศาสนามาเป็นอิสลาม.... ช่วงแรก ต้องปรับตัวเยอะมาก ๆ แต่ด้วยที่แบกกี (สามี) ให้กำลังใจ และสอนให้ และมีเพื่อนๆ ที่เป็นมุสลิมมาช่วยสอนด้วย เลยสบายใจหน่อย”

(สุมาลี สอหะ (แซ่ยั้ง). 18 กรกฎาคม 2551: สัมภาษณ์)

นอกจากการแต่งงานภายในกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนเองด้วยกันแล้ว จากข้อมูลในพื้นที่พบว่า คนไทยเชื้อสายจีนเองยังมีการแต่งงานกันระหว่างคนพื้นถิ่นในภาคใหญ่ หรือเป็นคนไทยเชื้อสายจีนที่แต่งงานกับคนไทยพุทธจากภูมิภาคต่างๆ เช่น ภาคอีสาน ภาคกลาง ภาคเหนือ แล้วย้ายถิ่นฐานมาที่ภาคใหญ่ ดังกรณีของ ธิดิกานต์ ธรรมกานต์ (น้องเจน) ผู้ให้ข้อมูลท่านหนึ่ง ซึ่งได้กำเนิดในพื้นที่ภาคใหญ่ โดยที่พ่อของน้องเจนเป็นคนไทยเชื้อสายจีนที่แต่งงานกับคุณแม่ซึ่งอยู่ทางภาคเหนือ ภายใต้ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวของน้องเจน ยังเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ต่างวัฒนธรรม ต่างถิ่น และต่างภูมิภาค โดยครอบครัวฝ่ายพ่อของน้องเจนยังมีการยึดติดกับอัตลักษณ์ของสาวเหนือซึ่งเป็นผู้หญิงที่มักยึดอาชีพบริการ ดังคำกล่าว

“เค้าไม่แสดงออก ไม่พูดกับเราหรอก แต่เค้าจะไปพูดกับญาติๆ”

(ธิดิกานต์ ธรรมกานต์. 11 มกราคม 2552: สัมภาษณ์)

“ไม่ค่อยคุยกับบ้านโน้นค่ะ”

(ธิดิกานต์ ธรรมกานต์. 11 มกราคม 2552: สัมภาษณ์)

คำกล่าวข้างต้นเห็นได้ว่าลักษณะการยึดติดกับอัตลักษณ์ของสาวชาวเหนือว่าเป็นผู้หญิงอาชีพบริการดังกล่าว ซึ่งอย่างน้อยก็มีผลกระทบต่อความสัมพันธ์ของน้องเจนที่มีอยู่ภายในครอบครัว และความสัมพันธ์ทางเครือญาติฝ่ายพ่อและฝ่ายแม่ ลักษณะดังกล่าวนอกจากจะมีการต่อสู้ต่อรองต่อความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวของทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิง การต่อสู้ต่อรองระหว่างแม่สามีกับลูกสะใภ้แล้ว ภายใต้ความสัมพันธ์ในเรื่องดังกล่าวยังมีอำนาจในความสัมพันธ์ระหว่างแม่กับบุตรสาวต่อการเลือกคู่ครองเช่นกัน

1.2.2 เครือญาติ: ความสัมพันธ์ภายใต้ระบบอาวุโส

เมื่อก่อนคนไทยเชื้อสายจีนจะมีการนับเครือญาติทางฝ่ายพ่อ และลักษณะครอบครัวนั้นเป็นครอบครัวชายมีหลายๆ ครอบครัวย่อยอยู่ภายใต้ครอบครัวเดียวกัน นั่นคือ เมื่อผู้ชายแต่งงาน

ก็จะพาภรรยาเข้ามาอยู่ด้วยกับครอบครัวของพ่อแม่ตน และผู้ชายจะมีบทบาทสำคัญในการเป็นหัวเรือใหญ่ของครอบครัว โดยเฉพาะอากง (ปู่) ที่จะมีบทบาทสำคัญ จากนั้นจะเป็นลูกชายคนโต ทว่าในปัจจุบันลักษณะความสัมพันธ์ทางเครือญาติของคนไทยเชื้อสายจีนเริ่มมีการผ่อนปรนลงมากขึ้น

“ต่างคนต่างทำมาหากิน ไม่ค่อยได้หยุดหยอก ญาติก็มี แต่เวลานี้น้อย ยิ่งไงก็ต้องหาเงินก่อน”

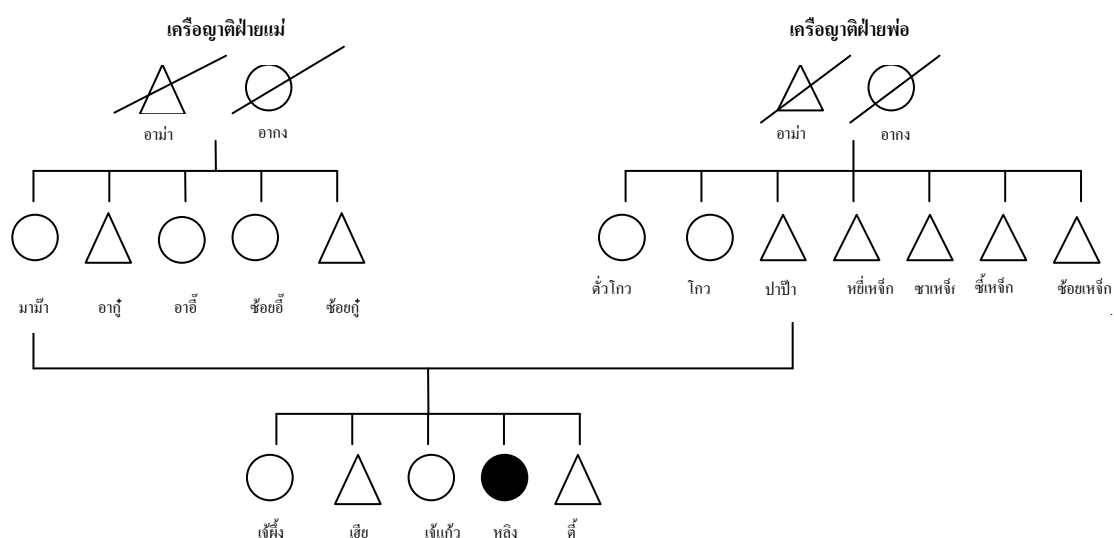
(อาภรณ์ แซ่อึ้ง 3 กรกฎาคม 2551: สัมภาษณ์)

“ส่วนใหญ่ติดต่อกับทางโทรศัพท์ จะให้ไปหาเลยบ่อยๆ ก็ไม่ได้ ก็กิจการเราก็ต้องเดินต่อ”

(เพียร กาอินทร์ 2 เมษายน 2551: สัมภาษณ์)

จากข้อมูลภาคสนามพบว่า ส่วนหนึ่งความสัมพันธ์ของคนไทยเชื้อสายจีนที่มีระหว่างเครือญาตินั้นได้ลดน้อยลง การติดต่อสัมพันธ์กันก็เป็นไปตามช่วงโอกาสและช่วงเวลาซึ่งส่วนหนึ่งจะเป็นช่วงเทศกาลงานต่างๆ มากกว่า ขณะเดียวกัน ในช่วงเทศกาลงานต่างๆ ที่ถือเป็นช่วงของการรวมญาติตามความเชื่อของคนไทยเชื้อสายจีนเองเป็นไปในลักษณะของครอบครัวที่มีความเป็นปัจเจกมากยิ่งขึ้น นั่นคือ ต่างฝ่ายต่างมีครอบครัวของตัวเองทำกิจกรรมกันภายในครอบครัวของตนเอง

เห็นได้ว่า ความสัมพันธ์ทางเครือญาติของคนไทยเชื้อสายจีน ส่วนหนึ่งได้ก่อให้เกิดอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีน การไหว้เจ้า การนับถือตามอาวุโส ความสัมพันธ์ทางเครือญาติผ่านคำเรียกขานบ่งบอกถึงนัยอำนาจในความสัมพันธ์ของการลำดับอาวุโส ซึ่งหากครอบครัวใดอยู่กันหลายคน ก็จะมีการลำดับคำเรียกไปตามความอาวุโส ซึ่งคำเรียกก็จะมีแบ่งตามความสัมพันธ์ของแต่ละฝ่าย โดยที่ฝ่ายชายจะมีคำเรียกในอีกลักษณะหนึ่ง ส่วนฝ่ายหญิงก็จะมีคำเรียกในอีกลักษณะหนึ่ง โดยผู้วิจัยได้ยกตัวอย่างครอบครัวของ กาญจนา ตั้งตระกูล เพื่อใช้ในการอธิบายให้เห็นถึงการลำดับอาวุโสภายในครอบครัว และการทำงานแบบกงสีของครอบครัว ซึ่งครอบครัวดังกล่าวเป็นครอบครัวชายที่มีพี่น้องฝ่ายพ่ออยู่ร่วมกันจำนวน 6 ครอบครัว ภายใต้การอยู่ร่วมกันนั้นจะมีคำเรียกของญาติฝ่ายพ่อและญาติทางฝ่ายแม่ที่ต่างกัน ดังแผนภาพ

ภาพที่ 53 แผนผังการลำดับอาวุโสของครอบครัว กาญจนนา ตั้งตระกูล

จากแผนภาพแสดงถึงคำเรียกความเป็นเครือญาติตามคำศัพท์ของคนไทยเชื้อสายจีน ในภาษาแต้จิ๋ว ซึ่งภายใต้คำเรียกนั้นจะมีการลำดับความอาวุโสของการเป็นพี่เป็นน้อง การเป็นอาเป็นหลานต่อกัน ดังเช่น หากเป็นพี่น้องฝ่ายพ่อ ซึ่งหากเป็นผู้ชายจะมีคำเรียกว่า “เหจ๊ก” แปลว่า “อา” จากนั้นการเรียงลำดับความอาวุโสจะไล่คำเรียกตามคำเรียกตัวเลขในภาษาจีนแต้จิ๋ว ในที่นี้คือ หยี่เหจ๊ก คือ อาคนที่หนึ่ง, ซาเหจ๊ก คือ อาคนที่สาม เป็นต้น สำหรับคำเรียกของฝ่ายแม่นั้น หากเป็นผู้ชายจะมีคำว่า “กู่” แปลว่า “น้า” ซึ่งจะมีคำว่า ตัวกู่บอภันยความอาวุโสในลำดับที่หนึ่ง นั่นเอง ส่วนคำเรียกของผู้หญิงนั้น จะใช้คำว่า “อี่” แปลว่า “น้า” ซึ่งจะคำเรียกว่า “ตัว” และ “ซ้อย” ซึ่งบอกลำดับอาวุโสเช่นกัน คำเรียกระหว่างเครือญาติทางฝ่ายพ่อและทางฝ่ายแม่นั้นยังแยกแยะออกจากกัน ทั้งนี้เพื่อเป็นนัยถึงการลำดับการนับญาติเพื่อแยกออกจากกัน ซึ่งภายใต้คำเรียกดังกล่าว ได้แสดงถึงความสัมพันธ์ในการจัดช่วงชั้นความอาวุโส ลำดับเครือญาติฝ่ายชายฝ่ายหญิง ที่เป็นเรื่องของอำนาจในการสร้างความสัมพันธ์ต่อกัน นอกจากนี้ คำเรียกนั้นยังแสดงถึงอัตลักษณ์ร่วมของคนไทยเชื้อสายจีนเช่นกัน

ผู้วิจัยได้มีโอกาสติดตาม กาญจนนา ตั้งตระกูล ไปไหว้บรรพบุรุษในวันเซ็งเม้งที่สุสานบ้านพรุ ปรากฏการณ์ภาคสนามพบว่า การลำดับอาวุโสของคนไทยเชื้อสายจีนส่วนหนึ่งจะมีผลต่อการจัดลำดับความสำคัญในการทำพิธีกรรมในช่วงเทศกาลต่างๆ ซึ่งในวันเซ็งเม้ง ตามความเชื่อของ

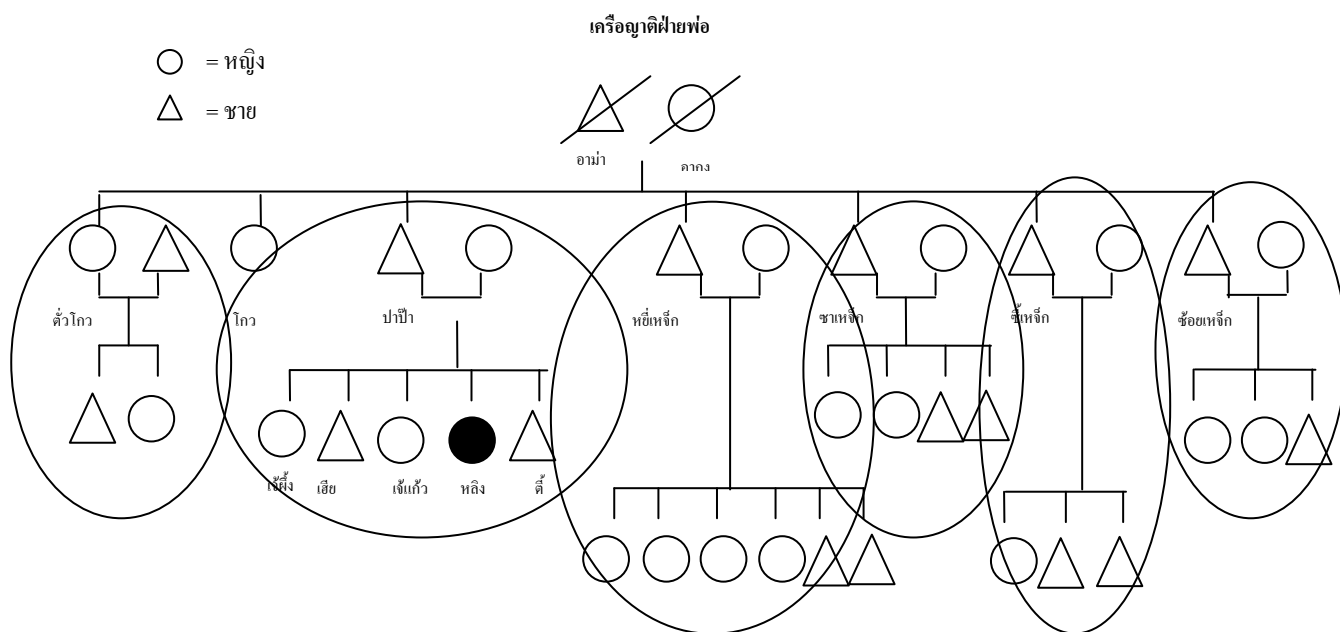
คนไทยเชื้อสายจีนจะมีการเตรียมอาหารเพื่อกราบไหว้บรรพบุรุษ จะให้ลูกชายคนโตเป็นผู้จุดธูปใหญ่และไหว้เป็นคนแรก ดังคำพูดของ สุภัญญา ที่เรียกผู้เป็นลูกชายคนโตของตระกูลที่ว่า

“ตัวแปะ มาจุดธูปใหญ่ไหว้ก่อน แล้วคนอื่นจะได้ไหว้ต่อ”

(สุภัญญา ตั้งตระกูล. 4 เมษายน 2552: สัมภาษณ์)

ลักษณะดังกล่าวทำให้ทราบว่าครอบครัวของ กาญจนา นั้นในทุกๆ ปีของวันเซ็งเม็ง ผู้ที่จะได้ไหว้เป็นคนแรกและใช้ธูปใหญ่ในการไหว้จะเป็นลูกชายคนโตประจำตระกูล นอกจากนี้ความสัมพันธ์ในรูปแบบของความอาวุโสที่มีต่อกันภายในเครือญาติแล้ว ภายใต้อาณัติความสัมพันธ์ภายในเครือญาตินั้น ยังมีเรื่องของความสัมพันธ์ในเรื่องของความเป็นเพศซึ่งซ้อนทับอยู่ เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างแม่สามีกับลูกสะใภ้ ความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวฝ่ายสามีและครอบครัวฝ่ายพ่อ ที่ผสมปนเปไปด้วยอำนาจที่ผูกโยงกันภายใต้สถานการณ์เดียวกัน

จากผังการลำดับความอาวุโสของครอบครัว กาญจนา พบว่าภายใต้การอยู่ร่วมกันในครอบครัวทั้งหมด 6 ครอบครัว ในช่วงเวลากลางวันครอบครัวทั้ง 6 ครอบครัวจะมีการทำงานร่วมกันในกิจการของครอบครัว และช่วงเวลาตอนเย็น กิจกรรมการรับประทานอาหาร การพักผ่อน นั้น แต่ละครอบครัวจะมีบ้านของแต่ละครอบครัวก็จะทำการแยกย้ายกันกลับบ้านของตน ดังภาพ

ภาพที่ 54 แผนผังลักษณะครอบครัวของ กาญจนา ตั้งตระกูล

“ที่ร้านอยู่กับหลายครอบครัว ป้า (พ่อ) มีพี่น้อง 7 คน ผู้ชายอยู่เป็นครอบครัวเดียวกันหมดเลย ช่วงตอนกลางวันก็จะมาที่ร้าน ช่วยกันหั่นเห็จ๊ก (อาคนแรกจะสั่งของ) ซาเห็จ๊ก (จะตรวจของ) พอตอนเย็นก็แยกกันกลับบ้านไปนอนบ้านแต่ละคน”

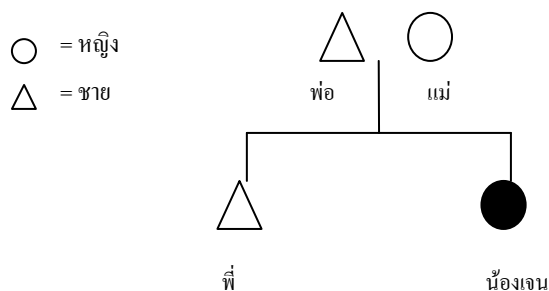
(กาญจนา ตั้งตระกูล. 18 กันยายน 2551: สัมภาษณ์)

“มี (แม่) อยู่บ้านค่ะ จะมาที่ร้านบ้างมาช่วยบัญชีบ้าง ช่วยดูของบ้าง”

(กาญจนา ตั้งตระกูล. 18 กันยายน 2551: สัมภาษณ์)

จากผังภาพและคำกล่าวข้างต้นสิ่งหนึ่งที่ยังพบในชีวิตของคนไทยเชื้อสายจีนนั้น คือ การอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวขยายที่มีครอบครัวของพี่น้องในสายตระกูลเดียวกันอยู่ร่วมกัน ซึ่งจะมีการแบ่งงานกันทำภายในพี่น้องร่วมกัน โดยครอบครัวดังกล่าวประกอบอาชีพเป็นตัวแทนขายรถจักรยานยนต์ยี่ห้อหนึ่ง ซึ่งการแบ่งงานกันทำมีลักษณะดังนี้ คนโต ดูแลธุรกิจภาพรวม คนที่สองดูแลสินค้า ตรวจสอบสินค้า คนที่สามจัดส่งสินค้า คนที่สี่ดูแลลูกน้องภายในร้าน คนที่ห้าดูแลเรื่องการขาย ส่วนคนที่หกดูแลบัญชี เงินหมุนเวียนของร้านค้า ส่วนภรรยาของแต่ละคนนั้นจะดูแลงานบ้านของแต่ละครอบครัวไป หากทว่ายังมีความเป็นส่วนตัวภายใต้การอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวขยาย นั่นคือ เมื่อถึงเวลาเลิกงานในเวลาตอนเย็น แต่ละครอบครัวก็จะแยกกันกลับบ้านของแต่ละครอบครัวไป ที่ต่างใช้ชีวิตในครอบครัวของตนที่มีพ่อแม่และลูก ในพื้นที่บ้านที่เป็นของแต่ละครอบครัว ลักษณะดังกล่าวเห็นได้ว่า อັตลัษณ์หนึ่งที่ยังคงอยู่บนพื้นที่บ้านของคนไทยเชื้อสายจีนคือ อັตลัษณ์ที่ผูกโยงกับระบบการทำงานแบบ “กงสี” ที่มีการแบ่งงานกันทำ และให้เป็นเงินเดือน แต่ที่นอกเหนือจากเงินเดือนนั้นก็จะเป็นเงินปันผล

นอกจากนี้ ภายใต้บริบทความเป็นเมืองผู้วิจัยยังพบอีกว่า ครอบครัวจีนส่วนหนึ่งได้เปลี่ยนแปลงไปจากการที่อาศัยอยู่กันเป็นครอบครัวขยายมีคนหลายรุ่นอยู่ร่วมกัน เช่น รุ่นอาภง (ปู่) อาม่า (ย่า) อยู่ร่วมกันกับ ลูก และหลาน เป็นสามรุ่น ทว่า ปรากฏการณ์ภาคสนามทำให้พบว่า คนไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่หาดใหญ่ได้มีการปรับเปลี่ยนครอบครัวโดยอาศัยอยู่เป็นครอบครัวเดี่ยว ดังเช่น ครอบครัวของ ธิติกานต์ ธรรมกานต์ ดังผังภาพครอบครัว

ภาพที่ 55 แผนผังลักษณะครอบครัวของ ธิดิกานต์ ธรรมกานต์

จากผังครอบครัวจะเห็นได้ว่าลักษณะครอบครัวของคนไทยเชื้อสายจีนในปัจจุบัน ส่วนหนึ่งได้มีการเปลี่ยนแปลงเป็นครอบครัวเดี่ยวที่มีคนเพียงสองรุ่นอาศัยร่วมกัน นั่นคือ รุ่นพ่อแม่ และรุ่นลูก เห็นได้ว่าภายใต้ลักษณะความเป็นเมือง สังคมสมัยใหม่ และความเป็นปัจเจกของบุคคล ซึ่งส่วนหนึ่งได้มีผลต่อความสัมพันธ์ของครอบครัวที่มีลักษณะเป็นปัจเจกมากยิ่งขึ้น

เห็นได้ว่าในมุมมองอำนาจของความสัมพันธ์ภายในครอบครัวเป็นอำนาจที่เกิดขึ้นระหว่างคนต่างรุ่น ต่างวัย หรืออยู่ในวัยใกล้เคียงกัน ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่ซ้อนทับในลักษณะของการควบคุม ปฏิบัติตาม ต่อรอง ปฏิเสธต่อข้อกำหนด จารีต ประเพณีและความเชื่อ นอกจากนี้ถึงแม้จะไม่มีความสัมพันธ์ทางเครือญาติโดยสายเลือด หรือโดยการแต่งงาน แต่หากทว่าคนไทยเชื้อสายจีนทราบว่าเป็นกลุ่มที่มาจากแซ่เดียวกันก็จะถือว่าเป็นพี่น้องกัน ลักษณะสำคัญที่ค้นพบจากปรากฏการณ์ในสนาม ทำให้ทราบว่าภายใต้ความสัมพันธ์ในครอบครัวนั้น ไม่ว่าจะเป็นระดับใดก็ตาม เช่น ความสัมพันธ์ทางเครือญาติในระดับ พ่อ แม่ ลูก หรือจะเป็นญาติทางฝ่ายพ่อ หรือความสัมพันธ์ทางเครือญาติกับอา หลาน หรือความสัมพันธ์ทางเครือญาติจากการแต่งงาน ดังนั้นครอบครัวจึงมีอิทธิพลต่อการนิยามตัวตนของคนไทยเชื้อสายจีน ซึ่งการนิยามตัวตนของคนไทยเชื้อสายจีนนี้เอง นำไปสู่การปฏิสัมพันธ์ต่อกันในครอบครัวเดียวกัน ต่างครอบครัว หรือเครือญาตินั่นเอง ซึ่งในอีกพื้นที่หนึ่งของชีวิตนั่นคือพื้นที่การทำงาน

1.2.3 การทำงาน: ความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม, ต่างชาติ, ต่างกลุ่ม

ความสัมพันธ์ภายใต้บริบทของการทำงานนั้น ด้วยชีวิตที่ผูกโยงกับพื้นที่ทางการค้า และพื้นที่ทางเศรษฐกิจทำให้ในแต่ละช่วงวัยคนไทยเชื้อสายจีนต้องเผชิญต่อการปฏิสัมพันธ์กับคนในหลายกลุ่มหลายรูปแบบ ภายใต้การเป็นผู้ค้าที่เป็นทั้งพ่อค้าแม่ค้า การเป็นคนที่ใช้ชีวิตอยู่ในพื้นที่ หรือเป็นผู้ที่เดินจับจ่ายใช้สอยสินค้าในพื้นที่ ภายใต้ความสัมพันธ์ในบริบทต่างๆ ดังกล่าว คนไทย

เชื้อสายจีนย่อมมีอำนาจในการกำหนดวิถีชีวิตตนเองได้มากกว่าการเป็นพ่อค้าแม่ค้าในแต่ละวันที่สัมพันธ์กันเฉพาะการเป็นผู้ค้าและลูกค้าเพียงอย่างเดียว

จากข้อมูลภาคสนาม พบว่า ในบางช่วงบางตอนเองคนไทยเชื้อสายจีนในบางบริบทก็ไม่ได้ได้รับความไว้วางใจในกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนด้วยกัน ดังเช่น นิลุบล เจริญพานิช เป็นคนไทยเชื้อสายจีนที่สวมบทบาททางการเมือง ซึ่ง นิลุบล ได้กล่าวไว้ว่า

“เวลาเข้าไปถาม บ้านนี้มีคนกี่คน มีรายได้เท่าไร? เขาก็จะเอ๊ะมาถามทำไม เธอเป็นกรรมการชุมชนต้องมาถามด้วยหรือ ถ้าเอาไปส่งเทศบาลนี่แล้วใหญ่เลย คนจีนพอรู้ว่าส่งให้เทศบาลเขาจะไม่ยุ่งด้วยเลย”

(นิลุบล เจริญพานิช. 26 กันยายน 2551: สัมภาษณ์)

คำกล่าวข้างต้นเห็นได้ว่าในอีกมุมหนึ่งภายใต้ความสัมพันธ์ระหว่างคนไทยเชื้อสายจีนเองด้วยกัน ในบางบริบทคนไทยเชื้อสายจีนเองกลับไม่ได้ได้รับความไว้วางใจกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนด้วยกัน ดังเช่น ปรากฏการณ์ข้างต้นเมื่อคนไทยเชื้อสายจีนได้สวมบทบาททางการเมืองทำให้เกิดความไม่ไว้วางใจคนไทยเชื้อสายจีนด้วยกัน ขณะเดียวกัน จากปรากฏการณ์ในพื้นที่ พบว่า การประกอบอาชีพมีส่วนสำคัญอย่างหนึ่งที่เป็นเงื่อนไขให้คนไทยเชื้อสายจีนได้ปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มคนต่างชาติต่างภาษา ดังเช่น อารณห์ แซ่อึ้ง ซึ่งเป็นคนไทยเชื้อสายจีนที่มีการข้ามแดนไปยังฝั่งมาเลเซีย ลักษณะดังกล่าวทำให้ อารณห์ แซ่อึ้ง ได้มีโอกาสพบปะ ปฏิสัมพันธ์กับคนกลุ่มต่างๆ เช่น คนไทยเชื้อสายจีนด้วยกัน คนมุสลิม หรือจะเป็นแม่ค้าฝั่งมาเลเซีย นอกจากนี้ วรรณฤกษ์ เล่าหะสัมพันธ์พร ซึ่ง วรรณฤกษ์ ได้มีการติดต่อสัมพันธ์กับคนมุสลิมในลักษณะของการเป็นเพื่อนบ้านต่อกัน และในลักษณะของการเป็นลูกจ้างและนายจ้างเช่นกัน

“รับของจากฝั่งมาเลย์มาไทย มาขายที่นี้ ทางนั้นก็มิเจ้าประจำ ทางนี้ก็มีลูกค้าประจำ อาศัยขายไม่ได้แล้วคนซื้อน้อย”

(อารณห์ แซ่อึ้ง. 3 กรกฎาคม 2551: สัมภาษณ์)

“พูดภาษามลายูได้บ้างเช่น ตะเคอะ(แปลว่า ไม่มี) มาซีมานอ (แปลว่า มาจากไหน)”

(อารณห์ แซ่อึ้ง. 3 กรกฎาคม 2551: สัมภาษณ์)

“ที่รู้จักกับคนมุสลิมอยู่บ้าง และมีเพื่อนบ้านชวนไปร่วมกิจกรรมทางศาสนา เช่น งาน มัสยิด และก็ทราบว่ากิจกรรมของอิสลามมีอะไรบ้าง เช่น ละหมาด ที่มีลูกน้องที่ทำงานก่อสร้าง ส่วนใหญ่เป็นมุสลิม”

(วรกฤษฎ์ เลาะห์สัมพันธพร.11 พฤษภาคม 2551: สัมภาษณ์)

จากคำกล่าวข้างต้นเห็นได้ว่าภายใต้บริบทการปฏิสัมพันธ์ในบริบทของการทำงานของคนไทยเชื้อสายจีน ทำให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของคนไทยเชื้อสายจีนที่มีกับกลุ่มคนต่างๆ ทั้งในพื้นที่และต่างพื้นที่ ที่เดินทางเข้าสู่พื้นที่ขนาดใหญ่ด้วยวัตถุประสงค์ที่ต่างกัน ซึ่งคนไทยเชื้อสายจีนมีการปรับเปลี่ยนตนเองไปตามความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น ดังเช่น อาภรณ์ แซ่อึ้ง ได้เลือกใช้ภาษามลายูเป็นภาษาเพื่อการสื่อสารทางการค้ากับคนมุสลิมทั้งในฝั่งไทย และมาเลเซีย ซึ่งนับหนึ่งก็เพื่อช่วงชิงความสัมพันธ์กับกลุ่มแม่ค้าและลูกค้า เพื่อต่อรองราคา สร้างความสัมพันธ์ของการเป็นลูกค้าประจำ นอกจากนี้สำหรับบริบทการทำงานของ วรกฤษฎ์ เลาะห์สัมพันธพร เป็นบทบาทระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง ซึ่ง วรกฤษฎ์ เลาะห์สัมพันธพร เลือกรู้สึกของการเป็นพวกเดียวกันด้วยการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาของคนมุสลิมด้วยการเข้าร่วมงานมัสยิด

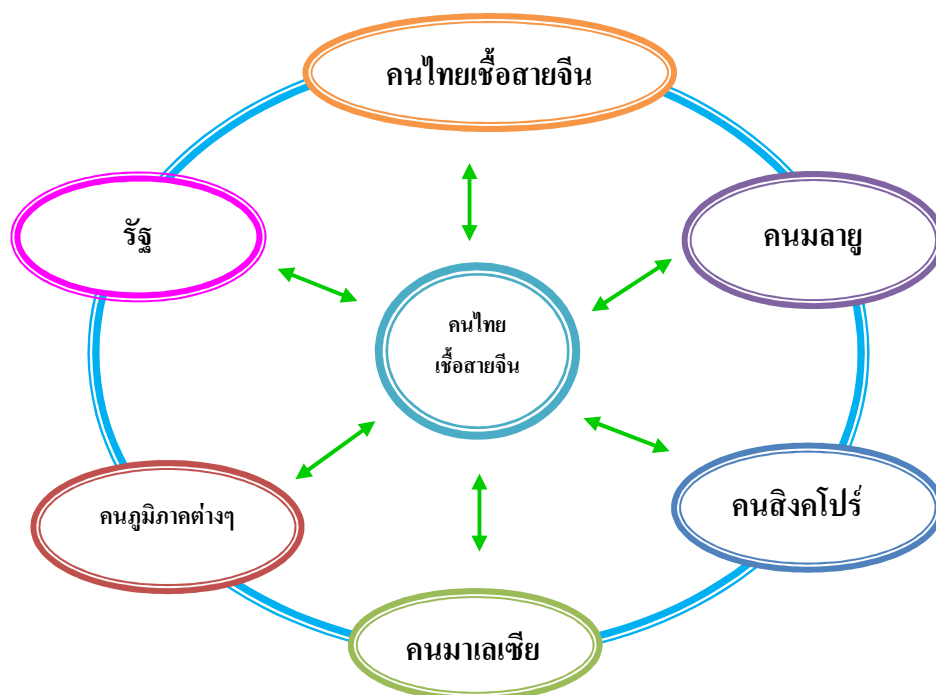
ดังนั้นภายใต้ความสัมพันธ์ที่คนไทยเชื้อสายจีนมีกับกลุ่มคนต่างๆ ยังเป็นการนิยามตนเองในส่วนของการทำงานคนไทยเชื้อสายจีนไปตามสถานการณ์ในชีวิตประจำวัน และเงื่อนไขชีวิตของการทำงานเช่นกัน ดังที่ รัตนา โตสกุล (2548: 2) กล่าวไว้ว่า ลักษณะดังกล่าวเห็นได้ว่าความสัมพันธ์ทางสังคมเชิงอำนาจจะเป็นเรื่องที่อยู่ใกล้ชิดกับคนทุกคน ซึ่งปรากฏอยู่ในพื้นที่ส่วนตัวและชีวิตในพื้นที่สาธารณะ อำนาจกระจายอยู่รอบตัวของคนทุกคนในสังคม ทุกคนล้วนแล้วแต่มีส่วนในการสร้างอำนาจผ่านการตีความ การนิยาม การต่อสู้ การช่วงชิง ด้วยการใช้คำพูด การแสดงออก และพฤติกรรมต่างๆ ภายใต้ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นไปตามบริบทของความสัมพันธ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นระหว่างใครกับใคร ใครกับสิ่งใดและอย่างไร ในแต่ละสถานการณ์

จากเรื่องเล่าที่กล่าวมาข้างต้น คนไทยเชื้อสายจีนในหาดใหญ่ได้เล่าเรื่องราวทั้งในเรื่องชีวิตครอบครัว ความสัมพันธ์ทางเครือญาติ ชีวิตการแต่งงาน ชีวิตด้านการทำงาน ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องราวถูกถ่ายทอดออกมา ดังตารางที่ 5 ที่กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนไทยเชื้อสายจีนด้วยกัน และกลุ่มต่างๆ

เรื่องที่สัมพันธ์	อำนาจของความสัมพันธ์
<ul style="list-style-type: none"> - การเลือกคู่ครอง - การสืบสกุลสายพ่อ - การแต่งงานภายใต้กลุ่มวัฒนธรรม - การแต่งงานข้ามวัฒนธรรม 	แม่กับลูกชาย ครอบครัวฝ่ายชายกับครอบครัวฝ่ายหญิง แม่สามีกับลูกสะใภ้ คนไทยเชื้อสายจีนกับคนไทยพุทธ คนไทยเชื้อสายจีนกับคนมุสลิม
<ul style="list-style-type: none"> - ระบบอาวุโส - เครือญาติต่างถิ่น - ระบบกงสี - ครอบครัวขยาย/ครอบครัวเดี่ยว 	พี่กับน้อง ผู้อาวุโสในบ้านกับสมาชิกในครอบครัว เครือญาติในสายตระกูล
<ul style="list-style-type: none"> - กรรมการชุมชนคนในชุมชน - เครือข่ายทางการค้า - นายจ้างกับลูกจ้าง 	ผู้ค้ากับลูกค้า ผู้ค้ากับผู้ค้า ผู้ค้ากับเจ้าของที่ในชุมชน

ตารางที่ 5 ความสัมพันธ์ระหว่างคนไทยเชื้อสายจีนด้วยกัน และกลุ่มต่างๆ

เห็นได้ว่าภายใต้การใช้ชีวิตของคนไทยเชื้อสายจีนนั้นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นภายใต้บริบทและเรื่องราวที่ต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการแต่งงาน การเลือกคู่ครองให้กับบุตรของตัวเอง การสืบเชื้อสายตระกูล ภายใต้ความสัมพันธ์ดังกล่าวเราจะเห็นปรากฏการณ์ของความสัมพันธ์ระหว่างกันที่มีความซับซ้อนในหลายลักษณะ เช่น เป็นความสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูกในเรื่องของการเลือกคู่ครอง และยังทับซ้อนด้วยความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวสองครอบครัวต่อการสืบสายตระกูล นอกจากนี้ภายใต้การใช้ชีวิตร่วมกันยังเป็นเรื่องของการปรับตัวและอำนาจระหว่างแม่สามีและลูกสะใภ้เช่นกัน ขณะเดียวกันในเรื่องความสัมพันธ์ทางเครือญาติ จากปรากฏการณ์พบว่า ภายใต้ความสัมพันธ์เครือญาตินั้นเป็นความสัมพันธ์ที่ทับซ้อนของความเป็นพี่เป็นน้อง พ่อแม่กับบุตร ผู้อาวุโสกับสมาชิกภายในบ้าน ขณะที่บริบททางการค้าคนไทยเชื้อสายจีนยังมีความสัมพันธ์กับกลุ่มคนต่างๆ ชาติต่างภาษา ด้วยเช่นกัน ซึ่งภายใต้ความสัมพันธ์ดังกล่าวจะเห็นได้ว่าเป็นเรื่องราวของอำนาจในความสัมพันธ์ที่คนไทยเชื้อสายจีนและคู่สัมพันธ์ต่างหยิบใช้และเลือกแสดงในบริบทที่ต่างกันไป ดังนั้น จะเห็นถึงความสัมพันธ์ที่คนไทยเชื้อสายจีนมีกับรัฐและกลุ่มคนต่างๆ ดังแผนภาพ

ภาพที่ 56 ภาพความสัมพันธ์ของคนไทยเชื้อสายจีนที่มีกับรัฐและคนกลุ่มต่าง

จากภาพเห็นได้ว่า ความสัมพันธ์ของคนไทยเชื้อสายจีนในภาคใหญ่เป็นพื้นที่ของความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกับรัฐ คนไทยเชื้อสายจีนในภาคใหญ่ คนจีนมาเลเซีย คนจีนสิงคโปร์ คนมลายู หรือคนจากภูมิภาคต่างๆ ลักษณะความสัมพันธ์ก็จะจะเป็นไปตามช่วงเวลาและสถานการณ์ที่คนไทยเชื้อสายจีนได้เผชิญความสัมพันธ์อยู่ ซึ่งเห็นได้ว่าถึงแม้คนจะอยู่พื้นที่ใดก็ตาม แต่นั่นก็ไม่ได้หมายความว่าคนจะถูกคิดตรึงไว้กับพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง หากทว่าผู้คนมีการเดินทาง มีการแวะพัก และมีเป้าหมายของการเข้าสู่พื้นที่ที่ต่างกันไป ซึ่งลักษณะดังกล่าวคนไทยเชื้อสายจีนจึงมีความสัมพันธ์กับคนกลุ่มต่างๆ ข้ามไปข้ามมาระหว่างพื้นที่และเป็นความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกับประเทศใกล้เคียง ข้ามประเทศ ข้ามถิ่น และเป็นความสัมพันธ์ในระดับนานาชาติ

2. อัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีน

“อัตลักษณ์คนไทยเชื้อสายจีน” เป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับการมีตัวตนของคนไทยเชื้อสายจีน นั่นคือ เป็นการกำหนดตำแหน่งของการมีอยู่ของคนไทยเชื้อสายจีนในสังคม ลักษณะดังกล่าวสิ่งหนึ่งที่ทำให้คนไทยเชื้อสายจีนรับรู้ว่าตนเองเป็นใคร อยู่ ณ ตำแหน่งใดในสังคมนั้นคือการปฏิสัมพันธ์กับบุคคลต่างๆ ที่คนไทยเชื้อสายจีนได้เผชิญต่อเหตุการณ์หนึ่ง ในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง โดยผ่านการมองตัวเองและคนอื่นมองเราในขณะนั้น อัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนจึงเป็นผลมาจากที่คนไทยเชื้อสายจีนนิยามตัวเองในขณะนั้น

ขณะเดียวกันก็เป็นผลมาจากบุคคลที่คนไทยเชื้อสายจีนกำลังปฏิสัมพันธ์ด้วยเขาได้นิยามหรือคาดหวังเช่นไรกับคนไทยเชื้อสายจีน ดังที่ประสิทธิ์ ลิปรีชา (2547, 33 - 34) ได้กล่าวถึงอัตลักษณ์ภายใต้ความสัมพันธ์นั้นมีทั้งอัตลักษณ์มีทั้งที่เป็นระดับปัจเจก (Individual) และอัตลักษณ์ร่วมของกลุ่ม (Collective) ในระดับปัจเจก บุคคลคนหนึ่งอาจจะมีหลายอัตลักษณ์อยู่ในตัวเอง เช่น เพศสภาพ กลุ่มชาติพันธุ์ ชาติ ช่วงชั้นทางสังคม อาชีพ และศาสนา เป็นต้น ในขณะที่อัตลักษณ์ร่วมของกลุ่มนั้น ความเป็นอัตลักษณ์ร่วมถูกสร้างขึ้นบนพื้นฐานของความเหมือนกันของสมาชิกในกลุ่ม อย่างไรก็ตามบนพื้นฐานของความเหมือนกันของกลุ่มนั้น ย่อมมีความแตกต่างกับกลุ่มอื่นมาเป็นตัวกำหนดความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะของกลุ่มตนด้วย ฉะนั้นเมื่อพูดถึงอัตลักษณ์ จึงเป็นลักษณะอัตลักษณ์ร่วมของสมาชิกของกลุ่มคนในสังคมเดียวกัน ซึ่งแตกต่างออกไปจากกลุ่มอื่นๆ

2.1 อัตลักษณ์ปัจเจกของ “คนไทยเชื้อสายจีน”

สำหรับปรากฏการณ์ภาคสนามพบว่าการดำเนินชีวิตของคนไทยเชื้อสายจีน มีการทำงานในพื้นที่ทางการค้าไม่ว่าจะเป็นบ้าน ร้านค้า อาคารพาณิชย์ ตลาด บนทางเท้า หรือบนท้องถนนแล้ว ขณะเดียวกันคนไทยเชื้อสายจีนยังมีการใช้ชีวิตภายใต้การปฏิสัมพันธ์กับบริบทของชีวิตอื่นๆ ควบคู่กันไปด้วย เช่น บริบทชีวิตของตนเอง บริบทภายในครอบครัว ซึ่งบริบทต่างๆ เหล่านี้มีการซ้อนทับกันอยู่ในหลายลักษณะ นอกจากนี้ภายใต้บริบทต่างๆ เหล่านี้ได้เปิดโอกาสให้คนไทยเชื้อสายจีนได้นิยามตัวตนผ่านการบอกเล่าและการแสดงออกที่แตกต่างออกไปจากพื้นที่ที่พวกเขาได้ดำเนินชีวิตอยู่ โดยค่านิยมต่าง ๆ นั้น มีการปรับเปลี่ยนไปตามเงื่อนไขชีวิต และสถานการณ์ของแต่ละบริบท โดยมองผ่านเรื่องเล่าและพื้นที่ ดังนี้

คนไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่หาดใหญ่มีการนิยามความหมายการเป็นคนไทยเชื้อสายจีนในระดับความเป็นปัจเจกแบ่งเป็นประเด็นสำคัญใน 2 ลักษณะสำคัญ กล่าวคือ หนึ่ง การนิยามความหมายของความเป็น “คนไทยเชื้อสายจีน” ผ่านเรื่องเล่าซึ่งเป็นลักษณะที่เชื่อมโยงอยู่กับโครงสร้างทางสังคม และในระดับปฏิบัติการในชีวิตประจำวัน สอง การนิยามความหมายของ “คนไทยเชื้อสายจีน” ผ่านการใช้พื้นที่ ซึ่งรวมไปถึงพฤติกรรม การปฏิบัติอันแสดงถึงการมีความเป็นปัจเจกของคนไทยเชื้อสายจีน

2.1.1 เรื่องเล่า: หลากหลายชีวิตหลากหลายอัตลักษณ์

สำหรับการแสดงอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนผ่านเรื่องเล่าและสังเกตพฤติกรรม การแสดงออกในครั้งนี้ เพื่อเป็นการชี้ให้เห็นว่าการแสดงอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนเมื่อเผชิญหน้ากับคนอื่น ซึ่งคนเรามากจะเลือกเรื่องราวจากด้านใดด้านหนึ่ง หรือชีวิตจากมุมใดมุมหนึ่ง

เพื่อสร้างสัมพันธภาพกับคนอื่น การเลือกนำเสนอด้านใดมุมใดนั้นมักเปลี่ยนแปลงและปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ เวลา และสถานที่นั่นเอง ดังที่ Somers และ Gibson (1994) ได้กล่าวถึงการแสดงอัตลักษณ์จากเรื่องเล่า (Narrative Identity) ไว้ว่า อัตลักษณ์ที่ส่งผ่านเรื่องเล่านั้น เป็นการเล่าเรื่องความสัมพันธ์ภายใต้เงื่อนไขของชีวิตทางสังคม การกระทำทางสังคม บริบททางสังคม ที่ตัวตนถูกสร้างขึ้นและสร้างใหม่ ในบริบทของความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกับเวลา สถานที่และอำนาจที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

ปรากฏการณ์ภาคสนามทำให้ทราบว่าคนไทยเชื้อสายจีนได้มีการนิยามความหมายให้กับตนเองด้วยสำนึกของการเป็นคนไทยเชื้อสายจีน นอกจากนี้ ยังมีการต่อรองโดยการช่วงชิงความหมายที่นอกเหนือจากการเป็น “คนไทยเชื้อสายจีน” ผ่านเงื่อนไขต่างๆ นั่นคือ สิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นผ่านการเรียนรู้จากประสบการณ์ชีวิตในแง่มุมต่างๆ ที่เป็นเงื่อนไขให้คนไทยเชื้อสายจีน “เลือกนิยาม” ความหมาย ของตนซ้อนทับกับความหมายอื่นๆ ดังนี้

2.1.1.1 ฉันคือคนจีน: สำนึกหนึ่งหรือการรับรู้ของเป็น “คนจีน”

จากปรากฏการณ์ในพื้นที่การที่คนไทยเชื้อสายจีนนิยามตนเองว่าฉันคือ “คนจีน” นั้นเกิดขึ้นในสองลักษณะ นั่นคือ เกิดจากการรับรู้ว่าเป็นคนจีน ด้วยเหตุที่ว่ารับรู้ดังกล่าวเกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขของการเกิด เติบโต และใช้ชีวิตที่ผูกติดกับวิถีชีวิตเชื่อของการเป็นคนจีน เช่น บุคคลภายในบ้านพูดภาษาจีน หรือมีการจัดกิจกรรมด้านพิธีกรรมและเทศกาลที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมบรรพบุรุษจีนภายในครอบครัวและการปฏิบัตินั้นเป็นลักษณะของการปฏิบัติตามภายในครอบครัว ส่วนลักษณะที่สอง เกิดขึ้นจากจิตสำนึกของการเป็นคนจีน ด้วยเหตุที่ว่าคนกลุ่มดังกล่าวได้เกิดเติบโต และได้รับการปลูกฝังและสอนให้ปฏิบัติตามความเชื่อของคนจีนอย่างเข้มข้นนั่นเอง

ดังเช่น กาญจนา ตั้งตระกูล ในมุมมองของ กาญจนา ตั้งตระกูล เธอมองว่าตัวเธอเองนั้นเป็น “คนจีน” นั้นเกิดขึ้นจากการที่เธอรับรู้การเป็น “คนจีน” หรือการเป็น “ลูกคนจีน” “หลานจีน” ด้วยเหตุที่ว่าตั้งแต่เด็กเธอเติบโตมาในบ้านที่มีการพูดภาษาจีนกันระหว่างอาภิงอาม่า พ่อกับแม่ และอาของเธอ แต่ก็มีบางครั้งที่พ่อมีการพูดภาษาไทยด้วยเช่นกัน แต่สำหรับอาม่าแล้วนั้นไม่สามารถฟังและพูดภาษาไทยได้เลย ส่วน กาญจนาเอง สามารถฟังและพูดภาษาจีนได้ในระดับหนึ่ง ด้วยเหตุที่ว่าชีวิตในวัยเด็กได้คลุกคลีอยู่กับอาภิง (ปู่) และอาม่า (ย่า) มา ซึ่งในปัจจุบันทั้งสองท่านได้เสียชีวิตแล้ว

“พูดจีนแต่จู้ใจได้ เพราะพูดตั้งแต่เด็กแล้ว แต่จีนกลางพูดไม่ได้ เพราะที่บ้านไม่ได้ใช้”

(ชิติกานต์ ธรรมกานต์. 11 มกราคม 2552: สัมภาษณ์)

“ส่วนการไหว้เจ้าก็เห็น มาไหว้ตั้งแต่เด็ก จำได้ว่าเมื่อก่อนตอนเด็กๆ จะตื่นตื่นมากในวันตรุษจีน เพราะจะได้หยุดไปเที่ยว ช่วงวันไหว้แม่ (แม่) จะเตรียมของไหว้เยอะมาก หลังก็ไหว้”

(กาญจนา ตั้งตระกูล.18 กันยายน 2551: สัมภาษณ์)

จากคำกล่าวข้างต้นเห็นได้ว่าการรับรู้ที่ตนเองคือ คนไทยเชื้อสายจีนนั้นเป็นผลมาจากประสบการณ์ในชีวิตที่การใช้ชีวิตในแต่ละวันนั้น ได้มีการคลุกคลี พบเจอและสัมผัสกับวิถีปฏิบัติของความเป็นจีน ทำให้เกิดการรับรู้ของคนไทยเชื้อสายจีนว่า “นั่นคือคนจีน” และเมื่อเกิดการปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มต่างๆ ในสังคม เช่น คนไทย คนไทยที่นับถือศาสนาอิสลาม ทำให้เกิดการรับรู้ถึงความแตกต่างในวิถีปฏิบัติ ซึ่งลักษณะดังกล่าวจึงเกิดการนิยามความหมายให้กับตนเองว่า “นั่นคือคนจีน” ที่ต่างจากคนอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งเป็น “คนไทยที่นับถือศาสนาพุทธ” หรือ “คนมุสลิม”

อย่างไรก็ตาม ปรากฏการณ์ภาคสนามยังพบว่านอกจากการรับรู้ที่ตนเองคือ “คนจีน” แล้ว ยังพบว่าคนไทยเชื้อสายจีนที่มีใจเป็นเพียงแค่การรับรู้ที่ตนเองคือ “คนจีน” หากว่าการเป็น “คนจีน” คนกลุ่มเหล่านี้เกิดขึ้นจาก “สำนึก” ของการเป็นคนจีน ซึ่งลักษณะดังกล่าว คนกลุ่มดังกล่าวได้เกิด เติบโต และได้รับการปลูกฝังและสอนให้ปฏิบัติตามความเชื่อของคนจีนอย่างเข้มข้น ดังเช่น วันเพ็ญ นวไพศาล และ บุญชัย วัฒนชาญชัย ทั้งสองคนเป็นคนไทยเชื้อสายจีนอีกรุ่นหนึ่งที่เกิดเติบโตและได้รับการปลูกฝังถึงชีวิต ประเพณี ค่านิยมเกี่ยวกับความเชื่อของคนไทยเชื้อสายจีน

“ถ้าเอาจริงๆ แล้ว เมื่อก่อนแม่ของซิมให้ทำทุกอย่าง งานบ้านก็ต้องทำทุกอย่าง เวลาไหว้เจ้า วันตรุษจีน เช็งเม้ง ต้องเป็นทุกอย่าง ถ้าบอเวลาไปอยู่บ้านสามีจะได้ทำเป็น ไม่นั้นแม่สามีจะไต่กลับมา”

(วันเพ็ญ นวไพศาล.25 เมษายน 2551: สัมภาษณ์)

“สมัยเด็กๆ ถือมาก ตรุษจีนห้ามกวาดขยะ ห้ามพูดคำหยาบ ห้ามซักผ้า ก่อนตรุษจีนก็ขัดบ้านกันทั้งหลัง พ่อกับแม่เมื่อก่อนเข้มงวดมากเรื่องพวกนี้ ต้องเป็น ต้องได้ ต้องทำ”

(เพธา กาอินทร์. 2 ตุลาคม 2551: สัมภาษณ์)

จากลักษณะดังกล่าวเห็นได้ว่าเห็นได้ว่า การที่คนไทยนิยามว่าตนเองคือ “คนจีน” นั้นเกิดขึ้นจากการ “รับรู้” และ “สำนึก” ที่เกิดขึ้น ซึ่งการนิยามความหมายของตนเองว่าเป็น “คนจีน” นั้นก็ไม่ใช่ว่าคนไทยเชื้อสายจีนจะมีอัตลักษณ์ที่มีแก่นแกนตายตัวในฐานะ “คนจีน” เพียงอย่างเดียว

เพราะในชีวิตของคนไทยเชื้อสายจีนได้ผ่านเรื่องราวต่างๆ ทั้งการมาจากถิ่นฐานภูมิภาคเดิม หรือการใช้ชีวิตที่เชื่อมโยงกับการทำงานซึ่งมีผลต่ออัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนเช่นกัน

2.1.1.2 เหนือ ใต้ อีสาน: ความหลากหลายในการนิยามความหมาย

การนิยามตนเองของคนไทยเชื้อสายจีนจึงไม่ได้เป็นแก่นแกนที่ตายตัวในฐานะ “คนไทยเชื้อสายจีน” หรือ “คนไทยเชื้อสายจีนที่มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม” เท่านั้น เนื่องจากชีวิตของคนไทยเชื้อสายจีนได้มีการเลือกรับ ปฏิเสธ ต่อต้าน ต่อการนิยามและถูกนิยามโดยคนอื่น ภายใต้ระบบความสัมพันธ์ที่ตนมี เพื่อแสดงออกถึงความมีตัวตนและบางครั้งเองคนไทยเชื้อสายจีนเองก็เลือกที่จะปกปิดตัวตนไว้ในสถานการณ์หนึ่งที่กำลังเผชิญ ดังที่ สมหมาย ชินนาค (2547: 153) ได้กล่าวไว้ว่า อัตลักษณ์นั้นมิใช่เป็นอัตลักษณ์ที่เป็นผลผลิตทางเชื้อชาติ ชนชาติ และวัฒนธรรม หากแต่อัตลักษณ์ถูกสร้างขึ้นและสร้างใหม่เป็นกระบวนการอย่างสัมพันธ์กับบริบทและสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ดังนั้นจะเห็นได้ว่าภายใต้การนิยามของคนไทยเชื้อสายจีนนั้นไม่ได้ผูกติดหรือยึดโยงกับภาพที่ตายตัวด้วยการผูกภาพลักษณ์ภายนอกเพียงอย่างเดียว ดังเช่นการให้ภาพว่าคนไทยเชื้อสายจีนคือ กลุ่มคนที่มีตาชั้นเดียว ตัวขาว ท่าทางโฉบเฉี่ยว แต่ในขณะเดียวกันภายใต้การเป็นคนไทยเชื้อสายจีนยังซ่อนทับด้วยการเป็นคนอีสาน คนเหนือ หรือคนภาคกลางเช่นกัน

ปรากฏการณ์ภาคสนามพบว่าจากการที่คนไทยเชื้อสายจีนมาจากถิ่นฐานที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นความหลากหลายจากการมาของกลุ่มคนในรุ่นปู่ ย่า หรือรุ่นพ่อ แม่ มีจุดแหวะพักในภูมิภาคที่ต่างกัน ดังคำกล่าวของ วรกฤษณ์ เล่าหะสัมพันธ์พร กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในภาคสนามที่ว่า

“ทวดเป็นคนจีนมาจากเมืองจีนเข้ามาทาง อ.สวนผึ้ง จ.ราชบุรี มาอยู่รวมกันที่
ประจวบคีรีขันธ์ จากนั้นก็แยกย้ายกัน พ่อแม่ที่มาอยู่ที่หาดใหญ่”

(วรกฤษณ์ เล่าหะสัมพันธ์พร. 11 พฤษภาคม 2551: สัมภาษณ์)

อัตลักษณ์ที่หลากหลายของถิ่นฐานที่มา แต่ละคนมีความหลากหลายในปมหลังของความ เป็นมา ดังคำกล่าวของ ธิดิกานต์ ธรรมกานต์ ที่มีแม่เป็นคนเชียงใหม่ ซึ่งภายใต้วิถีคิดของครอบครัวทางฝ่ายพ่อของน้องเจนนั่นไม่ชอบผู้หญิงที่มาจากทางภาคเหนือ ทำให้น้องเจนนเองเมื่ออยู่ในครอบครัวหรือเมื่อปฏิสัมพันธ์กับเครือญาติทางฝ่ายพ่อจึงเลือกที่จะปกปิดการเป็นสาวชาวเหนือของตัวเองไว้ แต่ในอีกบริบทหนึ่งเมื่อน้องเจนนอยู่ในกลุ่มเพื่อนด้วยกัน การนิยามความหมายของการเป็นสาวชาวเหนือของกลุ่มเพื่อนมองว่า สาวชาวเหนือเป็นผู้หญิงที่สวย อ่อนหวาน

เรียบริ้อย ด้วยเหตุนี้เองเมื่อน้องเจนอยู่ในกลุ่มเพื่อนด้วยกัน น้องเจนจะนิยามความหมายของตนเองว่าเป็นสาวชาวเหนือ หรือ ดังเช่น พยา กาอินทร์ ในบางช่วงบางตอนเขาก็เลือกที่จะบอกว่าคนคือ “คนไทยอีสาน” ซึ่งเมื่อเธอได้อยู่ภายใต้บริบทของคนอีสานด้วยกัน

“พ่อเป็นจีน แม่เป็นคนอีสาน เป็นลูกครึ่ง (หัวเราะ)”

(พยา กาอินทร์. 2 เมษายน 2551: สัมภาษณ์)

“หาผู้ใหญ่คนอีสานก็เยอะ เวลาเจอกันก็ช่วยๆ กัน จะคนจีน หรือจะคนอีสานก็อยู่เมืองไทยเหมือนกัน คนไทยเหมือนกัน”

(พยา กาอินทร์. 2 เมษายน 2551: สัมภาษณ์)

ลักษณะดังกล่าวเห็นได้ว่าการนิยามความหมายให้กับตนเองว่า “ฉันคือใคร” และการตกอยู่ภายใต้การถูกนิยามความหมายจากคนอื่นว่า “เธอคือใคร” ภายใต้บริบทใดก็ตาม เป็นส่วนสำคัญหนึ่งที่ทำให้คนไทยเชื้อสายจีนเลือกที่จะปกปิด เปิดเผย หรือสร้างอัตลักษณ์ขึ้นมาใหม่ทั้งนี้ทั้งนั้น คือความหลากหลาย อย่างหนึ่งต่อการเลือกเผยตัวเองออกมา ซึ่งต้องผ่านการพิจารณามาแล้วว่าการเผยตัวออกมานั้นเป็นประโยชน์กับตน เป็นที่ยอมรับในกลุ่มคน หรือเกิดความรู้สึกของการเป็นพวกเดียวกัน

ดังนั้น คนไทยเชื้อสายจีนเองไม่ได้มองว่าตนเองเป็นแค่เพียง “คนไทยเชื้อสายจีน” เพียงอย่างเดียว ด้วยเหตุที่ว่าภายใต้ปรากฏการณ์และการปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มคนและบริบททางสังคม คนไทยเชื้อสายจีนมีการเลือกรับต่อการเป็น “คนจีน” ขณะเดียวกันก็เลือกที่จะนิยามตนว่าเป็นคนไทยในภูมิภาคใดภูมิภาคหนึ่งของประเทศไทย และมีการหยิบใช้ความหมายต่างๆ เช่น เลือกที่จะเป็นคนจีน เมื่อใช้ชีวิตอยู่กับครอบครัว หรือเวลาร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรม ไปด้วย แต่เลือกที่จะเป็น “คนไทย” เมื่ออยู่กับเพื่อน เวลาทำการค้า เพื่อให้ได้รับการยอมรับ การอยู่ร่วมกัน ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการสร้างพื้นที่อย่างหนึ่งเพื่อบอกให้รู้ถึงการเป็นพวกเดียวกันและเป็นคนอีกพวกหนึ่ง ในบางครั้งคนไทยเชื้อสายจีนยังมีการแสดงอัตลักษณ์ความเป็นจีนของตนให้สาธารณชนได้รับรู้ด้วย ขณะเดียวกัน พวกเขาก็มีการแสดง อัตลักษณ์ความเป็นไทยควบคู่กับความเป็นจีน ดังที่ วาสนา ละอองปลิว (2551: 115) ได้กล่าวไว้ว่า อัตลักษณ์เป็นสิ่งที่มีความเคลื่อนไหว (fluidity) และอัตลักษณ์ของคนหนึ่งๆ ก็สามารถมีได้มากกว่าหนึ่ง (Multiple Identities) อัตลักษณ์จึงเป็นเสมือนคลังของทรัพยากรในการต่อรองและการปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น โดยอ้างอิงการเลือกสรรกับทั้งลักษณะที่มีมา

ตั้งแต่ดั้งเดิม และสิ่งที่ตนได้นิยามหรือสร้างขึ้นใหม่ในสถานการณ์ที่ตนเผชิญ เพื่อให้สังคมยอมรับ และเพื่อต้องการความเป็นพวกเดียวกับคนไทยไปพร้อมกับการแสดงความเป็นพวกเดียวกับคนจีน

2.1.1.3 อาชีพ, การช่วยเหลือ : การช่วงชิงความหมายเพื่อการยอมรับ

จากการเล่าเรื่องและการแสดงพฤติกรรมของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ทำให้ผู้วิจัยเห็นถึง อัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนที่ในบางครั้งเป็นการแสดงออกเพื่อให้รับรู้ว่าเป็นใครและ คนอื่นเป็นใคร และการแสดงออกในบริบทความสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคคลนั้น ไม่ได้หมายความว่าส่วนใดจะเป็นการเสแสร้งหรือความจริงแท้เพราะต่างก็ถูกประกอบขึ้นและถูกสร้างขึ้นจาก ปัจเจกและกลุ่มนั่นเอง ซึ่งคนไทยเชื้อสายจีนได้นำเสนอเรื่องเล่าในด้านอาชีพที่ตนทำอยู่ พร้อมกัน นั้นได้มีการนิยามความหมายต่องานที่ทำในลักษณะที่ต่างจากกลุ่มคนอื่นๆ นิยามอาชีพของพวกเขา

ดังเช่นในมุมมองของ วันเพ็ญ มองว่า “ในอาชีพของ วันเพ็ญเป็นอาชีพที่ได้ ช่วยเหลือผู้คนให้เขาได้สามารถมีรายได้สำหรับการหาเลี้ยงครอบครัว และต่อยอดเพื่อการประกอบ อาชีพ ในอีกมุมหนึ่งเธอก็เลือกที่จะทำบุญทั้งในลักษณะบริจาคทาน ทำบุญตามวัดต่างๆ ทั้งวัดทาง ศาสนาไทยพุทธและศาลเจ้า วัดจีน นอกจากนี้ ยังมองว่าวิธีการเรียกเก็บเงินของ วันเพ็ญ นั้นเป็น วิธีการที่อะลุ่มอล่วยต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน”

(วันเพ็ญ นวไพศาล. 25 เมษายน 2551: สัมภาษณ์)

เห็นได้ว่าด้วยลักษณะอาชีพที่ วันเพ็ญได้ทำอยู่นั้น ด้วยภาพลักษณ์จากสื่อทั้ง สื่อจาก หน้าข่าวหนังสือ พิมพ์ โทรทัศน์ ที่ส่งผ่านนั้นได้ให้ภาพของอาชีพทำเงินก้อนนอกระบบนั้นเป็นอาชีพ ที่ผิดกฎหมาย เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเอาเปรียบคนในสังคม หรือกระบวนการทวงหนี้ด้วย วิธีที่ผิดความชอบธรรม

คมชัดลึก : “แม่ค้าขายผักสดผูกคอตายหนีหนี้ 3,000 จากแก๊งปล่อยเงินกู้ดอกเบี้ยว โหด”

(ข่าวจากหนังสือพิมพ์คมชัดลึกวันที่ 24 พฤษภาคม 2552)

จากลักษณะดังกล่าวการฉายภาพสะท้อนของสังคมที่บอกเรื่องของการปล่อยเงินกู้ นอกระบบเป็นอาชีพที่ผิดศีลธรรมและผิดกฎหมายนั้น ในขณะที่ วันเพ็ญ ได้เลือกที่จะช่วงชิงต่อ การนิยามความหมายในอาชีพที่ตนทำอยู่ว่า

“จริงๆ เราช่วยเค้ามากกว่า เค้าไม่มีเงินใช้เราให้เงินเขายืม”

(วันเพ็ญ นวไพศาล. 25 เมษายน 2551: สัมภาษณ์)

“ดอกเราไม่โหด แล้วเราก้ไม่ได้เก็บแบบโหดๆ ไม่เคยทำร้ายใคร”

(วันเพ็ญ นวไพศาล. 25 เมษายน 2551: สัมภาษณ์)

การให้ความหมายต่ออาชีพที่ทำอยู่นั้นเป็นอำนาจอย่างหนึ่งที่วันเพ็ญเลือกที่จะนิยามความหมายใหม่กับอาชีพที่ตนทำอยู่ให้กับตนเองและครอบครัว ซึ่งนับหนึ่งเพื่อต้องการยอมรับจากกลุ่มคนในสังคม ภายในเครือข่ายด้วยกัน นอกจากนี้ วันเพ็ญยังใช้วิธีหนึ่งเพื่อสร้างการยอมรับให้กับสังคมและการเป็นคนหนึ่งที่อยู่ในสังคมได้โดยความรู้สึกของการเป็นพวกเดียวกันของคนในพื้นที่นั้นคือ วันเพ็ญเลือกที่จะทำบุญตามวัดต่างๆ และไปงานประเพณี เทศกาล งานบุญ งานสังคม เช่น งานแต่งงาน งานศพ หรืองานบวช หรือการเข้าร่วมสมาคมต่างๆ เพื่อให้รู้สึกว่าเธอก็คือ คนในสังคมหนึ่งเช่นกัน

นอกจากนี้ ภายใต้อาชีพคนไทยเชื้อสายจีนด้วยกัน ยังมีการนิยามความหมายของคนไทยเชื้อสายจีนด้วยกันในลักษณะที่ว่าคนไทยเชื้อสายจีนนั้นคือผู้ที่ทำการค้า เป็นผู้ที่ใช้ชีวิตที่ผูกโยงกับการค้าเสียเป็นส่วนใหญ่

“คนจีนมีคคิดว่า ทำมาค้าขายของตนเองก่อน เรื่องอื่นอย่าเพิ่งสนใจ”

(นิลกุล เจริญพานิช. 26 กันยายน 2551: สัมภาษณ์)

ขณะเดียวกัน อภรณ์ แซ่อึ้ง ผู้ได้รับการนิยามความหมายจากผู้อื่นในลักษณะที่ผูกติดกับชีวิตการทำงานของเธอ ด้วยการขนานนามว่า “แม่ค้ารุ่นเดอะ” ซึ่ง อภรณ์เองได้เลือกที่จะช่วงชิงความหมายต่อการนิยามความหมายในลักษณะที่ว่า

“ดีเพราะมองแล้วเหมือนเป็นคนที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านการค้าเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในเรื่องดังกล่าว ในอีกแง่มุมหนึ่ง อภรณ์ มองว่าอาจมองเป็นเรื่องของอายุที่มากก็ได้ หากทว่าในมุมมองของแม่ค้าในตลาดกิมหยงทั่วไปมองว่า เธอเป็นผู้ที่รู้เรื่องราวของสินค้า เป็นคนที่ทำงานด้านนี้มานาน”

(อภรณ์ แซ่อึ้ง. 3 กรกฎาคม 2551: สัมภาษณ์)

จากคำกล่าวข้างต้นเห็นได้ว่า จากเงื่อนไขชีวิตที่คนไทยเชื้อสายจีนได้ผูกโยงกับการทำงาน ทำให้คนไทยเชื้อสายจีนนำเอาเรื่องของการทำงานมาเป็นส่วนหนึ่งของการนิยามความหมายเพื่อสร้างอัตลักษณ์ให้กับตนเอง ซึ่งวิถีของงานนั้นทำให้การมองของกลุ่มคนต่างๆ ในพื้นที่ได้มีการนิยามคนไทยเชื้อสายจีนในลักษณะที่ต่างกันไป นอกจากนี้ ยังพบว่า การนิยามความหมายผ่านคำเรียกที่คนกลุ่มต่างๆ ใช้เรียกคนไทยเชื้อสายจีนในบริบททางการค้า ยังทำให้เห็นถึงการแบ่งชนชั้นฐานะทางเศรษฐกิจของคนไทยเชื้อสายจีน ในลักษณะที่ว่าหากเป็นแม่ค้าตามแผงขายของทั่วไปหรือตามร้านค้าทั่วไปก็จะมีคำเรียกที่ว่า “เจ้” “เฮีย” “เปะ” “ซิม” ซึ่งใช้แทนคำเรียกกลุ่มพ่อค้าแม่ค้าโดยทั่วไป ถ้าเป็นกิจการในระดับเจ้าของธุรกิจ โรงแรม จะมีการใช้คำเรียกแทนที่ว่า “เจ้าแก้ว”

ลักษณะดังกล่าวเห็นได้ว่าการให้ความหมายเช่นนี้เป็นการให้ภาพของคนไทยเชื้อสายจีนโดยการนำเสนออัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนผ่านเรื่องเล่าจึงเต็มไปด้วย อัตลักษณ์ที่แสดงถึงความเป็นปัจเจกบุคคลและอัตลักษณ์ร่วมของการเป็นคนไทยเชื้อสายจีน การเป็นคนในพื้นที่และการเป็นบุคคลในสังคม มีเรื่องราวที่อยู่ในความทรงจำนับตั้งแต่สมัยรุ่นปู่ย่า ตายาย รุ่นพ่อรุ่นแม่ และรุ่นอื่นๆ ตามมา มีการสร้างขึ้นมา หรือแม้กระทั่งความต้องการปกปิด เรื่องราวต่างๆ ที่มีอาจเผยให้ใครได้รับรู้ได้ ไม่ว่าจะเป็นชีวิตส่วนตัว ชีวิตครอบครัวหรือชีวิตด้านการงาน

2.1.2 พื้นที่: เวทีแห่งการแสดงอัตลักษณ์

สำหรับการยกพื้นที่ขึ้นมาเพื่ออธิบายถึงการนิยามความหมายของคนไทยเชื้อสายจีนที่มีกับอำนาจของรัฐในครั้งนี้ด้วยเหตุที่ว่า “พื้นที่” ไม่ใช่กล่องที่บรรจุผู้คน บริบทและปรากฏการณ์ต่างๆ ไว้ โดยไม่สามารถไหวติง หรือหลุดพ้นออกจากขอบเขตนั้นได้ ดังที่ อานันท์ กาญจนพันธ์ (2548: 200) ได้กล่าวถึงความซ้อนทับของคนกับพื้นที่ โดยมองว่าพื้นที่กับคนเป็นสิ่งที่ผูกโยงต่อกัน เพราะคนจะอยู่ได้ต้องมีพื้นที่ การที่คนจะแสดงตัวตนออกมานั้นต้องมีพื้นที่ของการแสดงตัวตน และการที่คนจะแสดงตัวตนในลักษณะใดนั้น ขึ้นอยู่กับการให้ความหมายของพื้นที่ เพราะฉะนั้นหากมีการให้ความหมายกับพื้นที่ในลักษณะที่ตายตัว หยุดนิ่ง การนิยามความหมายและการมองความสัมพันธ์จะกลายเป็นการมองที่หยุดนิ่งตายตัวไปตามการนิยามของพื้นที่ จากปรากฏการณ์มีพื้นที่ 2 ลักษณะที่ชี้ถึงอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีน ในลักษณะเด่น ดังนี้

2.1.2.1 พื้นที่บ้าน: อัตลักษณ์ในชีวิตประจำวัน

บ้าน คือ พื้นที่หนึ่งที่เป็นเวทีสำหรับการแสดงออกถึงอัตลักษณ์ของคนภายในบ้าน ซึ่งการแสดงดังกล่าวเป็นการตระหนักและรับรู้ถึงความเป็นอยู่ของเรา คนในครอบครัว และกลุ่มคนต่างๆ หากมองในมุมมองของการเป็นครอบครัวเดียวกันแล้ว บ้านคือ พื้นที่ส่วนตัว ที่คนในบ้าน

ใช้เป็นพื้นที่ของการแสดงอัตลักษณ์ของตน เป็นพื้นที่พิเศษที่แยกโลกส่วนตัวออกจากโลกภายนอก แต่ถึงกระนั้น ภายใต้การแยกโลกส่วนตัวออกจากโลกภายนอกนั้น ลักษณะดังกล่าวไม่ได้แยกออกจากกันโดยสิ้นเชิง ในทางปฏิบัติแล้ว พื้นที่บ้านยังเป็นพื้นที่ของการปะทะประสานกันของกระแสจากโลกภายนอก ผ่านประสบการณ์ของคนในบ้านทั้งในลักษณะการทำงาน การปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มคนต่างๆ การเข้าร่วมกิจกรรมภายนอก เมื่อคนเหล่านี้กลับมาสู่พื้นที่บ้านก็ได้นำเอากระแสของโลกภายนอกเข้ามาสู่พื้นที่บ้านเช่นกัน

ขณะเดียวกันจากปรากฏการณ์พบว่าภายใต้การใช้ชีวิตของคนไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่บ้านนั้น ผสมปนเปไปด้วยความหลากหลายของการปรับสร้างตัวตนของตนเอง ดังเช่น วันเพ็ญ นวไพศาล เป็นคนไทยเชื้อสายจีนที่มีชีวิตที่ผูกติดกับความเชื่อเกี่ยวกับการเป็นคนจีนอย่างเข้มข้น นั่นคือ ปัจจุบัน วันเพ็ญ จะรับประทานเจทุกๆ มื้อ ไม่มีการบริโภคเนื้อสัตว์ เมื่อถึงช่วงเทศกาลงานบุญ หรือการทำพิธีสะเดาะเคราะห์ หรือการเข้าศาลเจ้าจะมีการนุ่งขาวห่มขาว มีการกราบไหว้เจ้าที่ในตอนเช้า และสนทนาเป็นภาษาจีนกับเพื่อนบ้านและสามี หากในอีกมุมหนึ่งเมื่อผู้วิจัยได้เข้าสู่พื้นที่บ้านของ วันเพ็ญ พื้นที่หนึ่งที่ทำให้เห็นถึงชีวิตของ วันเพ็ญที่มีการใช้ชีวิตตามความเชื่อของศาสนาพุทธ คือ การมีห้องพระ ซึ่ง วันเพ็ญ จะใช้นั่งสมาธิ สวดมนต์ ทุกๆ วันพระ

“ตรงนี้เป็นห้องพระ เอาไว้สวดมนต์ เคยไปหาเจ้ามา เขาบอกเราไปวางพระหน้าพระสังฆาย เลยทำให้การค้าเราไม่ค่อยดี เจ็บป่วยบ่อยๆ ก็เลยเอาออก”

(วันเพ็ญ นวไพศาล. 25 เมษายน 2551: สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ผู้วิจัยได้มีโอกาสพูดคุยกับ พิทยา ชัยกาญจน์ ซึ่งเป็นคนไทยเชื้อสายจีนที่นับถือศาสนาคริสต์โดยพ่อนับถือศาสนาพุทธ ส่วนแม่นับถือศาสนาคริสต์ พื้นที่บ้านของ พิทยา ชัยกาญจน์ หากสังเกตลักษณะทางกายภาพผู้วิจัยสังเกตเห็นพื้นที่ของตู้เสื้อผ้าตั้งอยู่ระหว่างประตูเมื่อเดินไปที่ชั้นสองก็จะพบแม่พระ และพระเยซูตั้งอยู่บนหิ้งบูชา และมีหลวงปู่ทวดตั้งบูชาอีกฝั่งหนึ่ง

“พ่อเป็นพุทธ แม่เป็นคริสต์ บ้านมีสองชั้น ชั้นล่างวางไม้กางเขนกับแม่พระ ข้างบนเป็นหลวงปู่ทวด พระแก้ว เจ้าที่ ไม่ได้คืนมาแล้วไหว้เจ้าที่ทุกวันแต่ก็มีไหว้สามที่เลย วางพวงมาลัยดอกไม้ ที่บ้านพูดภาษาจีนพูดทุกวัน จีนแท้ ถึงพูดได้บ้างไม่ได้บ้างแต่เข้าใจ เพราะใช้มาตั้งแต่เด็กและที่บ้านก็พูดกัน อย่างช่วงเทศกาลของจีนไม่ได้ทำทุกอย่าง ไหว้พระจันทร์ไม่ได้ไหว้ จะมีตรุษจีน เซ็งเม้ง”

(พิทยา ชัยกาญจน์. 5 มกราคม 2552: สัมภาษณ์)

เห็นได้ว่าภายใต้เรื่องราวในชีวิตประจำวันนั้นยังเกี่ยวเนื่องไปด้วยเรื่องต่างๆ ทั้งเรื่องของครอบครัว ความเชื่อเกี่ยวกับศาสนา การใช้ชีวิตในแต่ละวัน ซึ่งเสี่ยงของการนำเสนอตนเองผ่านเรื่องเล่าเหล่านี้เป็นการแสดงให้เห็นว่าคนไทยเชื้อสายจีนไม่ได้มีลักษณะของความเป็นหนึ่งเดียวที่เหมือนกันหมด ภายใต้ความคิดความเชื่อที่ผูกโยงกับศาสนา ประเพณี และวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน คนไทยเชื้อสายจีนมีการเลือกรับ ปฏิเสธ ต่อข้อปฏิบัติต่างๆ ซึ่งเป็นผลมาจากความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในครอบครัว สังคม และปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของคนไทยเชื้อสายจีน ดังนั้น อัตลักษณ์เป็นสิ่งประกอบสร้างด้วยการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมในแต่ละสังคม อัตลักษณ์เป็นเรื่องของการนิยามตัวเองควบคู่ไปกับการถูกนิยามจากคนอื่น และเกิดจากระบบความคิด ระบบการให้ความหมายและระบบสัญลักษณ์ของแต่ละสังคม ขณะเดียวกันก็เกิดขึ้นจากประสบการณ์การติดต่อสัมพันธ์กับคนกลุ่มต่างๆ

2.1.2.2 สมาคม ศาลเจ้า: อัตลักษณ์ภายใต้อุดมการณ์ร่วม

ปัจจุบันคนไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่หาดใหญ่มีการรวมกลุ่มเป็นสมาคม ซึ่งการรวมกลุ่มดังกล่าวเป็นการรวมกลุ่มตามกลุ่มภาษา โดยพื้นที่สมาคมนั้นเป็นพื้นที่ของการรวมตัวของคนไทยเชื้อสายจีนที่มีความคิดความเชื่อร่วมกัน และมีความรู้สึกของการเป็นพวกเดียวกัน ภายใต้ความคิดความเชื่อที่คนไทยมาอยู่รวมกันในพื้นที่เดียวกันนั้น ต่างได้นำพาอัตลักษณ์ความเป็นปัจเจกของคนแต่ละคนมาปะทะประสานต่อกัน

ปรากฏการณ์ภาคสนามพบว่า สมาคมฮากกาและสมาคมไหหลำซึ่งตั้งอยู่ที่ย่านเศรษฐกิจหาดใหญ่นั้น เป็นการรวมตัวกันของคนไทยเชื้อสายจีนแคะและคนไทยเชื้อสายจีนไหหลำ ซึ่งการรวมตัวลักษณะดังกล่าวเป็นการรวมตัวภายใต้กลุ่มภาษาเดียวกัน แต่ผู้วิจัยยังพบว่า สมาคมดังกล่าวยังมีคนไทยที่เข้าร่วมด้วยเช่นกัน นอกจากนี้ในพื้นที่ศาลเจ้ายังเป็นพื้นที่ร่วมของคนที่มีความคิด ความเชื่อเดียวกันเกี่ยวกับเรื่องของเทพเจ้าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มาร่วมกันกราบไหว้ขอพร ดังที่บุญชัย วัฒนชาอุทัย ทำงานเป็นกรรมการศาลเจ้าโดยมีความเชื่อว่า

“ได้เป็นกรรมการศาลเจ้าเป็นสิ่งเจ้าเลือก ถือว่าดี เป็นสิริมงคล เมื่อเจ้าเลือกแล้วต้องทำ ถ้าไม่ทำจะเกิดสิ่งร้ายในชีวิต”

(บุญชัย วัฒนชาอุทัย. 22 ธันวาคม 2551: สัมภาษณ์)

“เคารพเจ้ากวนอู ไม่กินเนื้อวัว เพราะเรานับถือเจ้าแม่กวนอิม”

(อาภรณ์ แซ่อึ้ง. 3 กรกฎาคม 2551: สัมภาษณ์)

“ที่บ้านไม่กินปลาหับทิม เพราะชื่อเหมือนเจ้าแม่หับทิม”

(กาญจนา ตั้งตระกูล. วันที่ 18 กันยายน 2551: สัมภาษณ์)

เห็นได้ว่าแม้ว่าภายใต้ของความทันสมัย ลักษณะความเป็นเมือง ความเป็นทุนนิยม และความหลากหลายทางวัฒนธรรมในพื้นที่ คนไทยเชื้อสายจีนเองก็ยังมีความคิด ความเชื่อเกี่ยวกับเทพเจ้าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อของตน ซึ่งคนไทยเชื้อสายจีนได้แสดงอัตลักษณ์ปัจเจกของตนผ่านความเชื่อดังกล่าว และภายใต้ความคิดความเชื่อร่วมกันดังกล่าวนี้เอง นำไปสู่ลักษณะความเป็นอัตลักษณ์ร่วมของคนไทยเชื้อสายจีนผ่านพื้นที่สมาคมและศาลเจ้าซึ่งเป็นพื้นที่ปะทะประสานร่วมของคนไทยเชื้อสายจีนนั่นเอง

นอกจากคนจีนจะสร้างอัตลักษณ์ร่วมของการเป็นพวกเดียวกันผ่านพิธีกรรมความเชื่อแล้ว ภายใต้อัตลักษณ์ร่วมนั้น ยังมีการสร้างความเป็นพวกเดียวกันภายในกลุ่มย่อยของคนไทยเชื้อสายจีนอีก นั่นคือ การรวมกลุ่มกันในสมาคมแซ่และภาษา และภาพของสมาคม ยังได้ถูกสร้างขึ้นในลักษณะของการรวมกลุ่มเพื่อความสมานสามัคคีต่อกัน และเพื่อเป็นการช่วยเหลือกันภายในกลุ่มดังกล่าวของ วรกฤษณ์ เลาหะสัมพันธพร สมาชิกสมาคมฮากกา

“ผมว่าสมาคมฮากกาถือว่าเป็นที่รวมคนจีนอีกที่ และบ่งบอกถึงการรวมกลุ่ม เป็นก้อนที่เข้มแข็ง เพราะสมาชิกที่เข้ามาไม่ใช่แค่คนจีนเท่านั้น คนไทยก็มีเยอะมาก”

(วรกฤษณ์ เลาหะสัมพันธพร. 2 ธันวาคม 2551: สัมภาษณ์)

“เมื่อก่อนพ่อกับแม่ที่เป็นสมาชิกมาก่อนแล้วพี่ก็เป็นต่อเลย หน้าที่สมาชิกก็จะร่วมกิจกรรมของสมาคม และช่วยกิจการสมาคมตามช่วงจังหวะเวลา หรือเทศกาลที่กรรมการแจ้งมา”

(วรกฤษณ์ เลาหะสัมพันธพร. 2 ธันวาคม 2551: สัมภาษณ์)

“อย่างเมื่อวันที่ 12 มกรา (12 มกราคม 2551)มีจัดให้ลงนามไว้อาลัยให้พระพี่นางรวมตัวกันหลายสมาคมเลยนะ”

(วรกฤษณ์ เลาหะสัมพันธพร. 11 พฤษภาคม 2551: สัมภาษณ์)

ดังนั้นการช่วงชิงความหมายของคนไทยเชื้อสายจีนนั้น เกิดจากการที่คนไทยเชื้อสายจีนเองไม่ได้ “รับรู้” หรือ “เชื่อ” ว่าตนเองเป็นเพียง “คนจีน” เพียงอย่างเดียว หากทว่าภายใต้การเป็นคนจีนยังเป็นคนที่อยู่ในหาตใหญ่ อยู่ในประเทศไทย การตีความกับความเป็น “คนไทยเชื้อสายจีน”

อย่างหลากหลาย โดย ความหมายที่แตกต่างกันนั้น สะท้อนถึงอำนาจในการต่อรองกับเรื่องราว และ กลุ่มคนต่างๆ ที่คนไทยเชื้อสายจีนได้เข้าไปเกี่ยวข้องและปฏิสัมพันธ์

จากลักษณะดังกล่าวข้างต้น สามารถแบ่งประเด็นการสร้างอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนผ่าน 2 ลักษณะ คือ หนึ่งผ่านเรื่องเล่า สองผ่านพื้นที่ ซึ่งภายใต้การสร้างอัตลักษณ์ผ่านทั้งสองลักษณะนั้น คนไทยเชื้อสายจีนได้เล่าเรื่องราว และแสดงอัตลักษณ์ในประเด็นย่อย ดังตาราง

มองผ่าน	เรื่อง	ลักษณะที่แสดง
เรื่องเล่า	ครอบครัว คนภูมิภาคเดิม คนใจบุญ การช่วยเหลือคน แม่ค้ารุ่นเดอะ	ใช้ภาษาจีน ภาษาไทย ไหว้เจ้า ไหว้พระ ใช้ภาษาอีสาน เหนือ จากการพูดคุย เข้าวัด ทำบุญ นุ่งขาวห่มขาว กินเจ เชี่ยวชาญ รู้เรื่องการค้า การบอกเล่าจากคนอื่น
พื้นที่		
- บ้าน	การรับรู้เป็นคนจีน	การใช้ภาษา การไหว้เจ้า การจัดพิธีกรรมในบ้าน ลักษณะทางกายภาพ
- สมาคม ศาล เจ้า	การรวมกลุ่มกับคนจีนคน ไทย ความเชื่อ ลงนามไว้ อาลัยพระพี่นาง	รวมกลุ่ม ประชุม จัดกิจกรรมเทศกาล ลงนามไว้ อาลัย

ตารางที่ 6 การแสดงอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนผ่านเรื่องเล่าและพื้นที่

จากตารางดังกล่าวเห็นได้ว่า เรื่องเล่าที่คนไทยเชื้อสายจีนได้เล่าออกมานั้น เป็นเรื่องราวที่คนไทยเชื้อสายจีนได้บอกเล่าทั้งในเรื่องของครอบครัว ประสบการณ์ชีวิตต่างๆ ซึ่งภายใต้การเล่าเรื่องนั้นคนไทยเชื้อสายจีนได้เลือกแสดงตนออกมาว่าตนคือ “คนจีน” ภายใต้บริบทของครอบครัวที่มีการใช้ภาษาจีน การไหว้เจ้า การถือศีลกินเจ ขณะเดียวกันก็ปนเปไปด้วยการใช้ชีวิตที่เชื่อมโยงกับบริบทสังคมทั่วไป นั่นคือ การทำมาค้าขายที่ปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มคนต่างๆ ก็จะมีการแสดงอัตลักษณ์ที่ต่างกันไป เช่น การพูดภาษาถิ่น การเข้าวัดทำบุญ การตัดบาตรตอนเช้า นอกจากนี้ภายใต้อุดมการณ์ร่วมเดียวกันในพื้นที่สมานั้น คนไทยเชื้อสายจีนก็ได้นำพาอัตลักษณ์ความเป็นปัจเจกของตนมาอยู่ภายใต้พื้นที่เดียวกัน ดังเช่น ความคิด ความเชื่อในเรื่องของเจ้าแม่ทับทิม เทพเจ้ากวนอู และเจ้าแม่กวนอิม ซึ่งเป็นความเชื่อที่เป็นปัจเจกของบุคคลแต่ภายใต้ความเชื่อดังกล่าวทำให้คนไทยเชื้อสายจีนอยู่ภายใต้ความคิด ความเชื่อร่วมกัน ซึ่งทำให้คนไทยเชื้อสายจีนเกิดการรวมกลุ่มกันในพื้นที่ร่วมกัน ขณะเดียวกัน คนไทยเชื้อสายจีนก็เลือกที่จะบอกว่าตนเป็น “คนไทย” เหมือนกัน ด้วย

การร่วมกันจัดกิจกรรมลงนามไว้ว่าลัยสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวง นราธิวาสราชนครินทร์ ลักษณะดังกล่าวเห็นได้ว่าคนไทยเชื้อสายจีนเอง มีทั้งเลือกที่จะบอกว่าตน เป็น “คนจีน” และเป็น “คนไทย” ที่ผันแปรไปตามบริบท ดังที่ กาญจนา แก้วเทพ (2549: 133) ได้ กล่าวไว้ว่า อัตลักษณ์นั้น มีหลายมิติ (Dimensions) และมีพลวัต (Dynamic) โดยมีการเคลื่อนไหว และผันแปรไปตามสถานการณ์

2.2 อัตลักษณ์ร่วมของ “คนไทยเชื้อสายจีน”

ปรากฏการณ์ในพื้นที่แสดงให้เห็นว่าคนไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่ภาคใหญ่มีการนิยาม ความหมายของการเป็นคนไทยเชื้อสายจีนแบ่งเป็นประเด็นสำคัญใน 2 ลักษณะสำคัญ กล่าวคือ หนึ่ง การนิยามความหมายของความเป็น “คนไทยเชื้อสายจีน” ผ่านประเพณี พิธีกรรม ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม หรืออื่นๆ ซึ่งเป็นลักษณะที่เชื่อมโยงอยู่กับโครงสร้างทางสังคมหรือบริบท แวดล้อมที่กำกับวิถีการดำเนินชีวิต สอง การนิยามความหมายของ “คนไทยเชื้อสายจีน” ผ่านการให้ ความหมายผ่านสัญลักษณ์ หรือคำเรียก พฤติกรรมการปฏิบัติ ที่อยู่ในระดับปฏิบัติการใน ชีวิตประจำวันอันแสดงถึงการมีส่วนร่วมของการเป็นคนไทยเชื้อสายจีน และความเป็นคนไทยเชื้อ สายจีนดังกล่าวนี้ก็ไม่ได้ถูกละเลยหรือถูกตัดขาดจากการเป็น “คนจีน” หลายกรณีที่วิถีปฏิบัติแห่ง การมีจิตสำนึกร่วมถูกผสมผสานให้เข้ากับบริบทของพื้นที่ และจากแง่มุมดังกล่าว เราสามารถสัมผัสได้ ผ่านเรื่องราวที่ปรากฏในพื้นที่ ดังนี้

2.2.1 พิธีกรรม: วิถีคิด วิถีเชื่อแห่งอัตลักษณ์ร่วม

สำหรับการแสดงอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนผ่านพิธีกรรมและความเชื่อในเรื่อง ลี้กัคคีสิทธิ์นั้น ด้วยเหตุที่ว่าภายใต้พิธีกรรม ความคิด ความเชื่อของคนไทยเชื้อสายจีนนั้นได้มีการ แสดงอัตลักษณ์ที่ผูกติดความเชื่อของวัฒนธรรมบรรพบุรุษจีน ขณะเดียวกันก็ยังเป็นเรื่องความเชื่อที่ เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมพื้นถิ่น และวัฒนธรรมสมัยนิยมที่ปนเปื้อนในพื้นที่ ซึ่งการแสดงอัตลักษณ์ ผ่านพิธีกรรมความเชื่อนั้นจะทำให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนที่ส่วนหนึ่งได้ผูกโยงกับ บริบททางสังคม และอีกส่วนหนึ่งก็ผูกโยงกับผู้คนกลุ่มต่างๆ ด้วยเช่นกัน

2.2.1.1 ตรุษจีน: อัตลักษณ์บนพื้นที่บ้าน ถนนสนามหญ้า

การสร้างอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนที่ปรากฏในพื้นที่นั้นแสดงให้เห็นว่าการนำ เสนอความเป็นตัวตนไม่ได้ตัดขาดจากอุดมการณ์ทางวัฒนธรรมที่มีต่อบุคคล แต่ถูกสร้างขึ้นจาก อุดมคติ ความเชื่อ ความคาดหวัง และความสัมพันธ์ในสังคม ขณะเดียวกัน คนไทยเชื้อสายจีนเองใน

บางช่วงบางตอนก็มีการร่วมรับและร่วมปฏิบัติไปกับความคิด ความเชื่อดังกล่าวด้วยเช่นกัน และในบางช่วงบางตอนเองคนไทยเชื้อสายจีนก็มีการสร้างและแสดงสิ่งใหม่ๆ ขึ้นมาตามเป้าประสงค์และจุดหมายที่แตกต่างกันออกไป

จากปรากฏการณ์ในพื้นที่การแสดงตัวตนผ่านพิธีกรรมตามความเชื่อหนึ่งที่คนไทยเชื้อสายจีนได้สร้าง แสดงตัวตนภายใต้จิตสำนึกของการเป็นคนไทยเชื้อสายจีนนั้น คือ เทศกาลตรุษจีน ซึ่งเทศกาลดังกล่าวนอกจากจะเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นในพื้นที่บ้านของคนไทยเชื้อสายจีนด้วยการจัดเตรียมอาหารคาวหวานเพื่อกราบไหว้เทพเจ้า และบรรพบุรุษ มีการหยดงานหรือหยดค้ำขายอย่างน้อย 3 และยังให้ความสำคัญกับสีแดงที่ถือเป็นสีสิริมงคลของคนไทยเชื้อสายจีน นอกจากนี้ยังมีการรวมญาติกันเพื่อรับประทานอาหารกันในพื้นที่บ้าน

“ถ้าเป็นตรุษจีนจะหยุดร้านเลย เพราะคนจีนเค้าถือ ถ้าทำงานตรุษจีนแล้วต้องทำไปตลอดชีวิต ทุกปีจะต้องไหว้อ่างอามา นี่เดี๋ยวยืนนี้น้องสาวก็จะมากินข้าวที่บ้าน ก็พาหลานๆ มากันทุกปี”

(วันเพ็ญ นวไพศาล. 22 มกราคม 2552: สัมภาษณ์)

ภาพที่ 57-58 การไหว้เจ้าพื้นที่บ้าน และพื้นที่ถนนเสนหามุสรณ์

จากภาพและเสียงที่เป็นปรากฏการณ์ในภาคสนามจะเห็นได้ว่าการกราบไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในวันตรุษจีนนั้น ลักษณะหนึ่งที่เกิดขึ้นคือ การยึดถือปฏิบัติตามวิถีคิด วิถีเชื่อของคนไทยเชื้อสายจีนตามจารีตที่มีมา หากทว่าอีกภาพหนึ่ง (ขวา) เป็นปรากฏการณ์ของการจัดกิจกรรมพื้นที่ที่ถูกดัดแปลงจากพื้นที่ถนนให้เป็นพื้นที่จัดแสดงกิจกรรม โดยกิจกรรมที่ถูกจัดขึ้นเป็นกิจกรรมในวันตรุษจีนที่ถูกสรรสร้างขึ้น ปรับเปลี่ยน และผลัดเข้าไปอีกพื้นที่หนึ่งซึ่งเรียกว่าพื้นที่เสนหามุสรณ์ โดยพื้นที่ดังกล่าวจะมีการจำลองกระถางรูปขนาดใหญ่และเทพเจ้าสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อกราบไหว้ มีการ

จุดประทัดบนพื้นที่ถนน และตามข้างทางจะเปิดแผงขายอาหารมิโตะให้นั่งรับประทานอาหารร่วมกัน โดยมีการสร้างขอบเขตของพื้นที่โดยการให้นิยามความหมายของพื้นที่ท่องเที่ยวโดยใช้กิจกรรมทางวัฒนธรรมเป็นตัวดึงดูดการท่องเที่ยว และได้ให้ความหมายในลักษณะดังกล่าวเพื่อต้องการกำหนดรูปแบบของการใช้พื้นที่ว่าจะใช้พื้นที่เพื่อทำอะไรบ้าง มีกฎระเบียบอย่างไรในพื้นที่ เห็นได้ว่าปัจจุบันพิธีกรรมตามความเชื่อของคนไทยเชื้อสายจีนถูกจัดขึ้นทั้งในพื้นที่ส่วนตัวและพื้นที่สาธารณะ ซึ่งในอดีตกิจกรรมต่างๆ เหล่านี้จัดขึ้นเพื่อการกราบไหว้บรรพบุรุษ เพื่อรวมเครือญาติ หากทว่าในปัจจุบันเทศกาลตรุษจีนกลับถูกจัดขึ้นเพื่อผลประโยชน์ทางการท่องเที่ยวและเศรษฐกิจ การสืบทอดอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนด้านความเชื่อเกี่ยวกับเทศกาลตรุษจีนนั้นเป็นการผลิตสร้างประเพณี ความเชื่ออย่างหนึ่ง การผลิตสร้างในลักษณะดังกล่าวส่วนหนึ่งเป็นการนำความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องของความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ การใช้ความเชื่อเกี่ยวกับเทพเจ้าสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาใช้เพื่อการควบคุมการกระทำของคนไทยเชื้อสายจีน ลักษณะดังกล่าว รัตนา โตสกุล (2548: 94) ได้กล่าวไว้ว่าการใช้อำนาจที่เกิดจากการผูกติดอยู่กับระบบโครงสร้างสังคมที่มักถูกหยิบใช้ผ่านระบบความเชื่อ จารีต ประเพณี พิธีกรรม และผู้คนเองก็สามารถใช้ประโยชน์จากจารีตประเพณีเพื่อใช้ประโยชน์ในการเสริมอำนาจตนได้เช่นกัน

ขณะเดียวกัน ณ ถนนเส้นห่านุสรณ์ซึ่งเป็นพื้นที่ที่วันเวียนไปมาด้วยผู้คน วัฒนธรรมเทศกาลตรุษจีนได้ถูกจัดขึ้นโดยความร่วมมือของรัฐ เอกชน และคนไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่ ดังที่ ยศ สันสมบัติ (2551: 100) การเลื่อนไหลของผู้คน สินค้าและวัฒนธรรมเข้าสู่เมืองอย่างรวดเร็วเองที่ทำให้เมืองกลายมาเป็นพื้นที่ของการต่อสู้แย่งชิงความหมายและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมความหลากหลายทางวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่ทางเศรษฐกิจของเมืองในรูปของสินค้าและตลาด

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังพบว่า ในบางช่วงบางตอนเทศกาลตรุษจีนยังเป็นเทศกาลหนึ่งที่ทำให้มีการพยายามที่จะนิยามว่าตนคือ “คนไทย” ที่มี “เชื้อสายจีน” ซึ่งมีความพยายามในการเชื่อมโยงสายตระกูลของตนว่ามีบรรพบุรุษของตนที่เป็น “คนจีน” ดังกรณีของพิทยา ชัยกาญจน์ ได้มีความพยายามบอกกับผู้วิจัยว่าถึงแม้ลักษณะทางกายภาพของเขาไม่เหมือนกับคนจีน ซึ่งคนภายนอกมองว่าคนจีนจะต้องมีผิวขาว ดวงตาเล็ก ซึ่งโดยลักษณะทางกายภาพแล้วเขากลับไม่มีความคล้ายหรือเหมือนคนจีนเลย หากทว่าเขาบอกว่าปู่ของเขาเป็น “คนจีน” แต่งกับคุณย่าที่เป็น “คนไทย” ส่วนพ่อของเขาแต่งงานกับแม่ที่เป็นคนไทย ดังนั้น เขาจึงมีหน้าตาไปทางลักษณะของคนไทยที่มีผิวคล้ำ ดวงตากลมโต ลักษณะดังกล่าวเขาจึงเลือกที่จะลำดับสายตระกูลเพื่อบอกให้รู้ว่าเขาก็เป็น “คนไทยเชื้อสายจีน”

“เห็นผมแบบนี้ มีเชื้อจีนนะ ปู่เป็นจีน แต่แต่งกับย่า ย่าเป็นไทย มีปู่ผมคนเดียวแหละที่เป็นคนจีน เวลาผมหยุดงานวันตรุษจีน เพื่อนตกใจเป็นจีนด้วยหรือ (หัวเราะ)”

(พิทยา ชัยกาญจน์: 5 มกราคม 2552: สัมภาษณ์)

ลักษณะดังกล่าวเห็นได้ว่าในบางบริบทก็ยังคงมีความพยายามในการแสดงว่าตนเป็น “คนไทยเชื้อสายจีน” โดยการเลือกบอกว่าตนเป็น “คนไทยเชื้อสายจีน” ได้มีการพิจารณาถึงเหตุผลและผลบางประการที่เป็นประโยชน์กับตน หรือนัยหนึ่งเพื่อต้องการจะบอกผู้วิจัยให้ทราบเช่นกันว่า ตนก็มีเชื้อสายจีน ดังนั้น การแสดงอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนผ่านประเพณี พิธีกรรมส่วนหนึ่งเป็นการสร้างและขยายพื้นที่ทางวัฒนธรรมให้กับคนไทยเชื้อสายจีน จากเดิมการจัดแสดงของประเพณีพิธีกรรมต่างๆ จะมีอยู่เฉพาะ ศาลเจ้า สมาคม มูลนิธิ แต่ ณ ขณะนี้พิธีกรรมต่างๆ สามารถเกิดขึ้นได้ตามท้องถนน โรงแรมหรือสถานที่ใดสถานที่หนึ่ง ดังที่ขวัญจิวัน บัวแดง (2547: 29) ได้กล่าวถึงเรื่องของการนำเสนอและแสดงออกซึ่งอัตลักษณ์ของกลุ่ม ในรูปแบบพิธีกรรมและการแสดงนั้น เป็นเรื่องที่ไม่หยุดนิ่งตายตัวทั้งในเรื่องของรูปแบบและเนื้อหา การปรับเปลี่ยน การหดตัวหรือขยายตัวขึ้นอยู่กับบริบททางด้านความหมายกับกลุ่มอำนาจต่างๆ ที่กลุ่มชาติพันธุ์นั้นมีความสัมพันธ์อยู่ภายใต้บริบทที่แตกต่างกัน

เห็นได้ว่าการสืบทอดประเพณีการไหว้ตามเทศกาลนั้น เป็นสิ่งหนึ่งที่ช่วยยืนยันความเป็นจีนของตนเองและจะต้องทำต่อไปอีกเรื่อยๆ “เขาทำกันมาเราก็ตามเขาไป” อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัตินั้นคนไทยเชื้อสายจีนไม่ได้ยึดถือแต่เพียงการไหว้เจ้าไหว้บรรพบุรุษเท่านั้น แต่ยังมีกรทำบุญ ตักบาตรตามแบบพุทธศาสนิกชนคนไทยพุทธด้วย ซึ่งเป็นการปรับรับเอาความคิดความเชื่อของวัฒนธรรมพื้นถิ่นมาใช้ด้วยเช่นกัน

2.2.1.2 ตี่จู่เอี้ย: อัตลักษณ์ความเชื่อเกี่ยวกับเทพเจ้า ลิงศักดิ์สิทธิ์

ผู้วิจัยได้เดินเข้าไปสู่พื้นที่บ้าน พื้นที่พื้นที่หนึ่งที่เป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของที่บ้านที่คนในบ้านต่างให้ความเคารพ พื้นที่ดังกล่าวเรียกว่า “ตี่จู่เอี้ย” ตามความเชื่อของคนไทยเชื้อสายจีน ตี่จู่เอี้ยคือ สถานที่สถิตของเจ้าที่เจ้าทางประจำบ้านเรือน ที่จะช่วยปกป้องรักษาคุ้มครองคนในบ้าน ตี่จู่เอี้ยคือ เทพที่ใกล้ชิดมนุษย์มากที่สุด ท่านเป็นผู้ที่ทำหน้าที่ดูแลปกป้องรักษาผู้อยู่อาศัยในบ้าน ดังนั้น การที่เจ้าของบ้านจัดสถานที่อยู่อาศัยให้กับเทพที่คุ้มครองเรา อันจะนำมาซึ่งความสมบูรณ์พูนสุขของผู้อยู่อาศัยภายในบ้าน ยิ่งกว่านั้นมีความเชื่อกันว่า ตี่จู่เอี้ย มีความเกี่ยวข้องกับเจ้าของบ้านนั้นโดยตรง เพราะถ้ามีการวางตำแหน่ง ตี่จู่เอี้ย ได้อย่างถูกต้องจะช่วยส่งเสริมดวงชะตาของเจ้าของบ้าน

ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของโชคลาภ ทรัพย์สินเงินทอง อำนาจ บารมี สุขภาพ ร่างกาย และยังรวมไปถึง ความผาสุกของผู้อยู่อาศัยภายในบ้าน

ภาพที่ 59 ตี่จู๋เอี้ยที่คนไทยเชื้อสายจีนให้การเคารพบูชา

จากปรากฏการณ์ภาคสนามพบว่า ตี่จู๋เอี้ยถือเป็นตัวแทนของเทพแห่งเจ้าที่ ที่จะคอยดูแลคุ้มครอง ซึ่งคนไทยเชื้อสายจีนจะให้ความเคารพเป็นอย่างมาก ขณะเดียวกัน ผู้วิจัยยังพบว่า ความเชื่อเกี่ยวกับเทพเจ้าของคนไทยเชื้อสายจีนแล้ว ภายใต้การมีวิถีชีวิตในพื้นที่ของคนไทย อีกด้านหนึ่งคนไทยเชื้อสายจีนเองก็ให้ความเคารพบูชาพระพุทธรูป นางกวัก และเสด็จพ่อ ร.5 ที่ผสมผสานในพื้นที่เดียวกัน

“เจ้าที่ คือเทพที่จะคุ้มครองเรา เราจะยกแข่งยกขา หรือจะเดินข้ามไม่ได้เลย”

(วันเพ็ญ นวไพศาล. 22 มกราคม 2552: สัมภาษณ์)

“ทุกๆ เจ้า จะไหว้เจ้าที่ทุกเจ้า”

(อาภรณ์ แซ่อึ้ง. 3 กรกฎาคม 2551: สัมภาษณ์)

“เวลาไปเที่ยวต่างจังหวัด จะไหว้เจ้าที่ให้ดูแลบ้าน คุ้มครองเรา”

(เพทยา กาอินทร์. 2 ตุลาคม 2551: สัมภาษณ์)

คนไทยเชื้อสายจีนได้มีการสร้างอัตลักษณ์ของตนเองผ่านการกราบไหว้และความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องของเจ้าที่ในบ้าน นอกจากนี้พื้นที่ดังกล่าวยังเป็นพื้นที่ที่ใช้ในกิจกรรม พิธีกรรมต่างๆ ทั้งพิธีกรรมรอบปี พิธีกรรมรอบชีวิต เป็นพื้นที่แห่งความหมายและมีความสำคัญอย่างยิ่ง

เห็นได้ว่าตึ๋งเอี้ยเหมือนเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์สำหรับทำพิธีตามความเชื่อของคนไทยเชื้อสายจีน ซึ่งเป็นสิ่งหนึ่งในการสร้าง “อัตลักษณ์” กลุ่มให้กับสมาชิกที่ต้องการรับรู้ความหมายของตนเองแบบหนึ่งร่วมกันด้วย อย่างไรก็ตามก็ภายใต้ความเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์นั้น ยังทับซ้อนด้วยความเป็นพื้นที่ส่วนตัวของคนในบ้านที่ปะปนด้วยการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นปัจเจกของคนในบ้านที่หลากหลายแตกต่างกัน ผู้วิจัยพบว่า บางครั้งคนไทยเชื้อสายจีนได้มีพื้นที่จินตนาการภายใต้วิถีคิดร่วมกันในเรื่องของความเชื่อเรื่องตึ๋งเอี้ย นอกจากนี้ ยังมีการให้ความหมายของตึ๋งเอี้ยที่ผนวกรวมไปกับการนิยามหรือการสร้างอัตลักษณ์ของการเป็นคนไทยเชื้อสายจีนเข้าด้วยกัน

2.2.2 สัญลักษณ์: สื่อสะท้อนอัตลักษณ์

หากได้เข้าไปยังพื้นที่เมืองหาดใหญ่ โดยเฉพาะพื้นที่ย่านเศรษฐกิจหาดใหญ่เราจะพบเห็นสัญลักษณ์ต่างๆ ในพื้นที่ที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนและคนไทยเชื้อสายจีนเองได้แสดงอัตลักษณ์ในด้านต่างๆ สำหรับการแสดงอัตลักษณ์ความเป็นจีนผ่านสื่อต่างๆ นั้นเราสามารถพบเห็นได้ตามท้องถนน ร้านค้า สวมคม ศาลเจ้าและสถานที่ต่างๆ ซึ่งจากที่ผู้วิจัยได้พบเห็นนั้น ณ สถานที่นั้นหรือสถานที่นั้นวัดแผน โบราณยังมีสื่อต่างๆ เพื่อนำเสนออัตลักษณ์ความเป็นจีนไว้ด้วยเช่นกัน

2.2.2.1 แซ่: อัตลักษณ์ที่ถูกปกปิดนัยเพื่อการยอมรับ

การเกิดขึ้นของระบบนามสกุลเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากความพยายามของรัฐที่พยายามจัดการและควบคุมผู้คนในพื้นที่ที่หลากหลายในประเทศ นอกจากนี้ เรื่องของนามสกุลยังมีส่วนเกี่ยวข้องกับนโยบายการกลืนกลาย (Assimilation) เพื่อให้ชุมชนชาวจีนในไทยจำเป็นต้องปรับตัวเองให้เข้ากับสังคมพื้นเมือง เรื่องราวของการเปลี่ยนนามสกุลจากเดิมที่ใช้ “แซ่” ก็จะมีการเปลี่ยนนามสกุลให้เป็นแบบนามสกุลไทย ดังที่ เกษวดี พุทธภูมิพิทักษ์ (2545: 87) ได้กล่าวไว้ว่า การเปลี่ยนชื่อ-สกุล เป็นวิธีหนึ่งที่จะปรับตนต่อความเปลี่ยนแปลง เมื่อเริ่มนโยบายของจอมพล ป. พิบูลย์สงครามนั้น สิ่งที่แสดงออกซึ่งความเป็นจีนเป็นสิ่งที่น่ารังเกียจ ดังเช่น ชื่อ-สกุล ซึ่งกลุ่มที่ยอมรับการเปลี่ยนชื่อ-สกุลก่อน มักเป็นกลุ่มที่ต้องติดต่อกองการ ซึ่งจอมพล ป. มองว่า ชื่อ-สกุล เป็นการแสดงอัตลักษณ์ด้านแรกที่ทำให้เป็นคนไทย

สำหรับพื้นที่หาคิใหญ่พบว่า คนไทยเชื้อสายจีนเองก็ได้มีการปรับตัวเองเพื่อให้เป็นคนกลุ่มเดียวกับคนในสังคมไทยเพื่อบอกว่าตนเองเป็น “คนไทย” ด้วยการเปลี่ยนนามสกุลของตนเองให้เป็นนามสกุลไทย ดังเช่น วรกฤษณ์ เลาหะสัมพันธพร และ นิลุบล เจริญพานิชย์ ก็เลือกที่จะเปลี่ยนนามสกุลของตนเองดังคำกล่าวที่ว่า

“ที่เปลี่ยนนามสกุล (เดิมแซ่เล่า) มาเนื่องจากต้องติดต่อทางราชการจะได้ง่ายขึ้น ประมาณ 20 ปีที่แล้ว เพราะเนื่องจากที่ไม่เคยเปลี่ยนนามสกุลทำให้ไม่มีที่อยู่ ไม่มีบัตรประชาชนลำบากมาก รัฐไทยไม่ยอม แต่ทุกวันนี้ก็ใช้ชีวิตร่วมกับคนหาคิใหญ่ มีเพื่อนเยอะครับ หลากหลายอาชีพมาก”

(นายวรกฤษณ์ เลาหะสัมพันธพร. 11 พฤษภาคม 2551: สัมภาษณ์)

“คนจีนเนี่ย เวลาเปลี่ยนจากแซ่มาเป็นนามสกุล ส่วนมากเขาจะให้นามสกุลมีคำช่วยอยู่ด้วย”

(นายวรกฤษณ์ เลาหะสัมพันธพร. 11 พฤษภาคม 2551: สัมภาษณ์)

“คุณแม่ แซ่เฮง เปลี่ยนเป็นศิลปะวางกุล ส่วนคุณพ่อ เปลี่ยนมาเป็นเจริญพานิชย์ เป็นนามสกุลพระราชทานทั้งตำบลบ้านหมี่ ลพบุรี ได้มาทั้งหมดบ้าน มีอยู่เป็นร้อยคน..เป็นคนจีนที่มาค้าขาย เลยให้เจริญพานิชย์ ตอนหลังก็แยกย้ายไปตั้งรกราก กระจายอยู่ทั่ว”

(นิลุบล เจริญพานิช. 26 กันยายน 2551: สัมภาษณ์)

จากคำกล่าวข้างต้นเห็นได้ว่า วรกฤษณ์ เลาหะสัมพันธพร ได้เปลี่ยนนามสกุลจาก “แซ่เล่า” เป็น “เลาหะสัมพันธพร” หรือจะเป็น นิลุบล เจริญพานิชย์ ที่เปลี่ยนเป็น “เจริญพานิช” ซึ่งในงานของ วนิกา เจริญสุข (2532) ได้กล่าวถึงการเปลี่ยนนามสกุลของคนไทยเชื้อสายจีนซึ่งมี 2 ลักษณะ คือ การตั้งนามสกุลได้มีลักษณะของเค้าโครงนามสกุลเดิมอยู่ นั่นคือ การมีคำของแซ่เดิมหรือเค้าโครงทางเสียง หรือความหมายของแซ่เดิมอยู่ ในส่วนใดส่วนหนึ่งของนามสกุล ลักษณะที่สอง คือ การตั้งนามสกุลที่ไม่มีเค้าของแซ่เดิมอยู่ ในส่วนของความหมายนั้นมักจะปรากฏจะนำเอานามที่เป็นมงคลมา ความหมายที่มี เช่น “ความร่ำรวย” “ความมั่งคั่ง” หรือ “ความเจริญรุ่งเรือง” นั้นเอง

สำหรับเหตุผลที่คนไทยเชื้อสายจีนต้องการบอกว่าตนเป็น “คนไทย” ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากเรื่องของการติดต่อทางราชการซึ่งในอดีตนั้น คนจีนเป็นชนกลุ่มน้อยที่ย้ายถิ่นฐานมาอาศัยใน

ประเทศไทย ซึ่งการเป็นชนกลุ่มน้อยที่มีภาษา วัฒนธรรม ที่ต่างไปจากคนพื้นถิ่นทำให้คนจีนถูกมองเป็นชนกลุ่มอื่นในสังคม และในบางช่วงตนเองคนไทยเชื้อสายจีนก็เป็นชนกลุ่มหนึ่งที่เคยเป็นกลุ่มคนชายขอบของสังคมไทย ซึ่งส่วนหนึ่งเกิดขึ้นจากนโยบายของรัฐนั่นเอง และอีกเหตุผลหนึ่ง การเปลี่ยนนามสกุลเป็นเรื่องของความเป็นสิริมงคลของครอบครัวและวงศ์ตระกูลเสียเป็นส่วนใหญ่

นอกจากการเปลี่ยนนามสกุลของคนไทยเชื้อสายจีนแล้ว จากข้อมูลในพื้นที่ยังพบว่าคนไทยเชื้อสายจีนเองในแต่ละช่วงวัยซึ่งยังต้องการบอกว่าตนคือ “คนจีน” นั้นก็จะมีการใช้ชื่อที่เป็นภาษาจีนควบคู่ไปกับชื่อไทยด้วยเช่นกัน ซึ่งชื่อที่เป็นภาษาจีนนั้นส่วนใหญ่ตั้งไว้เพื่อความเป็นสิริมงคลมากกว่าใช้เพื่อเรียกหรือใช้เพื่อติดต่อกันต่าง ๆ

“ลูกมีชื่อจีนทุกคน อีจะตั้งชื่อจีนไว้แต่ไม่ได้ใช้เอาไว้เป็นสิริมงคลกับเค้า อย่างคนแรกชื่อ ไฉจี้ แปลว่า “โชคดี” คนที่สองชื่อ ฮวด เป็นดี”

(พญา กาอินทร์ 2 เมษายน 2551: สัมภาษณ์)

จากลักษณะดังกล่าวถึงแม้คนไทยเชื้อสายจีนจะมีชีวิตที่อยู่ในพื้นแผ่นดินไทยแต่การแสดงอัตลักษณ์อย่างหนึ่งที่จะบ่งบอกให้ได้รับรู้ว่าเขาคือ คนจีนนั้น คนไทยเชื้อสายจีน นอกจากจะเลือกแสดงอัตลักษณ์ผ่านพิธีกรรม ความเชื่อแล้ว ยังมีการตั้งชื่อลูกให้เป็นภาษาจีน โดยส่วนหนึ่งต้องการบอกรู้ว่าเขาก็คือ “คนจีน” ด้วยเช่นกัน ลักษณะดังกล่าว สุริยา สมุทรคุปดีและพัฒนากิติอาษา (2544: 9) ยังกล่าวถึงการสร้างอัตลักษณ์ผ่านสัญลักษณ์ ไว้ว่า อัตลักษณ์ส่วนหนึ่งเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นโดยพิจารณาผ่านสัญลักษณ์ต่างๆ เช่น พิธีกรรมทางศาสนา การแต่งกาย ภาษา อาหาร การกิน อาชีพหรือวิถีชีวิตอื่นๆ ที่สร้างความเป็นตัวของตัวเองและบ่งบอกถึงความเหมือนของสมาชิกในกลุ่มเดียวกัน ขณะเดียวกันสัญลักษณ์ยังเป็นเครื่องหมายที่บอกอัตลักษณ์และก็สามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือแบ่งแยก “พวกเรา” ออกจาก “พวกเขา” ได้ด้วย

2.2.2.2 ภาษา ภาพ อักษร: สิ่งสะท้อนอัตลักษณ์ร่วม

เสียงที่สื่อออกมาเป็นภาษาที่ใช้สื่อสารในฐานะเป็นเครื่องมือหรือสัญลักษณ์ความเป็นชาติ ภาษาไทยกลางถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นต้องเรียนรู้ โดยเฉพาะการติดต่อกับราชการ ส่วนภาษาถิ่นหรือภาษามลายูมักจะสื่อสารกันในชีวิตประจำวันแต่มีการเปลี่ยนแปลงทางภาษาให้เห็นคือ สื่อสารด้วยสำเนียงท้องถิ่นแต่ถ้อยคำที่ใช้เป็นคำภาคกลาง กระนั้นการเลือกใช้ภาษาสื่อสารของผู้คนก็ขึ้นอยู่กับจุดหมายอื่นด้วย เช่น เพื่อต้องการที่จะสร้างความพึงพอใจในทางธุรกิจ การแสดงถึงการเป็นพวกพ้อง เครือญาติ หรือเพื่อความสนิทสนมต่อกัน เป็นต้น

สำหรับภาษาจัดได้ว่าเป็นสิ่งสำคัญอีกสิ่งหนึ่งที่ใช้สำหรับการสื่อสาร เพื่อการอยู่ร่วมกันของคนไทยเชื้อสายจีนกับคนอื่นๆ ในพื้นที่ ซึ่งหากได้เข้าไปในพื้นที่ย่านเศรษฐกิจขนาดใหญ่ เราจะเห็นป้ายร้านค้ามีถึง ตั้งแต่ 2-3 ภาษาด้วยกัน หากเป็นร้านค้าคนไทยเชื้อสายจีนจะมีภาษาจีน ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ร้านค้าชาวมุสลิมจะเป็นภาษาไทย และภาษาอาหรับ บางร้านมีภาษาอังกฤษด้วย ร้านคนไทยเองก็มีทั้งภาษาไทย ภาษาจีน ภาษาอังกฤษเพื่อบริการแก่ลูกค้ากลุ่มต่างๆ ทั้งในท้องถิ่นและมาจากต่างถิ่น

การแสดงตัวในด้านมุขของการมีที่มาเดียวกันหรือคนท้องถิ่นเดียวกันได้มีนัยยะที่บ่งชี้ถึงการรวมกลุ่มหรือมีลักษณะร่วม เช่น การแต่งกาย การพูด การมีส่วนร่วมในประเพณีปฏิบัติของท้องถิ่นตน นอกจากนี้ภาษาจีนยังถูกใช้เป็นกลยุทธ์ทางตลาดอีกอย่างหนึ่ง ทั้งนี้เพื่อดึงดูดลูกค้าที่เป็นคนจีนด้วยกัน และอีกนัยหนึ่งเพื่อเป็นการแสดงถึงความเป็นคนจีนด้วยกัน ซึ่งการแสดงถึงการเป็นพวกเดียวกันและส่วนหนึ่งเป็นไปเพื่อผลประโยชน์ทางการค้า ขณะเดียวกัน จากการศึกษาของกาอินทร์มาจากภาคอีสาน ผู้วิจัยจะเห็น พยา กาอินทร์ ในบางครั้งจะสื่อสารโดยใช้ภาษาอีสาน ภาษาจีน ภาษาไทยกลาง สำหรับการสื่อสารทั้งในช่วงของการทำงานและในพื้นที่ส่วนตัว

“ก็ขายของอยู่ในตลาดกิมหยง คุยได้หมด บางทีลูกค้ามาจากสตูลพูดได้มาเราก็พูดไป จีนก็พูดได้ พวกมาเลย์มาซื้อบ่อย หาดใหญ่มีคนอีสานมาอยู่เยอะเหมือนกัน บ้านเกิดพี่เอง โอ๊ย อีสานพูดได้สบายเลย”

(พยา กาอินทร์. 2 ตุลาคม 2551: สัมภาษณ์)

ภายใต้ภาษาจีนที่มีการพูดคุยกันนั้นยังมีความหลากหลายของภาษาจีนที่มีทั้งภาษาจีนแต้จิ๋ว ภาษาจีนแคะ ภาษาจีนไหหลำ แต่โดยส่วนใหญ่แล้วเป็นการใช้ภาษาจีนแต้จิ๋วและภาษาจีนกลางในการสื่อสารต่อกัน นอกจากนี้พบว่าคนไทยเชื้อสายจีนยังมีการใช้ภาษาไทยกลาง ภาษาไทยพื้นถิ่นได้ และภาษามลายูในการสื่อสารเช่นกัน

“พูดภาษามลายูได้บ้างเช่น ตะเคาะ(แปลว่า ไม่มี) มาชิมานอ (แปลว่า มาจากไหน)”

(อาภรณ์ แซ่อึ้ง. 10 กุมภาพันธ์ 2551: สัมภาษณ์)

ปัจจุบันในหาดใหญ่มีการเปิดสอนภาษาจีนในหลายแห่งด้วยกัน แต่การสอนภาษาจีนนั้นเป็นไปตามกระแสของการเปลี่ยนแปลงของตลาดโลกที่ตลาดการค้าเงินเข้ามามีอิทธิพลต่อ

เศรษฐกิจในระดับโลก ทำให้การเรียนและการสอนภาษาจีนเป็นไปเพื่อประโยชน์ทางการค้าและประโยชน์ทางวิชาชีพมากกว่าเพื่อรักษาหรือธำรงหรือต้องการให้คนไทยเชื้อสายจีนได้สืบทอดด้านภาษาจีน ทั้งนี้จะเห็นได้ในส่วนของภาษาจีนซึ่งเป็นสิ่งหนึ่งที่สามารถบอกความเป็นอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีน เดิมการเปิดสอนภาษาจีนจะมีขึ้นบนพื้นที่ศาลเจ้า สมาคม หรือในที่บ้าน แต่ปัจจุบันการเปิดสอนภาษาจีนมีขึ้นได้ตามห้างร้าน สถานศึกษาทั่วไป โดยมีวัตถุประสงค์เป็นไปเพื่อการประกอบวิชาชีพและเพื่อประโยชน์ทางการค้ามากกว่าการธำรงสืบทอดภาษาจีนเพื่อแสดงความเป็นแก่นแกนของอัตลักษณ์

ความสัมพันธ์ในการพูดคุยกันนอกจากคนไทยเชื้อสายจีนจะมีและสร้างอัตลักษณ์ของตนขึ้นแล้ว คนไทยเชื้อสายจีนยังมีการสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มคนไทย และกลุ่มคนอื่นๆ ที่คนไทยเชื้อสายจีนได้ปฏิสัมพันธ์ด้วย ซึ่งความสัมพันธ์ดังกล่าวอาจเป็นไปได้ทั้งแบบเคยรู้จักหน้าค่าตากันมาก่อน หรือเคยคุยกันมาก่อนในบริบทอื่นๆ ซึ่งลักษณะของการพูดคุยนั้น ไม่ได้เกิดขึ้นเมื่อต้องมีการเผชิญหน้าต่อกัน โดยอาจเลือกช่องทางอื่นในการพูดคุยต่อกัน เช่น การใช้โทรศัพท์

ลักษณะดังกล่าวเห็นได้ว่า ภาษานั้นเป็นเครื่องมือหนึ่งที่คนไทยเชื้อสายจีนได้เลือกใช้ตามการปฏิสัมพันธ์ต่อกลุ่มคนใดคนหนึ่ง ภายใต้บริบทใดบริบทหนึ่ง โดยนัยของการเลือกหยิบใช้ภาษาใดนั้น เป็นไปเพื่อการสร้างความเป็นพวกเขาพวกเขา และเป็นเรื่องราวของอำนาจในความสัมพันธ์ที่คนไทยเชื้อสายจีนต้องที่จะให้กลุ่มคนได้รับรู้ หรือต้องการที่จะปกปิดเรื่องราวที่กำลังเจรจา พูดคุยกับคนไทยเชื้อสายจีนด้วยกัน ดังที่ บาร์ท (Frederic Barth: 1969) ได้กล่าวไว้ว่า อัตลักษณ์เป็นสิ่งสร้างทางสังคม (Social Constructed) และประกอบขึ้นจากบุคคลที่พยายามแสดงตัวตนว่าเขาเป็นใคร โดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเป็น “ยุทธวิธี” ในการจัดวางตนเองในลักษณะที่เปลี่ยนแปลงไปตามบริบทเงื่อนไขและสถานการณ์ต่างๆ บาร์ทเสนอว่าเราไม่อาจนิยามความหมายของกลุ่มแบบแก่นสารนิยม ด้วยการระบุถึงคุณลักษณะบางประการ เช่น ภาษา การแต่งกาย เป็นต้น ในรูปแบบที่แน่นอนตายตัว เพราะคนแต่ละคนแต่ละกลุ่มอาจเลือกใช้คุณลักษณะบางอย่างในการแสดงตัวตนกับคนกลุ่มหนึ่งแต่กลับเลือกเน้นคุณลักษณะอีกอย่างหนึ่งในการแสดงตัวตนกับคนอีกกลุ่มหนึ่ง ซึ่งเราไปอาจคาดเดา “การเลือกใช้” ลักษณะต่างๆ ทางวัฒนธรรมได้ล่วงหน้า

ภาพที่นำเสนอผ่านแผ่นพับ โปสเตอร์ ใบปลิว ป้ายประชาสัมพันธ์ต่างๆ จึงมีอิทธิพลต่อการสร้างภาพลักษณ์ และฉายภาพสัญลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนซึ่งโดยส่วนใหญ่มักเป็นมุมมองในเรื่องของการทำบุญ การบริจาคทาน หรือกิจกรรมของเทศกาลงาน พิธีกรรมของคนไทยเชื้อสายดังกล่าว

ภาพที่ 60-61 แผ่นพับ ป้าย โปสเตอร์ แผ่นประชาสัมพันธ์ในพื้นที่หาดใหญ่

ภาพจากโปสเตอร์ แผ่นพับ แผ่นประชาสัมพันธ์ เป็นการผลิตสร้างอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีน โดยได้ผลิตสร้างว่าเป็นอัตลักษณ์ที่ผูกโยงกับ “เจ้า” หรือ “เทพเจ้าสิ่งศักดิ์สิทธิ์” จนทำให้เกิดอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนเป็นอัตลักษณ์ของการทำบุญ บริจาคทาน และได้ใช้ภาพแทนขององค์ เจ้า เพื่อสร้างความคิด ความเชื่อเพื่อแสดงอัตลักษณ์ร่วมกัน นอกจากนี้ ยังใช้เป็นที่แทนสำหรับการรับบริจาคและทำบุญในหลายๆ ครั้ง ขณะเดียวกัน คนไทยเชื้อสายจีนยังเลือกแสดงอัตลักษณ์ผ่านการใช้อักษรภาษาจีนบนแผ่นป้ายชื่อร้านซึ่งในบางบ้านก็ใช้อักษรที่เป็นสีทอง แผ่นป้ายสีแดงซึ่งเป็นสีแห่งมงคลของคนไทยเชื้อสายจีนซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนผูกโยงกับความเชื่อของคนไทยเชื้อสายจีน

เห็นได้ว่าภาพและอักษรเป็นสิ่งที่เกิดจากการสร้างสรรค์ขึ้นของมนุษย์เพื่อฉายภาพในสิ่งที่ต้องการฉายเพื่อให้คนเราได้รับรู้สิ่งต่างๆ ทั้งจากประสบการณ์ตรงและอ้อม จึงกำหนดภาพตัวแทนหรือภาพลักษณ์ของสิ่งต่างๆ ให้กับกลุ่มคนต่างๆ และยังมีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิดของผู้ได้พบเห็นและอ่านให้เกิดความคิด ความรู้สึก ทั้งชอบ เห็นด้วย มีอคติ หรือลำเอียงต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง สื่อจึงมีส่วนสำคัญต่อการสร้างอัตลักษณ์และฉายภาพอัตลักษณ์ให้ได้รับรู้ภายในสังคมด้วยเช่นกัน ดังนั้น สื่อเปรียบเสมือนเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่ง ในการรับรู้ภาพลักษณ์และต่อยอดภาพแบบฉบับของคนไทยเชื้อสายจีน โดยการใช้ภาษา สี และรูปของเทพเจ้าสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อนำเสนอให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีน

มองผ่าน	เรื่อง	ลักษณะที่แสดง
พิธีกรรม/ความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์	- เทศกาลตรุษจีน - ความเชื่อเรื่องเจ้าที่ (จี่ตุเอี้ย)	การไหว้เจ้า ไหว้บรรพบุรุษ จุดประทัด ไล่เสียดีแดง ปิดร้านหยุดงาน รวมญาติ การไหว้ การถือเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์
สัญลักษณ์	- แซ่ - ภาษา อักษร - โบปลิ้ว แผ่นพับ แผ่น	ยังคงนามสกุล “แซ่” ,เปลี่ยนนามสกุลไทย , มีชื่อจีน, ชื่อไทย จีนกลาง จีนเฉพาะกลุ่ม ไทยกลาง ไทยถิ่นมลายู ภาษาอังกฤษ ภาพเกี่ยวกับ “เจ้า” “เทพเจ้า” การทำบุญ บริจาคทาน

ตารางที่ 7 การแสดงอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนผ่านพิธีกรรม

จากตารางดังกล่าวข้างต้นเห็นได้ว่าคนไทยเชื้อสายจีนมีการแสดงอัตลักษณ์ร่วมของการเป็น “คนจีน” ผ่านพิธีกรรม ความเชื่อในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งภายใต้วิถีปฏิบัติวันตรุษจีนนั้นคนไทยเชื้อสายจะมีการไหว้เจ้า ไหว้บรรพบุรุษ สวมเสื้อสีแดง การทำความสะอาดบ้านทั้งหลัง หรือจะเป็นความเชื่อเรื่องของเจ้าที่ว่าเป็นเทพแห่งการปกป้องรักษา ซึ่งสถานที่ตั้งขอตู้เอี้ย จะเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่คนในบ้านให้ความเคารพบูชา ขณะเดียวกัน คนไทยเชื้อสายจีนเองก็เลือกที่จะเป็นทั้ง “คนจีน” และ “คนไทย” ด้วยการแสดงผ่าน ชื่อ-สกุล ที่ยังมีการใช้แซ่ มีการตั้งชื่อจีนให้ลูกหลานที่ปนเปไปกับการใช้ชื่อไทย นอกจากนี้ในบางช่วงบางตอนคนไทยเชื้อสายจีนได้มีการเลือกใช้ภาษาที่ต่างกัน ทั้งภาษาจีนกลาง จีนเฉพาะกลุ่ม ภาษาไทยกลาง ไทยพื้นถิ่น ภาษามลายู ไปตามบริบทแต่ละช่วงบริบท เช่น บริบทในครอบครัว บริบททางการค้า บริบทของการพบปะในสมาคม นอกจากนี้คนไทยเชื้อสายจีนด้วยตนเอง หรือกลุ่มคนต่างๆ หรือหน่วยงานภาครัฐได้มีการนำอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนมานำเสนอผ่านแผ่นพับ โบปลิ้ว ทั้งนี้ขึ้นเพื่อการท่องเที่ยว และเพื่อการทำบุญ บริจาคทานและสร้าง ศาสนสถานนั่นเอง

2.3 อัตลักษณ์คนไทยเชื้อสายจีนกับความเป็นพหุลักษณะวัฒนธรรม

การแสดงอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนท่ามกลางความหลากหลายในสังคมนั้นย่อมทำให้เกิดการรับรู้ถึงวัฒนธรรมที่แตกต่างกันทั้งในระดับชุมชน สังคมและประเทศ ซึ่ง

ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นระหว่างการปฏิสัมพันธ์ของคนต่างกลุ่มวัฒนธรรมนั้น ได้นำไปสู่การรับรู้และเห็นว่าวัฒนธรรมหนึ่งต่างจากอีกวัฒนธรรมหนึ่ง ภายใต้วามสัมพันธ์ดังกล่าวสมาชิกในสังคมมีทั้งการปะทะประสานทั้งในลักษณะของความร่วมมือ ต่อรอง ขัดแย้ง ครอบงำหรือกีดกันระหว่างกัน ซึ่งผู้คนต่างกลุ่มชาติพันธุ์ ภาษา ศาสนาและความเชื่ออยู่ร่วมกันในสังคม มีการปฏิสัมพันธ์ต่อกัน มีวัฒนธรรมย่อย มีอัตลักษณ์และตัวตนที่หลากหลาย ดังรายละเอียด คือ

ในยุคปัจจุบันที่ส่วนเต็ม ไปด้วยสิ่งอำนวยความสะดวกและความทันสมัยที่ปรากฏ และแทรกซึมตามพื้นที่ต่างๆ ซึ่งล้วนก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ อย่างรวดเร็ว อีกทั้งยังก่อให้เกิดการไหลเวียนของผู้คน ข้อมูล สิ่งของ ความคิด ความเชื่อ อุดมการณ์ และวัฒนธรรมที่ข้ามไปข้ามมาระหว่างพื้นที่ ในระบบสังคมแบบทุนนิยมให้ความสำคัญกับระบบกลไกตลาดและเน้นการค้าด้วยผลกำไรเป็นหลัก เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในระดับโลกและตอบสนองความต้องการและวิถีการดำเนินชีวิตที่หลากหลาย โดยที่การขยายตัวของกระแสวัฒนธรรมสมัยนิยมถือเป็นกระแสทางสังคมในปัจจุบันการใช้วัฒนธรรมสมัยนิยมเป็นเครื่องมือในการแสดงตัวตนนี้เป็นการหยิบใช้ความนิยมในสังคมมาปรับปรุงตัวหรือสร้างจุดเด่นหรือสร้างอัตลักษณ์ของตน

อัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนส่วนหนึ่งเป็นการแสดงออกจากทางร่างกาย ภายใต้อิทธิพลของพื้นที่เมืองหาดใหญ่ ท่ามกลางความทันสมัยที่อยู่ในพื้นที่ การใช้ชีวิตของคนไทยเชื้อสายจีนล้วนผูกโยงกับวิถีคิดและวิถีปฏิบัติต่อกระแสความทันสมัยในพื้นที่ เช่น การใช้สินค้าราคาแพง การใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย การทำสีผม การ फैนเล็บ การฟังเพลงตามกระแสนิยมขณะเดียวกัน อีกส่วนหนึ่งคนไทยเชื้อสายจีนเองก็ยังมีชีวิตที่ผูกโยงกับความคิด ความเชื่อของการเป็นคนพื้นถิ่นได้ การเป็นคนในพื้นที่รัฐไทย และภายใต้ความเชื่อตามหลักศาสนา ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนสัมพันธ์ต่อการสร้างอัตลักษณ์ทั้งในระดับปัจเจกและระดับกลุ่ม ดังที่ สายพิน ศุภมงคล และคณะ (2541: 16) ได้กล่าวถึงการแสดงอัตลักษณ์ส่วนหนึ่งจะเป็นการแสดงออกจากทางร่างกาย สังคมยุคปัจจุบันกระแสการบริโภคนิยมเข้ามามีบทบาทในวิถีชีวิตของคนเราเป็นอย่างมาก มีคนจำนวนมากให้ความสนใจเกี่ยวกับการมีสุขภาพดีร่างกายมีสัดส่วนสวยงาม การแต่งกาย ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นการแสดงออกทางอัตลักษณ์ของคน ดังเช่น การฝึกทหารเป็นการฝึกทหารเป็นการฝึกร่างกายของมนุษย์ที่ใส่ความเป็นทหารความเป็นไทยลงไปที่ร่างกาย

ภายใต้ความหลากหลายทางวัฒนธรรมในพื้นที่ การใช้ชีวิตของคนไทยเชื้อสายจีนที่ปฏิสัมพันธ์ต่อกันคนต่างๆ และความคาดหวังต่อสิ่งที่จะเกิดขึ้นจากการปฏิสัมพันธ์ อีกทั้งการมีชีวิตที่ผูกโยงกับวัฒนธรรมบรรพบุรุษจีน วัฒนธรรมสมัยนิยม และวัฒนธรรมพื้นถิ่น ซึ่งนำไปสู่การปรับปรุง ปรับสร้าง ตัวเองไปตามบริบทต่างๆ ดังเช่น คำกล่าวของ กาญจนา ตั้งตระกูล และ ธิติกานต์ ธรรมกานต์ ได้กล่าวไว้ว่า

“ในตอนนั้นค่อนข้างตามเพื่อน แล้วไปเรียนกรุงเทพฯด้วย มีอะไรหลายอย่างที่อยากรู้
แล้วมันเหมือนกับว่าเรากลัวเค้ามาว่าเราว่าเซย มาจากต่างจังหวัด”

(กาญจนา ตั้งตระกูล. 4 เมษายน 2552: สัมภาษณ์)

เห็นได้ว่าปรากฏการณ์ในพื้นที่คนไทยเชื้อสายจีนเองได้มีการสร้างอัตลักษณ์อย่าง
หนึ่ง นั่นคือ อัตลักษณ์ของการเป็นคนที่ทันสมัย ก้าวทันต่อโลก ด้วยการเลือกหยิบยกแฟชั่นนำสมัย
มาเป็นสิ่งประดับสำหรับร่างกายของตัวเอง ด้วยมีการรับเอาแฟชั่นเสื้อผ้าตามสมัยนิยม สวมใส่สิ่ง
ประดับที่แสดงถึงการเป็นคนอีกชนชั้นหนึ่ง ที่สร้างการยอมรับจากกลุ่มเพื่อน ขณะเดียวกัน
วัฒนธรรมสมัยนิยมในปัจจุบันมีความเกี่ยวข้องกับการ “บริโภคนิยม” ซึ่ง ลักษณะดังกล่าวเห็นได้ว่า
สังคมบริโภคนิยมไม่ได้ซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าตามความจำเป็น หรือทางกายภาพเท่านั้น แต่ยัง
บริโภคนิยมมาจากสัญลักษณ์ที่แฝงไว้ในสินค้าด้วยเช่นกัน ปรากฏการณ์การบริโภคนิยมของและ
บริการต่างๆ ของผู้คนจึงมีทั้งต้องการจะบริโภคความหมายร่วมและแตกต่างความเป็นของแท้และ
ปรุงแต่งเพื่อการบริโภคส่วนส่งผลกระทบต่อความต้องการในการบริโภค

นอกจากนี้ภายใต้การใช้ชีวิตในครอบครัวที่มีพ่อและแม่เป็นคนจีน ที่ยังมีความคิด
ความเชื่อที่ผูกติดกับจารีตของคนจีนทำให้บนพื้นที่บ้านสำหรับตัวของกาญจนา ตั้งตระกูลเองได้
เลือกที่จะแสดงอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนในบางช่วงบางตอน อย่างเช่น การพูดภาษาจีน การ
ไหว้อากงอาม่า การไหว้เจ้าที่เป็นต้น

“เห็นม๊า (แม่) ทำมาตั้งแต่เหลิงเล็ก ๆ หลังก็ทำ ถามว่าเชื่อมั๊ย หลังเชื่อว่าเทพเจ้ามีจริง
อากงอาม่าจะช่วยดูแลเราจริงๆ ”

(กาญจนา ตั้งตระกูล. 4 เมษายน 2552: สัมภาษณ์)

ขณะเดียวกันภายใต้การใช้ชีวิตในครอบครัวที่ส่วนหนึ่งยังมีวิถีชีวิตเชื่อที่ผูกติด
วัฒนธรรมบรรพบุรุษจีน และชีวิตที่ผูกโยงกับความเป็นเมืองที่มีลักษณะความทันสมัยในพื้นที่ คน
ไทยเชื้อสายจีนเองไม่ได้ตัดขาดจากความคิดความเชื่อของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แต่ภายใต้บริบทที่ต่างกัน
ช่วงเวลาที่ผันแปร คนไทยเชื้อสายจีนมีการเลือกแสดงอัตลักษณ์ในสถานการณ์ที่ต่างกัน

ปรากฏการณ์ในพื้นที่ในหลายๆ ครั้ง ผู้วิจัยได้เห็นภาพ สื่อ สิ่งพิมพ์ต่างๆ ปรากฏอยู่ใน
พื้นที่ ซึ่งมีทั้งเพื่อสื่อในลักษณะของการโฆษณาประชาสัมพันธ์เพื่อการท่องเที่ยว เพื่อเชิญชวนด้าน
ประเพณี พิธีกรรมต่างๆ หรือเป็นไปเพื่อการค้าพาณิชย์ ซึ่งสื่อเหล่านี้ล้วนแฝงด้วยนัยของการแสดง
ให้เห็นอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่เมืองขนาดใหญ่

การแสดงอย่างหนึ่งที่ถ่ายทอดถึงอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนนั่นคือ “การแสดงงิ้ว” ซึ่งหากเป็นช่วงเวลาในอดีตจึงเป็นการแสดงที่มักจัดขึ้นที่ศาลเจ้า เมื่อมีเทศกาลงานต่างๆ เช่น เทศกาลตรุษจีน การจัดฉลองครบรอบ 1 ปีของศาลเจ้า แต่ด้วยสภาพสังคมในปัจจุบันการแสดงงิ้วถือเป็นการแสดงหนึ่งที่หาผู้ดูได้ยากนัก แต่ถึงกระนั้นคนไทยเชื้อสายจีนเองก็ไม่ได้ตัดขาดจากการรับรู้และรับชมการแสดงงิ้วอย่างเด็ดขาด หากทว่าสื่อหนึ่งที่ทำให้คนไทยเชื้อสายจีนได้รับความบันเทิงและสะท้อนอัตลักษณ์ออกมา นั่นคือ การใช้ เทป ซีดี ในการชมการแสดงดังกล่าว ดังกรณีของบุญชัย ซึ่ง บุญชัย ได้เล่าให้ฟังว่า โดยปกติเมื่อก่อนศาลเจ้าจะมีการจัดแสดงงิ้วในช่วงเทศกาลแต่ละรอบปี แต่มาในช่วงระยะหลังได้รับความนิยมน้อยลงด้วยแต่คนนั้นเป็นคนที่ชอบดูการแสดงงิ้วเป็นอย่างมากจึงใช้วิธีการดูผ่านสื่อต่างๆ ดังภาพ

ภาพที่ 62 สื่อที่ใช้สำหรับการฟังและชมการแสดงงิ้วแทนการแสดงโชว์จริง

“ให้ลูกสาวซื้อให้ที่เยาวราช ลูกสาวเค้าขึ้นลงกรุงเทพบ่อย ชอบมากแต่สมัยนั้นมันไม่มีแล้ว ก็เลยต้องฟังเสียงเอา แบบแผ่นก็ดูแต่ไม่ค่อยสนุก เค้าเอามาทำใหม่ คนแสดงไม่เหมือนจริง ดูแล้วขี้ดลูกดา”

(บุญชัย วัฒนชาบุญชัย. 17 กุมภาพันธ์ 2552: สัมภาษณ์)

ขณะเดียวกัน บุญชัย เองก็ไม่ได้เลือกรับสื่อที่แสดงอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนเพียงอย่างเดียว แต่ทว่าภายใต้กระแสความเปลี่ยนแปลง ความทันสมัยของเทคโนโลยี การโฆษณาประชาสัมพันธ์ การติดต่อสื่อสารข้ามพื้นที่ สิ่งเหล่านี้ได้เคลื่อนตัวเข้าสู่พื้นที่ขนาดใหญ่และกระทบต่อวิถีคิด และการใช้ชีวิตคนไทยเชื้อสายจีนในวัยกลางคนอย่าง บุญชัยซึ่งมีชีวิตที่เปลี่ยนผ่านและผูกโยงระหว่างความคิด ความเชื่อที่ผูกติดกับความเป็นจารีตของคนไทยเชื้อสายจีนกับกระแสวัฒนธรรมสมัยนิยมในพื้นที่ซึ่ง บุญชัยเองก็มีทั้งเลือกรับ และปฏิเสธต่อกระแสดังกล่าว

“หนังสือ หนังสือฝรั่ง หนังสือไทยก็ดู ชอบแนวเดียวกัน ไม่เจาะจงว่าต้องเป็นหนังสือคู่มือ หนังสือเกาหลีก็ดู ลูกสาวมันเปิด”

(บุญชัย วัฒนชาบุญชัย. 17 กุมภาพันธ์ 2552: สัมภาษณ์)

ในอีกมุมหนึ่งภายใต้สื่อเดียวกันแต่การบริโภคสื่อเพื่อแสดงนัยและแสดงความเป็นตัวตนที่เหมือนและแตกต่างจากกลุ่มเพื่อน ดังเช่นกรณีของ ชิติกานต์ ชรรณกานต์ นอกจากชิติกานต์บริโภคสินค้าทันสมัยในด้านวัตถุ เช่น นิตยสาร แฟชั่นต่างๆ แล้ว ชิติกานต์ยังได้มีการบริโภคสัญลักษณ์ของความทันสมัย นั่นคือ การบริโภคความหมายของวัตถุเหล่านั้นด้วย ดังเช่น การที่ชิติกานต์ ชรรณกานต์ได้ทำงานเสริมด้วยการเป็นในร้าน แมคโดนัลด์ (McDonald's) การมาทำงานที่นี้ ชิติกานต์ บอกว่า

“ทำงานเสริมที่ แมค (แมค โคนัลด์) เข้างานเป็นกะคะ”

(ชิติกานต์ ชรรณกานต์. 11 มกราคม 2552: สัมภาษณ์)

ปรากฏการณ์ภาคสนามได้แสดงให้เห็นว่าวัฒนธรรมสมัยนิยมในพื้นที่เป็นเรื่องราวการบริโภคสินค้าที่ไม่ใช่เป็นการบริโภคตามความจำเป็นหรือตอบสนองลักษณะทางกายภาพเพียงเท่านั้น แต่ยังเป็นการบริโภคความหมายจากสัญลักษณ์ที่แฝงไว้ในสินค้าด้วยเช่นกัน ปรากฏการณ์ในการบริโภคสิ่งของและบริการต่างๆ ของผู้คนจึงมีทั้งต้องการจะบริโภคความหมายร่วมและความหมายที่แตกต่าง ความเป็นของแท้และการปรุงแต่งเพื่อการบริโภคล้วนส่งผลต่อความต้องการในการบริโภคนั้นเอง ซึ่งคนไทยเชื้อสายจีนก็คือ ประชากรของประเทศไทย คนไทยเชื้อสายจีนก็มีอัตลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับอาชีพ หน้าที่การงาน กิจกรรมทางสังคม วัฒนธรรมอื่นๆ หลายชุด การที่คนไทยเชื้อสายจีนมีอัตลักษณ์ที่หลากหลายทับซ้อนกันเช่นนี้ทั้งนี้ก็เพื่อปรับตัวและใช้ชีวิตในบริบทสังคมที่หลากหลายและเต็มได้ด้วยพลวัตของการเปลี่ยนแปลง

เห็นได้จากข้อมูลภาคสนามผู้วิจัยพบว่า คนไทยเชื้อสายจีนไม่ว่าจะอยู่ในช่วงวัยใดก็ตามต่างมีการเลือกใช้วัฒนธรรมที่หลากหลายทั้งวัฒนธรรมบรรพบุรุษจีน วัฒนธรรมสมัยนิยม และวัฒนธรรมท้องถิ่น ในส่วนของวัฒนธรรมสมัยนิยมนั้นจะเห็นได้จากในบางช่วงบางตอนคนไทยเชื้อสายจีนได้มีการเลือกหยิบใช้ในสถานการณ์และช่วงเวลาที่แตกต่างกัน ซึ่งส่วนหนึ่งได้แสดงออกผ่านทางร่างกาย ร่างกายเป็นปฏิบัติการในชีวิตประจำวัน เป็นการเปิดโอกาสให้มนุษย์ได้แสดงความเป็นตัวตนออกมาในแง่ที่สัมพันธ์กับสังคม และมโนทัศน์ที่สำคัญคือ การต่อต้าน สร้าง “ตัวฉัน” ถูกมองว่าเป็นความแนบเนียน ของอำนาจในการควบคุมมนุษย์ผ่าน การก่อสร้างสร้างตัว

“ตัวฉัน” ที่ สังคมต้องการ ในขณะที่เดียวกันเราต้องไม่ลืมว่า ที่ใดมีอำนาจแผ่ฐานอยู่ ณ ที่นั้นได้มีการต่อต้านสอดแทรกไปทุกที่

การแสดงอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนจึงลักษณะผสมปนเป ระหว่างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมบรรพบุรุษจีน วัฒนธรรมท้องถิ่นพื้นถิ่นและวัฒนธรรมสมัยนิยม โดยไม่ได้จำกัดหรือผูกติดกับวัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่งเพียงอย่างเดียว นอกจากนี้ยังพบว่า การบริโภคความหมายส่วนหนึ่งยังเป็นไปเพื่อการเรียนแบบกันในกลุ่มเพื่อนเพื่อสร้างการยอมรับทั้งในกลุ่มเพื่อนและครอบครัว ขณะเดียวกัน ยังสร้างความเป็นพวกเดียวกันเพื่อให้ได้รับการยอมรับ ซึ่ง ปนัดดา ชำนาญสุข (2550: 169) ได้กล่าวไว้ว่า ลักษณะของการบริโภคของวัยรุ่นนั้นส่วนหนึ่งเป็นไปเพื่อการโอ้อวดตน และนอกจากนี้ยังเป็นไปเพื่อการเลื่อนชนชั้นทางสังคม อีกทั้งยังเป็นการเพิ่มพื้นที่ในการแสดงตัวตน และสร้างอัตลักษณ์ให้กับกลุ่มของตนเอง

การปรับเปลี่ยนหรือปรับใช้หรือการสร้างอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนโดยการหยิบใช้วัฒนธรรมสมัยนิยมเพื่อเป็นเครื่องมือในการแสดงตนนี้ส่วนหนึ่งเพื่อเป็นการปรับเปลี่ยนตัวเองให้เป็นไปตามกระแสสังคมในพื้นที่ แต่นั่นก็ไม่ได้หมายความว่าคนไทยเชื้อสายจีนเองจะตกอยู่ภายใต้กระแสความนิยมนี้ทั้งหมด เพราะการแสดงตัวตามกระแสนิยมนี้อาจเป็นเพียงการทำ ให้คนอื่นสนใจหรือแสดงให้เห็นว่าอยู่ในกลุ่มเดียวกัน ปรากฏการณ์ภาคสนามพบว่า คนไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่ขนาดใหญ่จะมีการหยิบใช้วัฒนธรรมสมัยนิยมที่มีทั้งเหมือนและแตกต่างกันออกไป ดังเช่น ดังที่ ขวัญจิตวัน บัวแดง (2547: 28) ได้กล่าวถึงอัตลักษณ์ โดยมีมุมมองที่ว่าอัตลักษณ์ไม่ใช่เรื่องของความมีแก่นสาร เป็นหนึ่งเดียวของแต่ละวัฒนธรรมของกลุ่ม แต่เป็นการเลือกสรร ปรับใช้หรือสร้างใหม่บนพื้นฐานของวัฒนธรรมหลายวัฒนธรรมที่กลุ่มของตนปฏิสัมพันธ์ด้วย เพื่อให้ได้มาซึ่งการแสดงออกที่บ่งบอกถึงความเป็นตัวตนและเป็นการสร้างพื้นที่ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและการเมือง เพื่อความอยู่รอดและเพื่อสร้างสถานภาพให้กับกลุ่มของตน

ผู้เล่า	เรื่องที่เล่า	อำนาจในความสัมพันธ์	การต่อสู้ต่อรอง
เจ้เสียม	ลูกสะใภ้ แต่งงาน อาชีพเงินกู้ วิถีชีวิตเชื่อตามแบบจีน การทำบุญ	แม่สามีกับลูกสะใภ้ แม่กับลูกชาย ครอบครัวฝ่ายชายกับ ครอบครัวฝ่ายหญิง	นิยามความหมายให้กับอาชีพใหม่
อู่พร	ความชำนาญทางการค้า แม่ค้าข้ามแดน	แม่ค้ากับรัฐ แม่ค้ากับแม่ค้า	สร้างเครือข่ายทางการค้า พุดภาษามลายู
พี่กฤษณ์	การเปลี่ยนนามสกุล เข้าร่วมพิธีกรรม สมาชิกสมาคม	คนในรัฐไทยกับรัฐไทย คนไทยเชื้อสายจีนกับคนไทยเชื้อ สายจีน คนไทยเชื้อสายจีนกับคนมุสลิม	เลือกที่จะเป็นไทยโดยเปลี่ยนนามสกุล เลือกที่จะ เป็นจีน โดยเข้าร่วมสมาคมฮากกา
น้องเจน	สถานะชาวเหนือในครอบครัวจีน แฟชั่น การทำงานเสริม	ตนเองกับครอบครัว ตนเองกับเพื่อน ตนเองกับการนิยาม ความหมาย	เลือกที่จะเป็นคนจีนครอบครัว เลือกที่จะเป็นไทย ในบริบทเพื่อน
แปะชัย	การจัดกิจกรรมเทศกาลงาน การทำงานกับ กรรมการ	คนทำงานกับรัฐ คนทำงานกับคนทำงาน คนทำงานกับคน ในพื้นที่และต่างพื้นที่	สร้างเครือข่ายกับหน่วยงานในพื้นที่สมาคม ร้านค้า กลุ่มธุรกิจ ใช้พื้นที่บ้านเป็นพื้นที่ทำงาน
น้องหลิง	การเลือกคู่ครอง ระบบอาวุโส	ลูกกับพ่อและแม่ ตัวเองกับบริบทสังคม	เป็นผู้เลือกคู่ครองเอง ทำงานนอกบ้าน
อู่ปู	ลูกค้าประจำ การแก้ปัญหาให้กับคนใน ตลาดที่มีกับภาครัฐ	แม่ค้ากับลูกค้า แม่ค้ากับรัฐ แม่ค้ากับแม่ค้า แม่กับลูก สามีกับภรรยา	เป็นญาติกับเจ้าหน้าที่รัฐ สร้างความไว้วางใจกับ ลูกค้า
นิลุบล	กรรมการคนจีน การทำงานในพื้นที่ การ ทำงานกับหน่วยงานภาครัฐ	รัฐกับคนในพื้นที่ รัฐกับแม่ค้า กรรมการคนจีนกับกรรมการ คนจีน	สร้างพื้นที่ร้านน้ำชาเป็นพื้นที่พูดคุยพบปะคนใน พื้นที่

ตารางที่ 9 ความสัมพันธ์และอำนาจในความสัมพันธ์ของคนไทยเชื้อสายจีน

จากตารางดังกล่าวเห็นได้ว่าภายใต้ความสัมพันธ์ของคนไทยเชื้อสายจีนที่มีกับคนไทยเชื้อสายจีนด้วยกัน คนกลุ่มต่างๆ และบริบททางสังคม ซึ่งภายใต้ความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้การที่คนไทยเชื้อสายจีนจะมีการต่อสู้ต่อรองต่อความสัมพันธ์นั้นส่วนหนึ่งเป็นการเชื่อมโยงกับบริบทที่คนไทยเชื้อสายจีนกำลังเผชิญอยู่ ดังเช่น ภายใต้บริบทของรัฐ การที่คนไทยเชื้อสายจีนได้สวมบทบาททางการเมืองนั้นคือ การเป็นผู้นำชุมชนกิมหยง-สันติสุขนั้น คนไทยเชื้อสายจีนจะมีความสัมพันธ์กับคนไทยเชื้อสายจีนภายใต้บริบททางการเมือง ซึ่งภายใต้บริบทดังกล่าวทำให้คนไทยเชื้อสายจีนด้วยกันไม่มีความไว้วางใจต่อกัน จึงมีการต่อสู้ต่อรองต่อความสัมพันธ์ดังกล่าว ด้วยการสร้างพื้นที่การทำงานใหม่ในการพบปะพูดคุยกับคนในพื้นที่เพื่อสร้างความเป็นกันเองลดความเป็นทางการในความสัมพันธ์ดังกล่าว หรือการที่คนไทยเชื้อสายจีนเป็นกรรมการศาลเจ้า ซึ่งการจัดกิจกรรมเทศกาลต่างๆ คนไทยเชื้อสายจีนเองได้มีการสร้างเครือข่ายการทำงานร่วมกันระหว่างคนในพื้นที่และคนนอกพื้นที่ ขณะเดียวกัน ยังมีการสร้างเครือข่ายกับห้างร้านและร้านค้า และยังมีการทำงานในพื้นที่ใหม่ คือ พื้นที่บ้านเป็นการเชื่อมสัมพันธ์และลดความเป็นทางการมากยิ่งขึ้น

ในบริบททางการค้าและการทำงานคนไทยเชื้อสายจีนมีความสัมพันธ์ต่ออำนาจรัฐ โดยรัฐได้มีการจัดระเบียบทางการค้าบนทางเท้า ซึ่งคนไทยเชื้อสายจีนมีการต่อรองต่ออำนาจรัฐดังกล่าวด้วยการนิยามว่าตนคือญาติของเจ้าหน้าที่รัฐเพื่อเพิ่มสิทธิพิเศษต่อพื้นที่การค้าดังกล่าว นอกจากนี้ คนไทยเชื้อสายจีนยังมีความสัมพันธ์กับกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนด้วยกันเอง ดังเช่น การเป็นแม่ค้าในพื้นที่ตลาดกิมหยงซึ่งคนไทยเชื้อสายจีนได้เลือกที่จะใช้ความสัมพันธ์โดยการพูดภาษามลายูกับคนมุสลิมและยังมีการสร้างเครือข่ายทางการค้ากับกลุ่มแม่ค้าฝั่งมาเลเซียและสร้างเครือข่ายลูกค้าประจำจากคนในพื้นที่หาดใหญ่และคนจากภูมิภาคต่างๆ

สำหรับบริบทครอบครัวคนไทยเชื้อสายจีนความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นมีทั้งลักษณะที่ผูกโยงความคิด ความเชื่อเกี่ยวกับวิถีของคนจีนและความคิด ความเชื่อที่เชื่อมโยงกับโลกสมัยใหม่ ดังเช่น การเลือกคู่ครองให้กับบุตร การคาดหวังต่อบทบาทของผู้เป็นลูกสะใภ้ในครอบครัวจีน นอกจากนี้ ในอดีตส่วนหนึ่งการเลือกคู่ครองให้กับบุตรในครอบครัวคนจีนนั้นจะเป็นเรื่องของผู้ใหญ่เสียเป็นส่วนใหญ่ แต่ด้วยบริบทสังคมที่เปลี่ยนไปสู่ความเป็นเมือง และคนจีนรุ่นใหม่ที่อยู่ภายใต้บริบทสังคมสมัยใหม่ ทำให้คนจีนรุ่นใหม่ส่วนหนึ่งมีความเป็นปัจเจกมากยิ่งขึ้นจึงมีการต่อรองต่อลักษณะดังกล่าวด้วยการใช้ความรักเป็นเหตุผลหนึ่งของการเป็นผู้เลือกคู่ครองเอง นอกจากนี้ ยังมีความสัมพันธ์ในระบบอาวุโสซึ่งภายใต้การเป็นครอบครัวขยายของคนไทยเชื้อสายจีนคนหลายครอบครัวอยู่ร่วมกัน คนไทยเชื้อสายจีนมีการลำดับอาวุโสผ่านคำเรียกและจะมีการ

สี่บสายตระกูลฝ่ายผู้ชาย แต่ทั้งนี้ภายใต้ลักษณะครอบครัวดังกล่าวส่วนหนึ่งครอบครัวคนไทยเชื้อสายจีนในภาคใหญ่ได้มีการอยู่ร่วมกันในลักษณะครอบครัวเดี่ยวที่มีรุ่นของพ่อแม่และลูกอยู่ร่วมกัน

ผู้เล่า	เรื่องที่เล่า	อัตลักษณ์ปัจเจก	อัตลักษณ์ร่วม
เจี๊ยะยม	ความเชื่อ เทศกาลกินเจ นุ่งขาวห่มขาว การทำงานในครอบครัวเดิม	อัตลักษณ์ในฐานะแม่ ภรรยา ลูกสะใภ้คนจีน เป็นคนจีน	อัตลักษณ์ที่ผูกโยงกับครอบครัว อัตลักษณ์ที่ผูกโยงกับ การทำงาน อัตลักษณ์ที่ผูกโยงกับวัฒนธรรม
อึ้งพร	การทำงานการค้ามานาน ทำมาหลายรูปแบบ รู้ เรื่องราวหลากหลาย	ผู้เชี่ยวชาญทางเศรษฐกิจ ผู้มีความรู้ทางเศรษฐกิจ การใช้ภาษาจีน ภาษาไทย ภาษามลายู	อัตลักษณ์ที่ผูกโยงกับการทำงาน อัตลักษณ์ที่ผูกโยงกับ วัฒนธรรม
พิทักษ์	การเปลี่ยนนามสกุล เป็นสมาชิกสภา จัดกิจกรรมลงนามไว้อาลัย	การปรับเปลี่ยนเพื่อเป็นคนไทย การรวมกลุ่มสมาคม	อัตลักษณ์ที่ผูกโยงกับวัฒนธรรม อัตลักษณ์ที่ผูกโยงกับ การทำงาน
น้องเจน	สาวชาวเหนือ ครอบครัว เพื่อน การทำงานเสริม แพชั่น การปฏิบัติตามความเชื่อตามผู้ใหญ่	การเป็นคนจีน การเป็นคนไทย การเป็นสาวชาวเหนือ	อัตลักษณ์ที่ผูกโยงกับพื้นที่ อัตลักษณ์ที่ผูกโยงกับ วัฒนธรรม
แป๊ะชัย	กรรมการศาลเจ้า ทำงานศาลเจ้า ให้ลูกชายสืบ ทอดกิจการ	ความเชื่อต่อเทพเจ้าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การทำงานในศาลเจ้า	อัตลักษณ์ที่ผูกโยงกับครอบครัว อัตลักษณ์ที่ผูกโยงกับวัฒนธรรม อัตลักษณ์ที่ผูกโยงกับ การทำงาน
น้องหลิง	ความเชื่อเรื่องเจ้าแม่ทับทิม การปฏิบัติตามความ เชื่อตามผู้ใหญ่	เป็นลูกคนจีน เป็นหลานคนจีน การเชื่อในเรื่องเทพเจ้าสิ่ง ศักดิ์สิทธิ์	อัตลักษณ์ที่ผูกโยงกับวัฒนธรรม อัตลักษณ์ที่ผูกโยงกับระบบอาวุโส
อึ้งปู	ความเชื่อเจ้าแม่กวนอิม เทพเจ้ากวนอู	เป็นคนไทย เป็นคนอิสาน การใช้ภาษาจีน ภาษาไทย เชื่อในเทพเจ้าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ คงความเป็นจีนด้วยการตั้งชื่อ ลูกเป็นภาษาจีน	อัตลักษณ์ที่ผูกโยงกับวัฒนธรรม อัตลักษณ์ที่ผูกโยงกับพื้นที่
นิลุบล	การทำงานกับคนจีนด้วยกัน การทำงานใน บทบาททางการเมือง การเป็นคนพื้นที่เดิม	เป็นไทยด้วยการเปลี่ยนแซ่	อัตลักษณ์ที่ผูกโยงกับการทำงาน อัตลักษณ์ที่ผูกโยงกับ พื้นที่

ตารางที่ 10 อัตลักษณ์ปัจเจกและอัตลักษณ์ร่วมของคนไทยเชื้อสายจีน

จากตารางดังกล่าวเห็นได้ว่าภายใต้เรื่องเล่าและการแสดงตนของคนไทยเชื้อสายจีน ซึ่งภายใต้การนิยามความหมายเพื่อแสดงตนนั้นส่วนหนึ่งได้ผ่านการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่คนไทยเชื้อสายจีนได้สัมพันธ์ด้วย การปฏิสัมพันธ์กับบุคคลต่างๆ ที่คนไทยเชื้อสายจีนได้เผชิญต่อเหตุการณ์หนึ่ง ในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง โดยผ่านการมองตัวเองและคนอื่นมองเราในขณะนั้น อัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนจึงเป็นผลมาจากที่คนไทยเชื้อสายจีนนิยามตัวเองในขณะนั้น

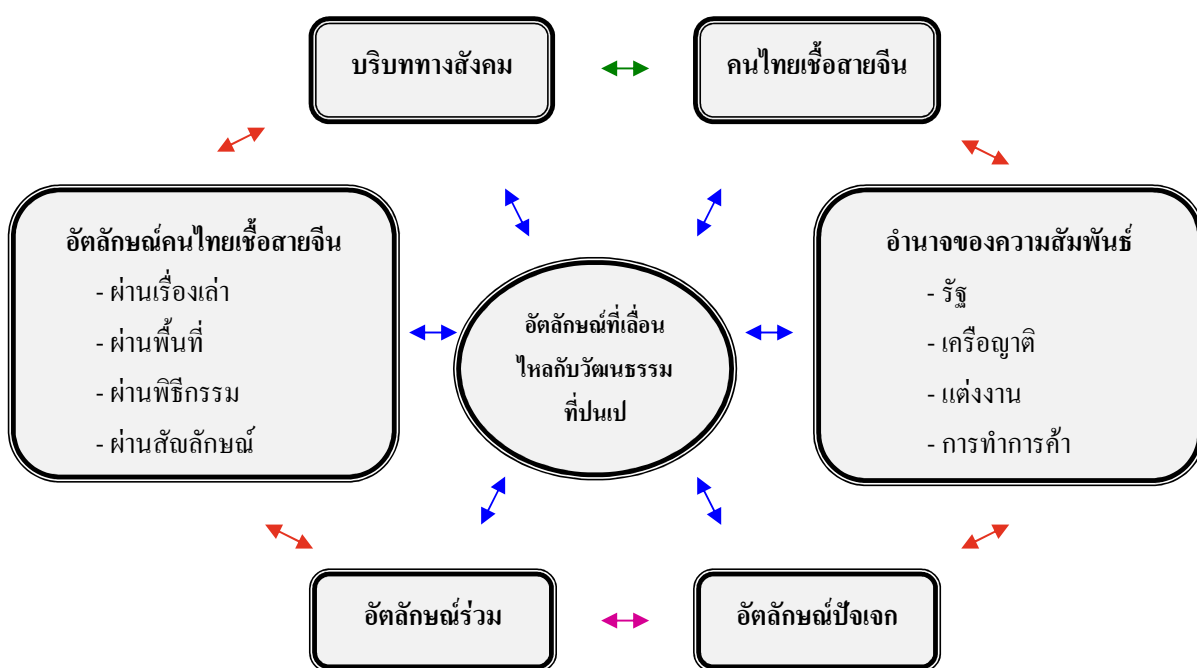
สำหรับอัตลักษณ์คนไทยเชื้อสายจีนภายใต้บริบทครอบครัวนั้น คนไทยเชื้อสายจีนส่วนหนึ่งได้เล่าเรื่องราวเกี่ยวกับการใช้ชีวิตที่ผูกโยงกับความคิดความเชื่อและสำนึกของการเป็นคนจีน โดยเกิดขึ้นจากการรับรู้ที่เกิดจากการปฏิสัมพันธ์กับคนภายในครอบครัว ดังเช่น การเป็นคนจีนรุ่นใหม่อาศัยในครอบครัวที่มีคนรุ่นปู่ย่าอาศัยอยู่ด้วย จะทำให้เกิดการรับรู้ว่าภายในครอบครัวมีการใช้ภาษาจีน มีการจัดพิธีกรรมการไหว้เจ้า และบรรพบุรุษในช่วงเทศกาลงานต่างๆ นอกจากนี้ ยังมีคนไทยเชื้อสายจีนอีกกลุ่มหนึ่งได้มีการนิยามความหมายว่าตนคือ คนจีน ซึ่งเป็นการนิยามความหมายที่เกิดขึ้นจากจิตสำนึกที่ตนได้ใช้ชีวิต ได้รับการปลูกฝัง ถ่ายทอดต่อจารีตประเพณีที่รุ่นปู่และย่าได้ถ่ายทอดมา ขณะเดียวกัน ภายใต้บริบททางการค้า คนไทยเชื้อสายจีนก็จะมีการนิยามว่าตนคือ คนจีน โดยนัยหนึ่งเพื่อให้ดูเหมือนว่าตนเป็นคนที่เกี่ยวข้องทางการค้า หรือในบริบททางวัฒนธรรมที่มีวิถีปฏิบัติตามความเชื่อของคนจีน หรือการเข้าร่วมทางวัฒนธรรม คนไทยเชื้อสายจีนก็จะมีวิถีปฏิบัติ เช่น การไหว้เจ้า การถือศีลกินเจ การจัดกิจกรรมวันตรุษจีน ซึ่งเป็นการแสดงอัตลักษณ์ร่วมนั่นเอง

นอกจากนี้ภายใต้บริบทสังคมที่คนไทยเชื้อสายจีนได้มีชีวิตที่เชื่อมโยงอยู่นั้น คนไทยเชื้อสายยังมีการนิยามตนหรือความพยายามในการปรับเปลี่ยนตนเป็น “คนไทย” ซึ่งมีทั้งเลือกเปลี่ยนนามสกุลและชื่อให้เป็นไทย การเลือกบอกว่าตนคือคนไทยสัญชาติไทย เชื้อชาติไทย เมื่อต้องการเข้าศึกษาในสถาบันการศึกษา หรือต้องการจดทะเบียนทางการค้า หรือประกอบธุรกิจกรรมทางการค้านั่นเอง หากทว่าภายใต้การใช้ชีวิตนั้นคนไทยเชื้อสายจีน ไม่ได้มีอัตลักษณ์ที่เป็นคนจีน หรือเป็นคนไทยเพียงอย่างเดียว ด้วยเหตุที่ว่าภายใต้บริบทของครอบครัว บริบททางการค้า การทำงาน หรือบริบททางวัฒนธรรม คนไทยเชื้อสายจีนยังมีอัตลักษณ์ของการเป็นพ่อค้าแม่ค้า อัตลักษณ์การเป็นกรรมการศาลเจ้า อัตลักษณ์ของการเป็นเจ้าหน้าที่รัฐ หรืออัตลักษณ์เป็นลูกคนจีน หลานคนจีน

ดังนั้นเห็นได้ว่า ภายใต้ปรากฏการณ์และการปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มคนและบริบททางสังคมนั้น คนไทยเชื้อสายจีนมีการเลือกรับต่อการเป็น “คนจีน” ขณะเดียวกันก็เลือกที่จะนิยามตนว่าเป็นคนไทยในภูมิภาคใดภูมิภาคหนึ่งของประเทศไทย และมีการหยิบใช้ความหมายต่างๆ เช่น เลือกจะเป็นคนจีนเมื่อใช้ชีวิตอยู่กับครอบครัว เวลาทำการค้าหรือเวลาร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรม

ไหว้เจ้า แต่เลือกที่จะเป็น “คนไทย” เมื่ออยู่กับเพื่อน หรือเข้าศึกษาที่ใช้คำว่า “เชื้อชาติไทย” “สัญชาติไทย” เพื่อให้ได้รับการยอมรับการอยู่ร่วมกัน ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการสร้างพื้นที่อย่างหนึ่งเพื่อบอกให้รู้ถึงการเป็นพวกเดียวกันและเป็นคนอีกพวกหนึ่ง ในบางครั้งคนไทยเชื้อสายจีนยังมีการแสดงอัตลักษณ์ความเป็นจีนของตนเองให้สาธารณชนได้รับรู้ในขณะที่เดียวกันพวกเขาก็มีการแสดงอัตลักษณ์ความเป็นไทยควบคู่กับความเป็นจีน

กล่าวได้ว่าปฏิบัติการในสังคมวัฒนธรรมทั้งในลักษณะของความสัมพันธ์และการสร้างอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนมิได้มีกรอบที่จำกัดอยู่ในแบบใดแบบหนึ่งและไม่ได้มีทิศทางเดียวและในบางครั้งก็ขัดแย้งกันและกัน การนิยามความหมายของคนไทยเชื้อสายจีนได้มีการผสมปนเปกันไปและกลับไปกลับมาระหว่างคำนิยามหลักของสังคม ท้องถิ่น และการนิยามความหมายจากคนไทยเชื้อสายจีนเอง ดังภาพประกอบที่ 63 แผนผังความสัมพันธ์และอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีน

ภาพที่ 63 แผนผังความสัมพันธ์และอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีน

แผนภาพข้างต้นเห็นได้ว่าภายใต้บริบทสังคมที่แตกต่างกัน ทั้งบริบททางการเมือง บริบททางเศรษฐกิจ และบริบททางวัฒนธรรม คนไทยเชื้อสายจีนนั้นมีการสร้างความสัมพันธ์กับทั้งกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนด้วยกันเอง กลุ่มคนต่างๆ และบริบทสังคม ทั้งในลักษณะความสัมพันธ์

กับรัฐ ความสัมพันธ์ทางเครือญาติ ความสัมพันธ์ทางการแต่งงาน หรือความสัมพันธ์จากการทำการค้า ภายใต้อาณัติความสัมพันธ์ในลักษณะต่างๆ คนไทยเชื้อสายจีนมีการแสดงอัตลักษณ์ทั้งอัตลักษณ์ปัจเจก อัตลักษณ์ร่วม โดยมีการแสดงผ่านเรื่องเล่า ผ่านพื้นที่ ทั้งพื้นที่บ้าน พื้นที่สมาคม มูลนิธิ ศาลเจ้า ผ่านพิธีกรรม ความเชื่อ เช่น เทศกาลตรุษจีน การไหว้เจ้า ความเชื่อเรื่องบรรพบุรุษ หรือการแสดงอัตลักษณ์ผ่านสัญลักษณ์ต่างๆ เช่น การใช้ภาษาจีน ภาษาไทย-กลาง ไทย-อีสาน ไทย-เหนือ และภาษามลายู หรือการเปลี่ยนนามสกุลจากแซ่เป็นนามสกุลไทย การคงแซ่ไว้ การตั้งชื่อลูกให้เป็นภาษาจีน ซึ่งสิ่งเหล่านี้ คือ อัตลักษณ์ที่เลื่อนไหลกับวัฒนธรรมที่ปนเปของคนไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่เมืองหาดใหญ่

บทที่ 6

สรุป

การวิจัยเรื่อง “อัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรม” มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ ประการแรกเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของคนไทยเชื้อสายจีนที่มีกับกลุ่มคนต่างๆ และบริบททางสังคม ประการที่สองเพื่อศึกษาอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ แนวคิดอัตลักษณ์ แนวคิดความสัมพันธ์เชิงอำนาจและแนวคิดความหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยมีพื้นที่ศึกษา คือพื้นที่เมืองหาดใหญ่ จ.สงขลา ซึ่งได้สรุปประเด็นต่างๆ ของอัตลักษณ์และความสัมพันธ์ของคนไทยเชื้อสายจีนไว้ ดังนี้

การนิยามความหมายเพื่อแสดงอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีน ส่วนหนึ่งได้ผ่านการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่คนไทยเชื้อสายจีนได้สัมพันธ์ด้วย การปฏิสัมพันธ์กับบุคคลต่างๆ ที่คนไทยเชื้อสายจีนได้เผชิญต่อเหตุการณ์หนึ่ง ในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง โดยผ่านการมองตัวเองและคนอื่นมองเราในขณะนั้น อัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนจึงเป็นผลมาจากที่คนไทยเชื้อสายจีนนิยามตัวเองในขณะนั้น ซึ่งภายใต้ความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้การที่คนไทยเชื้อสายจีนจะมีการต่อสู้ต่อรองต่อความสัมพันธ์นั้นส่วนหนึ่งเป็นการเชื่อมโยงกับบริบทที่คนไทยเชื้อสายจีนกำลังเผชิญอยู่ ดังเช่น

ภายใต้บริบททางการค้าคนไทยเชื้อสายจีนเองมีอำนาจในความสัมพันธ์กับหน่วยงานภาครัฐ ทั้งการจัดระเบียบทางการค้า การเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรม ขณะเดียวกันภายใต้บริบทพื้นที่บ้าน พื้นที่ทางวัฒนธรรม คนไทยเชื้อสายจีนก็ยังมีอำนาจของความสัมพันธ์กับคนในครอบครัว เครือญาติด้วยกัน ดังนั้นเห็นได้ว่า อำนาจของความสัมพันธ์นั้นไม่ได้มีอยู่ในเฉพาะอำนาจของความชอบธรรมที่รองรับด้วยตัวบทกฎหมาย หรืออำนาจเชิงโครงสร้างของรัฐเท่านั้น แต่ภายใต้การใช้ชีวิตในสังคมนั้นคนทุกคน ทุกช่วงวัย ทุกเพศ ทุกสถานภาพนั้นต่างมีอำนาจต่อความสัมพันธ์กับกลุ่มคนที่พวกเขาได้ปฏิสัมพันธ์ต่อกัน ทั้งนี้ทั้งนั้นลักษณะดังกล่าวยังซ่อนด้วยอำนาจอีกชั้นตอนหนึ่งนั่นคือ อำนาจของการเลือกหยิบใช้อำนาจว่าคนไทยเชื้อสายจีนเองสามารถเลือกแสดงอำนาจหรือเลือกที่จะเก็บอำนาจนั้นไว้ ทั้งนี้อยู่ภายใต้การพิจารณาแล้วว่าเป็นผลดีหรือผลเสียกับตัวเอง หรือกับคนรอบข้างนั่นเอง

นอกจากนี้ ความสัมพันธ์ของคนไทยเชื้อสายจีนยังเป็นความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงระหว่างคนไทยเชื้อสายจีนจากถิ่นอื่นในประเทศไทย คนจีนจากประเทศมาเลเซีย คนจีนจาก

ประเทศสิงคโปร์ ซึ่งลักษณะดังกล่าวเป็นความเชื่อมโยงทั้งในพื้นที่เดียวกัน พื้นที่ใกล้เคียงกันและการข้ามพื้นที่ต่อกัน ขณะเดียวกัน ท่ามกลางความสัมพันธ์ทางสังคมที่คนไทยเชื้อสายจีนมีการปฏิสัมพันธ์กับโครงสร้างรัฐและกลุ่มคนต่างๆ นั้น ภายใต้ความสัมพันธ์ดังกล่าวคนไทยเชื้อสายจีนยังมีการช่วงชิงต่อการนิยามความหมายให้กับตนเองด้วยเช่นกัน บ่อยครั้งที่สังคม กลุ่มคนได้พยายามนิยามความหมายคนไทยเชื้อสายจีนว่าเป็นกลุ่มคนที่มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม เป็นผู้ยึดถือต่อระเบียบจารีต ประเพณี พิธีกรรมที่ยึดถือปฏิบัติ แต่ในบางช่วงบางตอนคนไทยเชื้อสายจีนเองได้มีการนิยามความหมายให้กับตนเองว่าเขาก็คือ คนไทยที่เข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนา เช่น เทศกาลลากเรือพระ การทำบุญเดือนสิบ การตักบาตรในตอนเช้า หรือการเข้าวัดทำบุญ ขณะเดียวกัน คนไทยเชื้อสายจีนเองก็มีการนิยามตนเองว่าเป็นคนพื้นถิ่นเดิม เช่น การเป็นคนอีสาน การเป็นคนเชียงใหม่ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบริบทที่ได้เข้าไปร่วมอยู่ด้วย และขึ้นอยู่กับช่วงเวลาว่าสิ่งที่เขานิยามต่อตนเองนั้นเป็นประโยชน์หรือมีผลดีต่อเขามากน้อยเพียงใด

นอกจากนี้ ยังพบว่าคนไทยเชื้อสายจีนเองก็ไม่ได้ตัดขาดจากการเป็นคนจีน หรือปฏิเสธว่าเขา คือ คนจีน แต่ยังคงมีความเหนียวแน่นต่อวิถีปฏิบัติของเขาเช่นกัน และคนไทยเชื้อสายจีนเองยังมีความคิดความเชื่อที่ผูกโยงกับการเป็นคนจีนนั่นเอง ซึ่งความคิดความเชื่อที่ผูกโยงความเป็นวิถีวัฒนธรรมบรรพบุรุษจีนนั้น คนไทยเชื้อสายจีนจะเลือกแสดงอัตลักษณ์ผ่านเรื่องเล่าในอดีตว่าเขาเป็นเงินแต่จิว จินและ เขามีวิถีปฏิบัติอย่างไรในชีวิตประจำวัน เช่น การกราบไหว้เจ้าที่ (ตุ๋งเอี้ย) หรือผ่านพิธีกรรมในวันสำคัญต่างๆ เช่น เทศกาลตรุษจีนที่คนไทยเชื้อสายจีนได้แสดงอัตลักษณ์ของตนบนพื้นที่บ้านด้วยการจัดเตรียมอาหารคาวหวานกราบไหว้บรรพบุรุษ การสวมชุดแดงจุดประทัด และการหยุดทำงาน 3 วัน สิ่งเหล่านี้เองล้วนเป็นการแสดงอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนที่ผูกโยงกับวัฒนธรรมบรรพบุรุษจีน

ผลการศึกษาเห็นได้ว่า คนไทยเชื้อสายจีนมีการแสดงอัตลักษณ์ออกเป็นลักษณะต่าง ๆ คือ อัตลักษณ์ที่ผูกโยงกับครอบครัว เช่น การเป็นภรรยา การเป็นพ่อ การเป็นสามี เป็นต้น อัตลักษณ์ที่ผูกโยงกับพื้นที่ เช่น การเป็นคนอีสาน เป็นคนภาคเหนือ อัตลักษณ์ที่ผูกโยงกับวัฒนธรรม เช่น การเป็นคนจีน การเป็นคนไทย การเป็นคนมลายู อัตลักษณ์ที่ผูกโยงกับเครือญาติ เช่น อัตลักษณ์ที่ผูกโยงกับระบบอาวุโสผ่านคำเรียก อัตลักษณ์ที่ผูกโยงกับการทำงาน เช่น การเป็นแม่ค้า การเป็นกรรมการชุมชน เจ้าหน้าที่รัฐ หรือการเป็นกรรมสมาคม ศาลเจ้า เป็นต้น

ลักษณะดังกล่าวยังชี้ให้เห็นถึงอัตลักษณ์ร่วมของคนไทยเชื้อสายจีนที่มีความเชื่อและมี

อุดมการณ์เดียวกัน ถึงแม้พวกเขาจะอยู่ต่างพื้นที่กัน แต่ภายใต้วิถีคิด วิถีเชื่อเดียวกันนี้เองทำให้คนไทยเชื้อสายจีนยังมีความเหนียวแน่นต่ออัตลักษณ์ร่วมนั่นเอง ลักษณะดังกล่าว รัตนา บุญมัธยะ (2546: 126) ได้กล่าวไว้ว่า การสร้างอัตลักษณ์จะเกี่ยวข้องกับความหมายที่ซ้อนทับ คาบเกี่ยวกันอยู่ระหว่างความเป็นตัวตนที่สัมพันธ์กับสังคม หมายถึง โครงสร้างสังคมกำหนดพฤติกรรม การแสดงออกที่เกี่ยวข้อง บทบาท หน้าที่ และความสัมพันธ์ทางสังคมของปัจเจกต่อคนอื่น ๆ ในสังคม (Social Structure Determinism) กับความเป็นตัวตนในอีกมิติหนึ่งซึ่งเกี่ยวข้องกับความคิด ความรู้สึก อารมณ์ และการตีความหมายของปัจเจกในการให้นิยามความหมายของตัวเองเมื่อเขาสัมพันธ์กับโลก ผู้คนและสิ่งต่างๆ รอบตัว (Actor-Oriented Approach) การสร้างความเป็นตัวตนจึงมีมิติที่ซ้อนทับระหว่างโครงสร้างสังคมที่เป็นตัวกำหนดปัจเจก กับเสรีภาพในการนิยามตนเองของปัจเจกในฐานะผู้กระทำการ

เห็นได้ว่าอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนจึงมีลักษณะเป็นพหุอัตลักษณ์ (Multiple Identities) ที่ผ่านความสัมพันธ์ในลักษณะต่างๆ เช่น ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ความสัมพันธ์ทางสังคม ความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม อีกทั้งการที่คนไทยเชื้อสายจีนมีประสบการณ์ร่วมในเป็นคนในท้องถิ่นทำให้คนไทยเชื้อสายจีนมีการกระทำผ่านความสัมพันธ์ทางสังคมที่ซับซ้อน ซึ่งแต่ละคนมีวิถีชีวิตที่ต่างกัน ทำให้กระบวนการสร้างอัตลักษณ์มีความหลากหลายด้วยเช่นกัน ซึ่งภายใต้ความหลากหลายทางวัฒนธรรมนั้นคนไทยเชื้อสายจีนมีการเลือกนำเสนอความเป็นจีนเพื่อสร้างความสัมพันธ์และอยู่ร่วมกับกลุ่มคนต่างๆ ได้อย่างหลากหลาย โดยที่พหุอัตลักษณ์นั้นไม่ใช่เป็นเรื่องของปัจเจกเพียงอย่างเดียว แต่มีความเป็นกลุ่ม มีลักษณะร่วม มีวัฒนธรรมร่วม ตลอดจนมีสำนึกร่วมที่ไม่ได้มีเพียงแบบเดียวหรือไม่ได้มีลักษณะที่คงรูปหรือไม่ได้คงที่อยู่อย่างนั้น

อภิปรายผล

ในประเด็นแรกการศึกษาอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรม พบว่า อัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนไม่ได้ถูกผูกขาดจากคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ภายใต้ความสัมพันธ์ที่คนไทยเชื้อสายจีนมีกับคนไทยเชื้อสายจีนด้วยกัน หรือกับคนไทย หรือกับคนมุสลิม คนไทยเชื้อสายจีนไม่ได้มีอัตลักษณ์ที่ผูกขาดว่าตนจะต้องแสดงความเป็น “คนจีน” เพียงอย่างเดียวเท่านั้น นั่นคือ การนิยามความหมายของคนไทยเชื้อสายจีนนั้นไม่ได้มีเพียงความหมายเดียวเท่านั้น ซึ่งการศึกษาครั้งนี้พบว่าคนไทยเชื้อสายจีนมีอัตลักษณ์ที่หลากหลายชุด ภายใต้บริบทที่ต่างกัน คือ อัตลักษณ์ที่ผูกโยงกับครอบครัว เช่น ในฐานะแม่ ภรรยา ลูกสะใภ้คนจีน อัตลักษณ์ที่ผูกโยงกับระบบอาวุโส เช่น การสืบเชื้อสายทางฝ่ายพ่อ อัตลักษณ์ที่ผูกโยงกับวัฒนธรรม เช่น การใช้

ภาษา การรวมกลุ่มสมาคม ความเชื่อต่อเทพเจ้าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อัตลักษณ์ที่ผูกโยงกับการทำงาน เช่น อัตลักษณ์ที่ผูกโยงกับพื้นที่ เช่น การเป็นคนอีสาน การเป็นคนทางเหนือ ซึ่งลักษณะดังกล่าวเห็นได้ว่า สอดคล้องกับ ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี (2546:6) ที่ได้ชี้ให้เห็นว่า “อัตลักษณ์” นั้นสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา ขอบเขตอันยืดหยุ่นเกิดจากการที่สมาชิกสามารถที่จะเลือกใช้คุณสมบัติทางวัฒนธรรม (Cultural Attribute) อย่างใดอย่างหนึ่งที่มีอยู่ในการนิยามความเป็นตัวตนของตนเอง การมองว่าอัตลักษณ์และวัฒนธรรมถูกสร้างขึ้นจากขอบเขตที่ชัดเจน แน่นอน และไม่อาจก้าวข้ามไปมาได้ นั่นก่อให้เกิดการยึดติดและเหมารวมว่าผู้คนในสังคมเป็นเหมือนกันหมดและทำให้ขาดความเข้าใจต่อการดำรงอยู่ของพลวัตทางสังคมที่มีความซับซ้อน

การนิยามความหมายให้กับตนเองที่หลากหลายของคนไทยเชื้อสายจีน เป็นการปะทะประสานระหว่างประสบการณ์ชีวิต การปฏิบัติจริง การผลิตความรู้ที่หลากหลายรูปแบบในการใช้ชีวิตท่ามกลางความหลากหลายของบริบทสังคมและลักษณะความเป็นพลุ่กษณ์ทางวัฒนธรรมที่ความเป็นพลวัตอยู่ตลอดเวลา โดยการปรับสร้างดังกล่าวยังเกิดขึ้นทั้งในระดับปัจเจกและระดับกลุ่มที่มีการแลกเปลี่ยนและมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน ขณะเดียวกัน อัตลักษณ์ที่คนไทยเชื้อสายจีนได้นิยามขึ้นนั้น ยังอิงอยู่กับลักษณะความเป็นพลุ่กษณ์ทางวัฒนธรรมที่เมื่อคนไทยเชื้อสายจีนอิงอยู่กับกลุ่มวัฒนธรรมใดเขาก็จะเลือกนิยามความหมายของตนเองโดยผ่านการพินิจพิเคราะห์คู่ถึงประโยชน์ที่ตนจะได้รับ หรือสร้างความเหมือนกับความต่างกับกลุ่มคนต่างๆ

อย่างไรก็ตามการนิยามความหมายต่อตัวเอง และต่อคนไทยเชื้อสายจีนด้วยกันนั้น มักจะอยู่ภายใต้เงื่อนไขของเวลา และสถานการณ์ที่ต่างกันไป เช่น ในขณะที่อยู่ในสถานการณ์ที่ต้องเสียเปรียบ หรืออยู่ในภาวะที่กดดัน ไม่ได้ได้รับการยอมรับอัตลักษณ์ของการเป็นคนไทยเชื้อสายจีนจะถูกนำขึ้นมาเพื่อใช้เป็นเครื่องมือยืนยันต่อครอบครัว หรือว่านั่นก็คือ “คนจีน” เช่นกัน แต่หากอยู่ในสถานการณ์ที่ต่างกัน คนไทยเชื้อสายจีนเห็นว่าการเป็นคนพื้นถิ่นเดิม หรือการเป็นคนไทยนั้นได้รับการยอมรับ หรือได้รับสิทธิที่ถูกต้องตามกฎหมายมากกว่า เขาก็เลือกที่จะเป็นคนไทย เช่น การสอบคัดเลือกในสถานศึกษา การอยู่ในกลุ่มเพื่อน

นอกจากนี้ภายในกลุ่มของคนไทยเชื้อสายจีนด้วยกันพบว่า มีทั้งความพยายามในการลบและคงรักษาอัตลักษณ์เดิมที่มีอยู่ไว้ เช่น ความพยายามในการลบอัตลักษณ์ของความเป็นจับกัง แจ็ก กรรมกรแบกหาม และนิยามความหมายของตนเองขึ้นมาใหม่ว่าคุณคือ คนค้าคนขาย หรือเป็นคนทำมาหากินนั่นเอง ขณะเดียวกัน คนไทยเชื้อสายจีนเองได้พยายามรักษาอัตลักษณ์เดิมไว้ นั่นคืออัตลักษณ์ในด้านประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อต่างๆ ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ร่วมของคนไทยเชื้อสายจีน ทั้งนี้เห็นได้ว่าแม้อัตลักษณ์ร่วมดังกล่าว เช่น การไหว้เจ้าในเทศกาลตรุษจีน การไหว้บรรพบุรุษ การ

มีความเชื่อในเรื่องเทพเจ้าลี้ลับลึกลับนั้น ถึงแม้คนไทยเชื้อสายจีนจะไม่ได้มาอยู่ร่วมกันในสถานที่แห่งเดียวกัน แต่ขอบเขตทางกายภาพนั้นไม่ได้เป็นขอบเขตที่ตายตัวที่ปิดกั้นการมีความคิดความเชื่อร่วมกัน ภายใต้การมีความคิดความเชื่อร่วมกันของคนไทยเชื้อสายจีนได้นำไปสู่การมีวิถีปฏิบัติร่วมกัน จนก่อให้เกิดอัตลักษณ์ร่วมกันนั่นเอง

ขณะเดียวกัน ข้อค้นพบในการวิจัยครั้งนี้ยังพบว่า คนไทยเชื้อสายจีนมีการสร้างอัตลักษณ์อยู่ตลอดเวลา หรือที่เรียกว่าการไม่คงรูปของอัตลักษณ์นั้น เป็นส่วนใหญ่ของวิถีชีวิตของคนไทยเชื้อสายจีนที่พยายามปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมเพื่อให้สามารถใช้ชีวิตอยู่ในสังคมที่มีลักษณะของความเป็นเมือง สังคมนิยม และสังคมสมัยใหม่ นอกจากนี้ ยังพบว่า คนไทยเชื้อสายจีนเองก็ประกอบไปด้วยกลุ่มคนที่หลากหลายชนชั้น ดังเช่น การได้รับการนิยามว่าเป็น เจ้าแค้น นายห้าง หรือเสี้ย นอกจากนี้ คนไทยเชื้อสายจีนในระดับแม่ค้าในตลาด แม่ค้าบนทางเท้า หรือแผงลอยทั่วไป และยังพบว่ายังมีคนไทยเชื้อสายจีนอีกหลายกลุ่มที่พยายามที่จะเลื่อนฐานะทางเศรษฐกิจและทางสังคมของตนเองเช่นกัน

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า คนไทยเชื้อสายจีนมีการสร้างอัตลักษณ์ที่หลากหลายซึ่งเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์และการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคคลและกลุ่มคนต่างๆ ในสังคมเมือง อัตลักษณ์ที่คนไทยเชื้อสายจีนสร้างขึ้นจึงมีอยู่หลายชุด และมีการปรับเปลี่ยนลื่นไหลอยู่ตลอดเวลา อัตลักษณ์บางชุดถูกสร้างขึ้นใหม่ แต่บางชุดก็มีการผลิตซ้ำการเป็นคนไทยเชื้อสายจีน ซึ่งการนำเสนออัตลักษณ์ในแต่ละช่วงเวลาและสถานการณ์นั้นขึ้นอยู่กับเงื่อนไขเพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์บางประการ ดังนั้นภายใต้สถานการณ์หนึ่งๆ อัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนจึงมีลักษณะไม่คงรูปอยู่เพียงแบบใดแบบหนึ่งนั่นเอง

อัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนจึงเป็นอัตลักษณ์ที่ถูกสร้างขึ้นในหลากหลายทางวัฒนธรรม หากทว่าพวกเขามีการดึงจุดร่วมและจุดต่างให้สามารถแยกความแตกต่างและแบ่งความเป็นพวกเขาและพวกเราในสถานการณ์ที่แตกต่างกันไป เช่น อัตลักษณ์ร่วมของคนไทยเชื้อสายจีนหรืออัตลักษณ์ระดับปัจเจกของคนไทยเชื้อสายจีน ดังนั้น อัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่ภาคใหญ่จึงเป็นอัตลักษณ์ที่ทับซ้อนกันหลายชุด (Multiple Identities) คนไทยเชื้อสายจีนมีการนิยามตัวเองด้วยอัตลักษณ์ที่หลากหลายท่ามกลางวัฒนธรรมที่หลากหลาย และท่ามกลางกลุ่มคนที่หลายชุด ดังนั้นภายใต้บริบทบนผืนแผ่นดินไทย คนไทยเชื้อสายจีนมีการนิยามตนด้านเชื้อชาติ

ในประเด็นที่สองการศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ของคนไทยเชื้อสายจีนที่มีกับกลุ่มคนอื่นและบริบททางสังคม พบว่า ลักษณะความสัมพันธ์เชิงอำนาจของคนไทยเชื้อสายจีนมีลักษณะเป็นพลวัต (Dynamic) เปลี่ยนแปลงไปตามบริบทสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งจากข้อค้นพบในการศึกษา

ครั้งนี้ พบว่า มีพลวัตของความสัมพันธ์ที่ซ้อนทับกัน คือ คนไทยเชื้อสายจีนมีความสัมพันธ์ทั้งในลักษณะของความสัมพันธ์ที่มีกับบริบทของรัฐ ซึ่งภายใต้บริบทดังกล่าวเป็นเรื่องราวความสัมพันธ์ทางด้านการค้า การรวมกลุ่มวัฒนธรรม และการปรับสร้างพื้นที่ให้อยู่ภายใต้การดูแลของรัฐ แต่ถึงกระนั้นคนไทยเชื้อสายจีนเองก็ไม่ได้ยอมจำนนต่อกฎข้อระเบียบต่างๆ ด้วยการเลือกหาวิถีทางเพื่อต่อรองต่อข้อกำหนดดังกล่าวไม่ว่าจะเป็นความพยายามในการสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรม องค์กรเครือข่ายทางการค้า หรือการสร้างควมหมายว่าตนเป็นญาติกับเจ้าหน้าที่รัฐ เพื่อให้ได้รับสิทธิพิเศษทางการค้า นอกจากนี้ยังมีการเลือกพื้นที่ใหม่เป็นพื้นที่ของการทำงานเพื่อลดแรงตึงเครียดหรือลดภาวะความเป็นทางการในการทำงานลง

นอกจากนี้ภายใต้การใช้ชีวิตของคนไทยเชื้อสายจีนยังมีความสัมพันธ์กับกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนด้วยกันไม่ว่าจะเป็นภายในกลุ่มเครือญาติเดียวกัน เพื่อนร่วมการค้า หรือกลุ่มสมาคมเดียวกัน ซึ่งมีทั้งการแต่งงานภายในกลุ่มเดียวกัน การแต่งงานข้ามวัฒนธรรม ขณะที่ในบริบททางการค้ายังมีความสัมพันธ์ในลักษณะทางการค้าต่อกัน การสร้างเครือข่าย การผูกเกลอ การเป็นนายจ้างลูกจ้างต่อกัน ซึ่งลักษณะดังกล่าวภายใต้ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น คนไทยเชื้อสายจีนยังมีการสร้างความสัมพันธ์ที่ปรับเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา เช่น การใช้ภาษาที่เหมือนกัน การเข้าร่วมกลุ่มเดียวกัน การปรับให้เข้ากับกลุ่มแต่ละวัฒนธรรมนั่นเอง

เห็นได้ว่าภายใต้การใช้ชีวิตของคนไทยเชื้อสายจีนนั้นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นภายใต้บริบทและเรื่องราวที่ต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการแต่งงาน การเลือกคู่ครองให้กับบุตรของตัวเอง การสืบเชื้อสายตระกูล ซึ่งภายใต้ความสัมพันธ์ดังกล่าวเราจะเห็นปรากฏการณ์ของความสัมพันธ์ระหว่างกันที่มีความซับซ้อนในหลายลักษณะ เช่น เป็นความสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูกในเรื่องของการเลือกคู่ครอง และยังทับซ้อนด้วยความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวสองครอบครัวต่อการสืบสายตระกูล นอกจากนี้ ภายใต้การใช้ชีวิตร่วมกันยังเป็นเรื่องของการปรับตัวและอำนาจระหว่างแม่สามีและลูกสะใภ้เช่นกัน ขณะเดียวกัน ในเรื่องความสัมพันธ์ทางเครือญาตินั้น จากปรากฏการณ์พบว่า ภายใต้ความสัมพันธ์เครือญาตินั้นเป็นความสัมพันธ์ที่ทับซ้อนของความเป็นพี่เป็นน้อง พ่อแม่กับบุตร ผู้อาวุโสกับสมาชิกภายในบ้าน ขณะที่บริบททางการค้าคนไทยเชื้อสายจีนเองยังมีความสัมพันธ์กับกลุ่มคนต่างๆ ชาติต่างภาษา ด้วยเช่นกัน ซึ่งภายใต้ความสัมพันธ์ดังกล่าวจะเห็นได้ว่าเป็นเรื่องราวของอำนาจในความสัมพันธ์ที่คนไทยเชื้อสายจีนและคู่สัมพันธ์ต่างหยิบใช้และเลือกแสดงในบริบทที่ต่างกันไป ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนผู้โยงอยู่กับชีวิตประจำวันของคนไทยเชื้อสายจีนนั่นเอง ดังที่ รัตนา โตสกุล (2548: 2) ได้กล่าวไว้ว่า ความสัมพันธ์เชิงอำนาจในสังคมจะเป็นเรื่องที่อยู่ใกล้ชิดกับเราทุกคน ซึ่งปรากฏอยู่ในพื้นที่ทั้งที่เป็นชีวิตในพื้นที่ส่วนตัวและพื้นที่

สาธารณะ ภายใต้การปฏิสัมพันธ์ของคนทุกคนอำนาจได้กระจายอยู่รอบตัวเราทุกคน นอกจากนี้ทุกคนล้วนแล้วแต่มีส่วนในการสร้างอำนาจผ่านการพูดคุย การปฏิสัมพันธ์และการเจรจา รวมทั้งเป็นผู้รับผลของอำนาจขึ้นอยู่กับบริบทของความสัมพันธ์ทางสังคมของใครกับใครและอย่างไรใน

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าอำนาจเป็นสิ่งที่ไม่หยุดนิ่งตายตัว แต่ลื่นไหลไปมาบนพื้นที่ทางสังคม และไม่ได้ผูกขาดเบ็ดเสร็จโดยกลไกอำนาจรัฐที่ใช้บังคับเสมอไป แต่อำนาจได้เคลื่อนตัวเข้าไปยังจุดที่เล็กและคั่นเคยที่สุดและจุดที่มีขอบข่ายกว้างขวางที่สุดในความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างมนุษย์ด้วยกัน มันอยู่ทุกที่ อำนาจไม่ได้เป็นสมบัติของชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง มันเป็นที่ของทุกคนและคนรวย เป็นของผู้อ่อนแอและเข้มแข็ง หรืออาจกล่าวได้ว่าอำนาจนั้นมีอยู่ในทุกที่และทุกคนซึ่งขึ้นอยู่กับช่วงเวลา สถานการณ์และประโยชน์บางประการในการแสดงออกซึ่งอำนาจเพื่อการปฏิสัมพันธ์ต่อกันในสังคม

สำหรับข้อค้นพบเกี่ยวกับเรื่องของพื้นที่นั้น ภายใต้การใช้ชีวิตในเมืองซึ่งเป็นพื้นที่ที่อัดแน่นไปด้วยการปฏิสัมพันธ์ที่หลากหลาย และภายใต้บริบทที่ต่างกันเช่น บริบททางการค้า บริบทการท่องเที่ยว บริบทวัฒนธรรม หรือบริบทของความทันสมัย พบว่า คนไทยเชื้อสายจีนมีการก้าวข้ามพรมแดน โดยไม่ได้ถูกผูกติดอยู่กับเขตแดนของพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง และภายใต้ประสบการณ์ภายในพื้นที่ที่ต่างกันนี้เองได้นำไปสู่กระบวนการสร้างและสะสมความหมายของชีวิตในแต่ละวัน อยู่บนฐานของการพูดคุย ซึ่งจากการที่พื้นที่ขนาดใหญ่เป็นพื้นที่ที่ผูกโยงกับความเป็นขนาดใหญ่ที่เป็นเรื่องราวของความทรงจำทั้งในอดีตและในปัจจุบันของคนในพื้นที่ เป็นไปตามการนิยามความหมายของคนแต่ละคน ซึ่งบางคนก็เลือกที่จะนิยามว่าขนาดใหญ่ คือ พื้นที่แห่งการแสวงหาโอกาส ขนาดใหญ่คือแผ่นดินเกิด เป็นต้น หรือการที่ขนาดใหญ่เป็นพื้นที่ที่ผูกโยงกับรัฐ มีการกระทำด้วยอำนาจรัฐในการกำหนดกฎเกณฑ์ต่างๆ หรือความพยายามในการทำให้พื้นที่กลายเป็นพื้นที่ทางการค้า พื้นที่การท่องเที่ยว พื้นที่ของความเป็นเมือง สิ่งหนึ่งที่ส่งผลต่อผู้คนในพื้นที่ นั่นคือ ทำให้คนในพื้นที่มีประสบการณ์การข้ามพื้นที่ผ่านทางการค้า การใช้ชีวิต การประกอบกิจกรรมทางวัฒนธรรม พิธีกรรม งานเทศกาลต่างๆ

ขณะเดียวกันพื้นที่ขนาดใหญ่ยังเป็นพื้นที่ที่ผูกโยงกับกระแสโลก โดยมีกระแสของการพัฒนาและกระแสของความทันสมัยนิยมเข้าในพื้นที่และมีการเปิดรับกระแสธารของการบริโภคนิยมผ่านสื่อต่างๆ การค้าและการปฏิสัมพันธ์ของผู้คน และมีแนวโน้มแบบตะวันตกนิยมนำไปสู่ความเป็นเมืองแห่งทุนนิยมและศูนย์กลางทางเศรษฐกิจมากยิ่งขึ้น และพื้นที่ขนาดใหญ่ที่ผูกโยงกับการใช้ชีวิต เป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายในการแสดงตนซึ่งการแสดงตนนั้น ไม่ได้ถูกผูกติดกับประเพณีนิยมหรือความเชื่อเพียงอย่างเดียวอย่างหนึ่งเท่านั้น เห็นได้ว่า พื้นที่ไม่ได้เป็นการจำกัด

ขอบเขตพื้นที่ที่ตายตัวที่ตรึงติดอยู่กับพื้นที่ในย่านดังกล่าว เนื่องจาก ความคิด ความสัมพันธ์ และอุดมการณ์ของผู้คนมีการข้ามไปข้ามมาระหว่างพื้นที่ ผู้คน ความสัมพันธ์ ความคิดและความเชื่อทั้งนี้เพื่อทำความเข้าใจเรื่องราวความสัมพันธ์ของกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนกับคนอื่น และลักษณะของพหุลักษณะทางสังคมวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในบริเวณดังกล่าว

ลักษณะดังกล่าว ทำให้เห็นถึงความเป็นพื้นที่ที่มีได้ถูกตัดขาดอย่างชัดเจน พื้นที่ดังกล่าวไม่มีขอบเขตที่ตายตัว พื้นที่แต่ละพื้นที่มีความเชื่อมโยงกับความทรงจำของคนในพื้นที่ซึ่งความทรงจำมีทั้งความทรงจำในอดีตและปัจจุบัน นอกจากนี้ภายใต้พื้นที่ที่อยู่ในฐานอำเภอหนึ่งของประเทศยังมีความเชื่อมโยงกันกับชุมชนอื่นๆ ทั้งเชื่อมโยงกับรัฐและกระแสโลก ซึ่งการเชื่อมโยงดังกล่าวนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงภายในพื้นที่และผู้คน ดังที่ ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี (2545: 5) กล่าวไว้ว่า พรหมแดนในแง่หนึ่งจึงเป็นคนละอันกับสิ่งที่รัฐใช้เพื่อกำหนดขอบเขตของความเป็นชาติและประเทศที่มีเส้นแบ่งขอบเขตและบทบาทหน้าที่ที่ชัดเจน หากแต่เป็นพื้นที่ที่มีการต่อรอง (Negotiating Space) และสร้างความหมายใหม่

เห็นได้ว่าการฉายภาพระหว่างคนไทยเชื้อสายจีนกับคนอื่นในสังคม คนจีนกับคนจีนด้วยกัน และกลุ่มคนจีนกับบริบททางสังคม โดยเป็นการศึกษาความสัมพันธ์ผ่านพื้นที่อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา และพยายามแสดงให้เห็นว่ากลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนไม่ได้อยู่ภายใต้การกำหนดของระบบในสังคมและไม่ได้อยู่ในขอบเขตที่ชัดเจนตายตัวไม่ว่าขอบเขตนั้นจะเป็นขอบเขตทางกายภาพ ขอบเขตทางสังคม ความคิด ความเชื่อ หรืออุดมการณ์ การกำหนดจากคนอื่น หรือปฏิบัติตามแบบแผนที่มีมาแต่ดั้งเดิมเท่านั้น ตลอดจนคนไทยเชื้อสายจีนก็ไม่ได้เป็นอย่างที่เหมารวมไว้ทั้งหมดแต่พยายามเป็นผู้กระทำเพื่อการดำรงชีวิตร่วมกับคนอื่นๆ การศึกษาครั้งนี้จึงเป็นอีกพื้นที่ที่พยายามแสดงให้เห็นว่ากลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนมีความสามารถในการกระทำการ มีความซับซ้อน มีความพยายามในการปรับเปลี่ยนมีพลวัตในการใช้ชีวิตและมีความหลากหลายในการดำรงชีวิตร่วมกับคนอื่นและระบบทางสังคม

สำหรับข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนามนุษย์และสังคมการวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเพื่อสร้างความเข้าใจกลุ่มวัฒนธรรมในพื้นที่ที่มีการปรับเปลี่ยน ปรับสร้างตนเองภายใต้บริบทที่มีความแตกต่างกัน ทั้งในบริบทเมือง บริบทการค้า บริบทการท่องเที่ยว ท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งในประเด็นดังกล่าวแต่ละกลุ่มวัฒนธรรมย่อมมีความแตกต่างกัน ดังนั้นในการพัฒนามนุษย์และสังคมควรหลีกเลี่ยงความพยายามในการกลืนกลายวัฒนธรรมที่หลากหลายเข้าด้วยกัน หรือพยายามสร้างวัฒนธรรมให้เป็นหนึ่งเดียวกัน แต่ควรให้ความสำคัญและเข้าใจถึงความหลากหลายของกลุ่มวัฒนธรรมในแต่ละพื้นที่

ในส่วนประเด็นที่น่าสนใจสำหรับทำวิจัยในครั้งต่อไป คือ ประเด็นการศึกษาเกี่ยวกับการสร้างอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนที่มีการแต่งงานข้ามวัฒนธรรม เช่น กับคนมุสลิม ซึ่งลักษณะดังกล่าว คนไทยเชื้อสายจีนมีการสร้างอัตลักษณ์และมีการดำเนินความสัมพันธ์กับกลุ่มคนต่างๆ และบริบทสังคมอย่างไรพื้นที่เมืองหาดใหญ่

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กนกวรรณ มะโนรัมย์. 2547. อัตลักษณ์ทางสังคมชาวประมงแม่น้ำมูลตอนล่าง: มุมพิจารณาจากระบบนิเวศ “ลวงปลา” และบริบทแวดล้อม. ใน *วาทกรรมอัตลักษณ์, วิภาส ปรัชญาภรณ์, บรรณาธิการ*. หน้า 73-115. กรุงเทพฯ: โอเอสพริ้นติ้งเฮาส์.
- กนกวรรณ ไม้สนธิ์. 2544. การต่อรองอำนาจหญิงจากการนำเสนอเรือนร่างผ่านสื่อนิยายสารไทย. *วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวารสารสนเทศ คณะนิเทศศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*
- กมล บัวบาน. 2543. ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ในชุมชนประมงพื้นบ้านภาคใต้. *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*.
- กาญจนา ชินนาค. 2543. การศึกษาประเพณีและพิธีกรรมการรำผีมอญ บ้านวัดเกาะ ตำบลสร้อยฟ้า อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี. *คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, สถาบันราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง ราชบุรี*
- กาญจนา แก้วเทพ. 2549. สตรีนิยมและวัฒนธรรมศึกษา. ใน *อยู่อย่างชายขอบมองลวดความรู้, อานันท์ กาญจนพันธุ์, บรรณาธิการ*. หน้า 99-137. กรุงเทพฯ: มติชน.
- เกษม ปราณิธยาชัย. 2544. ผู้ชายในครอบครัวจีน กรณีศึกษา: ครอบครัวคนจีนแต่จิวใน ตำบลมหาชัย อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร. *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชามานุษยวิทยา คณะโบราณคดี, มหาวิทยาลัยศิลปากร*.
- เกษวดี พุทธภูมิพิทักษ์. 2545. ความเป็นจีนตามนิยามของผู้มีเชื้อสายจีนในอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก. *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*.
- เกษียร เตชะพีระ. 2537. *แลลอคลายมังกร: รวมข้อเขียนว่าด้วยความเป็นจีนในสยาม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คบไฟ.
- เกศสิรินทร์ แพทอง. 2546. การปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์และวิธีการดำรงรักษษอัตลักษณ์สำคัญของชาวมอญ อำเภอพระประแดง. *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาพัฒนาสังคม คณะพัฒนาสังคม, สถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์*.

- ขวัญชีวัน บัวแดง. 2546. การเปลี่ยนศาสนา: ความซับซ้อนของการแสดงตัวตนของคนกะเหรี่ยงทางภาคเหนือของประเทศไทย. ใน *อัตลักษณ์ชาติพันธุ์และความเป็นชายขอบ*, ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, บรรณาธิการ. หน้า 173-201. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- _____. 2547. พิจารณาความเป็นกะเหรี่ยงจากการแสดง “จำ”, ใน *วาทกรรมอัตลักษณ์*, วิภาส ปรัชญาภรณ์, บรรณาธิการ. หน้า 1-30. กรุงเทพฯ: โอเอสพริ้นติ้งส์เฮาส์.
- คมเนตร ญาณโสภณ. 2533. อำนาจท้องถิ่นแบบจารีตและผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองท้องถิ่นในยุคเทศบาล. *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*.
- จงจิต กล่อมสิงห์. 2546. การรักษาเอกลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนในเมืองเชียงใหม่. *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*.
- จิตรา ก่อนันทเกียรติ. 2542. *ตั้งหนึ่งเกี้ยว*. พิมพ์ครั้งที่ 19. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แพรว.
- จิรศักดิ์ โส๊ะสัน. 2550. กระบวนการสร้างชุมชนมุสลิมในพหุสังคมอิสาน. *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาสังคมวิทยาการพัฒนาศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยขอนแก่น*.
- จรรุภา พานิชภักดิ์. 2549. การสร้างภาพตัวแทนหญิงของกลุ่มผู้ผลิตละครโทรทัศน์: การต่อสู้เรื่องความหมาย. *วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาสหวิทยาการ วิทยาลัยสหวิทยาการ, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*.
- ไฉน สนสกุล. 2535. การธำรงชาติพันธุ์และการผสมกลมกลืนของชาวมอญ: ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนมอญบางขันหมาก จังหวัดลพบุรี. *วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*.
- เชษฐา พวงหัตถ์. 2548. *โครงสร้างผู้กระทำการ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- ไชยรัตน์ เจริญสิน โอฟาร์. 2549. *วาทกรรมการพัฒนา: อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกลักษณ์ และความเป็นอื่น*. กรุงเทพฯ: วิชาษา.
- จิรวุฒิ เสนาคำ. 2549. *มานุษยวิทยาข้ามพรมแดน*. กรุงเทพฯ: วัฒนธรรมสาธา.
- ทวิช จตุวรพฤกษ์. 2551. อัตลักษณ์ชาติพันธุ์และกระบวนการกลายเป็นสินค้า: การเมืองวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในบริบทการท่องเที่ยว. ใน *อำนาจ พื้นที่ และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ การเมืองวัฒนธรรมของรัฐชาติในสังคมไทย*, ยศ สันตสมบัติ, บรรณาธิการ. หน้า 172-222. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.

- ทวี วีระวงศ์เสรี. 2516. สถานภาพทางกฎหมายของชาวจีนในประเทศไทย. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัย, สาขาวิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธงชัย วินิจจะกุล. 2532. ความเป็นชาติไทย ผลผลิตของการนิยาม. จดหมายข่าวสังคมศาสตร์ 11. (พฤษภาคม-กรกฎาคม 2532): 68-76.
- ธรรณภรณ์ วงศ์บุญชัยนันท์. 2547. *พิธีกรรมเด็ก: ระบบสัญลักษณ์และระบบเครือญาติของชาวจีนแต่จิวในเยาวราช*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธานี พันแสง. 2544. บทบาทด้านเศรษฐกิจและการเมืองของชาวจีนในเขตเทศบาลเมืองร้อยเอ็ด พ.ศ.2398 ถึง พ.ศ.2540. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทยคดีศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ธิดารัตน์. 2551. การศึกษากระบวนการออกแบบเครื่องแต่งกายที่สะท้อนอัตลักษณ์เกย์. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาสื่อศิลปะและการออกแบบสื่อ คณะวิจิตรศิลป์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ธีรยุทธ บุญมี. 2546. *พหุนิยม*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ไทเกอร์ พรินต์ติ้ง.
- ธัญลักษณ์ ศรีสง่า. 2550. ความซับซ้อนในอัตลักษณ์ของ “แรงงานนอกระบบ”: กรณีศึกษาคนงานหญิงผลิตผ้าฝ้ายทอมือในจังหวัดลำพูน. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ธนัย เจริญกุล. 2551. การขนานนามสกุล: กลไกของรัฐในการสร้างสำนึกชาตินิยมและอัตลักษณ์ความเป็นชาย. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาสตรีศึกษา วิทยาลัยสหวิทยาการ, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นิก สุนทรชัย. 2546. กฎหมายและนโยบายเกี่ยวกับชาวจีนต่างด้าวในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2411-2453). วารสาร มจร. วิชาการสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ 6, 12. (ม.ค.-มิ.ย.2546): 3-10.
- นิลวดี พรหมพักพิง. 2547. การสร้างอัตลักษณ์ของชาวมุขชนแออัดในจังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาสังคมวิทยาการพัฒนาศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- บัวกนก วัชรปริดา. 2544. การผสมผสานวัฒนธรรม: กรณีศึกษาบ้านท่ามะไฟหวาน ตำบลท่ามะไฟหวาน อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาไทยคดีศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- บุญเลิศ วิเศษปรีชา. 2546. *โลกของคนไร้บ้าน*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.

- ประภาวดี จตุวิริยะพรชัย. 2538. ความเชื่อและพิธีกรรมของชาวจีนกลุ่มภาษาต่างๆในจังหวัด พิษณุโลก. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาไทยคดีศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- ปนัดดา บุญยสาระนัย. 2546. ชนเผ่าอาข่า: ภาพลักษณ์ที่ถูกสร้างให้สกปรกแล้วแต่ดั้งเดิม. ใน *อัตลักษณ์ชาติพันธุ์และความเป็นชายขอบ*, ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, บรรณาธิการ. หน้า 81-115. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- ปนัดดา บุญยสาระนัยและหมี่ขุ้ม เขอมือ. 2547. *อาข่า: หลากหลายชีวิตจากขุนเขาสู่เมือง*. เชียงใหม่: มิ่งเมือง.
- ปนัดดา ชำนาญสุข. 2550. สองเรา: มอเตอร์ไซค์กับการหลงไหลคลังโคล้่วัตถุในโลกของวัยรุ่น. ใน *การเดินทางของสินค้าสมัยใหม่*, วิภาส ปรัชญาภรณ์และคณะ, บรรณาธิการ. หน้า 140-199. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. 2546. *อัตลักษณ์ชาติพันธุ์และความเป็นชายขอบ*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- ประภาศิริ ศรีภมร. 2547. การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมของชาวจีนกับคนเมืองในจังหวัด เชียงใหม่: กรณีศึกษาชาวจีนตำบลช้างม้อย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการวิจัยและพัฒนาท้องถิ่น บัณฑิตวิทยาลัย, สถาบันราชภัฏ เชียงใหม่.
- ประภัสสร เสวิกุล. 2535. *ลอดลายมังกร*. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า.
- ประสิทธิ์ รัตนถาวร. *หาดใหญ่วันนี้*. วารสารไม่ปรากฏแหล่งพิมพ์. 2534.
- ประสิทธิ์ ลิปรีชา. 2547. การสร้างและตีบทอดอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง. ใน *วาทกรรมอัตลักษณ์*, วิภาส ปรัชญาภรณ์, บรรณาธิการ. หน้า 31-72. กรุงเทพฯ: โอเอสพรีนติ้งเฮาส์.
- ปรีดา เฉลิมเผ่า ก่ออนันตกุล. 2545. *คนใน: ประสบการณ์ภาคสนามของนักมานุษยวิทยาไทย*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- พรพรรณ เตียรักษ์กิจสกุล. 2536. พัฒนาการบทบาทของสมาคมชาวจีนในกรุงเทพฯที่มีต่อคนไทยเชื้อสายจีน (2485-2535). วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาบัณฑิต, คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พวงทิพย์ เกียรติสกุล. 2534. บทบาทชาวจีนและชาวตะวันตกต่อกิจการเหมืองแร่ดีบุกของมณฑล กูเก็ดตั้งแต่ต้นพุทธศตวรรษที่ 25 – พ.ศ. 2474. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- พิศิษฐ์ คุณวโรตม์. 2545. อัตลักษณ์และกระบวนการต่อสู้เพื่อชีวิตของผู้ติดเชื้อ HIV. วิทยานิพนธ์
สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหิดล, สาขามานุษยวิทยา คณะสังคมวิทยาและ
มานุษยวิทยา, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,
- แพร สิริศักดิ์ดำรง. 2546. ปฏิสัมพันธ์ระหว่างชาวมลายูมุสลิมและชาวจีนในย่านสายกลาง จังหวัด
ยะลา. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขามานุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พัชรินทร์ ม่วงงาม. 2547. การชำระเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวมอญ: กรณีศึกษาหมู่บ้านศาลา
แดงเหนือ จังหวัดปทุมธานี. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาไทยศึกษา
คณะมนุษยศาสตร์, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- พัฒนา กิติอาษา. 2546. *คนพันธุ์ป้อป: ตัวตนคนไทยในวัฒนธรรมสมัยนิยม*. กรุงเทพฯ: พรินต์ติ้ง.
_____. 2546. *ท้องถิ่นนิยม*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- ภูวดล ทรงประเสริฐ. 2535. *ทุนสิงคโปร์: การผูกขาดตลาดยางพาราและดีบุกไทย*. กรุงเทพฯ:
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
_____. 2546. *ทุนจีนปีกษ์ใต้: ภูมิหลังเบื้องลึกทุนใหญ่โพ้นทะเล*. กรุงเทพฯ : เลิฟ แอนด์
ลิฟ.
- มลิวรรณ รักรัชวงศ์. 2543. กำเนิดและพัฒนาการของเมืองหาดใหญ่ พ.ศ.2458-2484". วิทยานิพนธ์
อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาประวัติศาสตร์ คณะประวัติศาสตร์, จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- มนตรา พงษ์วิไล. 2541. พหุลักษณะของสำนักทางชาติพันธุ์: มั่งภูสวกับการจัดระเบียบทาง
เศรษฐกิจและการเมือง. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาประวัติศาสตร์ คณะ
ประวัติศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มนทिरา เตชะมะโนดม. 2539. เชียงหวาย การก่อตัวของคักรนำชาวจีนในสังคมไทย (พ.ศ.2452-2460).
สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหิดล, สาขามานุษยวิทยา คณะสังคมวิทยาและ
มานุษยวิทยา, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ยุทธนา วรณปติกุล. 2541. พิธีกรรมกินเจในสังคมชาวจีนภาคใต้: กรณีศึกษาชาวจีนใน อำเภอตะกั่ว
ป่า จังหวัดพัทลุง. สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหิดล, สาขามานุษยวิทยา คณะสังคม
วิทยาและมานุษยวิทยา, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- รตพร ปัทมเจริญ. 2544. บทบาทของศาลเจ้าจีนในการชำระเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์: ศึกษากรณีใน
เขตอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขามานุษยวิทยา
คณะศิลปศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- รุ่งจิต ปรัชญาสันติ. 2542. การตั้งถิ่นฐาน วิถีชีวิต และบทบาทของชาวจีนในอำเภอประทาย จังหวัดนครราชสีมา ระหว่างปี พ.ศ.2490-2539. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ คณะประวัติศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- รุ่งนภา พรหมณัวงศ์. 2544. การชำระชาติพันธุ์ของชุมชนชาวจีนคาทอลิกผ่านพิธีศพ: กรณีศึกษาชุมชนคาทอลิกบ้านนกแขวก ตำบลบางนกแขวก อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขามานุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- รัตนา บุญมีธยะ. 2546. พิธีมะเนาะกับตัวตนคนกะฉิ่น. ใน *อัตลักษณ์ ชาติพันธุ์ และความเป็นชายขอบ*, ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, บรรณาธิการ. หน้า 117-171. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- รัตนา โตสกุล. 2548. *มโนทัศน์เรื่องอำนาจ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- วรเทพ สันติวรวัฑฒ์. 2542. วิถีชีวิตชาวจีนในเขตสถานีรถไฟศรีสะเกษ. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาไทยคดีศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- วิยะดา ทองมิตร. 2527. การใช้แรงงานของชาวจีนในสังคมไทย พ.ศ.2325-2453. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วินัย บุญลือ. 2545. ทูตทางวัฒนธรรมและการช่วงชิงอำนาจเชิงสัญลักษณ์ของชุมชนชาวปกากะญอ. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วิราวรรณ ชาติบุตร. 2546. วัฒนธรรมและแนวทางอนุรักษ์สิ่งทอพื้นถิ่นในวิถีชีวิตลาวครั้ง : กรณีศึกษาชุมชนในตำบลโคกหม้อ อำเภอทัพทัน จังหวัดอุทัยธานี. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาไทยศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, สถาบันราชภัฏธนบุรี.
- วิสุทธิ เหล็กสมบูรณ์. 2545. พลวัตของความสัมพันธ์เชิงอำนาจในชีวิตครอบครัวและบทบาททางเพศสภาพของผู้หญิงอีสาน(เย้า)ภายใต้ผลกระทบของการพัฒนา. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วาสนา ละอองปลิว. 2551. อัตลักษณ์แห่งชาติและอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ในบริบทของการค้าและการท่องเที่ยวในพื้นที่เชียงใหม่. ใน *อำนาจ พื้นที่ และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ การเมืองวัฒนธรรมของรัฐชาติในสังคมไทย*, ยศ สันตสมบัติ, บรรณาธิการ. หน้า 81-117. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.

- วาสนา ละอองปลิว. 2547. ความเป็นชายขอบและการสร้างพื้นที่ทางสังคมของคนพลัดถิ่น
กรณีศึกษาชาวคาระอั้งในอำเภอเชียงดาว. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนา
สังคม คณะสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วัฒนา สุกัณสีล. 2548. *โลกาภิวัตน์*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- วันวิสา อุ่นขจร. 2549. อัตลักษณ์ของในภาคตะวันออก: กรณีศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ของที่ตำบลคลอง
พลู กิ่งอำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาไทย
คดีศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ศศิธร รัตน์เจริญขจร. 2544. ร้านกาแฟ: ความหมายในวัฒนธรรมไทยยุคบริโภคนิยม. วิทยานิพนธ์
สังคมวิทยาและมานุษยวิทยามหาบัณฑิต, สาขามานุษยวิทยา คณะสังคมวิทยาและ
มานุษยวิทยา, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศิริลักษณ์ มาศวิริยะกุล. 2549. บทวิเคราะห์เกี่ยวกับชาวจีนโพ้นทะเลในเอเชียอาคเนย์. ใน *เสรีภาพ
อำนาจ จริยธรรมกับการเมืองไทย*, เอกสารการประชุมวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสน
ศาสตร์แห่งชาติครั้งที่ 7. หน้า 506 – 526. 27-29 พฤศจิกายน 2549.
- ศุภการ สิริไพศาลและคณะ. 2549. *ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนชาวจีน
เมืองหาดใหญ่จากอดีตถึงปัจจุบัน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
กระทรวงวัฒนธรรม.
- ศุภกิจ เทพบัณฑิต. 2539. การชำระเอกลักษณ์ของชนกลุ่มน้อย: กรณีศึกษาของคนไทยอีสานใน
ภาคเหนือของประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการศึกษานอก
ระบบ บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ศุภลักษณ์ พรกุลวัฒน์. 2539. พัฒนาการการดำเนินธุรกิจและการชำระเอกลักษณ์ธุรกิจแบบจีน:
กรณีศึกษาสองตระกูล. วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยามหาบัณฑิต, สาขา
มานุษยวิทยา คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศรีสุพร ช่วงสกุล. 2550. เอกสารประกอบการประชุมสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง “หนึ่งทศวรรษ
การศึกษาประวัติศาสตร์ภาคใต้” ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ศิลปากร 24-25 สิงหาคม 2550.
- สุลีมาน นฤมล วงศ์สุภาพ. 2547. *เมืองหาดใหญ่ คนจีนกับการสร้างเมืองการค้าในภาคใต้*.
กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สมหมาย ชินนาค. . 2547. “มูน” ไม่ใช่ “มุล”: วาทกรรมต่อต้านรัฐของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาวที่
ได้รับผลกระทบจากเขื่อนปากมูล. ใน *วาทกรรมอัตลักษณ์*, วิชาส ปรัชญากรรม ,
บรรณาธิการ. หน้า 117-167. กรุงเทพฯ: โอเอสพริ้นติ้งเฮาส์.

- สยามรัฐ ฤกษ์ประดิษฐ์. 2542. การใช้อำนาจของผู้บริหารในการบริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขา การพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สรพงษ์ วิชัยดิษฐ์. 2547. กระบวนการก่อรูปอัตลักษณ์ของผู้อพยพกระเหรี่ยง: ศึกษากรณีกระเหรี่ยง ยวงในพื้นที่พักพิงชั่วคราว บ้านแม่หละ อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก. วิทยานิพนธ์ มานุษยวิทยามหาบัณฑิต, สาขาวิชามานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุนทร สุรวาทกุล. 2531. การผสมผสานกลมกลืนทางวัฒนธรรมของชาวไทยที่พูดภาษาลาว กวย และเขมร: ศึกษากรณีบ้านเกาะแก้ว อำเภอตำบองแทบ จังหวัดสุรินทร์. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาไทยคดีศึกษา คณะมนุษยศาสตร์, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วิทยาเขตมหาสารคาม.
- สุภางค์ จันทวานิชและคณะ. 2534. *ชาวจีนแต่จิวในประเทศไทยและในภูมิภาคอันดามันที่เกาะชาน: สมัยที่หนึ่ง ทำเรื่องจากหลิน (2310-393)*. กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา
- สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์และคณะ. 2544. *จีนทักษิณ: วิถีและพลัง*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุน สนับสนุนการวิจัย.
- สุรสม กฤษณะจุกะ. 2547. การเมืองวัฒนธรรมของความเป็นอื่นในพื้นที่สื่อ: การต่อสู้ทางวาท กรรมว่าด้วยพลังงาน” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สุรเดช โชติอุดมพันธ์. 2550. วัฒนธรรมการบริโภคในพื้นที่เมือง: บทวิเคราะห์วรรณกรรมไทยร่วม สมัย ใน *สู่พรมแดนความรู้ เรื่องวัฒนธรรมบริโภค*, วิชาส ปรัชญากรรมและคณะ, บรรณาธิการ. หน้า 165-198. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- สุริยา สมุทคุปต์และพัฒนา กิติอาษา. 2544. ยวนสี่กั้ว ในชุมทางชาติพันธุ์: เรื่องเล่า ความทรงจำ และอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยวนในจังหวัดนครราชสีมา. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.
- สุริรัตน์ เทมวรรณ. 2548. อัตลักษณ์และการนำเสนอภาพตัวแทนของการจัดการป่าชุมชน: กรณีศึกษาเปรียบเทียบสองชุมชนต่างชาติพันธุ์. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สุริชัย หวันแก้ว. 2550. *คนชายขอบ จากความคิดสู่ความจริง*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการ วิจัยแห่งชาติ.

- สุเทพ สุนทรเกษม. 2548. *ชาติพันธุ์สัมพันธ์: แนวคิดพื้นฐานทางมานุษยวิทยาในการศึกษา
อัตลักษณ์ กลุ่มชาติพันธุ์ ประชาชาติ และการจัดองค์กรความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์*.
กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.
- สายพิณ ศุภทรมงคล. 2542. *ลูกกับคน: อำนาจและการต่อต้านข้างขึ้น*. กรุงเทพฯ:
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เสกสรร สรรสรพิสุทธิ์. 2548. *อัตลักษณ์ของไทยและการปรับเปลี่ยนเพื่อความอยู่รอดภายใต้
ระบบเศรษฐกิจทุนนิยม: กรณีศึกษาบ้านแม่สาบ ตำบลสะเมิงใต้ อำเภอสะเมิง จังหวัด
เชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม คณะ
สังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.*
- แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย. 2550. *วิถีไทยจีน ในสังคมสยาม*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- หยาดพิรุณ นุตสถาปนา . 2545. *ระบบอุปถัมภ์ที่กระทบต่อความอยู่รอดของชุมชนแค่อัด กรณีศึกษา
ชุมชนหัวรถจักรตึกแดง เขตบางซื่อ. วิทยานิพนธ์การวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต,
สาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย, สถาบันเทคโนโลยี
พระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.*
- อมรา พงสานิชญ์. 2549. *ความหลากหลายทางวัฒนธรรม: กระบวนทัศน์และบทบาทในประชา
สังคม*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อภิญา เพ็ญฟูสกุล. 2546. *อัตลักษณ์: การทบทวนทฤษฎีและกรอบแนวคิด*. กรุงเทพฯ: สำนักงาน
คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- อนุพนธ์ สนิท. 2545. *การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมของชาวม้งกับวัฒนธรรมไทย: กรณีศึกษา
ชาวม้งบ้านหนองหอยใหม่ ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการวิจัยและพัฒนาท้องถิ่น คณะศิลปศาสตร์, สถาบันราชภัฏ
เชียงใหม่*
- อรัญญา ศิริผล. 2544. *ฝันกับม้ง: พลวัตความหลากหลายและความซับซ้อนแห่งอัตลักษณ์ของคน
ชายขอบ. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการพัฒนามนุษย์และสังคม คณะ
สังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.*
- _____. 2551. *การพลัดถิ่นกับการกลายเป็นสินค้า: ชุมชนไทใหญ่กับการค้าแรงงานในมิติ
ทางสังคมชาติพันธุ์บริเวณชายแดนไทย-พม่า. ใน อำนาจ พื้นที่ และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์
การเมืองวัฒนธรรมของประเทศไทยในสังคมไทย, ชศ สันตสมบัติ, บรรณาธิการ. หน้า 305-339.
กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.*

อรดี โชคสวัสดิ์. 2546. อำนาจในคู่สมรสและความและความรุนแรงทางร่างกายต่อภรรยา.

วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการพยาบาลสตรี คณะพยาบาลศาสตร์,
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

อลิสตา หะสาเมาะ. 2543. ความสำนึกในเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวไทยมุสลิมในชุมชนเรือ

เสาะ. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาสังคมวิทยา คณะรัฐศาสตร์, จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.

อะชามะ ฉินหมี. 2548. ความซับซ้อนและความสับสนไหลของอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ผ่านชีวิตของ

ผู้หญิงสี่คนหนึ่ง. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาสตรีศึกษา คณะสังคมศาสตร์
,มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

อานันท์ กาญจนพันธุ์. 2548. *ทฤษฎีและวิธีวิทยาของการวิจัยวัฒนธรรม: การทะลุกรอบและกัก*

ของความคิดแบบคู่ตรงข้าม. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.

อุ๋นใจ เจียมบุรณะกุล. 2547. วาทกรรม “ความสุข” อัตลักษณ์วัฒนธรรมการบริโภค: กรณีศึกษา

นักศึกษาหญิงมหาวิทยาลัยเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการพัฒนาศึกษา
สังคม คณะสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ภาษาอังกฤษ

Foucault, Michel. 1980. *Power/Knowledge: Selected Interviews and other Writing 1972-1977*.

New York: Pantheon Books.

Woodward, Kathryn, ed. 1997. *Identity and difference*. London: Stage.

Barth, Frederic. 1969. *Ethnic Group and Boundaries*. Boston: Little. Brown.

ภาคผนวก

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

- กนกวรรณ สิริพิทักษ์. เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วงศ์เดือน ภาณุวัฒนากุล เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่แผงขายผลไม้หน้าตลาดเอเซีย เมื่อวันที่ 6 กรกฎาคม 2551.
- กาญจนา ตั้งตระกูล ผู้ให้ข้อมูลหลัก เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วงศ์เดือน ภาณุวัฒนากุล เป็นผู้สัมภาษณ์, เมื่อวันที่ 17 กรกฎาคม 2551, 18 กันยายน 2551.
- แก้ว นาประดับ. เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วงศ์เดือน ภาณุวัฒนากุล เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดหาคีใหญ่ใน เมื่อ 2551: สัมภาษณ์
- ไกรสร กุลพานิช. เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วงศ์เดือน ภาณุวัฒนากุล เป็นผู้สัมภาษณ์, เมื่อวันที่ 27 มิถุนายน 2551.
- ถวัลย์ กาญจน์แก้ว. เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วงศ์เดือน ภาณุวัฒนากุล เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านพักสถานีรถไฟหาคีใหญ่ เมื่อวันที่ 23 ตุลาคม 2551.
- ทรงศักดิ์ กิตติวิศิษฐ์. เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วงศ์เดือน ภาณุวัฒนากุล เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่กิจกรรมหน้าโรงแรมโอ เอส ถนนนิพัทธ์อุทิศ 3. เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2551.
- ธิดิกานต์ ธรรมกานต์. เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วงศ์เดือน ภาณุวัฒนากุล เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ลีการ์เคนส์ ฟลาซ่า. เมื่อวันที่ 11 มกราคม 2552.
- นิลุบล เจริญพานิช. เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วงศ์เดือน ภาณุวัฒนากุล เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงแรมแหลมทอง เมื่อวันที่ 26 กันยายน 2551
- นันทวรรณ อึ้งพานิช. เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วงศ์เดือน ภาณุวัฒนากุล เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สุสานบ้านพรู เมื่อวันที่ 4 เมษายน 2552.
- บุญชัย วัฒนชาญชัย. เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วงศ์เดือน ภาณุวัฒนากุล เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ เมื่อ 22 ธันวาคม 2551.
- ประพร สันติ. เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วงศ์เดือน ภาณุวัฒนากุล เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ริมทางรถไฟหาคีใหญ่ เมื่อวันที่ 18 กันยายน 2551.
- พเยาว์ กาอินทร์. ผู้ให้ข้อมูลหลัก เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วงศ์เดือน ภาณุวัฒนากุล เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ตลาดกิมหยง เมื่อวันที่ 2 เมษายน 2551.
- พิทยา ชัยกาญจน์. เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วงศ์เดือน ภาณุวัฒนากุล เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดคาทอลิกแม่พระประจักษ์ เมืองลัวร์ หาคีใหญ่. เมื่อวันที่ 23 สิงหาคม 2552
- ภัทรชัย ลิ้มชัย. เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วงศ์เดือน ภาณุวัฒนากุล เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ร้านขายเครื่องหนัง ถนนเสน่หานุสรณ์ เมื่อวันที่ 20 มกราคม 2552: สัมภาษณ์

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ (ต่อ)

สมใจ แซ่ฉั่ว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วงศ์เดือน ภานุวัฒนากุล เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่แขวงชายเสื้อฟ้า ถนน
เสน่หานุสรณ์ เมื่อวันที่ 2 สิงหาคม 2551

สุกัญญา ตั้งตระกูล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วงศ์เดือน ภานุวัฒนากุล เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สุสานบ้านพร
เมื่อวันที่ 4 เมษายน 2552.

สุวิทย์ เตง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วงศ์เดือน ภานุวัฒนากุล เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดเขียนฮัวเถาะ
ถนนนิพัทธ์อุทิส 3 เมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม 2551

วรกฤษณ์ เลาะห์สัมพันธพร ผู้ให้ข้อมูลหลัก, วงศ์เดือน ภานุวัฒนากุล เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สมาคม
ฮากกา เมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน 2551

วิรัชศักดิ์ นพสินธุ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วงศ์เดือน ภานุวัฒนากุล เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ตลาดสดสันติสุข
เมื่อวันที่ 2 เมษายน 2551.

วันเพ็ญ นวไพศาล. ผู้ให้ข้อมูลหลัก เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วงศ์เดือน ภานุวัฒนากุล เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่
ตลาดกิมหยง เมื่อวันที่ 15 เมษายน, วันที่ 13 ธันวาคม 2551, 22 มกราคม 2551.

อิน กิ่งพล. เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วงศ์เดือน ภานุวัฒนากุล เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ศาลาวัดคลองแห
เมื่อวันที่ 17 มิถุนายน 2551.

อึ้งย้ง. เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วงศ์เดือน ภานุวัฒนากุล เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ตลาดกิมหยง เมื่อวันที่ 10
กุมภาพันธ์ 2550.

อาภรณ์ แซ่อึ้ง. เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วงศ์เดือน ภานุวัฒนากุล เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่
ตลาดกิมหยง เมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2551.

อุไรวรรณ ชาติชากร. เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วงศ์เดือน ภานุวัฒนากุล เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ร้านขายยาจีน
ถนนนิพัทธ์อุทิส 1 เมื่อวันที่ 11 พฤษภาคม 2552.

ฮุย. เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วงศ์เดือน ภานุวัฒนากุล เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ร้านน้ำชาถนนเสน่หานุสรณ์
เมื่อวันที่ 10 มกราคม 2552.

เฮง. เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วงศ์เดือน ภานุวัฒนากุล เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สมาคมไหหลำ ศาลเจ้าแม่
ทับทิม เมื่อวันที่ 20 มกราคม 2552.

Mr.Mohamma Muvaf. เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วงศ์เดือน ภานุวัฒนากุล เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ร้านขายผ้า
ถนนนิพัทธ์อุทิส 1 เมื่อวันที่ 17 กรกฎาคม 2551.

Lee Zhang Fu. เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, วงศ์เดือน ภานุวัฒนากุล เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดฉือฉาง
เมื่อวันที่ 20 มกราคม 2552.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ สกุล

นางสาววงศ์เดือน ภาณุวัฒนากุล

รหัสประจำตัวนักศึกษา

4911121037

วุฒิการศึกษา

วุฒิ

ชื่อสถาบัน

ปีที่สำเร็จการศึกษา

ศิลปศาสตรบัณฑิต

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

2546

(สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา)

เกียรตินิยมอันดับ 2